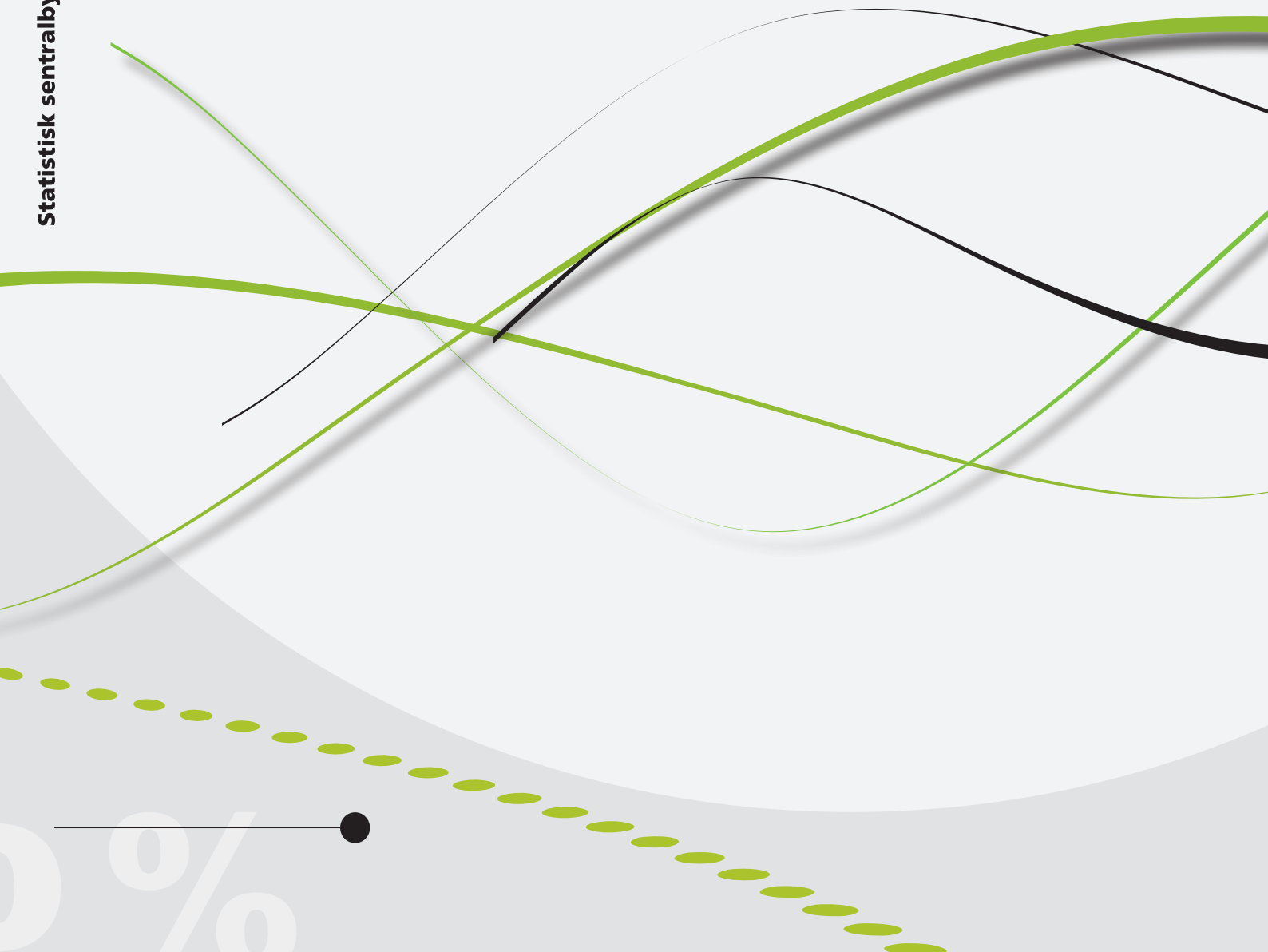

Økonomisk utsyn over året 2017

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Økonomisk utsyn over året 2017

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 6. mars 2018

Redaksjonen har bestått av: Brita Bye, Nina Drange, Bente Halvorsen, Tore Halvorsen, Randi Johannessen, Terje Skjerpen og Thomas von Brasch.

Spørsmål om konjunkturtendensene i:

– Norge: Thomas von Brasch, thomas.vonbrasch@ssb.no, tlf. 93 89 85 24

– utlandet: Roger Hammersland, roger.hammersland@ssb.no, tlf. 40 90 24 77

Andre spørsmål: Brita Bye, brita.bye@ssb.no, tlf. 99 62 17 55

© Statistisk sentralbyrå

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 8. mars 2018

Rettet 9. mars 2018, avsnitt side 40

Rettet 13. mars 2018, side 18

Rettet 6. april 2018, side 26

ISBN 978-82-537-9702-1 (trykt)

ISBN 978-82-537-9703-8 (elektronisk)

ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentligjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Økonomisk utsyn over året 2017 gir en oversikt over norsk økonomis utvikling i 2017. I tillegg til presentasjon av konjunkturtendensene og prognoser for utviklingen i nær framtid, presenterer Økonomisk utsyn utviklingen i økonomisk vekst, befolkning og arbeidsinnsats, offentlig forvaltning og husholdningene. Det er i år første gang Økonomisk utsyn utgis i serien Rapporter. Økonomisk utsyn er en samarbeidsproduksjon mellom statistikkavdelingene og forskningsavdelingen. Takk til alle som har bidratt.

Statistisk sentralbyrå, 6. mars 2018

Brita Bye

Innhold

Forord	3
Perspektiver	5
1. Konjunkturtendensene internasjonalt	8
1.1. Fortsatt moderat vekst i USA	10
1.2. Oppsvinget i Europa fortsetter	12
1.3. Storbritannia.....	15
1.4. Sverige.....	15
2. Konjunkturutviklingen i Norge	17
2.1. Finanspolitikken	19
2.2. Pengepolitikken.....	21
2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene.....	24
2.4. Boligpriser og boliginvesteringer	25
2.5. Petroleumsinvesteringer	28
2.6. Næringsinvesteringer.....	29
2.7. Utenriksøkonomi.....	29
2.8. Aktivitetsutviklingen.....	32
2.9. Arbeidsmarkedet.....	34
2.10. Lønn.....	35
2.11. Prisstigning	38
2.12. Usikkerhet i anslagene.....	40
2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2017?	43
<i>Temabokser i Konjunkturtendensene. 2012-2017</i>	48
3. Økonomisk vekst	49
3.1. Utviklingen i inntekt per innbygger	49
3.2. Vekst i produktivitet.....	54
3.3. Forskning, utvikling og innovasjon	55
3.4. Realkapital og avkastning på realkapital.....	57
4. Befolkning og arbeidsinnsats	59
4.1. Befolkningen	59
4.2. Arbeidsinnsats	66
5. Offentlig forvaltning	74
5.1. Offentlig forvaltnings inntekter, utgifter og finansiell stilling.....	74
5.2. Offentlig konsum, realinvesteringer og sysselsetting	78
5.3. Opparbeidede pensjonsrettigheter.....	82
6. Husholdningene	86
6.1. Inntekt	86
6.2. Konsum og sparing i husholdninger.....	90
6.3. Formue og gjeld	91
6.4. Sammenligning av nordiske husholdningers balanser	97
Begrepsdefinisjoner	101
Tabell- og diagramvedlegg	
Nasjonalregnskap for Norge.....	1*
Makroøkonomiske hovedstørrelser 2006-2021	30*

Perspektiver

Birger Vikøren

Vi anslår nå en moderat oppgangskonjunktur i norsk økonomi med en vekst i størrelsesorden 2-2,5 prosent for fastlandsøkonomien de neste årene. Arbeidsledigheten vil gå noe ned. Det ser dermed ut til at norsk økonomi har kommet seg på fote igjen etter det kraftige oljeprisfallet høsten 2014. Også internasjonalt er vekstutsiktene relativt gode. Vi anslår en vekst hos våre handelspartnere de neste årene på rundt 2,5 prosent. Det kan se ut til at de negative virkningene av finanskrisen etterhvert slipper taket internasjonalt.

Norsk økonomi har de siste ti årene vært utsatt for to store sjokk; den globale finanskrisen og et kraftig oljeprisfall. Slike sjokk er en pris som små, åpne økonomier som den norske må betale for å få tilgang til internasjonale markeder, og de store gevinstene som følger av det. I forhold til kraften i disse to sjokkene, ble de negative effektene på norsk økonomi ganske beskjedne. Spørsmålet som kan stilles er om norsk økonomis evne til omstilling vil være like god framover. Det vil blant annet avhenge av de institusjonelle stabiliseringsmekanismene som er til stede i norsk økonomi, og handlefriheten i den makroøkonomiske politikken.

Norsk økonomi har fire institusjonaliserte stabiliseringsmekanismer som fungerer godt:

- Handlingsregelen er en operasjonalisering av teori for hvordan fordelene av en plutselig økning av Norges ressursrikdom bør spres over tid, koblet med realistiske vurderinger av hvordan budsjettpolitikk skjer i praksis. Aksept hos politikere og velgere for at man over tid bare bruker realavkastningen – ikke noe av hovedstolen – ble skapt gjennom troverdige beregninger av at særlig aldringen av befolkningen framover fører til raskere vekst i pensjoner og andre offentlige velferdsutgifter enn i skattegrunnlagene. Handlingsregelen bidrar til at også fremtidige generasjoner får glede av de store oljeinntektene som kommer fra en ikke-fornybar ressurs. I tillegg hindrer regelen at variasjoner i petroleumsinntektene direkte påvirker statsbudsjettets inntektsramme.
- Argumentene for å beholde kronen som selvstendig valuta fremfor euro var og er sterke fordi petroleumsformuen gjør norsk økonomi til et annerledesland i forhold til eurolandene. En egen valuta gir også selvstendighet i pengepolitikken.
- Sentraliserte lønnsforhandlinger basert på frontfagsmodellen, har bidratt til at lønnsveksten har tilpasset seg til endringer i norsk økonomi på en god måte. Et premiss i denne sammenhengen er at partene har en felles forståelse av objektive fakta og relevante sammenhenger i norsk økonomi.
- EØS-avtalen innebærer at Norge tilhører et stort europeisk arbeidsmarked som gjør at produksjonskapasiteten i norsk økonomi tilpasser seg raskere og mer smertefritt enn den ellers ville gjort. Arbeidskraftmobiliteten på tvers av landegrensener fungerer derfor som en stabiliseringsmekanisme. For Norge har dette vært særlig viktig etter at EØS-området ble utvidet med 10 østeuropeiske land på midten av 2000-tallet.

Det kraftige fallet i oljeprisen gjennom 2014 illustrerer godt hvordan de fire institusjonelle stabiliseringsmekanismene fungerer. Handlingsregelen førte til at lavere oljepris slo direkte ut i lavere statlig sparing, uten stor effekt på husholdningenes sparing. Dermed slo svikten i nasjonalinntekten ut i lavere sparing fremfor lavere etterspørsel her og nå. Videre førte oljeprisfallet til bedring av norske bedrifters internasjonale konkurransevne gjennom depresiering av kronen. Depresieringen ville imidlertid hatt mindre effekt dersom lønnskategorier hadde krevd og fått kompensasjon for den ekstra prisveksten som følger av svekket krone.

Det norske systemet for lønnsdannelse har dermed bidratt til å redusere skadevirkningene av oljeprisfallet. Systemet sørget for moderate oppgjør ved å klargjøre at alternativet ville gitt vesentlig høyere ledighet, og ved at partene faktisk tok hensyn til denne sammenhengen i sine krav. Samtidig har lønnsdannelsen bidratt til at fallet i nasjonalinntekten ble fordelt på svært mange – ikke bare lønnstakere og eiere i oljenæringen og konkurranseutsatt næringsliv. Dessuten ble oppgangen i ledigheten begrenset av at en del tidligere arbeidsinnvandrere reiste hjem.

I tillegg til de nevnte stabiliseringsmekanismene, har den makroøkonomiske politikken bidratt til å dempe virkningene på norsk økonomi av finanskrisen og oljeprisfallet. Denne politikken inneholder tre elementer:

- Under finanskrisen ble styringsrenten kraftig redusert, og i forbindelse med oljeprisfallet ble styringsrenten redusert ytterligere. Nedgangen i styringsrenten stimulerte etterspørselen, og understøttet dessuten svekkelsen i kronekursen som fulgte i kjølvannet av finanskrisen og oljeprisfallet.
- Finanspolitikken ble brukt til å dempe virkningene av finanskrisen og oljeprisfallet. I begge tilfeller var det en markert økning i det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet som andel av trend-BNP. I tillegg bidrar relativt høye skattesatser, dagpenger og andre offentlige inntektssikringsordninger til å dempe utslaget i husholdningenes etterspørsel når folk mister arbeidet.
- Under finanskrisen var det en risiko for at bankene ville forsterke nedturen i norsk økonomi ved å føre en svært restriktiv utlånspraksis. Et tredje, viktig motkonjunkturiltak var dermed å styrke bankenes evne til å formidle kreditt, ved å bidra med både langsiktig finansiering til bankene og mer egenkapital i bankene.

Selv om den økonomiske politikken har lykket godt i å stabilisere utviklingen i norsk økonomi, er det grunn til å peke på noen problemer og begrensninger ved bruken av noen viktige virkemidler framover:

- Verdien av statens pensjonsfond utland har blitt betydelig. Det betyr at variasjoner i verdien av fondet vil kunne slå sterkt ut i avkastningen og dermed handlingsrommet i finanspolitikken. Med et fond på 8 000 milliarder kroner vil et fall på 10 prosent i verdien av fondet isolert sett redusere det oljekorrigerte budsjettunderskuddet med 24 milliarder kroner dersom 3-prosentbanen skal følges strengt. En så stor reduksjon i budsjettunderskuddet er naturligvis lite realistisk å gjennomføre på ett år. Særlig fordi dette kan inntreffe i en situasjon med svake vekstutsikter internasjonalt og i Norge. Det er viktig at mekanismer som glatter oljepengebruken ved store endringer i fondets verdi utformes slik at tilliten til handlingsregelen opprettholdes.
- Selv om veksten internasjonalt nå er god, er styringsrentene veldig lave. Det har trolig sammenheng med at de underliggende vekstimpulsene fortsatt er så svake at en svært ekspansiv pengepolitikk anses som nødvendig. Det betyr at internasjonal økonomi ennå ikke kan friskmeldes. De lave rentene i Norge må sees i lys av rentenivået internasjonalt. De gir liten handlefrihet i pengepolitikken hvis norsk økonomi skulle utsettes for et nytt, negativt sjokk. Den nye forskriften for pengepolitikken formaliserer hvordan pengepolitikken skal avveie hensynet til å bringe inflasjonen tilbake til målet opp mot hensynet til høy og stabil produksjon og sysselsetting, og hensynet til å motvirke oppbygging av finansielle ubalanser. Disse hensynene skal kunne ivaretas i en situasjon hvor husholdningene under ett har meget høy gjeldsbelastning. Høy gjeld øker isolert sett virkningene av renteendringer, noe som gjør pengepolitikken mer effektiv. Samtidig kan hensynet til den høye gjeldsbelastningen begrense hvor mye rentene kan økes før etterspørselen rammes kraftig, og hensynet til vekst i boligpriser og gjeld kan begrense hvor mye rentene kan reduseres.

- Etter finanskrisen har bankene økt sin kjernekapitaldekning og fått en mer solid finansieringsstruktur. Økt kjernekapitaldekning skyldes blant annet innføringen av en motsyklisk kapitalbuffer på 2 prosentpoeng. Denne bufferen kan avvikles under en ny krise, slik at bankene i større grad kan formidle kreditt. Dette vil redusere risikoen for at bankenes adferd blir prosyklisk. På den annen side har vi ingen erfaring med bruk av et slikt virkemiddel. Det kan tenkes at markedets forventninger om kjernekapital i bankene vil øke i en krisetid, slik at bankene likevel vil føre en svært streng utlånspraksis.

I tillegg til en sunn økonomisk politikk, er velfungerende og fleksible markeder viktig for at økonomien tilpasser seg ubehagelige endringer uten store real-økonomiske kostnader. Sammenlignet med andre utviklede land har Norge gjennom flere tiår opplevd lav arbeidsledighet og sterk økonomisk vekst, også i fastlandsøkonomien. Dette hadde ikke vært mulig uten god omstillingsevne. Bruttostrømmer i det norske arbeidsmarkedet gir et direkte mål på viktige former for omstilling. I hvert år etter finanskrisetåret 2008 frem til 2017 forsvant rundt 10 prosent, ca. ¼ million, av alle arbeidsplassene i norsk økonomi. I de fleste av disse årene har jobbtilgangen vært noe høyere. I tillegg beveger et stort antall arbeidstakere seg mellom ulike jobber. En del av etableringene og nedleggelsene av arbeidsplasser faller sammen med etablering og nedleggelse av foretak. Vel 60 000 foretak (nær 15 prosent) ble etablert i Norge i 2016, mens antall foretaksnedleggelse lå på vel 55 000. Det har vært en jevn vekst i både nyetableringer og nedleggelse de siste årene.

Norge skiller seg imidlertid fra andre OECD-land på et viktig område som også har sammenheng med hvor godt arbeidsmarkedet fungerer. Selv om arbeidsledigheten er lav i Norge sammenlignet med andre land, sier ledighetsraten alene lite om hvor godt ressursene utnyttes. Sysselsettingen for kjernegruppen 25-54 år er ikke spesielt høy i Norge, når man tar hensyn til at landene i ulik grad har flyttet omsorgen for barn og eldre ut av hjemmet. Motstykket til den lave ledigheten i Norge er en større andel som lever av skattefinansierte ytelser enn i de fleste andre land. Dette skyldes, iallfall delvis, to forskjeller mellom Norge og land utenfor Norden: i) mindre spredning av timelønninger rundt et høyt gjennomsnittsnivå; ii) mindre forskjell mellom de laveste lønnsinntektene og offentlig inntektssikring for dem som ikke jobber. I sum fører dette til at relativt mange med relativt lav produktivitet støtes ut av arbeidslivet. Dette rammer særlig eldre, unge uten fullført utdanning, syke/uføre, flyktninger og noen andre innvandrere.

Arbeid koster langt mer av seg for samfunnet enn for den enkelte, og undersysselsetting innebærer en stor samfunnsøkonomisk kostnad. I tillegg kommer den enkeltes tap knyttet til levestandard, selvfølelse og sosial fungering. At flere faller utenfor arbeidsmarkedet, øker også problemene med å finansiere velferdsstaten framover.

Tre utviklingstrekk trekker i retning av at flere kan falle utenfor arbeidsmarkedet: 1) flere eldre i arbeidslivet; 2) flere innvandrere fra lavinntektsland; 3) raskere digitalisering og robotisering. I tillegg kommer presset på effektivisering i alle sektorer. Studier viser at nær 10 prosent av dem som mister jobben fortsatt er uten arbeid 3 år eller mer etter tapet av jobb. Dette er 4 – 4,5 prosentpoeng flere enn blant dem som ikke mister jobben. De fleste av dem som ikke finner ny jobb i løpet av de tre første årene etter tapet av jobb, går ut av arbeidsstyrken og over på offentlige ytelser. Fremtidens økonomiske politikk bør ikke bare vektlegge ledighetsraten, men også sysselsettingsraten.

1. Konjunkturtendensene internasjonalt

Den internasjonale oppgangskonjunktoren øker både i styrke og omfang. På bakgrunn av et globalt handels- og investeringsomslag, ekspansiv finanspolitikk i USA og gunstige finansielle forhold har vi derfor justert opp våre internasjonale vekstprognoser ytterligere. På mellomlang sikt ser vi imidlertid fortsatt for oss at veksten gradvis vil avta, blant annet som følge av negative ettervirkninger av den ekspansive pengepolitikken som har vært ført siden finanskrisen, samt høy gjeld og en underliggende svak produktivitetsutvikling.

Det økonomiske vekstbildet internasjonalt er denne gang preget av en syklisk oppgang som inkluderer stadig flere av landene i OECD-området. Veksten i USA og euroområdet fortsetter med uforminsket styrke og selv om de nylig reviderte britiske tallene nå viser en litt annen kvartalsfordeling av vekstforløpet enn tidligere, tok veksten i Storbritannia seg opp i annen halvdel av fjoråret. Riktignok falt veksten tilbake ved slutten av fjoråret i Japan, men dette fallet kom etter to kvartaler med relativt høy vekst.

I landene utenfor OECD-området er veksten fortsatt i overkant av 6 prosent i Kina og de indiske tallene tyder på at veksten der for tiden er enda sterkere. I råvareproduserende land som Russland og Brasil er situasjonen mindre entydig. Mens år over år vekststratene i Russland tyder på at veksten der tar seg opp, har veksten i Brasil falt kraftig tilbake siden 1. kvartal i fjor.

Styrken i konjunkturoppgangen ventes å bli noe dempet i OECD-området utover i vår prognosebane, spesielt i USA. Der er økonomien inne i sitt niende år med sammenhengende konjunkturoppgang og flere markedsaktører peker på at aksjemarkedene er overvurderte, en bekymring som ikke har blitt mindre etter siste tids uro. Den nylig vedtatte skattereformen der et

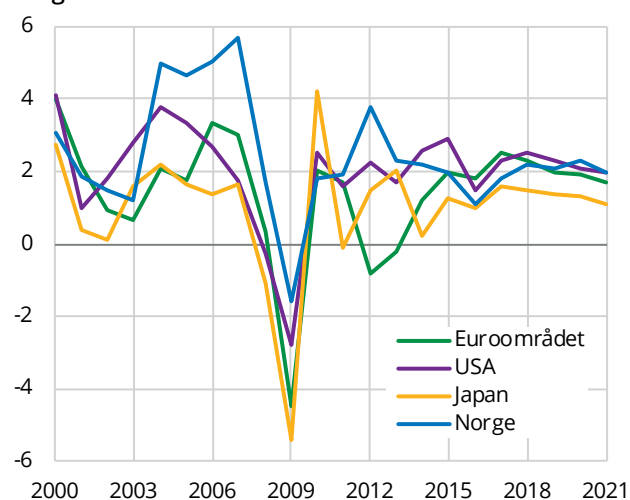
beløp tilsvarende nærmere 1500 milliarder dollar planlegges å bli fasett inn i økonomien i løpet av en tiårsperiode, har imidlertid bidratt til at vi har valgt å oppjustere vår prognosebane for USA siden sist. Effekten vil likevel trolig bli dempet av en rekke forhold som bidrar til å svekke både den finanspolitiske akseleratoren og effekten av skatteuttak spesielt.

Konjunkturutviklingen framover vil fortsatt bli preget av negative ettervirkninger av den svært ekspansive pengepolitikken som har vært ført siden finanskrisen, og da spesielt som følge av en tidsforskyvning av konsumet og investeringer som i liten grad har kommet realøkonomien til gode. Kapitalbeholdningen i OECD-området har sunket lenge. Kombinert med et generelt høyt gjelds nivå og lav etterspørsel, har dette ført til lav vekst i produksjonspotensialet etter finanskrisen. En fortsatt omstilling til en mer konsumdrevet økonomi i Kina ventes å ha samme effekt.

Avtalen mellom OPEC og avtalepartnerne om en videreføring av tidligere vedtatte kutt i oljeproduksjonen, så vel som geopolitiske spenninger i Midtøsten, bidro til at oljeprisen økte til nærmere 70 dollar fatet i januar i år. Siden den gang har den falt noe tilbake, og ligger i skrivende stund rundt 65 dollar fatet. I våre prognoser legger vi til grunn at produksjonskuttene videreføres ut 2018 og at Venezuela makter å holde produksjonen på dagens nivå. Høye lagre, sammen med noe lavere etterspørsel og høyere produksjon i USA, vil legge en demper på den videre prisutviklingen gjennom 2018. Deretter forutsettes uendret realoljepris fram til mot slutten av 2021

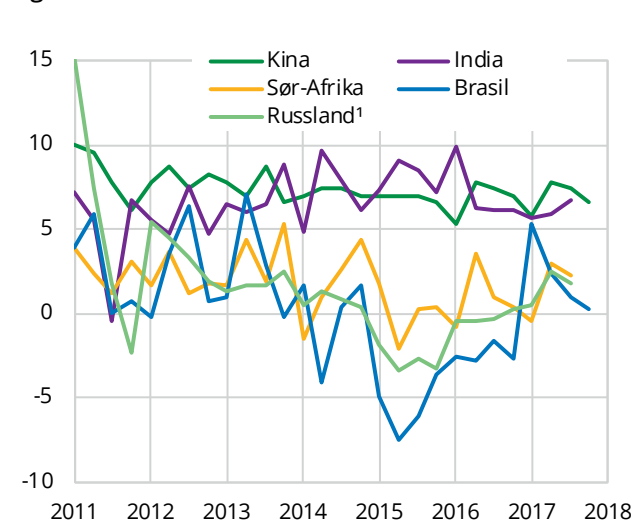
Et overraskende høyt anslag på den gjennomsnittlige timelønnsveksten i USA utløste for kort tid tilbake en større korreksjon i de internasjonale aksjemarkedene.

Figur 1.1. BNP-vekst for USA, euroområdet, Japan og Norge

Kilde: Macrobond.

Figur 1.2. BNP-vekst for framvoksende økonomier

Kilde: Macrobond. ¹ Vekst fra samme periode året før.

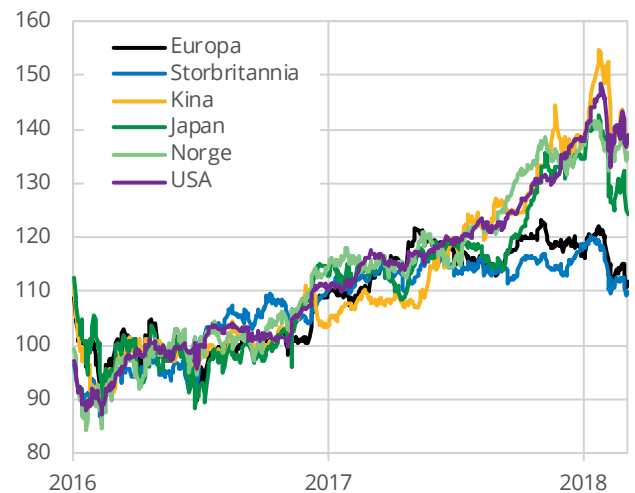
I dag er imidlertid de ledende amerikanske aksjemarkedsindeksene stort sett tilbake på nivået ved inngangen til året, skjønt usikkerhet i forbindelse med rente- og inflasjonsutviklingen samt utsikter til en mer proteksjonistisk handelspolitikk, er underliggende kilder til ny uro. Volatiliteten ser så langt i mindre grad ut til å ha spredd seg til andre markeder – til tross for ytterligere tegn til økt inflasjon i USA og en økning i de amerikanske statsobligasjonsrentene.

Forskjellen i den pengepolitiske innretningen øker fortsatt på tvers av Atlanteren. På sitt siste møte i januar i år vektla styret i den europeiske sentralbanken (ESB) nødvendigheten av å opprettholde dagens nivå på de pengepolitiske stimulansene. Et tilsvarende syn er tidligere kommunisert fra sentralbanken i Japan, der man fortsatt strever med å komme nærmere inflasjonsmålet.

I skarp kontrast til dette, valgte den amerikanske sentralbanken (Fed) å heve styringsintervallet for styringsrenta for tredje gang på rad i desember, til 1,25-1,5 prosent. Det ble ved den anledning argumentert for tre nye renteøkninger i løpet av 2018, et signal som klart oversteg markedets forventninger på det tidspunktet. Siden den gang har Fed valgt å forberede markedet på en ytterligere normalisering av pengepolitikken, sist i forbindelse med en redegjørelse den nye sentralbanksjefen, Jerome Powell, holdt for Kongressen, der mange mente det i en utspørring i etterkant implisitt ble åpnet opp for muligheten av en fjerde renteøkning innen årets slutt. Uansett tyder dette på at den første renteøkningen trolig vil komme allerede i mars i år. Fed har imidlertid i sin kommunikasjon konsekvent påpekt at den pågående normaliseringsprosessen vil være svært forsiktig, gradvis og forhåndskommunisert. Det har trolig vært en viktig årsak til at aksjemarkedene har tatt seg inn igjen i etterkant av markedsuroen for noen uker siden.

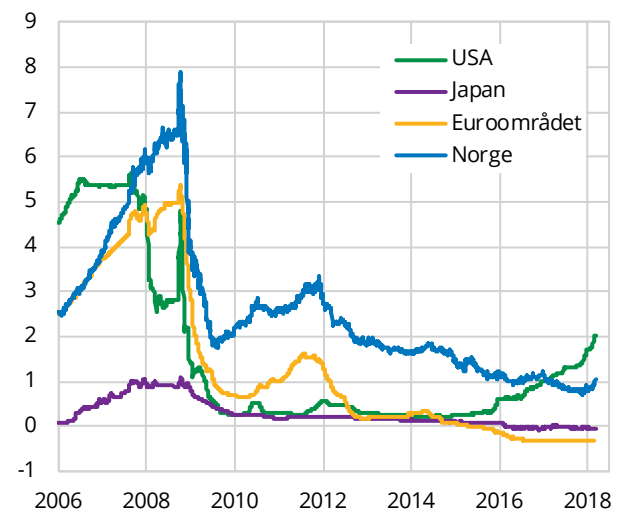
I våre prognoser har vi som tidligere valgt å legge til grunn at de kvantitative lettelsene til ESB ikke vil bli faset ut før ved slutten av inneværende år og at styringsrenten kommer til å bli holdt på dagens nivå til en gang i slutten av 2019. Til tross for forventninger om flere forestående økninger i den amerikanske styringsrenta og et økende gap mellom amerikanske og utenlandske markedsrenter, har dollaren i det siste svekket seg. Dette er et forhold som i tillegg til sentralbankens implisitte garantier om å utvise varsomhet i normaliseringsprosessen, trolig er relatert til en flukt fra amerikanske statsobligasjoner i påvente av ytterligere prisfall og renteoppgang. Målt mot euro har dette medført at dollaren siden begynnelsen av november i fjor har svekket seg med i overkant av 6 prosent. I våre prognoser har vi likevel lagt til grunn en forholdsvis stabil dollarkurs framover, men her er usikkerheten stor. Fortsatt sterke nøkkeltall fra Europa og forsterket flukt fra amerikanske verdipapirer i påvente av fortsatt prisfall, vil kunne lede til en fortsatt svekkelse av dollaren. På den annen side vil usikkerhet relatert til den politiske situasjonen i Europa og da spesielt utfallet av

Figur 1.3 Aksjekurser, utvalgte land. Indekser 2016=100

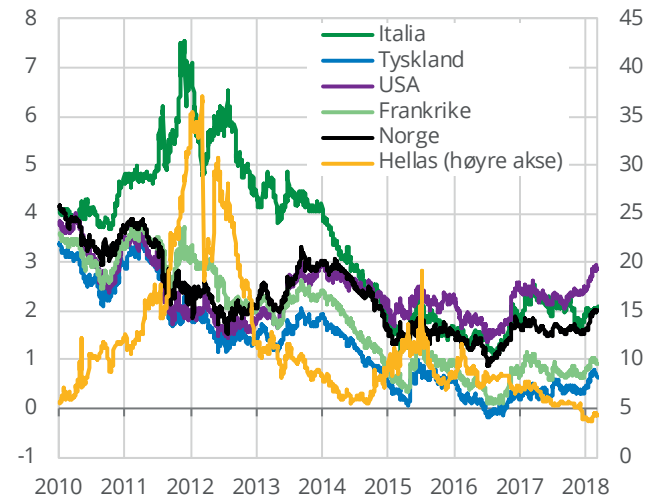
Kilde: Makrobond.

Figur 1.4. Internasjonale renter. 3 mnd.

Kilde: Macrobond

Figur 1.5. 10-års statsobligasjonsrenter i utvalgte land. Prosent

Kilde: Macrobond.

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst																	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Euroområdet																		
SSB	2,3	1,7	3,2	3,0	0,4	-4,5	2,1	1,6	-0,9	-0,2	1,3	2,0	1,8	2,5	2,3	2,0	1,8	1,7
IMF															2,2	2,0	1,7	1,5
USA																		
SSB	3,8	3,3	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,2	1,7	2,6	2,9	1,5	2,3	2,5	2,3	2,1	2,0
IMF															2,7	2,5	1,8	1,7
Sverige																		
SSB	4,3	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,2	2,6	4,1	3,2	2,7	2,9	2,4	2,3	2,3
IMF															2,4	2,1	2,0	1,8
Storbritannia																		
SSB	2,5	3,0	2,5	2,6	-0,6	-4,3	1,9	1,5	1,3	1,9	3,1	2,2	1,8	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6
IMF															1,5	1,5	1,7	1,7
Kina																		
SSB	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,6	9,5	7,9	7,8	7,3	6,9	6,7	7,1	6,7	6,4	6,1	6,0
IMF															6,6	6,4	6,2	6,0
Handelspartnere¹																		
SSB	2,9	2,6	3,8	3,3	0,5	-3,2	3,3	2,3	0,7	1,2	2,2	2,7	2,2	2,7	2,5	2,4	2,2	2,1
IMF															2,3	2,1	2,0	1,8
Prisvekst																		
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Euroområdet																		
SSB	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0,1	0,2	1,6	1,6	1,7	1,9	1,9
IMF															1,4	1,7	1,8	1,9

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

det italienske valget, kunne lede til en større korleksjon den andre veien.

Siste tids utvikling på de internasjonale aksjemarkedene og i markedet for amerikanske statsgjeld, kombinert med utsiktene til en mer proteksjonistisk handelspolitikk, gir grunn til å legge større vekt på nedsiderisikoen knyttet til våre prognoser enn tidligere. Skulle renteoppgangen i markedet for amerikanske statsgjeld bli stor nok, kan man ikke utelukke en større korleksjon i aksjemarkedet med potensielt store realøkonomiske følger. Store realøkonomiske følger kan det også bli av Trumps trussel om innføring av toll på import av stål og aluminium. Dette er et proteksjonistisk tiltak som i verste fall kan lede til handelskrig.

1.1. Fortsatt moderat vekst i USA

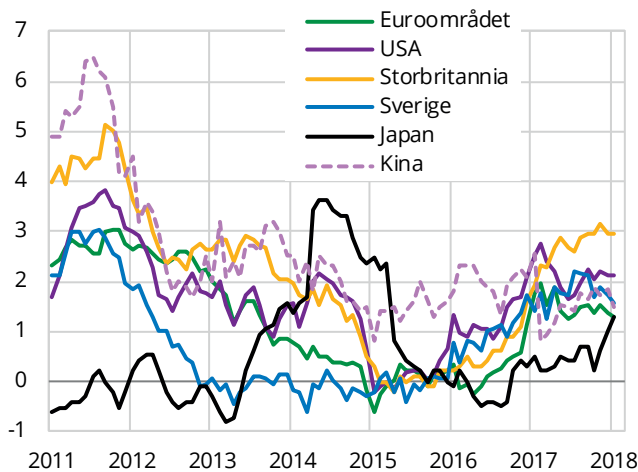
Veksten i USA fortsatte i relativt godt tempo i 2017. I 4. kvartal 2017 var veksten på 2,6 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Det er noe lavere enn veksten i de to foregående kvartalene da veksten var på henholdsvis 3,0 og 3,1 %. For året som helhet vokste BNP med 2,3 prosent i 2017, opp fra 1,5 prosent i 2016.

Det er særlig husholdningenes forbruk og investeringene som trekker opp, mens handel med utlandet drar

i motsatt retning sammen med lagerendringene. Den sterke veksten i husholdningenes forbruk (som blant annet skyldes en relativt sterk lønnsvekst, og en positiv utvikling i boligmarkedet) bidrar også til økt import. Ser man nærmere på utviklingen i husholdningens konsum er det viktig å merke seg vekst i varige forbruks-goder, som kan være tegn på positive framtidsutsikter. Med de planlagte skatteuttene på trappene venter vi at USA vil fortsette den positive utviklingen og vokse med 2,5 prosent i inneværende år, hvilket er vesentlig over hva som ansees som et langsiktig vekstpotensial for den amerikanske økonomien, vanligvis anslått til å ligge mellom 1,5 til 2 prosent.

Et tegn på at økonomien er nær sitt «fulle potensiale» er arbeidsledigheten, som nå har kommet ytterligere ned og er i overkant av 4 prosent. I januar ble det skapt over 200 000 nye jobber i næringer utenom jord- og landbruk, som er en forlengelse av utviklingen fra slutten av fjoråret. Totalt sett bidrar den positive utviklingen i arbeidsmarkedet til økende lønnsvekst, i januar ble år-til-år veksten i lønnsutviklingen målt til 2,9 prosent. Disse tallene betyr at arbeidsmarkedet har vært i en nærmest kontinuerlig forbedring de siste 9 årene. Likevel holder sysselsettingsraten seg fortsatt på et relativt lavt nivå rundt 62,7 prosent. Siden utgangen av 2013

Figur 1.6. Inflasjon i utvalgte land. 12-månedersvekst i KPI

Kilde: Macrobond

har raten holdt seg på under 63 prosent, som er vesentlig lavere enn nivåene før finanskrisen da raten var over 66 prosent. I tillegg kan man merke seg at andelen som regnes som «undersysselsatt» (dvs folk i arbeid, men som ønsker å jobbe nærmere fulltid) økte noe, til 8,2 prosent.

Den positive utviklingen i arbeidsmarkedet bidrar, sammen med stigende oljepriser, en forestående skattereform, svak valutakurs og en verdensøkonomi i bedring, til at Fed holder fast ved planen om gradvis å øke styringsrenten. Gjennom 2018 planlegges det med tre rentehevinger fra dagens nivåer (der renten skal være mellom 1,25 og 1,5 prosent). Jerome Powell overtok nylig som ny sjef for Federal Reserve, etter at Janet Yellen ikke ble oppnevnt for en ny periode. På kort sikt er det ventet at han i stor grad vil holde seg til opptrappingsplanen som forgjengeren initierte.

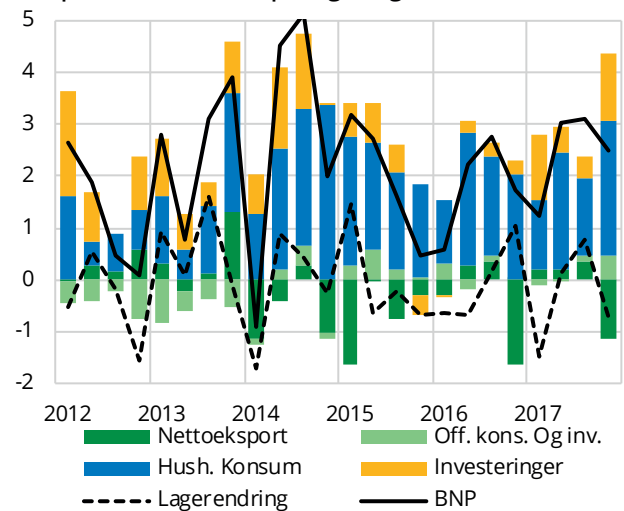
Mye oppmerksomhet har i det siste blitt viet den forestående skattereformen som Trump-administrasjonen vil gjennomføre. Reformplanene har høstet en del kritikk fordi det har blitt hevdet at den i stor grad kommer rikere husholdninger til gode. Uansett effekt, så kommer den på et tidspunkt der økonomien er nær sitt produksjonspotensiale, så det er en fare for at den mest av alt slår ut i inflasjonspress/ økte renter. Det faktum at skatteuttene for store deler av befolkningen er av midlertidige karakter og at de i hovedsak vil gå til deler av befolkningen med antatt lav konsumtilbøyelighet, tyder på at effekten vil bli relativt svak. Det gjør også det forhold at investeringsviljen er svak. Når rekordhøy lønnsomhet og likviditet stort sett ser ut til å ende opp i aksjemarkedet i form av tilbakekjøp av egne aksjer, er det lite som tyder på at et kutt i bedriftskattene vil bidra til sterk vekst i realinvesteringene. Gitt det fremskredne stadiet av konjunkturforløpet kan mye av den finanspolitiske stimulansen bli nøytralisert av en raskere normalisering av pengepolitikken enn det som ellers ville ha vært tilfelle.

Figur 1.7. Oljepris. Brent Blend

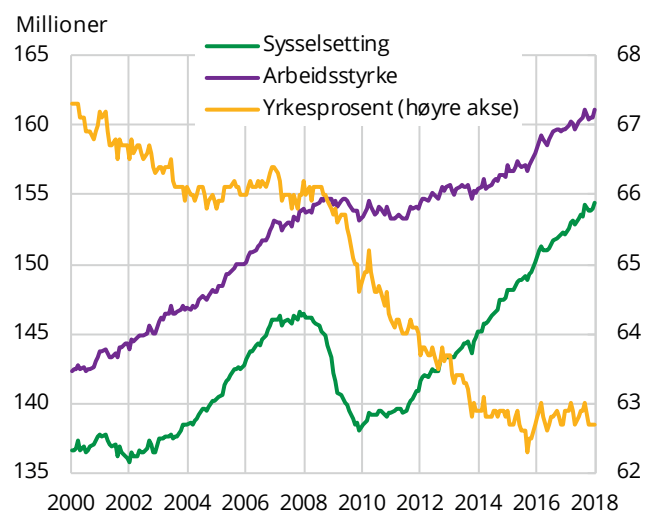
Kilde: Macrobond og SSB

Figur 1.8. USA. BNP-vekst og bidrag fra etterspørselskomponenter. Prosentpoeng, årlig rate

Kilde: Macrobond.

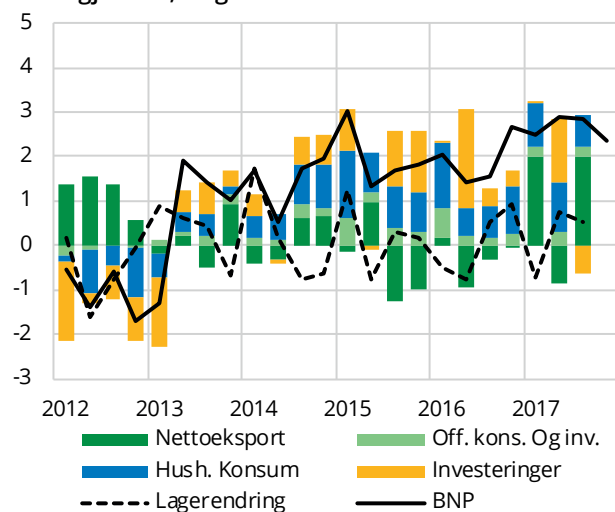
Figur 1.9. USA. Arbeidsmarkedet

Kilde: Macrobond

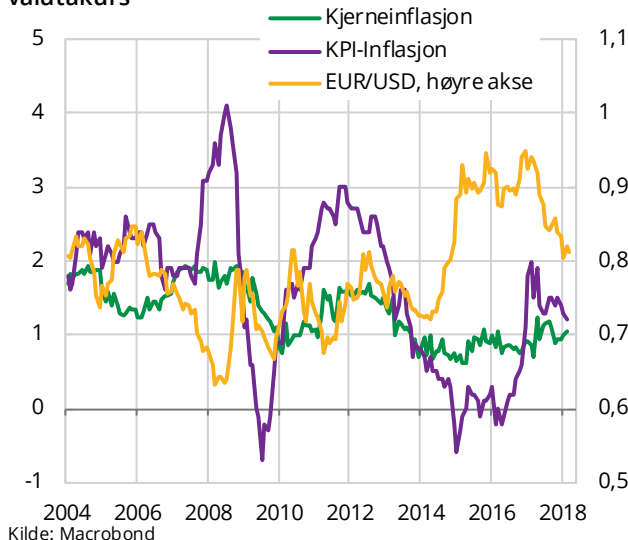
Figur 1.10. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst.

Sesongjustert, årlig rate

Kilde: Macrobond.

Figur 1.11. Euroområdet: 12 mnd. inflasjon og valutakurs

Kilde: Macrobond

Aksjemarkedet har nå steget omtrent sammenhengende siden finanskrisen i 2008 og formueseffekten har sannsynligvis hatt en positiv innvirkning på i alle fall noen husholdningers konsum. I den senere tiden har markedet vært gjennom hva som kan minne om en korreksjon. Basert på en rekke verdimål synes amerikanske aksjer imidlertid fortsatt å være svært høyt priset. Selv om lave renter og en svak dollar kombinert med stor optimisme knyttet til effektene av den nylig vedtatte skattepakken på den amerikanske økonomien, isolert sett understøtter en slik verdsetting, må den også ses i lys av tendenser til overoppheting i enkelte deler av økonomien, lavere vekstutsikter ettersom konjunktursyklusen modnes ytterligere og effektene av en aldrende befolkning. Likeså vil fortjenestemarginene i det amerikanske næringslivet neppe være så høye som de har vært framover. Rentene er dessuten på vei opp og det gjenstår i første omgang å se hva som skjer om den ti-årige amerikanske statsobligasjonsrenta skulle

bryte ut av den korridoren som har kjennetegnet den negative trenden siden midten på nittitallet. Vi vil derfor advare mot muligheten for fortsatt uro i de internasjonale aksjemarkedet og mot den nedsiderisiko som er forbundet med et slikt scenario i tiden som kommer.

Nedsiderisiko er det også forbundet med Trumps trussel om å innføre toll på import av stål og aluminium. Det eneste positive ved dette forslaget, slik vi ser det, er at det vil lede til økt fortjeneste for amerikanske produsenter av stål og aluminium, mens det for alle andre vil være negativt i den forstand at det vil innebære høyere kostnader, økt inflasjon og redusert jobbsikkerhet. Den største risikoen forbundet med Trumps utspill er imidlertid at det kan være begynnelsen på en ond sirkel der land som blir rammet av den amerikanske tollene søker gjengjeldelse ved å innføre tiltak rettet mot beskyttelse av egen eksportindustri; med andre ord en situasjon der innføringen av en særamerikansk toll på metaller utvikler seg til noe som minner om en handelskrig, med økt inflasjon og redusert global etterspørsel som følge.

1.2. Oppsvinget i Europa fortsetter

Det økonomiske oppsvinget i euroområdet fortsetter med uforminskert styrke. Økonomien har nå vokst sammenhengende siden våren 2013 og med årlig vekstrater på i overkant av to prosent i samtlige av de siste fem kvartalene. Arbeidsledigheten, som riktignok fortsatt er høy, fortsetter å falle og er nå nede på sitt laveste nivå på ni år. Kombinert med tegn til vedvarende vekst i både detaljhandel og industriproduksjon samt en rekke positive ledende indikatorer, tyder dette på at oppturen i euroområdets økonomi vil fortsette i 2018.

Med dette som bakteppe ser vi for oss at konjunkturoppgangen i euroområdet vil bli noe sterkere enn det vi tidligere la til grunn. For inneværende år har dette medført en oppjustering av vårt vekstanslag fra 2,0 til 2,3 prosent. Veksten antas deretter å avta gradvis til 2 prosent i 2019 og videre til 1,7 prosent ved slutten av prognoseperioden i 2021, hovedsakelig som følge av underliggende lav produktivetsvekst, etter hvert noe svakere internasjonalt konjunkturbylde, litt mindre ekspansiv pengepolitikk og en finanspolitikk som er begrenset av vekst- og stabilitetspakten. Med en estimert trendvekst på om lag 1,5 prosent innebærer dette en fortsatt konjunkturoppgang og nedgang i arbeidsledigheten.

Usikkerheten knyttet til våre prognoser for Europa er foruten den økonomiske utviklingen internasjonalt og Brexit prosessen, denne gangen knyttet til den politiske utviklingen. Medlemmene i det tyske sosialdemokratiske partiet (SPD) ratifiserte imidlertid nylig avtalen med kristendemokratene (CDU) og den kristne sosiale unionen (CSU) om å danne en ny tysk storalliansjon. Dette har bidratt til å skape ro rundt den tyske regjeringssituasjonen. Situasjonen i Italia derimot er langt fra rolig da ingen av de politiske partiene eller på forhånd inngåtte koalisjonene, fikk nok stemmer ved valget til å kunne danne en regjering på egen hånd. Mye tyder der-

for på at Italia går en svært usikker periode i møte med langvarige og anstrengte forhandlinger om dannelsen av en ny regjering under ledelse av Sergio Mattarella, Italias president. Den store fremgangen for Lega Nord og Femstjernerpartiet tyder dessuten på at partier med klare euro- og innvandringsantipatier vil kunne komme til å spille en sentral rolle ved legging av den fremtidige regjeringsskabelen. Utfallet av valget i Italia representerer således en ny kilde til usikkerhet i Europa og bidrar til å sette Macrons og Schultzs store prosjekt om en sterkere og mer integrert union i et nytt perspektiv.

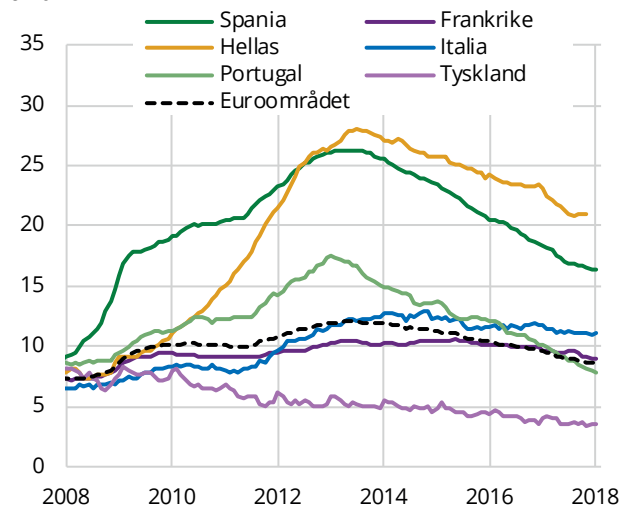
Arbeidsledigheten i euroområdet har falt kontinuerlig siden sommeren 2013 og fram til januar i år da den ble registret til 8,6 prosent. Selv om utviklingen er positiv, ligger ledigheten på et høyt nivå og det er store forskjeller landene imellom. For mens ledigheten i Hellas og Spania ligger på nivåer i overkant av henholdsvis 20 og 16 prosent, var den i Tyskland bare 3,6 prosent i januar. Ungdomsledigheten er høy i mange land, spesielt i Hellas og Spania der den fortsatt ligger på i overkant av henholdsvis 40 og 35 prosent, i Spania riktignok ned fra i overkant av 43 prosent så sent som i september 2016. Forskning tyder dessuten på at mye av sysselsetningsveksten den siste tiden, som i USA, har kommet i form av midlertidige jobber og er relatert til økt sysselsetting i lavt betalte deltidsjobber. Ved å ta hensyn til undersysselsetting beregnet ESB nylig den reelle ledighetsraten i euroområdet til å ligge et sted mellom 15 og 18 prosent, med andre ord nærmest dobbelt så høyt som det offisielle tallet.

Fra medio april til slutten av august i fjor styrket euroen seg handelsvektet med rundt 8 prosent, til sitt sterkeste nivå på tre år. Siden den gang har imidlertid euroens styrking stoppet mer eller mindre opp, skjønt valutaen i det siste har tatt seg noe opp etter en midlertidig bunn i begynnelsen av november i fjor. Årsakene til denne utviklingen har å gjøre med en rekke forhold som bedrede vekstutsikter, forventninger til en noe strammere pengepolitikk og høyere renter, samt svakere dollar og pund.

Euroens oppgang har imidlertid hatt bivirkninger. Bare siden februar i fjor og fram til februar i år har inflasjonen falt fra 2 til 1,2 prosent og selv om kjerneinflasjonen har tatt seg noe opp siden oktober i fjor, har dette skapt hodebry for en sentralbank som lenge har vurdert å reversere noe av ekspansiviteten i pengepolitikken.

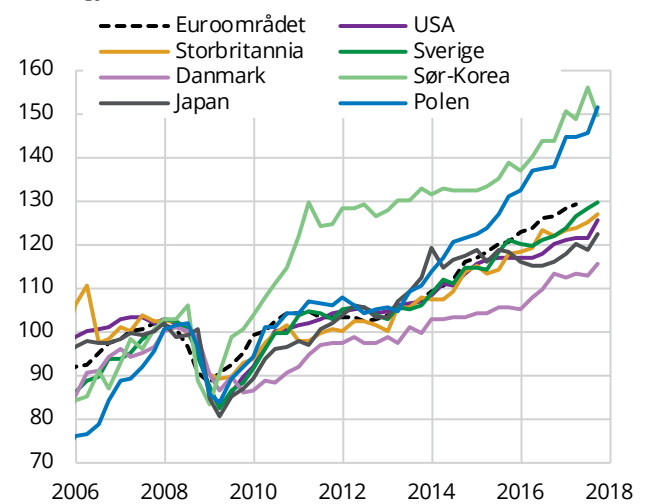
På siste rentemøte i januar i år bestemte den europeiske sentralbanken seg for å videreføre sin ekspansive pengepolitikk, med månedlige oppkjøp av obligasjoner for 30 milliarder i måneden fram til september i år og å la styringsrenta ligge på 0 prosent. Banken valgte dessuten både å opprettholde muligheten for en forlengelse av perioden med kvantitative lettelsener og å signalisere at den lave styringsrenten vil bli holdt på dagens nivå til en god stund etter en eventuell utfasing av disse. Selv om et nylig publisert referat fra dette rentemøte i etterkant avslører at enkelte av styrets medlemmer tok

Figur 1.12. Arbeidsledighet (AKU) i utvalgte europeiske land

Kilde: Macrobond

Figur 1.13. Import Norges handelspartnere. Sesongjustert. 2008=100

Kilde: Macrobond

Figur 1.14. Markedsindikator. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Sommeren 2014 falt oljeprisen fra om lag 110 dollar fatet til rundt 30 dollar fatet i februar i 2016. Deretter har oljeprisen variert mellom 40 og 70 dollar per fat og ligger i begynnelsen av mars på om lag 64 dollar fatet.

Oljeprisen falt i 2014 både som følge av økt produksjon, først og fremst i USA, og som følge av lavere forventet vekst i etterspørselen, spesielt utenfor OECD. På ministermøtet i november i 2014 vedtok OPEC på tross av oljeprisfallet ikke å redusere produksjonen slik mange forventet. Dette bidro til at oljeprisen falt ytterligere. Oljeprisen har gjennomgående vært noe høyere siden november i 2016 da mange land, både i og utenfor OPEC, vedtok en forpliktende avtale om reduksjoner i produksjonen. Svært høye oljelagre har imidlertid dempet en ytterligere oppgang i oljeprisen.

IEA (International Energy Agency) forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 1,3 millioner fat daglig i 2018. Økningen i etterspørselen utenfor OECD neste år er først og fremst forventet å komme i Kina, India og andre asiatiske land og til dels i Midtøsten. IEA antar at etterspørselen i OECD vil holde seg om lag uendret i 2018.

OPEC har vedtatt å redusere oljeproduksjonen ut 2018 med 1,2 millioner fat per dag i forhold til nivået i oktober i 2016, der Saudi-Arabia har tatt de største kuttene. Det ble også bestemt at Iran kunne øke sin produksjon til 3,8 millioner fat daglig, et nivå de nå har nådd. Samtidig har land utenfor OPEC vedtatt en reduksjon på om lag 0,55 millioner fat daglig, der Russland har redusert produksjonen mest.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC forventes av IEA å øke med 1,7 millioner fat daglig i år. Økningen i år er først og fremst forventet å komme i USA, og til en viss grad i Canada.

IEA påpeker at landene utenfor OPEC har gjennomført de samlede varslede kuttene. OPEC har overoppfylt sine utslippsreduksjoner, først og fremst fordi den økonomiske krisen i Venezuela har ført til at landet nå produserer om lag 1,5 millioner fat per dag mot 3,0 millioner fat for noen år siden. Dersom OPEC viderefører produksjonen på dagens nivå, vil de globale lagrene av råolje holde seg noenlunde konstante i 2018. En slik utvikling er blant annet betinget av krisen i Venezuela ikke fører til ytterligere reduksjoner i produksjonen. De samlede kommersielle lagrene av råolje i OECD er fortsatt relativt høye. OPEC har som uttalt målsetting å få de kommersielle oljelagrene i OECD ned på et nivå lik gjennomsnittet over de fem siste årene. IEA påpeker at råoljelagrene må falle ytterligere med om lag 50 millioner fat dersom dette målet skal nås. Det er usikkert om det vil skje i løpet av inneværende år.

I våre prognoser legger vi til grunn at produksjonskuttene videreføres ut 2018 og at Venezuela makter å holde produksjonen på dagens nivå. Vi legger til grunn at de høye lagrene vil legge en demper på den videre prisutviklingen i 2018 slik at oljeprisen blir rundt 60 dollar per fat ved kommende årsskifte. Deretter forutsettes oljeprisen gradvis å stige til 65 dollar mot slutten av 2021. En slik utvikling er sannsynligvis betinget av at oljeproduksjonen utenfor OPEC øker mindre enn veksten i den globale etterspørselen. Det amerikanske energidepartementet har uttalt at produksjonen fra tette bergarter i USA ikke vil øke like mye i 2019 som i år.

Tilbud og etterspørsel av råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

	2014	2015	2016	2017	Prognose				Prognose				
					2018	17:1	17:2	17:3	17:4	18:1	18:2	18:3	18:4
Etterspørsel	92,9	95,0	96,3	97,8	99,1	96,6	98,0	98,4	98,3	97,8	98,9	99,7	100,1
OECD ¹	45,8	46,4	46,9	47,3	47,3	47,0	47,0	47,6	47,5	46,9	46,9	47,6	47,5
Europa	13,5	13,8	14,0	14,3	14,3	13,9	14,3	14,7	14,2	13,9	14,3	14,8	14,3
Amerika	24,2	24,6	24,7	24,8	25,0	24,5	25,0	25,0	24,9	24,6	25,0	25,2	25,1
Asia Oseania	8,1	8,1	8,1	8,2	8,0	8,6	7,8	7,9	8,4	8,5	7,6	7,7	8,1
Tidligere Sovjetunionen	4,7	4,5	4,8	4,8	4,9	4,6	4,7	5,0	4,9	4,7	4,8	5,1	5,0
Resten av verden	42,4	44,0	44,6	45,8	46,9	45,0	46,3	45,8	45,9	46,2	47,2	47,0	47,6
Tilbud	93,7	96,5	96,9	97,3	99,1	96,6	96,9	97,9	98,0	98,2	98,7	99,4	100,0
OPEC ²	37,1	38,4	39,5	39,2	39,3	38,9	39,2	39,6	39,2	39,3	39,3	39,3	39,4
OECD	22,9	23,9	23,4	24,1	25,7	24,0	23,6	23,9	24,7	25,3	25,3	25,8	26,4
Tidligere Sovjetunionen	13,9	14,1	14,2	14,4	14,4	14,5	14,4	14,3	14,4	14,4	14,4	14,4	14,5
Resten av verden	19,8	20,1	19,8	19,6	19,7	19,2	19,7	20,1	19,7	19,2	19,7	19,9	19,7
Lagerendring (og diverse)	0,8	1,5	0,7	-0,5	0,0	-0,1	-1,1	-0,6	-0,3	0,4	-0,2	-0,3	-0,1
Etterspørsel rettet mot OPEC	36,3	36,9	38,9	39,8	39,3	38,9	40,3	40,2	39,6	38,9	39,4	39,5	39,5
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	98,5	52,2	43,7	54,2		53,6	49,6	52,1	61,4				
		2018	2019	2020	2021								
Oljepris, prognoser SSB		63	61	63	65								

Kilde: IEA Oil Market Report Januar 2018 og SSB.

¹ OECD inkl. Tsjekkia, Korea, Mexico, Polen og Ungarn.

² Prognosen for råoljeproduksjonen i OPEC er gjort av Statistisk sentralbyrå.

dissens og ønsket å fjerne muligheten for en potensiell ny opptrapping av obligasjonskjøpene i sentralbankens kommunikasjon med omverdenen, har renteoppgangen vi har sett i markedet for statslån siden slutten av desember i fjor stoppet opp.

Med dette som bakteppe tror vi at tremåneders pengemarkedsrenter vil bli liggende på om lag -0,3 prosent som gjennomsnitt for inneværende år. Vi venter imidlertid at den etter hvert vil øke noe mer enn det vi tidligere så for oss fra midten av 2019 og til ut slutten av prognoseperioden. Dette er i tråd med det som for

tiden er priset inn i markedet for fremtidige renteavtaler der de europeiske terminrentene nå signaliserer en pengemarkedsrente på nær 1 prosent om 4 år.

BNP-veksten i euroområdet er i 4. kvartal i fjor anslått til 2,4 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate, riktignok noe ned fra et oppjustert anslag på 2,9 prosent i de to foregående kvartalene, men fortsatt langt over det som må karakteriseres som trendvekst. Veksten virker denne gang også noe bredere basert enn før, med oppgang i samtlige av de eurolandene som har publisert tall for fjorårets siste kvartal. Går vi enkeltland nærmere etter i sømmene bekrefter tallene at gjeninnhenting ser ut til å holde seg godt oppe i Spania og at veksten i Portugal fortsetter med å ta seg opp etter en liten vekstpause i 2. kvartal i fjor. Veksten holdt seg dessuten godt oppe i både Tyskland og Frankrike, og selv om veksten falt noe tilbake i Italia på slutten av fjoråret, var årsveksten i 2017 den høyeste på over 7 år. I Øst-Europa ser den sterke veksten også ut til å fortsette. Både i Bulgaria, Slovakia, Polen og Ungarn fortsatte veksten i 4. kvartal å ligge på godt i overkant av 3 prosent, og selv om veksten i Romania falt noe tilbake, skjedde dette etter fire kvartaler på rad med vekst på i overkant av 7 prosent som årlig rate.

I skrivende stund foreligger de dekomponerte BNP-tallene i 4. kvartal i fjor kun for et fåtall av landene i euroområdet. Med unntak av Spania der eksportveksten i det siste har falt kraftig tilbake, tyder tallene på at veksten denne gang i hovedsak har vært drevet av sterk vekst i utenrikshandelen. I fjorårets siste kvartal vokste eksporten sterkt både i Tyskland, Italia og Frankrike og de løpende eksporttallene for tremånedersperioden juli-september og oktober-desember i fjor viser også oppgang, sistnevnte til tross for et kraftig fall i desember.

Når det gjelder de innenlandske etterspørselskomponentene i euroområdet, var de i 3. kvartal i fjor sterkt påvirket av volatile irske investeringstall, der et fall på hele 36 prosent bidro til å gi et fall i investeringene totalt for euroområdet som helhet. Korrigerer man imidlertid for Irland ville investeringsveksten forblitt sterk også i 3. kvartal, med en kvartalsvis vekst regnet som årlig rate på i overkant av 4 prosent. Mye tyder imidlertid på at investeringsveksten kan bli relativt svak i 4. kvartal for euroområdet samlet. Selv om investeringsveksten i Frankrike og Italia holdt seg rimelig godt oppe, falt den sterkt tilbake i Spania, og i Tyskland var det sågar snakk om nullvekst.

Det private konsumet i euroområdet har i det siste vært understøttet av de bedre forholdene på arbeidsmarkedet, skjønt veksten falt noe tilbake i 3. kvartal i fjor. Veksten i detaljhandelen basert på de løpende tallene for tremånedersperiodene juli-september og oktober-desember i fjor, tyder imidlertid på at den private konsumveksten kan ha vært relativt svak også i fjorårets siste kvartal. Det gjør også de franske, italienske og tyske tallene der konsumveksten falt kraftig tilbake i 4.

kvartal i fjor for samtlige land. I Tyskland var det sågar snakk om nullvekst. På den annen side har veksten i det offentlige konsumet i euroområdet ligget og fluktuert mellom 1 og 1,4 prosent som årlig rate i 6 kvartaler på rad.

1.3. Storbritannia

Høy inflasjon som følge av flukt fra pundet, bidro til nærmest å halvere veksten i første halvdel av fjoråret sammenliknet med veksten halvåret før. Siden den gang har imidlertid pundsvekkelsen blitt noe reversert, spesielt mot dollar, og veksten tatt seg svakt opp. Handelsvektet er imidlertid pundet fortsatt svakere enn ved inngangen til 2016. Kombinert med høyere energipriser har dette ført til at tolv månedersveksten i konsumprisene fortsatt lå på 3 prosent i januar i år, kun svakt ned fra en topp på 3,2 prosent ved utgangen av fjoråret. Selv om en høyere oljepris fortsatt kan forklare noe av denne oppgangen, indikerer en kjerneinflasjon på 2,7 prosent at pundsvekkelsen fortsatt påvirker inflasjonsbildet. Med tegn til bobletendenser i aksjemarkedet så vel som i boligmarkedet og en arbeidsledighetsrate som i november i fjor ble registrert til 4,3 prosent, har dette gitt den engelske sentralbanken ammunisjon for å kunne føre en noe strammere pengepolitikk, en manøver som ikke minst ble aktualisert av en nylig uttalelse fra visesentralbanksjefen der det eksplisitt ble gitt uttrykk for nødvendigheten av en renteøkning, «jo før, jo bedre».

Isolert sett burde pundsvekkelsen ha bidratt til å understøtte eksportveksten og å dempe importveksten i Storbritannia. Dekomponeringen av veksten, som i 4. kvartal i fjor ble registrert til 1,6 prosent som årlig rate, ned fra et oppjustert anslag på 2 prosent kvartalet før, viste imidlertid at eksportoppgangen fortsatt lar vente på seg. Med et fall i eksporten på 0,8 prosent samtidig som importen steg med hele 6,3 prosent var sågar bidraget fra utenrikshandelen negativt i 4. kvartal, for annet kvartal på rad. Når veksten til tross for dette var positiv, skyldtes det først og fremst relativt høy konsumvekst som følge av et omslag i offentlig konsum, og moderat investeringsvekst. Framover ser vi fortsatt for oss at veksten vil være understøttet av bedre eksportutsikter, men ikke mer enn at veksten antas å bli liggende på 1,6 prosent i samtlige av prognoseperiodens år framover.

1.4. Sverige

Den svenske økonomien vokste med 3,5 prosent i 4. kvartal i fjor, sesongjustert og målt som årlig rate. Sammenliknet med det foregående året da den kvartalsvise veksten i gjennomsnitt lå på 1,8 prosent, bidrar dette til å konsolidere inntrykket av et omslag i første del av fjoråret. Selv om investeringene falt noe tilbake i 4. kvartal i fjor, gir tallene dessuten klart inntrykk av en vekst som for tiden er bredt sammensatt og drevet av oppgang i konsum og investeringer, så vel som eksport.

I Sverige har boligprisene lenge økt med i gjennomsnitt 9 prosent per år. I september i fjor begynte imidlertid

prisene å falle slik at de ved utgangen av fjoråret lå hele 9 prosent under nivået i august i fjor. Også Den Svenske Enskilda Bankens (SEB) boligprisindikator falt kraftig gjennom høsten i fjor og nådde en bunn på -13 i januar i år. Siden den gang har imidlertid både boligprisindeksen og boligprisindikatoren steget noe, og selv om det ifølge sistnevnte indikator fortsatt er flere respondenter som venter fortsatt prisfall enn prisoppgang, har dette ført til at markedsrentene har steget noe siden sist.

Fra å ha ligget på i overkant av 2,2 prosent i juli i fjor har imidlertid inflasjonen fortsatt og falle. I januar i år ble den registrert til 1,6 prosent. Med en kjerneinflasjon som ved samme anledning ble registrert til 1,7 prosent og som stort sett har fulgt utviklingen i konsumprisindeksen, tyder dette på at mye av fallet fortsatt er relatert til kronestyrkingen fram til september i fjor. Siden den gang har imidlertid kronen svekket seg handelsvektet med rundt 6 prosent, noe som isolert sett borger for at inflasjonen vil kunne ta til å stige igjen i tiden som kommer. Til tross for dette valgte sentralbanken på sitt siste rentemøte igjen å utsette planen for når den planlegger å begynne med å sette opp sin styringsrente, som for tiden ligger på -0,5 prosent.

På bakgrunn av det sterke konjunkturforløpet i andre halvdel av fjoråret og med et overheng for inneværende år på 1,3 prosent, venter vi at veksten i svensk økonomi vil bli sterk også i 2018. På litt lenger sikt ser vi imidlertid fortsatt for oss en viss normalisering. En fortsatt svært ekspansiv pengepolitikk og en svak svensk krone, kombinert med ekspansiv finanspolitikk og utsikter til etterspørselsimpulser fra utlandet, vil imidlertid bidra til å understøtte vekstforløpet. Som tidligere ser vi derfor for oss at veksten framover vil være i overenstemmelse med en antatt trendvekst på noe i underkant av 2,5 prosent.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Konjunkturbunnen i norsk økonomi ble nådd for litt over ett år siden. Gjennom 2017 har den gjennomsnittlige kvartalsveksten i BNP Fastlands-Norge vært 0,6 prosent ifølge de foreløpige sesongjusterte tallene fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR). Dette tilsvarer en årsvekst på 2,6 prosent, noe som er høyere enn anslått trendvekst på knappe 2 prosent. Selv om veksten internasjonalt har tatt seg opp og økte oljeinvesteringer er med på å løfte norsk økonomi framover er det også

flere impulser, slik som fallende boliginvesteringer og sterkere krone, som drar i motsatt retning. Det ligger derfor an til en moderat oppgang de nærmeste årene.

Finanspolitikken går fra å være ekspansiv til å bli om lag konjunkturnøytral. Siden 2014 er det blitt ført en markert ekspansiv finanspolitikk. I perioden fra 2013 til 2017 var økningen i det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) i gjennomsnitt på i overkant

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2016*	2017*	Sesongjustert			
			17:1	17:2	17:3	17:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	1,5	2,3	0,7	0,8	0,6	0,8
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,0	0,6	0,5	0,7	0,5
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	-0,2	3,5	1,9	1,4	-0,9	1,6
Utvinning og rørtransport	-16,9	-4,0	0,8	-0,1	-5,6	-1,0
Fastlands-Norge	6,1	5,9	2,7	1,3	0,3	2,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,6	3,0	1,1	0,8	0,6	1,0
Eksport	-1,8	0,8	-0,9	2,0	-0,8	-2,6
Tradisjonelle varer	-8,2	2,2	6,8	1,7	0,9	0,7
Råolje og naturgass	4,3	1,9	-1,8	4,1	0,3	-8,3
Import	2,3	2,2	2,8	0,7	-3,3	3,2
Tradisjonelle varer	-0,4	3,2	3,0	0,7	-1,7	2,6
Bruttonasjonalprodukt	1,1	1,8	-0,2	1,1	0,8	-0,3
Fastlands-Norge	1,0	1,8	0,6	0,6	0,7	0,6
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	0,7	0,3	0,2	0,2	0,5	0,6
Sysselsatte personer	0,2	1,1	0,4	0,3	0,4	0,4
Arbeidsstyrke ²	0,3	-0,4	-0,1	0,1	-0,2	0,3
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	4,7	4,2	4,3	4,3	4,1	4,1
Priser og lønninger						
Årslønn	1,7	2,3
Konsumprisindeksen (KPI) ³	3,6	1,8	2,6	2,1	1,4	1,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	3,0	1,4	1,9	1,6	1,1	1,1
Eksportpriser tradisjonelle varer	3,5	5,0	0,4	1,6	-1,0	2,3
Importpriser tradisjonelle varer	1,4	3,7	1,2	2,5	-0,5	2,6
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner ⁴	118,3	168,3	57,6	54,4	21,2	35,0
MEMO (justerte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	1,1	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁵	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Råoljepris i kroner ⁶	378	445	461	433	414	473
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	105,4	104,6	102,7	106,0	103,6	106,0
NOK per euro	9,29	9,33	8,99	9,38	9,35	9,60

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.

⁵ Gjennomsnitt for perioden.

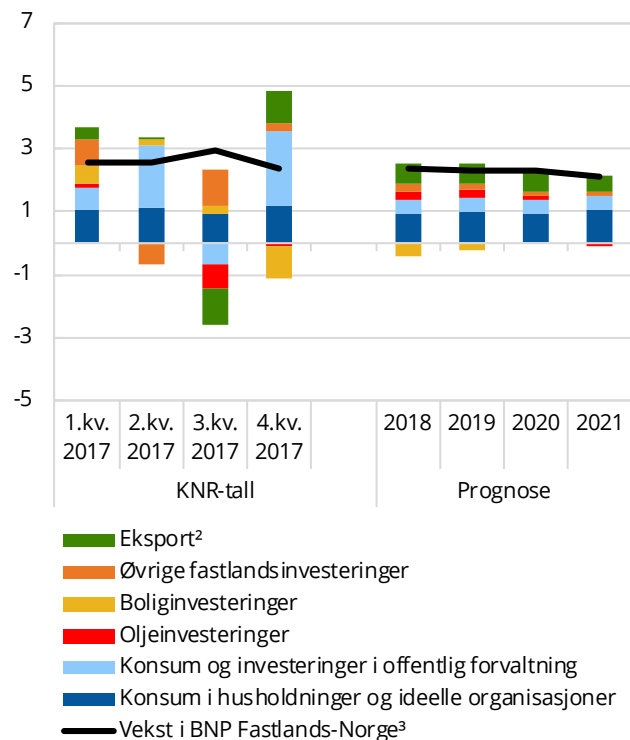
⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

av 20 milliarder 2018-kroner per år. Fra 2017 til 2018 ventes derimot SOBU kun å øke med 6 milliarder 2018-kroner, basert på tall fra Nasjonalbudsjettet 2018. Handlingsrommet i finanspolitikken ser ut til å øke klart mindre framover. I dette ligger at finanspolitikken som helhet blir om lag nøytral i den forstand at SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge ventes å holde seg nær konstant gjennom prognoseperioden.

Valutakursen vil heller ikke virke like ekspansivt i årene som kommer. Svekkelsen av krona fra 2014, i takt med

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og importjustert bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Importandelene som brukes er dokumentert i Rapporter 2018/9, boks 2.4. Alle tall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariabelen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass og utenriks sjøfart.

³ Andre avvik er definert residualt slik at det fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fallet i oljeprisen, har gitt positive impulser til norsk økonomi. Siden årsskiftet har krona blitt sterkere og vi legger til grunn at krona vil fortsette å styrke seg moderat i årene som kommer. Svekkelsen av den kostnadsmessige konkurranseevnen gjennom kronestyrkelsen gjør situasjonen for konkurranseutsatte virksomheter mindre gunstig og modererer konjunkturoppgangen. I 2021, som er det siste året i vår prognoseperiode, legger vi til grunn at en euro vil koste rundt 9,0 kroner.

I motsetning til mange tidligere konjunkturoppganger legger utviklingen i boligmarkedet nå en demper på oppgangen. Målt ved SSBs bruktboligprisindeks begynte boligprisene å falle i 1. kvartal 2017. Fallet har vært størst i Oslo-området. At boligprisene har falt skyldes i første rekke at tilbudet av boliger har vært høyt, prisene var kommet opp på et høyt nivå, lønnsveksten har vært moderat og innvandringen har avtatt. I tillegg kan nok boliglånsforskriften ha bidratt til omslaget, men det er de ovenstående mer fundamentale forholdene som gjør at vi tror at boligprisene også vil falle gjennom det meste av 2018. Men fallet blir trolig beskjedent. Hvis våre prognoser slår til, vil boligprisene ved utgangen av 2018 være knappe 5 prosent lavere enn toppen i 1. kvartal 2017. Fallende boligpriser gjør det mindre lønnsomt å bygge boliger og dette har allerede gitt seg utslag i lavere boliginvesteringer. Fra 2019 anslår vi at boliginvesteringene holder seg nær uendret. Med dette bildet vil nivået på boliginvesteringer være om lag 10 prosent lavere i 2021 sammenliknet med toppen i 2017.

Petroleumsinvesteringene fortsatte å falle gjennom hele 2017, men nedgangen i disse investeringene ser ut til å være over for denne gang. Bedrede internasjonale konjunkturer, lavere investeringspriser og en oljepris som har variert rundt 65 dollar fatet denne vinteren gjør flere petroleumsinvesteringer lønnsomme. Operatørene på norsk sokkel planlegger å øke investeringene med 125 milliarder kroner de neste årene og en god del av denne økningen vil komme allerede i 2018. Det er anslagene innen feltutbygging og felt i drift som i hovedsak bidrar til veksten. Det ventede oppsvinget i petroleumsinvesteringer i 2018 blir markert, men ikke sterkere enn at økningen isolert sett nøytraliserer de negative impulsene fra fallet i boliginvesteringene i prognoseperioden under ett.

Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og importjustert bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	17:1	17:2	17:3	17:4	2018	2019	2020	2021
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,0	1,1	0,9	1,2	0,9	1,0	0,9	1,0
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	0,7	2,0	-0,7	2,4	0,4	0,5	0,5	0,5
Oljeinvesteringer	0,1	0,0	-0,8	-0,1	0,3	0,2	0,1	-0,1
Boliginvesteringer	0,6	0,2	0,3	-1,0	-0,4	-0,2	0,0	0,0
Øvrige fastlandsinvesteringer	0,8	-0,6	1,1	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1
Eksport ¹	0,4	0,0	-1,2	1,1	0,6	0,6	0,7	0,5
Vekst i BNP Fastlands-Norge	2,6	2,6	3,0	2,4	2,4	2,3	2,3	2,1

¹ Se fotnoter til figur 2.1.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Rettet 13. mars 2018

Næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien vil også ta seg opp. Oppgangen i 2018 ventes spesielt å komme innenfor oljeraffinerings og kjemisk og farmasøytisk industri grunnet noen store enkeltprosjekter. Innen næringsmiddelindustrien, maskinindustri og annen verkstedindustri er det også ventet vekst. I kraftforsyning planlegges det ytterligere investeringer både gjennom intensivert av vindkraftutbyggingen og distribusjon av elektrisitet. Ifølge Norges Banks regionale nettverk, rapporteres det også om økte investeringer innen tjenesteyting. I sum gir dette en investeringsvekst på rundt 5 prosent i inneværende år. Deretter ventes veksten å avta noe som følge av økte renter og at konjunkturutviklingen modnes. Sammenliknet med tidligere oppgangskonjunkturer, hvor veksttakten i næringsinvesteringene typisk har vært tosifret, regnet i prosent, er dette en meget moderat investeringsoppgang.

Konsumveksten i husholdningene fortsetter å ta seg opp. I seks påfølgende kvartaler har konsumet gitt positive vekstimpulser til økonomien og vi venter at konsumet vil ta seg videre opp framover. Fortsatt lave renter og økende realinntektsvekst bidrar til dette. Selv om den svake utviklingen i boligprisene demper konsumveksten, venter vi at den vil øke med om lag 2,5 prosent hvert år framover. Dette bidrar til å trekke veksten i fastlandsøkonomien opp over trendvekst.

Lønnsveksten vil også øke noe. I 2016 var årslønnsveksten kun 1,7 prosent, noe som innebar en reallønnsnedgang på 1,8 prosent. Dette var den laveste lønnsveksten i Norge på 70 år og må delvis tilskrives at sysselsettingsnedgangen i petroleumsrelaterte næringer trakk gjennomsnittlig lønnsvekst ned. I 2017 tok lønnsveksten seg derimot opp igjen og økte både nominelt og reelt, om lag som forventet. Vi regner med at den nominelle lønnsveksten vil ta seg videre opp i takt med den bedre konjunktursituasjonen. Med en relativt stabil inflasjon, i underkant av 2 prosent, tilsvarer dette en gjennomsnittlig årlig reallønnsvekst fra 2018 til 2020 på knappe 1,5 prosent.

Antall ledige stillinger øker og arbeidsledigheten fortsetter å falle. Etter en topp på 5 prosent i midten av 2016 er ledigheten nå kommet ned i 4,1 prosent ifølge SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU). Nedgangen i ledigheten gjelder for store deler av landet. Som årgjennomsnitt venter vi at ledigheten vil bli 3,9 prosent i 2018 for deretter å reduseres gradvis til 3,7 prosent i 2021. I et historisk perspektiv må dette anses å være nært et normalt ledighetsnivå.

Yrkesandelen har vært avtagende de siste årene. Denne utviklingen kan dels tilskrives aldring av befolkningen og dels at vi har vært igjennom en nedgangskonjunktur som har medført at mange har trukket seg ut av arbeidsmarkedet. Ifølge AKU var yrkesandelen på 69,4 prosent i 4. kvartal 2017. Framover venter vi at fallet i yrkesandelen vil stoppe opp, i hovedsak på grunn av at konjunktursituasjonen bedres, men også fordi det negative bidraget fra en aldrende befolkning blir mindre.

Regjeringen har nylig vedtatt å endre forskriften for pengepolitikken ved at inflasjonsmålet reduseres fra 2,5 prosent til 2,0 prosent. Inflasjonen, målt ved veksten i KPI, har variert rundt 2 prosent siden inflasjonsmålet ble innført i 2001. Norges Bank har signalisert at den nye forskriften ikke vil føre til vesentlige endringer i utøvelsen av pengepolitikken. I løpet av de neste fire årene ventes rentene å stige med drøye ett prosentpoeng. Til tross for denne renteoppgangen, vil realrentene være på historisk lave nivåer – det vil nesten være gratis å låne penger, også når lavkonjunkturen er over.

Konjunkturoppgangen vi ser for oss ligger altså an til å bli moderat. Den modereres av en nøytral finanspolitikk, reduserte boliginvesteringer, sterkere valutakurs, tiltakende lønnsvekst og svakt økende renter. Disse impulsene stopper imidlertid ikke den gryende oppgangen. Markert internasjonal konjunkturoppgang og økte oljeinvesteringer ventes å bidra positivt til aktivitetsutviklingen. Det samme vil konsumet i husholdningene og næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien. Med bildet vi tegner vil norsk økonomi være i en om lag konjunkturnøytral situasjon i 2020.

2.1. Finanspolitikken

Finanspolitikken har gitt klare stimulanser til norsk økonomi siden 2014. I Nasjonalbudsjettet 2018 (NB2018) anslås det at strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) som andel av trend-BNP for fastlandsøkonomien økte med 2,5 prosentpoeng fra 2013 til og med 2017. Dette er omtrent samme stimulans som ble gitt fra 2006 til og med 2010, selv om det meste av stimulansen da ble gitt i 2009 alene. Finanspolitikken i 2018 vil bare gi marginalt økte impulser til økonomien når vi bruker SOBU som andel av fastlandsøkonomien som indikator. Vi kan derfor si at finanspolitikken er om lag konjunkturnøytral i år.

Konsumet i offentlig forvaltning økte med vel 2 prosent i årene fra 2014 til 2017, med litt avtakende veksttakt over tid. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning endret seg lite mellom 2014 og 2015, men har deretter økt med nær 6 prosent både i 2016 og 2017. Noe av den høye veksten skyldes økte importerte forsvarsinvesteringer, men bruttoinvesteringene i sivil forvaltning økte også klart. Offentlige stønader til husholdningene økte nominelt med 3,9 prosent i 2016, slik at realveksten i stønadene så vidt var positiv som følge av den høye prisveksten dette året. I 2017 var nominell stønadsvekst bare 3,1 prosent, men realveksten ble 1,3 prosent som følge av moderat konsumprisvekst i fjor. Både i 2016 og 2017 var realveksten i konsum, bruttoinvestering og stønader samlet om lag 2 prosent, nær anslått trendvekst i fastlandsøkonomien.

Skattesatsen på alminnelig inntekt for selskaper (eksklusive finanssektoren) og personer er redusert fra 27 til 23 prosent i perioden 2015-2018. Systemet for petroleumsskatt og kraftbeskatning er justert slik at disse to næringene ikke berøres nevneverdig av skatteendringen. For personer er trinnskatten økt slik at det meste

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2017-2021. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regnskap 2017*	Prognoser								
		2018			2019			2020		2021
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB
Realøkonomi										
Konsum i husholdninger mv.	2,3	2,5	2,3	3,2	2,7	2,2	3,2	2,5	2,2	2,8
Konsum i offentlig forvaltning	2,0	1,5	1,5	1,2	1,7	1,5	..	1,7	1,4	1,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,5	2,5	..	2,5	2,1	..	3,0	1,9	..	0,4
Utvinning og rørtransport	-4,0	8,4	6,0	2,2	6,6	6,0	7,7	3,0	3,0	-2,2
Fastlands-Norge	5,9	0,5	0,8	1,6	..	1,2
Næringer	5,1	5,8	6,2	5,6	3,9	3,0	5,6	2,8	0,9	1,4
Bolig	7,1	-7,2	0,0	-0,2	-4,1	-3,0	-2,7	0,4	-0,5	1,0
Offentlig forvaltning	5,8	1,5	..	1,5	1,2	0,9	..	0,9
Etterspørsmål fra Fastlands-Norge ¹	3,0	1,8	2,2	2,5	2,0	1,7	2,4	2,1	1,6	2,1
Lagerendring ²	-0,1	0,0	0,0	0,0	..	0,0
Eksport	0,8	2,0	..	0,9	2,0	..	1,9	4,5	..	3,7
Tradisjonelle varer ³	2,2	4,7	4,7	3,8	4,1	4,7	5,0	4,5	3,4	3,6
Råolje og naturgass	1,9	-0,5	..	-4,8	-0,7	..	-2,4	5,6	..	4,7
Import	2,2	2,2	2,9	3,3	2,8	2,3	3,0	2,5	2,3	2,2
Tradisjonelle varer	3,2	3,2	3,6	3,3	..	2,8
Bruttonasjonalprodukt	1,8	2,0	0,9	1,5	1,9	1,5	1,9	2,7	2,1	2,4
Fastlands-Norge	1,8	2,4	2,3	2,5	2,3	2,2	2,6	2,3	1,9	2,1
Arbeidsmarked										
Sysselsatte personer	1,1	1,2	1,0	1,1	1,1	1,0	1,1	0,9	0,8	0,8
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,2	3,9	3,7	4,0	3,7	3,4	3,8	3,7	3,3	3,7
Priser og lønninger										
Årslønn	2,3	3,0	2,9	3,0	3,5	3,6	3,0	3,7	4,0	4,0
Konsumprisindeksen (KPI)	1,8	2,0	1,9	1,6	1,6	1,8	1,7	1,8	2,1	2,0
KPI-JAE ⁴	1,4	1,7	1,7	1,8	1,7	1,9	1,9	1,7	2,1	1,8
Eksportpris tradisjonelle varer	5,0	3,4	-0,2	0,1	..	0,2
Importpris tradisjonelle varer	3,7	2,5	0,2	0,1	..	0,8
Boligpris ⁵	5,0	-2,8	-1,6	..	1,1	2,9	..	1,5	4,2	2,3
Utenriksøkonomi										
Driftsbalansen, mrd. kroner ⁶	168	231	..	137	227	271	..	311
Driftsbalansen i prosent av BNP	-5,1	6,6	..	3,9	6,3	..	4,5	7,2	..	7,8
MEMO:										
Husholdningenes disponible realinntekt	2,4	2,7	2,5	2,6	..	2,6
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,3	7,2	7,6	8,3	..	8,7
Pengemarkedsrente (nivå)	0,9	1,0	0,9	0,9	1,4	1,3	1,2	1,9	..	2,3
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁷	2,6	2,7	3,1	3,4	..	3,7
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	445	486	..	438	456	..	441	464	..	472
Eksportmarkedsindikator	4,6	5,3	5,2	4,9	..	4,6
Importveid kronekurs (44 land) ⁹	-0,8	0,0	-0,1	1,0	-3,0	-2,2	0,8	-2,0	-1,0	-1,0

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.² Endring i lagerendring i prosent av BNP.³ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer og tjenester fra Fastlands-Norge. Finansdepartementet gir anslag for varer utenom olje og gass.⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁵ Norges Bank gir anslag på boligprisindeksen publisert av Eiendom Norge.⁶ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.⁷ Gjennomsnitt for året.⁸ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁹ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

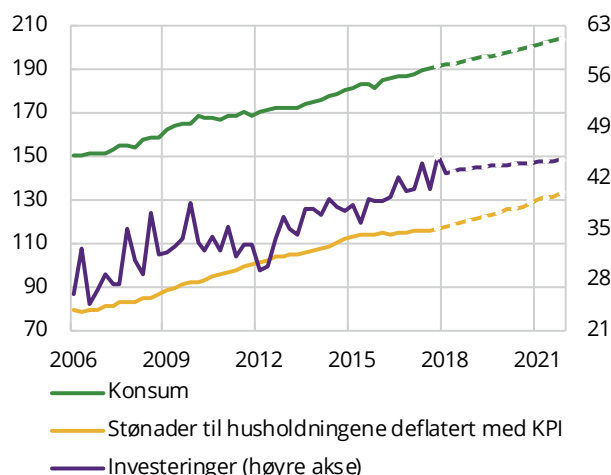
Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.2 (2016-2017), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 4/2017 (NB).

av provenytapet fra personer som følge av redusert skatt på alminnelig inntekt dekkes inn igjen ved andre inntektsskatter. Reduserte skattesatser disse årene bidro til at finanspolitikken samlet sett var ekspansiv. SOBU som andel av trendnivået for BNP for Fastlands-Norge var 2,9 prosent som andel av fondet ved inngangen til 2017 som er nær den justerte «krittstrekken» for handlingsregelen for finanspolitikken.

For 2018 legger vi i utgangspunktet anslagene i NB2018 til grunn justert for endringer som følge av budsjettavtalen mellom de borgerlige partiene på Stortinget. Vi anslår nå at veksten både i konsumet og bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning blir 1,5 prosent i år. Skattekompromisset basert på Scheel-utvalgets utredning innebærer at skattesatsen på alminnelig inntekt er redusert til 23 prosent i 2018. Provenytapet av dette anslås til knapt 3 milliarder kroner i 2018. Regjeringen foreslo en rekke mindre justeringer av skatteregler og satser som grovt sett utligner hverandre slik at den samlede (påløpte) skattereduksjonen var anslått til 3 milliarder kroner. Budsjettavtalen i Stortinget medfører noe høyere avgifter, blant annet høyere CO₂-avgifter og økt sjokolade- og sukkervareavgift og avgift på alkoholfrie drikkevarer. Effekten av de foreslåtte avgiftsendringene er kontraktive, og nettoeffekten innebærer en provenyøkning på om lag 2 milliarder kroner. Vi anslår at avgiftsendringene i budsjettet samlet sett påvirker kilen mellom veksten i KPI og KPI-JAE med 0,2 prosentpoeng i 2018. Realveksten i stønadene til husholdningene kan anslås til vel 2 prosent neste år. Samlet realutgiftsvekst for konsum, investeringer og stønader kan da anslås til å bli om lag som trendveksten i økonomien. Siden reduksjonene i skattene neste år er svært beskjedne etter budsjettavtalen i Stortinget, kan vi således karakterisere finanspolitikken i 2018 som omtrent konjunkturnøytral.

Anslagene for finanspolitikken i perioden 2019 - 2021 er baserte på en svak økning i nivået på indirekte skatter slik som i 2018. Vi antar det skjer gjennom økte miljøavgifter som gir et bidrag til kilen mellom KPI og KPI-JAE på 0,2 prosentpoeng per år. Vi legger videre til grunn vekstanslag for konsum og investeringer i offentlig forvaltning nær trendveksten i fastlandsøkonomien, mens stønadene øker reelt sett litt mer. Samlet sett fører disse anslagene til en om lag konjunkturnøytral finanspolitikk ut prognosebanen - i tråd med handlingsregelen. Den nylig inngåtte avtalen om nye pensjonsregler i offentlig sektor vil påvirke alle personer født etter 1953. For personer født i 1963 og senere vil pensjonene bli som i folketrygden ved at man kan ta ut pensjon samtidig som man fortsetter å jobbe. I prinsippet vil avtalene føre til økte pensjonskostnader ganske umiddelbart, men det vil antakelig være beskjedent. Større konsekvenser vil man antakelig få utover på 2020-tallet, noe som vil få betydning for utformingen av finanspolitikken framover. Innenfor vår prognosehorisont har vi på usikkert grunnlag hevet pensjonsutbetalingene noe i 2020 og 2021.

Figur 2.2. Offentlig forvaltning
Sesongjustert, mrd. 2015-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Dagens verdi av Statens pensjonsfond i utlandet (SPU) er om lag 8 100 milliarder kroner, noe som er høyere enn anslaget i NB2018 som var på knappe 7 900 milliarder kroner. Kronekursen er nå svak og vi regner med at krona gjennomgående vil styrke seg litt framover. Små endringer i kronekursen kan gjøre at handlingsrommet i finanspolitikken endres mye, og det samme kan skje dersom globale aksjekurser skulle falle betydelig. Handlingsregelen er utformet slik at man kan velge å styre utenom midlertidige endringer, men det kan være vanskelig å identifisere hva som er tilfeldige og permanente sjokk før man har fått begivenhetene litt på avstand.

2.2. Pengepolitikken

Regjeringen har nylig vedtatt å endre forskriften for pengepolitikken ved at inflasjonsmålet reduseres fra 2,5 prosent til 2,0 prosent. Inflasjonen, målt ved veksten i KPI, har variert rundt 2 prosent siden inflasjonsmålet ble innført i 2001. Norges Bank har signalisert at den nye forskriften ikke vil føre til vesentlige endringer i utøvelsen av pengepolitikken.

Styrringsrenta har nå vært på rekordlave 0,5 prosent i to år etter den siste nedsettelsen i mars 2016. Som årgjennomsnitt var pengemarkedsrenta i underkant av 0,9 prosent i 2017, 0,2 prosentpoeng lavere enn året før og 0,4 prosentpoeng lavere enn årgjennomsnittet i 2015. Pengemarkedsrenta falt gjennomgående i 2017, fra nærmere 1,2 prosent ved inngangen av året til 0,8 prosent ved utgangen av året. Siden årsskiftet har pengemarkedsrenta økt igjen og er ved utgangen av februar 1,0 prosent.

Etter tre års markert svekkelse, styrket krona seg noe gjennom 2016 og inn i 2017. I januar i år var krona igjen noe svakere enn ett år tidligere, se også egen boks for omtale av importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs. På årsbasis styrket krona seg med 0,8 prosent fra 2016 til 2017 målt ved den importveide kronekursen. Det var spesielt mot dollaren at krona

Boks 2.1. Bidrag fra økte petroleumsinvesteringer

Petroleumsinvesteringene begynte å falle i 2013, og har avtatt siden. Samlet sett har investeringene falt med 37 prosent fra toppen i 2013 til den foreløpige bunnen i 4. kvartal i fjor. Nedgangen har gitt store ringvirkninger på norsk økonomi, spesielt har industrien blitt hardt rammet. Fallet i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten har således vært en sentral faktor bak konjunkturedgangen vi nylig la bak oss. I prognosene for årene framover har vi lagt til grunn en vekst i oljeinvesteringene. Anslagene innebærer at investeringsbunnen er nært forestående, og at impulsene fra investeringsaktiviteten på norsk sokkel dermed går fra å være negative til å bli positive.

I denne boksen beregner vi hvor stort dette positive bidraget er i prognosebanen for årene framover. Vi gjør dette ved å bruke den makroøkonomiske modellen KVARTS. Rent modellteknisk foretar vi en alternativ beregning hvor vi lar petroleumsinvesteringene være konstante og lik årsgjennomsnittet for 2017. Veksten er med andre ord lik null fra og med 2018. Tabellen under viser avviket mellom prognosebanen og denne alternative banen i prosentpoeng. For å rendyrke effektene, er andre eksogene størrelser satt like i de to simuleringsalternativene. Dette gjelder blant annet oljeprisen, utviklingen i utlandet, samt innretningen av finanspolitikken. Endringer i valutakursen og innretningen av pengepolitikken følger imidlertid av modellen.

Beregningen viser at økningen i oljeinvesteringene som ligger inne i vår prognosebane bidrar til å løfte BNP Fastlands-Norge med 0,6 prosent i år, og med totalt 1,2 prosent når vi kommer til 2021. Bidraget for 2018 kan forklares nesten utelukkende med en direkte etterspørsels-effekt av økte investeringer, siden oljeinvesteringene inngår i målingen av BNP. Når vi kommer litt lenger fram i tid blir imidlertid de indirekte effektene stadig viktigere. Økningen i oljeinvesteringene slår relativt raskt igjennom og gir økt aktivitet i industrinæringene som leverer tjenester til petroleumsvirksomheten. Etterhvert spres også virkningene til andre næringer, slik at sysselsetting og lønn øker. Dette trekker opp husholdningenes samlede inntekter, slik at konsumet og boligetterspørselen også stiger. Den økte produksjonen krever mer realkapital. Dermed må investeringene stige i fastlandsnæringene, noe som bidrar til ytterligere økt etterspørsel. I 2021 utgjør alle disse indirekte etterspørsels-effektene av økningen i oljeinvesteringene rundt en fjerdedel av det totale bidraget på BNP Fastlands-Norge på 1,2 prosent.

Beregningene viser at våre anslag for fremtidige oljeinvesteringer ikke vil gi veldig kraftige impulser mot norsk økonomi, i alle fall hvis vi sammenligner med oppgangen på 2000-tallet og fra 2010 til 2013. Likevel viser den alternative beregningen at oppgangskonjunktoren vi nå er inne i nærmest ville ha blitt satt på hold hvis økningen i oljeinvesteringene hadde uteblitt. I den alternative banen holder vekstraten i BNP Fastlands-Norge seg under det vi anslår som trendvekst på knappe 2 prosent fram til slutten av neste år, hvor den så vidt kryper over 2 prosent. Dette betyr at produksjonsgapet ikke ville ha blitt lukket, og at vi ville ha forblitt i en lavkonjunktur ut hele prognoseperioden (se figur).

Bidrag fra økte petroleumsinvesteringer. Avvik i prosent mellom en alternativ beregning med konstante petroleumsinvesteringer og vår prognosebane

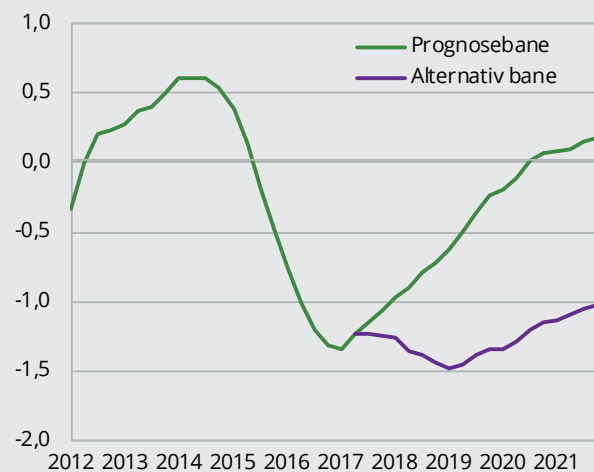
	2018	2019	2020	2021
BNP Fastlands-Norge	0,6	1,0	1,2	1,2
Direkte effekt ¹	0,5	0,9	1,1	0,9
Indirekte effekt ²	0,1	0,1	0,2	0,3
Bruttoprodukt, industri	2,0	2,5	3,0	2,8
Næringsinvesteringer	0,2	0,6	1,0	1,4
Husholdningenes konsum	0,1	0,2	0,5	0,8
Sysselsetting	0,1	0,3	0,4	0,6
Årslønn	0,1	0,2	0,5	0,7
Arbeidsledighet, i prosentpoeng	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
KPI	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Importveid kronekurs	0,0	0,0	-0,1	-0,3
Pengemarkedsrente, i prosentpoeng	0,0	0,0	0,0	0,1
Memo				
Petroleumsinvesteringer	8,4	15,5	19,0	16,4

¹ Beregnet ved å trekke økningen i petroleumsinvesteringene fra prognosebanen. Tallene viser avviket mellom dette og prognosebanen.

² Beregnet som differansen mellom de to første radene. De direkte og indirekte effektene summerer seg ikke nøyaktig til den første raden i tabellen pga. avrunding.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.2. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Om lag 60 prosent av Norges utenrikshandel med tradisjonelle varer (det vil si eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformer) skjer med land som ikke er med i EUs pengeunion. Kronekursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronens internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Industriens effektive kronekurs, også kjent som konkurransekursindeksen (KKI), og importveid kronekurs (I44) er eksempler på slike indikatorer.

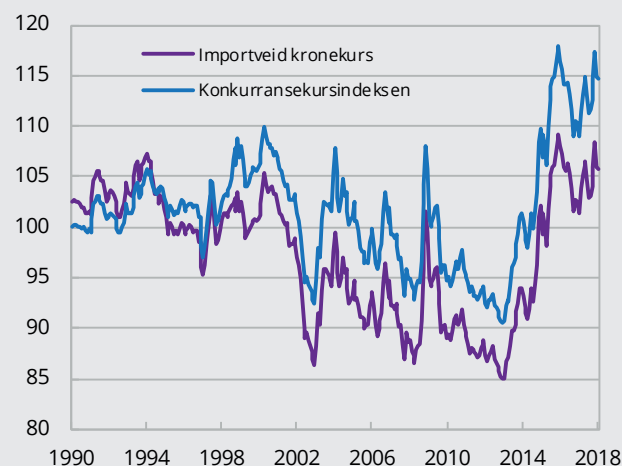
Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående var betydelig svakere på 1990-tallet enn fra tidlig på 2000-tallet og fram til 2013. Tidlig i 2013 var krona rekordsterk, men svekket seg deretter markert, blant annet som følge av nedgangen i oljenæringen. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona i januar 2013 rundt 17 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs bare var 12 prosent sterkere. Dette gjenspeiler at de to indeksene er konstruert for litt ulike formål hvor vektene i konkurransekursindeksen skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet og ikke bare være relevant for hjemmemarkedet og norske priser. Den forskjellige utviklingen skyldes at krona styrket seg betydelig mer mot land

Norge importerer mye fra enn mot land Norge eksporterer mye til. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurransevne isolert sett ble svekket av valutakursene. Denne utviklingen var særlig markert fra 1993 til 2004.

Fra januar 2013 til januar 2016 svekket krona seg med 28,4 prosent målt ved den importveide valutakursen og med 30,2 prosent målt ved industriens effektive kronekurs. Det innebærer at kronas internasjonale kjøpekraft ble redusert noe mindre enn industriens internasjonale konkurransevne ble bedret. Gjennom 2016 styrket krona seg en god del, før den igjen svekket seg i 2017. I januar 2018 var krona 2,9 prosent sterkere enn i januar 2016 målt ved den importveide kronekursen. Målt ved industriens effektive kronekurs var styrkingen på 2,6 prosent i denne perioden.

Importveid kronekurs (I44) og industriens effektive kronekurs (KKI). 1995=100

styrket seg i denne perioden, fra 8,40 til 8,26 kroner per dollar. Mot euro svekket krona seg litt fra 2016 til 2017.

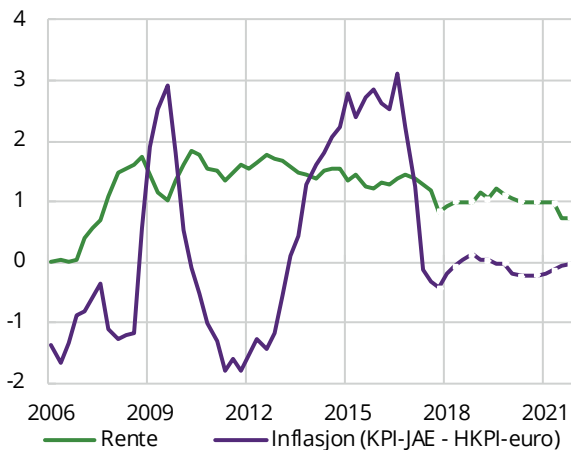
Til tross for fallende pengemarkedsrente falt ikke rentene husholdningene står overfor tilsvarende gjennom 2017. Mens gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig fra banker og kredittforetak var 2,5 prosent ved slutten av 2016, var denne renta 2,6 prosent ved utgangen av 1. kvartal 2017, før den gjennom 4. kvartal 2017 falt marginalt med 0,05 prosentpoeng. Rentene på bankinnskudd falt fra 0,83 prosent fra utgangen av 2016 til 0,77 prosent ved utgangen av 2017. Med økt utlånsrente og redusert innskuddsrente økte følgelig rentemarginen gjennom 2017. Noe av renteøkningen på utlån tidlig i 2017 må sees i sammenheng med at disse rentene falt mer enn pengemarkedsrenta gjennom 2016.

Rentene på framtidige renteavtaler, FRA-renter, har steget i takt med pengemarkedsrenta. Framtidige tremånedersrenter i juni og september 2018 ligger ved utgangen av februar rundt 1,1 prosent, mens den framtidige tremånedersrenta i desember i år ligger på 1,3 prosent. Det innebærer at det i markedet for FRA-renter er priset

inn en renteøkning i slutten av 2018. Rentene på norske statsobligasjoner har også steget siden årsskiftet, fra 0,2 prosentpoeng for statsobligasjoner med kort løpetid til 0,4 prosentpoeng for de med lang løpetid. Renta på statsobligasjoner med 10 år gjenstående løpetid er likevel bare på 2,0 prosent.

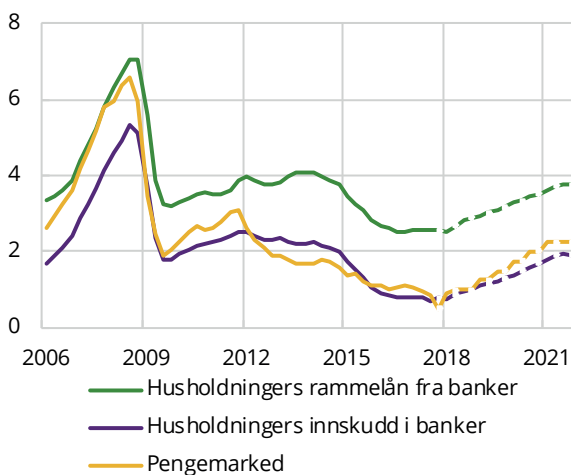
I Pengepolitisk rapport fra desember 2017 anslo Norges Bank at pengemarkedsrenta kommer opp i 1,9 prosent i annet halvår 2020. Våre anslag er nær dette. Vi tror første økning i styringsrenta kommer rundt førstkomende årsskifte, noe som innebærer en framskynding på et halvt år i forhold til vår forrige konjunkturrapport. Fram til 2021 kommer ytterligere fire renteøkninger slik at pengemarkedsrenta da kommer opp i 2,3 prosent mot slutten av prognoseperioden. Veksten i BNP for Fastlands-Norge har vært høyere enn trendvekst på i underkant av 2 prosent de siste fire kvartalene, og vi venter at veksten holder seg over trendvekst både i år og neste år slik at vi kommer over i en høykonjunktur i 2020. Ifølge våre prognoser faller arbeidsledigheten fra 4,1 prosent ved utgangen av 2017 til 3,7 prosent i 2021. Med de renteøkningene som ligger inne i våre prognoser holder prisveksten seg stort sett nær det nye

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjell mellom Norge og euroområdet
Prosentpoeng

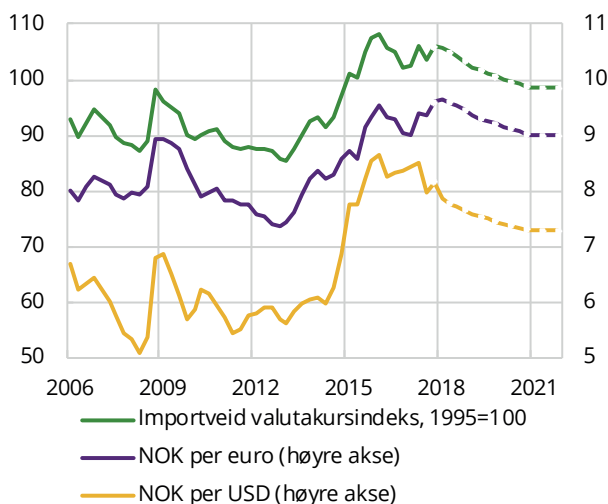
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Norske renter
Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Valutakurser

Kilde: Norges Bank

inflasjonsmålet på 2 prosent årlig, mens boligprisene igjen begynner å øke fra neste år. Rentene stiger også i utlandet slik at renteforskjellen mellom Norge og EU blir noe mindre i løpet av de nærmeste årene. Til tross for renteøkningene ser realrenta ut til å holde seg på et fortsatt lavt nivå de nærmeste tre årene.

Vi anslår at krona vil styrke seg noe framover. På årsbasis legger vi til grunn uendret verdi på krona fra 2017 til i år regnet ved den importveide kronekursen. Neste år regner vi med en styrking på 3 prosent, før den styrker seg med henholdsvis 2 og 1 prosent i 2020 og 2021. I 2021 vil da kursen mot euro være tilbake på rundt 9,00. Det svake nivået på krona, samt at oljeprisen antas å holde seg over 60 dollar fatet, taler for en styrking av krona framover, mens redusert renteforskjell trekker i motsatt retning.

2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene

Disponible realinntekter i husholdninger og ideelle organisasjoner økte med 2,4 prosent i 2017 etter et fall på 1,5 prosent i 2016. Dersom vi holder utbetalinger av aksjeutbytte utenfor, som falt fra 2015 til 2016 på grunn av økt beskatning på slike inntekter, økte disponibel realinntekt med 2,5 prosent i 2017, mot 0,6 prosent året før. Denne utviklingen skyldes i hovedsak forløpet i lønnsinntektene som er den viktigste inntektskilden for husholdningene. Som følge av real-lønnsvekst, om enn svak sett i et historisk perspektiv, og sysselsettingsvekst på vel én prosent, bidro lønnsinntektene med om lag 1,5 prosentpoeng til veksten i disponibel realinntekt eksklusive aksjeutbytter i fjor. Lønnsinntektene ga derimot et stort negativt vekstbidrag i 2016 som følge av et markert reallønnsfall og nær nullvekst i sysselsettingen. Offentlige stønader ga et vekstbidrag til realinntektsveksten i fjor på rundt 0,5 prosentpoeng, mens netto formuesinntekter ikke ga noe vekstbidrag av betydning.

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner har etter svak vekst gjennom første halvår av 2016 tatt seg markert opp. Ifølge KNR økte konsumet sesongjustert med 0,8 prosent i 4. kvartal i fjor, om lag samme eller noe høyere vekst som i de foregående fem kvartalene. Varekonsumet viste en oppgang på hele 1,2 prosent i 4. kvartal, hovedsakelig som følge av høye kjøp av biler. Veksten var spesielt høy for hybrid- og elbiler og kan skyldes ventede avgiftsøkninger i 2018. Varekonsumindeksen for januar falt sesongjustert med hele 3,3 prosent. Kraftig nedgang i bilkjøpene, som må ses i sammenheng med de svært høye bilkjøpene gjennom andre halvår i fjor og spesielt i desember, forklarer det aller meste av dette fallet. Det var også en klar oppgang i konsumet av elektrisitet i 4. kvartal i fjor, mens konsumet av klær og sko viste en klar nedgang. Varekonsumet samlet sett økte med 1,6 prosent på årsbasis i fjor etter et lite fall året før. Kvartalsveksten i tjenestekonsumet har på sin side vært relativt stabil og stor sett ligget mellom 0,5 og 1 prosent de siste tre årene. Tjenestekonsumet økte bredt basert med 3 prosent

Tabell 2.4. Disponible realinntekter i husholdninger og ideelle organisasjoner. Prosentvis vekst fra året før

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Totalt	6,0	3,4	3,2	2,3	4,1	4,4	3,9	2,9	5,5	-1,5	2,4	2,7	2,5	2,6	2,6
Ekskl. aksjeutbytte	4,8	2,6	3,4	1,8	4,1	4,3	3,8	2,4	2,4	0,6	2,5	2,7	2,6	2,5	2,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

på årsbasis i fjor, om lag som året før, med særlig store vekstbidrag fra hotell- og restauranttjenester, fritidstjenester og passasjertransport. Nordmenns konsum i utlandet økte med 2,4 prosent i fjor, knappe ett prosentpoeng lavere enn året før. En ytterligere svekket krone på årsbasis i fjor, målt mot euro, gjorde det dyrere å handle i andre land sammenliknet med den nære fortid da en sterk krone ga tosfifrede vekstrater i nordmenns konsum i utlandet. Som årsgjennomsnitt økte samlet konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner med 2,3 prosent i 2017, mot 1,5 prosent i 2016.

Husholdningenes sparing, i form av finans- og realkapital, økte betydelig i årene etter finanskrisen, trolig som følge av forsiktighetsmotivert sparing og pensjonsreformen som ble innført 1. januar 2011. Regnet som andel av disponibel inntekt, økte sparingen fra et nivå på vel 3,5 prosent i 2008 til et nivå på vel 8 prosent i 2014. På grunn av de høye utbetalingene av aksjeutbytte økte spareraten videre til et nivå på rundt 10,5 prosent i 2015. Spareraten eksklusive aksjeutbytter økte med om lag 3,5 prosentpoeng fra 2008 til 2015. Gjennom 2016 falt derimot spareraten både med og uten aksjeutbytter, som følge av inntektsfallet og glattingen av konsumet det året, til et årsgjennomsnitt på henholdsvis rundt 7 og 3 prosent. Spareraten med og uten aksjeutbytter var om lag på disse nivåene også i 2017.

På litt lengre sikt bestemmes konsumutviklingen i stor grad av forløpet i husholdningenes inntekter, formue og renter. Vi legger til grunn økt reallønnsvekst framover og at den økte sysselsettingen gjennom fjoråret vil fortsette som følge av høyere produksjonsvekst, slik at lønnsinntektene som årsgjennomsnitt vil fortsette å

trekke opp veksten i disponibel realinntekt. Offentlige stønader, og da særlig alderspensjon, vil også kunne trekke opp veksten i disponibel realinntekt gjennom prognoseperioden. Vekstbidraget fra netto formuesinntekter vil være mer beskjedent de nærmeste årene ettersom rentene som husholdningene står overfor ikke vil endres mye. Vi venter nå en årlig vekst i disponibel realinntekt på vel 2,5 prosent framover, både samlet sett og eksklusive aksjeutbytter. Den økte realinntektsveksten vil virke stimulerende på konsumutviklingen. En svak utvikling i realboligprisene, med et klart fall på årsbasis i 2018, vil imidlertid dempe konsumveksten framover. Økte realrenter etter skatt, om enn til et fortsatt lavt nivå, vil også kunne dempe konsumveksten noe. Alt i alt ser vi for oss en nokså moderat konsumvekst, med noe sterkere vekst i tjenestekonsumet enn i varekonsumet, på rundt 2,5 prosent i år og litt høyere i de påfølgende tre årene. Til sammenligning vokste konsumet årlig med rundt 5 prosent under konjunkturoppgangen før finanskrisen.

Med våre anslag på inntekt, konsum og formue vil spareraten gradvis stige fra vel 7 prosent som årsgjennomsnitt i fjor til vel 8,5 prosent i 2021, det vil si om lag 1,5 prosentpoeng. Spareraten eksklusive aksjeutbytter vil også stige i samme størrelsesorden. Økte realrenter etter skatt og svak formuesvekst forklarer denne utviklingen.

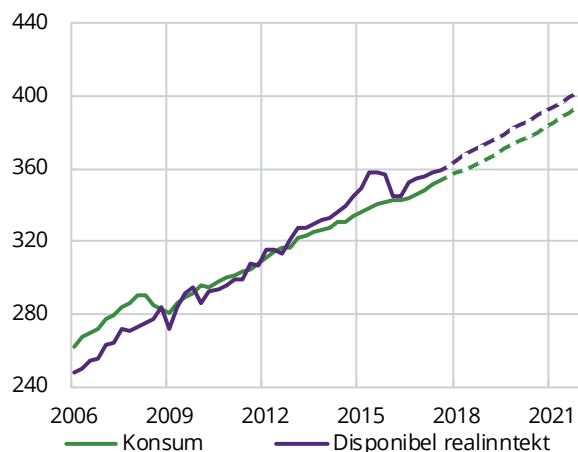
2.4. Boligpriser og boliginvesteringer

Ifølge SSBs boligprisindeks var boligprisene som årsgjennomsnitt 5 prosent høyere i 2017 enn i 2016. Boligprisveksten i fjor var dermed bare 0,5 prosentpoeng lavere enn den gjennomsnittlige årlige veksten i

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger

mv.

Sesongjustert, mrd. 2015-kr, kvartal

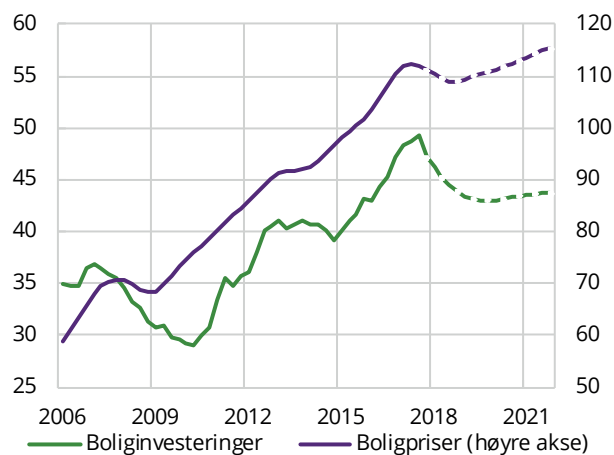

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Statistisk sentralbyrå

Figur 2.7. Boligmarkedet

Sesongjustert. Venstre akse: mrd. 2015-kr, kvartal. Høyre akse: indeks, 2015=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

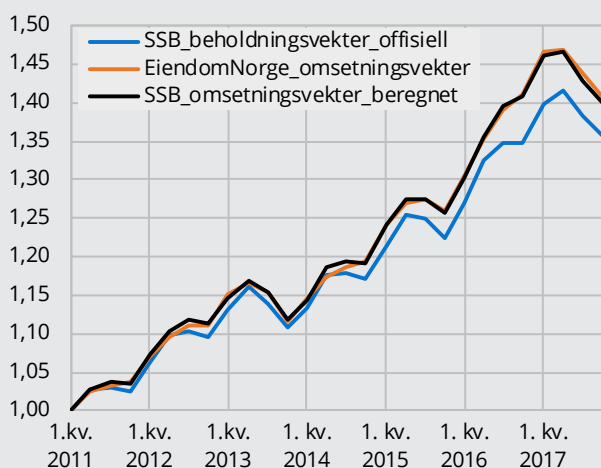
Boks 2.3. Hvorfor er det sprik mellom boligprisindeksen til Eiendom Norge og SSB?

Boligmarkedet spiller en viktig rolle i norsk økonomi. Utviklingen i boligprisene har blant annet stor betydning for utviklingen i husholdningenes formue, og derigjennom utviklingen i privat konsum som utgjør over halvparten av BNP Fastlands-Norge. Boligprisutviklingen er også viktig for utviklingen i boliginvesteringene. I tillegg påvirker forløpet i boligprisene generell prisstigning og finansiell stabilitet i økonomien og vil dermed kunne ha betydning for utøvelsen av pengepolitikken.

Den månedlige boligprisindeksen til Eiendom Norge og den kvartalsvise boligprisindeksen til SSB måler på hver sin måte prisutviklingen på brukte boliger på landsbasis. Det underliggende prisdatamaterialet er det samme for indeksene og dekker om lag 70 prosent av omsetningen i boligmarkedet. Indeksene er imidlertid forskjellige når det gjelder hvordan prisutviklingen på ulike boligtyper fordelt på geografiske regioner vektet sammen. Mens Eiendom Norge sin boligprisindeks er basert på omsetningsvekter, det vil si verdien av alle transaksjoner av hver boligtype i hvert geografisk område, er SSB sin boligprisindeks basert på beholdningsvekter, det vil si verdien av alle boliger av hver type i hvert geografisk område.

Dersom hensikten med indeksen er å måle prisutviklingen på boliger som omsettes og kjøpes av husholdninger, vil det være relevant å bruke omsetningsvekter. Dersom hensikten med indeksen er å måle utviklingen i verdien på den samlede boligformuen til husholdningene, vil det være relevant å bruke beholdningsvekter. Norges Bank bruker Eiendom Norge sin boligprisindeks som utgangspunkt for boligprisprognosene i Pengepolitisk Rapport. Våre prognoser er basert på SSB sin boligprisindeks med beholdningsvekter fordi vi ønsker et mål på utviklingen i boligformuen. Ettersom boliger kan benyttes som sikkerhet for husholdningenes lån, er det utviklingen i boligformuen som påvirker husholdningenes muligheter til å lånefinansiere konsum. Derfor er boligformuen i den makroøkonomiske modellen KVARTS basert på SSB sin boligprisindeks.

Boligprisindeksene til Eiendom Norge og SSB. Ujustert.
1. kv. 2011=1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

De to prisindeksene har i perioden fra 1. kvartal 2003 til 2. kvartal 2014 vist svært likt utviklingstrekk og således i lang tid gitt et nært identisk bilde på boligprisveksten i Norge. Etter 2. kvartal 2014 har derimot indeksene en sprikende utvikling og Eiendom Norge sin indeks gir om lag 5 prosentpoeng høyere boligprisvekst enn SSB sin indeks fram til toppen i 2. kvartal 2017. Samtidig viser Eiendom Norge sin indeks et fall i boligprisene på om lag 0,2 prosent fra 4. kvartal 2016 til 4. kvartal 2017, mens SSB sin indeks viser en vekst på om lag 0,7 prosent i samme periode, en forskjell på nær ett prosentpoeng.

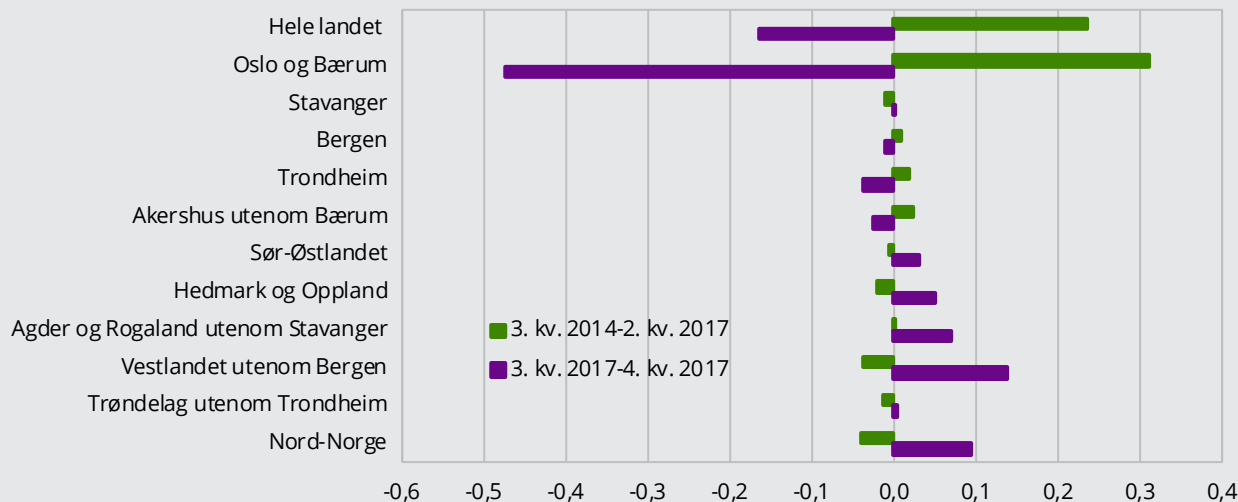
For å finne årsaken til dette spriket har vi beregnet en alternativ indeks med omsetningsvekter. Den alternative indeksen er ellers basert på det samme datamaterialet og metodevalget som SSB sin indeks med beholdningsvekter.¹

Den alternative indeksen med omsetningsvekter er nært sammenfallende med Eiendom Norge sin indeks gjennom hele perioden fra 1. kvartal 2011 til 4. kvartal 2017.² Årsaken til spriket mellom SSB sin offisielle boligprisindeks og Eiendom Norge sin boligprisindeks skyldes altså valget av vekter. Vi kan dermed sammenlikne den alternative indeksen med SSB sin indeks med beholdningsvekter for å finne hvilke regioner og boligtyper som bidrar mest til spriket mellom indeksene de siste tre-fire årene.

Omsetningen av boliger er større i storbyer enn hva beholdningen av boliger skulle tilsi. Dette skyldes at leiligheter, som omsettes mer enn eneboliger, er den vanligste boligtypen i storbyer. Ved bruk av omsetningsvekter i stedet for beholdningsvekter vil storbyer derfor få en høyere vekt i boligprisindeksen for landet som helhet enn mer rurale regioner med mindre omsetning. Dersom boligprisene i en region stiger vil dette kunne øke omsetningen av boliger. En økning i regionale boligpriser kan derfor gi en større boligprisvekst for landet som helhet ved bruk av omsetningsvekter enn ved bruk av beholdningsvekter. Det motsatte vil som regel gjelde ved boligprisfall. Disse effektene kan bli store dersom det er store forskjeller i boligprisutviklingen mellom regioner.

En sammenlikning av den alternative indeksen med SSB sin indeks med beholdningsvekter viser at forskjellen i gjennomsnittlig kvartalsvekst i perioden 3. kvartal 2014 til 2. kvartal 2017 på vel 0,2 prosentpoeng i all hovedsak skyldes den sterke prisøkningen i Oslo og Bærum, som har en vekt på over 30 prosent av samlet omsetning av boliger. Det sterke prisfallet i Stavanger i kjølvannet av oljeprisfallet sommeren 2014 har i motsetning til Oslo og Bærum gitt et negativt bidrag til forskjellen i gjennomsnittlig kvartalsvekst. Dette bidraget er imidlertid lite som følge av relativt liten omsetningsvekt. På grunn av høyere beholdningsvekter enn omsetningsvekter har også Hedmark og Oppland, Vestlandet utenom Bergen og Nord-Norge gitt negative bidrag på til sammen 0,1 prosentpoeng i perioden 3. kvartal 2014 til 2. kvartal 2017.³ På samme måte, men med motsatt fortegn, kan forskjellen i gjennomsnittlig kvartalsvekst for perioden 3. og 4. kvartal 2017 på knappe -0,2 prosentpoeng i stor grad tilskrives prisutviklingen i de samme regionene. Som følge av sterkt prisfall i Oslo og Bærum har denne regionen gitt et negativt bidrag på nær 0,5 prosentpoeng til forskjellen i gjennomsnittlig kvartalsvekst gjennom siste halvår i fjor. Samtidig har prisfall i Hedmark og Oppland,

Bidrag til sprik mellom SSB sine boligprisindekser med omsetningsvekter og beholdningsvekter. Prosentpoeng

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vestlandet utenom Bergen og Nord-Norge i tillegg til Agder og Rogaland utenom Stavanger, igjen på grunn av høyere beholdningsvekter enn omsetningsvekter, gitt positive bidrag på til sammen 0,4 prosentpoeng i samme periode.

Forskjellen i gjennomsnittlig kvartalsvekst mellom de to indeksene doubles til 0,4 prosentpoeng dersom perioden fra 3. kvartal 2014 slutter i 1. kvartal og ikke i 2. kvartal 2017. Likeledes er forskjellen i gjennomsnittlig kvartalsvekst nær -0,5 prosentpoeng når siste halvår i fjor forlenges med 2. kvartal. Denne doblingen og vel så det i forskjellen i gjennomsnittlig kvartalsvekst skyldes hovedsakelig at Oslo og Bærum, som den eneste regionen, opplevde et prisfall i 2. kvartal 2017.

Spriket mellom boligprisindeksene til Eiendom Norge og SSB siden 2. kvartal 2014 kan altså alene forklares med bruk av henholdsvis omsetningsvekter og beholdningsvekter. Med store regionale forskjeller i prisutvikling, slik vi har sett

de siste årene, vil forskjellig vektsett kunne gi opphav til sprikende utvikling i de to indeksene. Dette er viktig å ha i bakhodet når man skal vurdere den generelle boligprisutviklingen i Norge eller lage boligprisprognoser basert på den ene eller den andre indeksen.

¹ Den alternative indeksen tilsvare SSB sin boligprisindeks med omsetningsvekter som rapporteres til Eurostat i forbindelse med internasjonale sammenlikninger av prisutviklingen på boliger. Vi har valgt i beregningen av den alternative indeksen å ekskludere prisutviklingen på småhus i regionene Hedmark, Trøndelag utenom Trondheim og Nord-Norge på grunn av et usikkert datamateriale (få prisobservasjoner). Vårt valg har liten praktisk betydning for den alternative indeksen ettersom det er en liten andel med småhus i disse regionene. Den alternative indeksen er beregnet for perioden fra 1. kvartal 2011 til 4. kvartal 2017, siden SSB sin indeks som rapporteres til Eurostat er basert på omsetningsvekter fra og med 1. kvartal 2011.

² At de to indeksene ikke er helt identiske har trolig sammenheng med enkelte forskjeller i både metodevalg og regional inndeling i beregningen av indeksene i tillegg til at vektene kan være beregnet på forskjellige tidspunkter samt at den ene er en månedsindeks og den andre er en kvartalsindeks.

³ Setningen er rettet 6. april 2018.

perioden 2009 til 2017. Boligprisene viste imidlertid et klart omslag gjennom fjoråret som følge av et rekordhøyt nivå på boliginvesteringene og tilbud av boliger. I tillegg ble etterspørselen dempet av at boligprisene var kommet opp på et høyt nivå og av at befolkningsveksten avtok på grunn av lavere innvandring. Innstrammingen av boliglånforskriften fra 1. januar 2017 har antakelig også bidratt til omslaget i boligprisene i fjor.

Sesongjusterte tall viser at boligprisene steg med 1,3 prosent i 1. kvartal 2017, mot en gjennomsnittlig kvartalsvekst på 2,5 prosent i 2016. Den avdempede boligprisveksten i 1. kvartal ble etterfulgt av prisfall for første gang siden 4. kvartal 2013 på 0,5 prosent i 2. kvartal og 1,0 prosent i 3. kvartal. I 4. kvartal steg boligprisene igjen med 0,9 prosent. Det var nokså store regionale forskjeller i boligprisutviklingen med klart

størst prisfall i Oslo gjennom 2. og 3. kvartal i fjor. At boligprisene samlet sett steg i 4. kvartal skyldes at Oslo, Akershus og Stavanger trakk prisene mer opp enn Bergen og Trondheim trakk prisene ned. Den månedlige boligprisstatistikken fra Eiendom Norge viser imidlertid med unntak av oktober et sammenhengende sesongjustert boligprisfall fra mars i fjor til januar i år. For februar viser denne statistikken en oppgang i boligprisene på 0,4 prosent. Vi ser nærmere på den historiske utviklingen i boligprisindeksene til SSB og Eiendom Norge i Boks 2.3.

I vår modell stimuleres boligprisene på lang sikt av en økning i husholdningenes disponible realinntekter og av lavere realrenter, mens de dempes av en økning i tilbudet av boliger. Samtidig påvirker husholdningenes låneopptak og boligprisene hverandre gjensidig ved at innstramminger som reduserer låneopptak også

demper boligprisveksten. På kort sikt påvirkes også boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi.

Mens veksten i disponibel realinntekt vil ta seg opp framover, vil utlånsrentene øke noe i takt med økte pengemarkedsrenter. Det vil kunne dempe husholdningenes låneopptak til boligformål. Dersom innstramminger i boliglånsforskriften videreføres uten store endringer vil også det kunne begrense låneopptaket noe framover. Vi anslår at veksten i husholdningenes bruttogjeld blir i underkant av 5 prosent framover, om lag ett prosentpoeng lavere enn i fjor. Forventningsindikatoren fra Kantar TNS og Finans Norge viser økt optimisme blant husholdningene til egen og landets økonomi. Vi legger til grunn at denne indikatoren vil holde seg om lag uendret fra dagens nivå de nærmeste årene.

Vi ser nå for oss at boligprisene vil falle videre gjennom første halvår i år for så å flate ut gjennom andre halvår. Boligprisene vil da falle sesongjustert med knappe 5 prosent fra toppen i 1. kvartal 2017 til bunnen i andre halvår i år. Til sammenligning falt boligprisene med om lag 10 prosent gjennom to kvartaler under finanskrisen i 2008. Deretter vil boligprisene igjen øke, om enn moderat, gjennom 2019 og ut prognoseperioden. Med våre anslag vil boligprisene som årsgjennomsnitt falle med om lag 3 prosent i år og stige mellom 1 og 2,5 prosent i perioden 2019 til 2021. Det nominelle toppnivået på boligprisene i 1. kvartal i fjor vil med denne utviklingen først være gjeninnhentet et godt stykke ut i 2020.

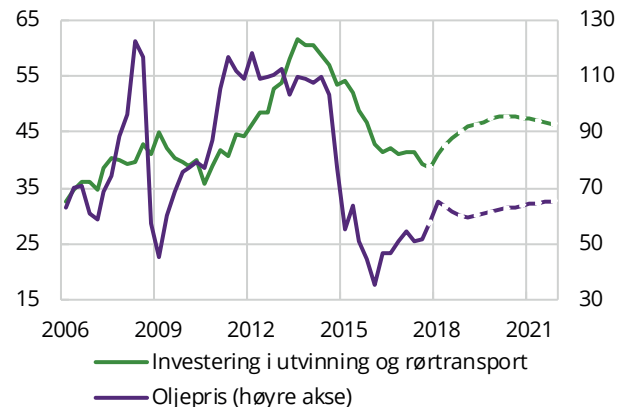
En viktig årsak til videre prisfall i år er at nivået på boliginvesteringene og tilbudet av boliger fortsatt er svært høyt. Boliginvesteringene steg ifølge KNR med 7,1 prosent som årsgjennomsnitt i 2017, mot 9 prosent året før. Sesongjusterte tall viser imidlertid at veksten i boliginvesteringene avtok gjennom fjoråret i tråd med en avtagende trend i igangsettingstallene, målt i boligareal, i perioden mars i fjor til januar i år. I 4. kvartal i fjor falt boliginvesteringene hele 4,5 prosent. Vi må tilbake til finanskrisen i 2008 for å finne et lignende fall i boliginvesteringene. Med fallende realboligpriser, særlig i 2018, og svakere utvikling i igangsettingen av boligareal ligger det an til videre fall i boliginvesteringene gjennom inneværende år og ett godt stykke ut i neste år. Vi anslår nå et fall i boliginvesteringene på rundt 7 prosent som årsgjennomsnitt i år og rundt 4 prosent neste år. Boliginvesteringene vil så flate ut og stige litt igjen gjennom de to siste årene av prognoseperioden. Med våre anslag vil nivået på boliginvesteringene i 2021 være knappe 10 prosent lavere enn nivået i toppåret 2017. Lavere vekst i tilbudet er med på å snu prisfallet på brukte boliger i løpet av 2018.

2.5. Petroleumsinvesteringer

I desember 2017 ble det levert syv nye planer for utvikling og drift av olje- og gassfelt. Det største prosjektet er Johan Castberg i Barentshavet med et investeringsanslag på 50 milliarder, der hovedtyngden

Figur 2.8. Petroleumsinvesteringer og oljepris

Sesongjustert. Venstre akse: mrd. 2015-kr, kvartal. Høyre akse: USD per fat

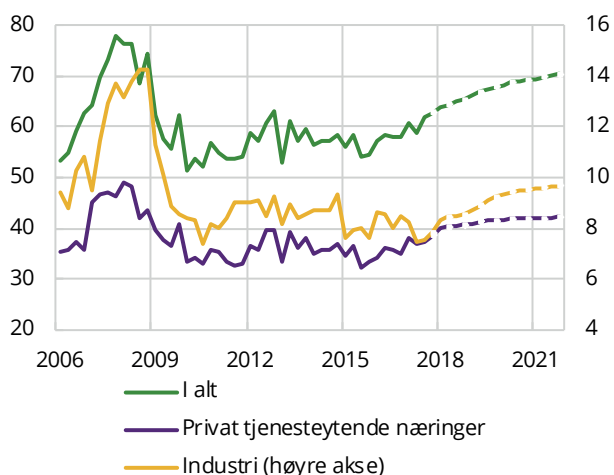
Kilde: Statistisk sentralbyrå

av investeringene ventes å komme i 2019 og 2020. Totalt i 2017 ble det levert planer om nye investeringer på til sammen 125 milliarder kroner. Dette markerer at vi nå står overfor et vendepunkt etter den nedgangen i oljeinvesteringer vi har sett siden slutten av 2013.

I 2017 ble det investert om lag 150 milliarder kroner innen næringene rørtransport og utvinning av olje- og gass, mens i 2018 forventes det investeringer for om lag 160 milliarder kroner, ifølge SSBs investeringsteling. Dette utgjør en økning på 6,6 prosent i løpende priser. Oljeselskapene og leverandørindustrien har tatt grep for å bedre lønnsomheten gjennom effektivisering og kostnadsreduksjoner. Oljedirektoratet melder at kostnadene til utbyggingsprosjekter er kuttet med 30 til 50 prosent de siste par årene, mens driftskostnadene er kuttet med rundt 30 prosent. Lavere kostnader kan dels tilskrives endrede planer og dels at prosjektene har blitt billigere. Ifølge nasjonalregnskapet har prisene på investeringer falt med rundt 10 prosent siden 2014. Vi forventer at utbyggingskostnadene innen petroleumsnæringen fortsetter å gå noe ned også i 2018 slik at økningen fra 2017 til 2018 i faste priser blir rundt 8,4 prosent. Etter 2018 antar vi imidlertid at prisutviklingen vil snu.

Flere større prosjekter på felt i drift, blant annet Snøhvit og Troll, samt nye feltutbygginger bidrar til økte investeringer de neste årene. I perioden 2018-2020 er det investeringer i nye feltutbygginger som øker mest. Med i overkant av 40 milliarder kroner, bidrar særlig planene for feltet Johan Sverdrup. Investeringene på felt i drift antas å holde seg om lag på samme nivå som i 2017, mens i slutten av prognoseperioden venter vi noe økte investeringer innen nedstengning, landvirksomhet og rørtransport. Investeringstoppen vil trolig komme i 2020, men ifølge våre prognoser vil investeringene i 2020 likevel være 18 prosent lavere enn nivået fra 2013. Vi forventer likevel at norske leverandører da vil ha en større markedsandel enn de hadde i 2013. Letevirksomheten har foreløpig

Figur 2.9. Investeringer i fastlandsnæringer
Sesongjustert, mrd. 2015-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

ikke resultert i funn som tilsier økte investeringer etter 2020. Dette til tross for at det var rekordmange tildelinger av videre utforskning av norsk sokkel (TFO) i forrige konsesjonsrunde, samtidig som oljeselskapene har utviklet nye og forbedrede letemetoder.

I 2017 ble fem nye felt satt i drift: Flyndre, Gina Krog, Maria, Sindre og Byrding. Utfordringer i oppstarten for Gina Krog i kombinasjon med perioder med vedlikeholdsarbeid på Goliat, førte til en nedgang i oljeproduksjonen i 2017. Gassproduksjonen økte derimot med knappe 6 prosent, noe som markerte nok et rekordår med salg av gass. Gassproduksjonen ventes å holde seg stabil de nærmeste årene, mens oljeproduksjonen ventes å øke i årene fremover og nå en topp i 2023 ifølge Oljedirektoratet. Hovedårsaken til dette er den forventede produksjonen på Johan Sverdrup som starter om knapt to år.

2.6. Næringsinvesteringer

Næringsinvesteringene i Fastlands-Norge har i flere år vært på et lavere nivå enn før finanskrisen. Disse investeringene økte med i overkant av 4 prosent i 2016 og 5 prosent i fjor. I 4. kvartal 2017 var investeringene 6,3 prosent høyere enn samme kvartal året før. Veksten var bredt basert der tjenester bidro mest, men annen vareproduksjon var også viktig. I industrien falt investeringene og var på årsbasis 8 prosent lavere i 2017 enn året før. Reduksjonen kom i hovedsak innen næringsmiddelindustrien og kjemisk og farmasøytisk industri.

I SSBs investeringstelling er anslagene for industriinvesteringene for 2018, avgitt i februar, om lag 12 prosent høyere enn tilsvarende anslag for 2017 avgitt i februar samme år. Anslagene er gitt i løpende priser, så tellingen innebærer noe mindre vekst i industriinvesteringene målt i faste priser. Oppgangen i 2018 skyldes i stor grad at næringsgruppen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri har en investeringsvekst på hele 37 prosent. Deler av veksten må ses i sammenheng med store enkeltprosjekter blant noen dominerende aktører.

Statistisk sentralbyrå

I tillegg bidrar også næringsmiddelindustrien, samt gummi, plast og mineralisk industri positivt. Veksten i 2018 motvirkes derimot av lavere investeringsanslag innenfor metallindustrien.

Også innenfor kraftforsyning tyder investeringstelingen på en kraftig investeringsvekst. Anslagene for i år er 21 prosent høyere enn anslagene for 2017 avgitt for ett år siden. Det er særlig veksten innen produksjon av elektrisitet som bidrar til oppgangen, men også for distribusjonsleddet ventes det vekst i 2018. Veksten i produksjonsleddet skyldes ytterligere intensivering av vindkraftutbyggingen.

Norges Banks Regionale Nettverk kartlegger den økonomiske utviklingen i Norge og forventede investeringer gjennom innsamling av informasjon fra virksomheter over hele landet. Rapporten publisert i mars støtter opp om SSBs investeringstelling om økte industriinvesteringer. I tillegg indikerer de også investeringsvekst i tjenestenæringene.

Vi venter at veksten i fastlandsnæringer samlete investeringer vil øke til i underkant av 6 prosent i år, i hovedsak drevet av konjunkturoppgangen hos våre viktigste handelspartnere samt fortsatt lave renter i Norge. Etter hvert som konjunkturoppgangen i Norge modnes ventes investeringsveksten å avta til rundt 1,5 prosent i 2021. Med denne utviklingen vil nivået på næringsinvesteringene i 2021 være om lag 3 prosent lavere enn nivået i toppåret 2008.

2.7. Utenriksøkonomi

Eksportvolumet av tradisjonelle varer falt fra og med 2. kvartal 2015 og gjennom 2016. Sterk gjeninnhentende vekst inn i 2017 avtok gradvis gjennom fjoråret til under 1 prosent i 4. kvartal, ifølge sesongjusterte tall fra KNR. Eksportvolumet var i 4. kvartal om lag det samme som i 1. kvartal 2016, men godt under toppen i 2. kvartal 2015. På årsbasis beregnes veksten i 2017 til 2,2 prosent.

Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter er en stor eksportvaregruppe som bidro vesentlig til veksten i tradisjonell vareeksport i 2017. Holder vi eksporten av raffinerte oljeprodukter utenom, var veksten i tradisjonell vareeksport gjennom 2017 betydelig svakere og negativ for året som helhet sammenliknet med 2016. Nedgangen kan tilskrives en kraftig reduksjon i eksporten av verkstedprodukter, som er den klart største eksportvaregruppen fra fastlandet. En langvarig nedgang i eksporten av verkstedprodukter i 2015 og 2016 stoppet midlertidig i 2017, før den fortsatte i 4. kvartal i fjor. Også eksporten av elektrisk kraft har utviklet seg svakt de tre siste årene, og med en nedgang i 2017.

Volumet av samlet olje- og gasseksport har svingt rundt en stigende trend og har økt med over 10 prosent i løpet av de siste fire årene. I 4. kvartal 2017 kan det synes som om en markant nedgang bryter trenden, men nedgangen kan i stor grad tilskrives lavere olje- og

Boks 2.4. Importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av sluttleveringene kommer direkte fra import. Resten leveres fra norske produsenter, som i ulik grad benytter seg av importert produktinnsats.

I denne boksen beregner vi importandeler for norsk økonomi ved å studere hvordan importen påvirkes av de ulike sluttleveringskomponentene. Vi gjør dette i en statisk kryssløpsmodell. Analysen tar hensyn til importert produktinnsats, også gjennom underleverandører, i tillegg til direkte import av sluttleveringer. Det statiske kryssløpet tar imidlertid ikke hensyn til forhold som endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntektsopptjening, endret produksjonskapasitet (investeringer) og endringer i renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2015, som er det siste året med endelige nasjonalregnskapstall. For sammenligning viser vi også importandeler for 2013 og 2014 fra tidligere beregninger.

Blant hovedgruppene av sluttleveringskategorier har investeringer den klart høyeste importandelen. Konsum har en andel om lag som gjennomsnittet for samlede sluttleveringer, mens eksport har den laveste importandelen. Generelt er det relativt små endringer i importandelene fra år til år.

Vi deler opp totale nyinvesteringer etter både art og næring. Importandelen for investeringer i bygg og anlegg er relativt beskjeden, mens den er høy for skip. Øvrige investeringsarter har også et betydelig innslag av import. Av næringene har utenriks sjøfart den klart høyeste importandelen. Importandelen for petroleumsvirksomheten steg noe i både 2014 og i 2015, og ligger klart over gjennomsnittet for andre investeringer.

Konsum står for om lag halvparten av de totale sluttleveringene. Her ligger importandelen noe lavere enn for norsk økonomi for øvrig. Det er imidlertid stor variasjon for de ulike undergruppene av konsumet. Nordmenns konsum i utlandet er i sin helhet regnet som import. Undergruppen diverse varer – som består av varer som klær og skotøy, møbler og elektronikk – har den høyeste importandelen innenfor innenlandsk konsum, mens også egne transportmidler har et betydelig innslag av import siden det produseres svært få biler i Norge. Bakgrunnen for at den sistnevnte importandelen ikke er enda høyere er at avanse og avgifter utgjør om lag to tredjedeler av utgiftene ved bilkjøp. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det dessuten kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til en importandel på rundt 15 prosent for energivarene i husholdningenes konsum. Ved siden av boliger, fremstår offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, som den konsumkomponenten med klart lavest importandel.

Også for eksport er det betydelig variasjoner mellom de ulike undergruppene. Eksporten av utenriks sjøfart og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som skyldes at mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med en liten andel import. Dette følger av at mesteparten av produksjonsverdien består av petroleumsrente.

Importandeler

	Andel 2015	Importandel		
		2013	2014	2015
Samlede sluttleveringer ^{1, 2}		23,4	24,0	24,8
Konsum	0,524	22,4	22,8	23,2
Konsum i husholdn. og ideelle org. ³	0,358	29,4	30,2	30,2
Nærings- og nytelsesmidler	0,050	29,9	31,2	30,4
Energivarer mm.	0,019	16,4	15,5	15,1
Egne transportmidler	0,015	36,8	39,0	40,4
Div. varer	0,062	47,8	49,1	51,7
Bolig	0,059	6,2	6,1	4,9
Andre tjenester	0,116	17,8	17,7	17,5
Nordmenns konsum i utlandet	0,027	100,0	100,0	100,0
Offentlig konsum	0,183	9,2	9,2	9,4
Nyinvesteringer	0,187	35,2	34,8	35,4
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,077	20,7	20,4	21,6
Skip	0,003	67,9	54,5	64,2
Øvrige arter	0,096	44,2	44,7	45,7
Etter næring:				
Fastlands-Norge	0,136	32,2	30,5	34,0
Off. forvaltning	0,038	28,0	26,9	32,6
Industri	0,008	44,7	42,4	45,2
Andre vareproduserende næringer	0,013	41,9	39,3	40,5
Boliger	0,042	20,7	20,4	21,6
Andre tjenesteytende næringer	0,034	40,5	37,4	40,3
Utvinning og rørtransport	0,052	40,3	43,2	45,3
Utenriks sjøfart	0,000	63,8	52,3	51,1
Eksport	0,284	18,3	19,5	20,9
Trad. varer	0,101	32,2	31,4	31,9
Olje og gass	0,115	3,4	3,9	3,6
Andre varer	0,001	30,9	30,7	26,7
Utenriks sjøfart mm.	0,021	55,1	55,5	53,0
Andre tjenester	0,046	23,9	25,3	22,3

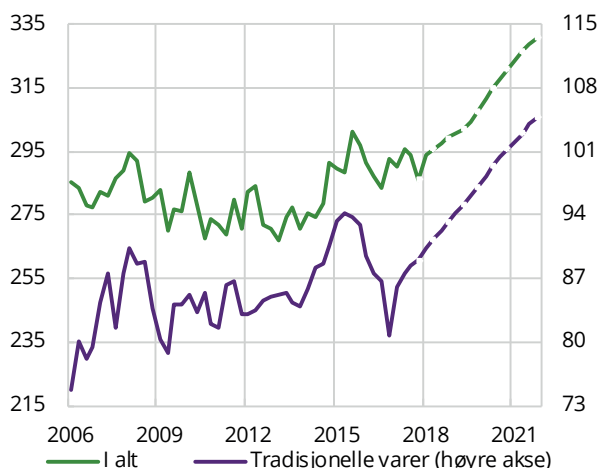
¹ Andel av sluttleveransenes verdi.

² Kolonne 1 summeres ikke nøyaktig til 1 fordi lagerendringer er utelatt.

³ Husholdningenes konsum er regnet inklusive korreksjonspostene Nordmenns konsum i utlandet. Salg av brukt realkapital er tatt bort fra eksporten. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Eksport

Sesongjustert, mrd. 2015-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

gassproduksjon på grunn av midlertidig vedlikeholdsarbeid. Mens oljeeksporten falt med nær 3 prosent i 2017, økte gasseksporten med 7 prosent. Verdien av gasseksporten var nesten like stor som verdien av oljeeksporten. Til sammen står olje- og gasseksporten for over en tredjedel av samlet eksportverdi.

Eksporten av tjenester står for noe under en tredjedel av samlet eksportverdi. I 2017 falt samlet eksport av tjenester både i volum og pris med drøye 1 prosent. Det er likevel en mindre nedgang enn i 2016. Den svake volumutviklingen de to siste årene var bredt basert. Eksporten av tjenester tilknyttet samferdsel, varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet samt i særlig grad finans- og forretningsvirksomhet viste nedgang begge årene. Eksportvolumet av tjenester relatert til oljevirkosomhet lå på et betydelig høyere nivå gjennom 2017 enn i 2016. Det bidro mye til å begrense nedgangen i samlet tjenesteeksport i 2017. På den annen side sørget en stor prisnedgang gjennom 2016 og 2017 for en nedgang i prisindeksen for samlet tjenesteeksport begge årene.

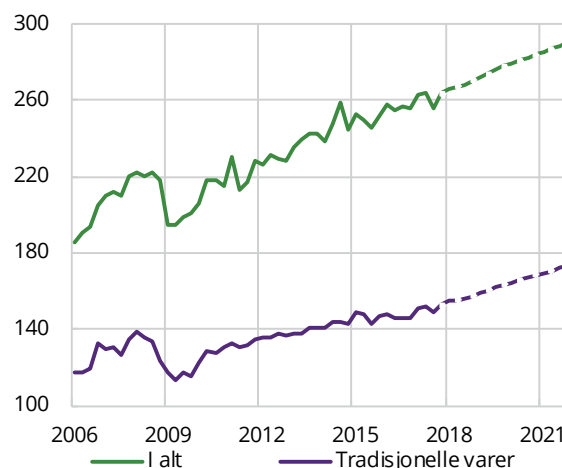
Svak krone og bedret konkurransevne ventes å stimulere eksporten fra Fastlands-Norge til en årsvekst i 2018 som er vesentlig høyere enn overhenget fra den avtakende veksten gjennom 2017. Spesielt vil eksporten av varer og tjenester knyttet til internasjonal oljevirkosomhet kunne nyte godt av en forventet økende oljepris og en betydelig kostnadseffektivisering i oljebransjen. Litt oppjusterte vekstanslag for norske eksportmarkeder allerede fra i år løfter anslagene på eksporten fra fastlandet gjennom prognoseperioden. Først når produksjonen begynner på det store feltet Johan Sverdrup i 2019/2020 ventes olje- og gasseksporten å øke betydelig i volum.

Importen av tradisjonelle varer har svingt rundt en stigende trend og økte med om lag 7 prosent i volum fra 4. kvartal 2014 til 4. kvartal 2017. Veksten i 2017 var bredt basert, med de største bidragene fra importen av kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter samt biler. Importen av nærings- og nytelsesmidler, samt

Statistisk sentralbyrå

Figur 2.11. Import

Sesongjustert, mrd. 2015-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

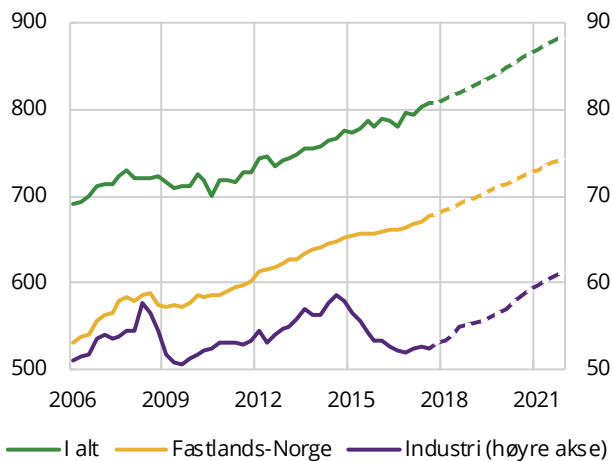
klær og skotøy, viste også god vekst i 2017, som i de to forutgående årene. Importen av kampfly vil holde seg stabil på seks fly i året i prognoseperioden og dermed ikke bidra til ytterligere importvekst. Tjenesteimporten er vanskelig å anslå presist og revideres ofte senere i lys av ny informasjon. Tallene for 2016 samlet sett viser god vekst, mens foreløpige anslag for 2017 viser en liten nedgang, i all hovedsak innenfor forretningsmessig tjenesteyting. Nordmenns konsum i utlandet økte gjennom 2017 og i forhold til 2016. Svak innenlandsk etterspørselsvekst og svak norsk krone vil bidra til moderat vekst i importen i inneværende år. Deretter ventes sterkere etterspørselsvekst og kronestyrking å stimulere importveksten ut prognoseperioden.

Overskuddet i handelen med utlandet ble kraftig redusert i 2015 og 2016 som følge av det store oljeprisfallet. Svakere utvikling i nettoeksporten fra fastlandet i 2016 og i bytteforholdet i 2015 bidro også betydelig til reduksjonen. I 2017 sørget oljeprisveksten og bytteforholdsgevinst for tradisjonelle varer til at handelsoverskuddet økte med over 140 prosent, riktignok fra et relativt lavt nivå. Vi forventer en videre markant økning i handelsoverskuddet i år, til godt over 100 milliarder kroner. Deretter vil en antatt kronestyrking kunne stoppe både eksport- og importprisveksten, samt senke verdien av olje- og gasseksporten. Handelsoverskuddet ventes igjen å øke først når olje- og gasseksporten tar seg opp i slutten av prognoseperioden.

Rente- og stønadsbalansen overfor utlandet har økt markant de senere årene. En svak krone bidro til økt avkastning fra et stadig større oljefond samtidig som en svak utvikling i norsk (olje-)økonomi dempet utbetalingene til utlandet. Vi forventer at disse impulsene reverseres i prognoseperioden og at oljefondet fortsetter å øke i verdi. Dermed kan overskuddet på driftsbalansen overfor utlandet fortsatt få bidrag fra rente- og stønadsbalansen på størrelse med handelsoverskuddet de nærmeste årene. Regnet som andel av BNP ventes overskuddet på driftsbalansen å ligge mellom 6 og 8 prosent i prognoseperioden.

Figur 2.12. Bruttonasjonalprodukt

Sesongjustert, mrd. 2015-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

2.8. Aktivitetsutviklingen

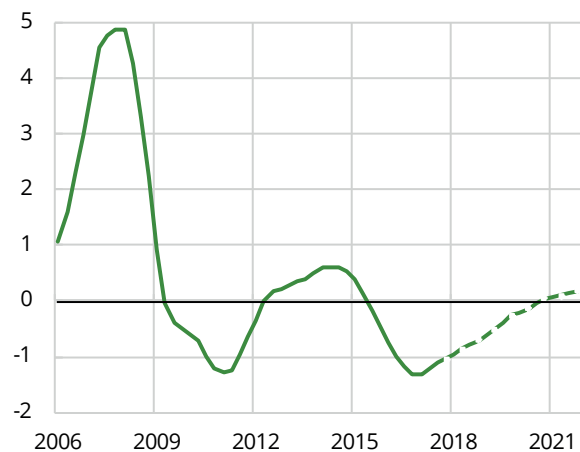
BNP Fastlands-Norge økte med 1,8 prosent i 2017 som årsgjennomsnitt, etter en vekst på 1 prosent i 2016. Sesongjusterte kvartalstall viser at veksten i økonomien tok seg opp ved inngangen til fjoråret, etter nær nullvekst i siste halvdel av 2016. Den underliggende vekstraten har deretter holdt seg nokså stabil, med en gjennomsnittlig kvartalsvekst på 0,6 prosent. Dette tilsvarer en årlig vekstrate på 2,6 prosent, noe som er høyere enn anslått trendvekst på knappe 2 prosent. Norsk økonomi var dermed i en oppgangskonjunktur gjennom hele fjoråret.

Nedgangskonjunktoren som startet i 2013 var drevet av et fall i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten. Etterspørselsfallet hadde brede ringvirkninger – spesielt ble industrien hardt rammet. Fra toppen i 2014 til bunnen i 2016 falt bruttoproduktet i industrien med over 11 prosent. I løpet av fjoråret ble imidlertid nedgangen snudd til opptur, og som årsgjennomsnitt steg bruttoproduktet med 1,8 prosent sammenliknet med i 2016. Oppgangen ble dempet av fortsatt nedgang i olje- og gassrelaterte næringer, som verftsindustri og reparasjon av maskiner og utstyr. Det er likevel visse tegn til omslag også for disse industrinæringene. Fra 3. til 4. kvartal i fjor opplevde de fleste næringer vekst, også de oljerelaterte, og samlet sett steg det sesongjusterte bruttoproduktet med hele 1,6 prosent. Veksten var særlig sterk innen tekstilindustrien og innen produksjon av kjemiske råvarer.

Bruttoproduktet i annen vareproduksjon på fastlandet økte med 3 prosent fra 2016 til 2017, og bidro dermed til å trekke opp aktivitetsnivået i norsk økonomi. Bygg- og anleggsnæringen bidro spesielt sterkt, med en vekst på hele 4,3 prosent som årsgjennomsnitt – etter høye vekstrater også i 2015 og 2016 på henholdsvis 2,9 og 4,2 prosent. Næringen har dermed vært en sentral drivkraft bak oppgangskonjunktoren norsk økonomi nå er inne i. Oppgangen må sees i lys av at vedvarende lave renter har stimulert boligbyggingen og at det har vært

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge

Avvik fra beregnet trend-BNP i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

store offentlige investeringer i bygninger og anlegg. Veksten så ut til å avta noe ved inngangen til fjoråret, men ifølge KNR tiltok veksten igjen mot slutten av året. Fra 3. til 4. kvartal steg bruttoproduktet med 1,4 prosent. Aktivitetsnivået har med det løftet seg med over 12 prosent i løpet av tre år.

De andre vareproduserende næringene styres i hovedsak av naturgitte forhold. De spiller derfor ikke i særlig grad den underliggende konjunktursituasjonen. Kraftproduksjonen falt med 0,8 prosent som årsgjennomsnitt i 2017, etter relativt store svingninger gjennom året. Produksjonen var lav i begynnelsen av året, høy i sommerhalvåret, før den falt noe tilbake igjen i 4. kvartal. Veksten i jordbruk og skogbruk hadde et nesten tilsvarende forløp, med et samlet fall fra året før på 0,6 prosent. Fra 3. til 4. kvartal falt derimot bruttoproduktet med hele 1,8 prosent når vi korrigerer for vanlige sesongsvingninger. Bruttoproduktet innen fiske, fangst og akvakultur steg på sin side med 2,8 prosent i 2017, etter en særlig sterk vekst i andre halvår.

Bruttoproduktet i tjenesteytende næringer utenom offentlig forvaltning steg med 1,5 prosent fra 2016 til 2017, målt som årsgjennomsnitt. Den sesongjusterte veksten fra 3. til 4. kvartal var på 0,6 prosent, helt på linje med gjennomsnittlig kvartalsvekst for året samlet sett. Veksten i tjenestenæringene var dessuten ganske bredt basert gjennom hele 2017. Spesielt var veksten sterk innen forretningsmessig tjenesteyting, men også innen informasjon og kommunikasjon, samt hotell- og restaurantvirksomhet. Veksten i sistnevnte næring må trolig sees i lys av den svake kronekursen som både bidrar til at flere utenlandske turister kommer til Norge, og til at flere nordmenn dropper utenlandsferien og heller ferierer innenlands. Bruttoproduktet i offentlig forvaltning steg med kun 0,2 prosent fra 3. til 4. kvartal i fjor. For året under ett var imidlertid veksten på 2 prosent i 2017, om lag lik anslått trendvekst for norsk økonomi.

Boks 2.5. Nærmere om underliggende vekst i norsk økonomi

I konjunkturanalyser er det vanlig å beskrive den realøkonomiske utviklingen ved hjelp av det såkalte produksjonsgapet. I Norge blir dette normalt uttrykt med hvor mye BNP i fastlandsøkonomien avviker fra en estimert konjunkturnøytral situasjon som gjerne måles ved en trendmessig utvikling i produksjonen. Denne trenden er ikke direkte observerbar, men estimeres ved å «glatte» de faktiske BNP-tallene. Hvis man mener trenden varierer mye i tråd med den faktiske utviklingen blir produksjonsgapet lite, mens hvis trenden er ganske stiv og man glatter mye, blir produksjonsgapet større alt annet likt.

Den metoden SSB bruker for å lage trendmessig BNP medfører en ganske stor grad av glatting. Det medfører at man ikke kan si hva trend-BNP er i 2018 uten å ha anslag for BNP både framover og bakover i tid, siden trendnivået i 2018 er sentrert rundt dette året. Når vi i denne konjunkturrapporten sier at norsk økonomi kommer ut av lavkonjunktoren i 2020 er den påstanden betinget av en prognose for norsk økonomi mange år etter 2020. Faktisk er trendnivået for BNP Fastlands-Norge i våre beregninger avhengig av utviklingen i økonomien seks år fram i tid (og seks år bakover i tid). Det anslåtte produksjonsgapet i 2021 som denne gangen er det siste året vi publiserer prognose for, avhenger således av en bane for norsk økonomi til og med 2027.

I denne boksen presenteres en bane for norsk økonomi fram til 2040 som er en videreføring av prognosebanen i denne konjunkturrapporten. Banen kan ha interesse i seg selv, men leserne kan også ha interesse av å vite hva som er bakgrunnen for de konjunkturvurderingene vi formuler og som altså er betinget av en lengre prognosebane enn den vi normalt publiserer. Den langsiktige prognosebanen er basert på følgende forutsetninger

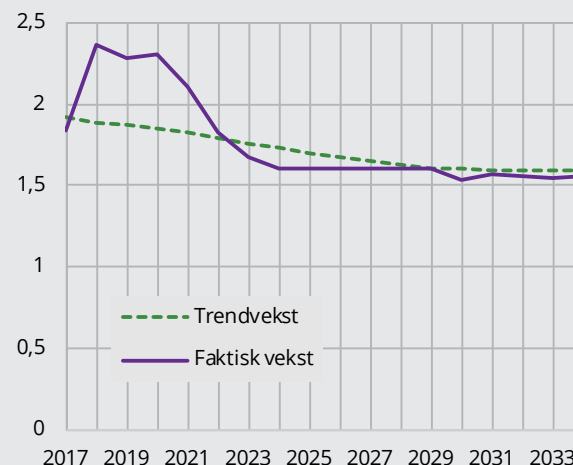
1. SSBs befolkningsprognose (MMMM) fra 2016 justert for lavere innvandring.
2. En noe avdempet økonomisk vekst hos handelspartnerne som gir en markedsvekst på 4 prosent for norsk eksport. En inflasjon på om lag 2 prosent årlig i eurosone.
3. Norsk petroleumsvirksomhet når en ny produksjonstopp i 2023 og faller deretter i tråd med Oljedirektoratets siste anslag.
4. Finanspolitikken følger handlingsregelen hvor stønader øker reelt som følge av aldringen i befolkningen, mens andre utgifter øker om lag som trendveksten i økonomien.

5. Pengepolitikken bidrar til en inflasjonstakt nær det nye inflasjonsmålet noe som innebærer en pengemarkedsrente som er litt høyere enn i eurosone. Beregningsmessig antar vi at dette vil kunne gi om lag stabil valutakurs målt fra og med 2022.

Legger vi disse bagrunnsfaktorene til grunn pluss mange andre forutsetninger på detaljnivå, gir KVARTS et anslag på veksten i BNP Fastlands-Norge som vises på figuren. Fra vekstrater på vel 2 prosent de nærmeste årene, faller veksten til om lag 1,5 prosent årlig fra 2024 og framover. Det er nedgangen i oljeinvesteringene og konjunkturavmatningen i utlandet sammen med lavere befolkningsvekst som er hovedårsakene til utviklingen, men litt høyere realrenter bidrar også til lavere økonomisk vekst. Med en befolkningsvekst på om lag en halv prosent årlig på 2030-tallet innebærer dette at BNP-veksten per innbygger blir om lag 1 prosent årlig. Det samme gjelder for arbeidsproduktiviteten i fastlandsøkonomien og konsumrealloणा, men utover på 2030-tallet når omstillingene som følger av nedgangen i petroleumsvirksomheten skyter fart, øker gradvis produktivetsveksten igjen til 1,5 prosent i 2040.

Trenden for BNP veksten i fastlandsøkonomien som vises på figuren har et glattere forløp per konstruksjon og er 1,8 prosent i 2022 og faller ned til 1,6 prosent på begynnelsen av 2030-tallet. Merk at siste år i trendfiguren er 2034 fordi beregningsmetoden også bruker årene 2035-2040 for å anslå trenden.

Trendvekst og faktisk vekst BNP Fastlands-Norge. 2017-2034. Prosent

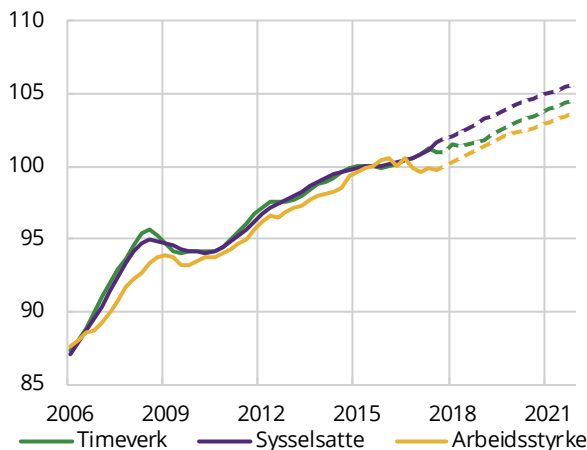
Vi venter at den moderate konjunkturoppgangen norsk økonomi har vært inne i siden starten av 2017 vil vedvare i årene framover. Drivkreftene bak oppgangen vil imidlertid endres. Etterspørselsfallet i petroleumsvirksomheten var en viktig faktor bak konjunkturedgangen som startet i 2013, mens bygge- og anleggsnæringen har vært viktig for det siste års oppgang. Framover venter vi at de negative impulsene fra olje- og gassnæringen vil snu, og ganske raskt gi positive vekstbidrag til økonomien gjennom økte investeringer. Dette, kombinert med en svak kronekurs og flere år med relativt moderat lønnsvekst, borger for videre oppgang

for industrien. Store deler av industrien vil dessuten dra nytte av at oljeinvesteringene trolig vil øke også i utlandet.

For bygg og anlegg ligger det an til et motsatt forløp. Boligbyggingen er på vei ned fra rekordhøye nivåer, samtidig som veksten i offentlige anleggsinvesteringer trolig blir svært moderat i årene framover. Dette vil medføre at de siste års kraftige vekst i bygg- og anleggsnæringen vil modereres betydelig, og kanskje også ebbe fullstendig ut. Aktivitetsveksten i tjenestenæringene på fastlandet ventes derimot å holde seg oppe, i takt med

Figur 2.14. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk

Sesongjusterte og glattede indekser, 2015=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

at konjunkturoppgangen nå begynner å få et bra feste. Veksten i offentlig forvaltning er på sin side ventet å holde seg stabil og litt under trendveksten for norsk økonomi, som følge av at finanspolitikken blir mer konjunkturøytral.

Samlet sett anslår vi at veksten i BNP Fastlands-Norge blir på 2,4 prosent i 2018, og marginalt lavere enn dette – men likevel over anslått trendvekst på knappe 2 prosent – i de tre påfølgende år. Anslagene impliserer altså at den moderate konjunkturoppgangen vi nå er inne i vil vare ut prognoseperioden. I boks 2.5 ser vi nærmere på underliggende vekst i norsk økonomi.

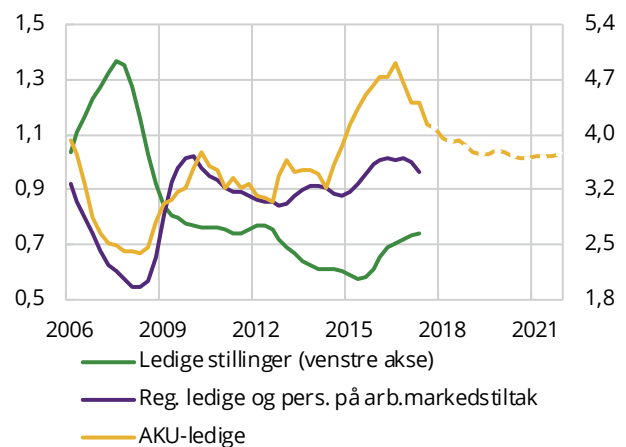
2.9. Arbeidsmarkedet

Etter en beskjeden sysselsettingsvekst på under 0,5 prosent i 2015 og 2016, økte sysselsettingen med 1,1 prosent gjennom fjoråret. Arbeidsledigheten har falt fra en topp på 5,0 prosent sommeren 2016 til 4,1 prosent som gjennomsnitt for november i fjor til januar i år. Både en sysselsettingsvekst på tvers av næringer og en arbeidsledighetsnedgang i de fleste fylkene i 2017 tyder på fortsatt bedring i arbeidsmarkedet framover.

I andre halvår 2017 bidro en litt høyere aktivitet i petroleumsnæringen til å stoppe nedgangen i sysselsettingen i utvinning av råolje og naturgass inkludert tjenester. I gjennomsnitt gikk likevel sysselsettingen i utvinning av råolje og naturgass ned i løpet av fjoråret. Sysselsettingen i industri som primært leverer til petroleumsnæringen, som verfts- og transportmiddelindustri samt metallvarer og reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, har også hatt denne utviklingen. Mot slutten av 2017 stoppet imidlertid fallet i sysselsettingen opp. I industrien økte sysselsettingen i andre halvår i fjor for første gang siden nedgangen begynte i 2. kvartal 2014. Allerede tidlig i 2017 viste sysselsettingsnedgangen i industrien tegn til å ha avtatt noe på grunn av høyere etterspørsel etter arbeidskraft i

Figur 2.15. Arbeidsledige personer og ledige stillinger

Prosent av arbeidsstyrken, sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå

delene av industrinæringene som er mindre knyttet til petroleumsvirksomheten.

Det positive bidraget fra bygge- og anleggsvirksomhet, forretningsmessig tjenesteyting og overnattings- og serveringsvirksomhet til samlet sysselsetting fortsatte i 3. og 4. kvartal 2017. Sysselsettingsveksten i forretningsmessig tjenesteyting har vært positiv i syv kvartaler på rad og utgjorde 1/6 av sysselsettingsveksten i 2017. Dette reflekterer også høyere midlertidig sysselsetting i bemanningsbyråene, noe som kan indikere en usikker, men også vedvarende økende etterspørsel etter arbeidskraft i resten av økonomien. Sysselsettingen i offentlig forvaltning økte også i 2017.

Jobbutsiktene til de arbeidsledige bedrer seg. Ifølge SSBs statistikk over ledige stillinger, økte antallet med om lag 2 prosent per kvartal i 2017. Vi må tilbake til oppgangskonjunkturen før finanskrisen for å finne en like vedvarende økning i ledige stillinger. Denne utviklingen indikerer økt vekst i etterspørselen etter arbeidskraft. I tillegg går permitteringen ned.

Arbeidsledigheten målt med AKU holdt seg nokså stabil gjennom første halvår av 2017 og har deretter falt. Arbeidsledighetsraten var 4,3 prosent i de to første kvartalene i 2017 og falt til 4,1 prosent i de to siste kvartalene. Arbeidsledigheten faller mer for menn enn for kvinner, noe som kan gjenspeile at flere menn jobber i næringer som er konjunkturutsatte.

Nettoinnvandringen har de senere årene vært mer moderat enn i perioden 2005 til 2014, men den er fortsatt høy i et historisk perspektiv. I 4. kvartal 2017 var både inn- og utvandringen noe lavere enn i 2016 (asylsøkere uten oppholdstillatelse er ikke med i denne statistikken). Den mer moderate arbeidsinnvandringen har sammenheng med at jobbutsiktene var noe bedre i tidligere år, samt at fallet i kronekursen har redusert

lønnforskjellene til andre land. På den andre siden holdes innvandringen oppe ved at flere personer med statsborgerskap fra land med konflikter blir registrert som innvandrere, men det tar tid før disse kommer inn i arbeidsstyrken. Samlet venter vi at veksten i arbeidsstyrken blir noe høyere enn befolkningsveksten i prognoseperioden slik at yrkesdeltagelsen går noe opp.

Ifølge sesongjusterte tall fra NAV gikk antall helt ledige og summen av helt ledige og personer på tiltak ned gjennom perioden januar til oktober i fjor. I februar 2018 var 2,4 prosent av arbeidsstyrken helt arbeidsledige og summen av disse og personer på tiltak utgjorde 3,0 prosent. Fylkesfordelte og yrkesfordelte tall viser at nedgangen i antall helt ledige gjennom 2017 gjelder for nesten alle fylker og alle yrker.

Siden april i fjor og fram til desember 2017 var det også en nedgang i antallet langtidsledige i NAV-statistikken, det vil si personer som har vært helt ledige i mer enn et halvt år. Som årsgjennomsnitt for 2017 økte imidlertid antall arbeidsledige i 53 uker og mer, og i desember 2017, samt i januar 2018, økte antallet arbeidsledige i den lengste varighetsgruppen (fra 104 uker og mer) noe. NAVs definisjon inkluderer ikke personer som i en periode har vært på arbeidsmarkedstiltak og som fortsatt er arbeidsledige etter at tiltaket er over. Det kan dermed være vanskeligere å finne seg arbeid enn det utviklingen i langtidsledigheten i henhold til NAV sin definisjon kan tyde på. Ifølge AKU var det flere personer enn tidligere med lange arbeidsledighetsperioder i 4. kvartal i fjor. I dette kvartalet hadde 19 000 personer vært sammenhengende arbeidsledige over 1 år. Det er en økning på 3 000 personer sammenliknet med samme kvartal i 2016. Flere personer med lengre arbeidsledighetsperioder kan tyde på at enkelte arbeidstagerne har vanskeligere med å finne jobb og blir stående utenfor arbeidslivet.

Vi anslår at sysselsettingen tar seg opp i 2018 og at veksten holder seg på om lag dette nivået framover. I våre framskrivinger øker privat tjenestekonsum slik at produksjon av tjenester øker. I tråd med dette vil sysselsettingen i privat tjenesteproduksjon øke som andel av samlet sysselsetting i prognoseperioden. Andelene av sysselsatte som jobber i offentlig forvaltning og varehandel vil derimot falle. Nedgangen i offentlig forvaltning må ses i sammenheng med at finanspolitikken er konjunkturnøytral i framskrivingsperioden, noe som innebærer at offentlig forvaltning vil legge mindre beslag på ressurser samlet sett i oppgangskonjunkturen. Sysselsettingen i varehandelen faller trolig som følge av mer automatisering og mer nettbasert handel. Sysselsettingsveksten i bygg og anlegg vil avta slik at andelen av sysselsatte som jobber i næringen faller noe mot 2021. Bedringen i konjunktursituasjonen vil imidlertid bidra til at arbeidsstyrken øker, men mindre enn veksten i sysselsettingen. Ifølge våre beregninger går arbeidsledigheten på årsbasis ned til 3,9 prosent i år og faller ytterligere til 3,7 prosent i 2019.

2.10. Lønn

Siden 2014 har den nominelle årslønnsveksten vært lav. Foreløpige beregninger av årslønnsveksten viser en gjennomsnittlig lønnsvekst på bare 2,3 prosent i 2017. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) har beregnet gjennomsnittlig lønnsvekst for noen store forhandlingsområder til om lag 2,5 prosent fra 2016 til 2017, og det er små variasjoner mellom områdene. Det er svært nær rammen fra frontfaget for fjoråret som var 2,4 prosent. Det er spesielt sysselsettingsnedgangen i petroleumsrelaterte næringer som har bidratt til å trekke ned gjennomsnittlig lønnsvekst de senere årene. Vi legger til grunn at sammensettningseffektene blir mindre framover og lønnsveksten blir høyere, men fortsatt moderat, både i år og neste år, se Boks 2.6. I tråd med at konjunkturoppgangen får fotfeste ventes lønnsveksten å ta seg opp mot 4 prosent i 2021.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn kan dekomponeres i tre deler: Overhenget angir forskjellen mellom årslønnsnivået på slutten av fjoråret og fjorårets gjennomsnittlige årslønnsnivå, tariffmessig lønnsøkning inkluderer lønnsøkning fra sentrale forhandlinger, og lønnsglidning er summen av alle andre faktorer som påvirker årslønnen.

TBU har beregnet overhenget inn i 2017 for flere forhandlingsområder. Gjennomsnittlig overheng for industrien er om lag som i fjor på 1,1 prosentpoeng. Overhenget i de andre områdene varierer fra 0,6 til 1,4 prosent. Overhenget i Virke-bedrifter i varehandelen er 0,8 prosentpoeng. I stat og kommune er overhenget henholdsvis 0,7 og 1,4 prosentpoeng. Overhenget de siste to årene har vært forholdsvis lavt sammenliknet med tidligere år, noe som skyldes den lave lønnsveksten.

LO har vedtatt at det i år blir samordnet lønnsoppgjør med forbundsvise tilpasninger. Bakgrunnen for samordnet lønnsoppgjør er blant annet at avtalefestet pensjon (AFP) skal reforhandles. LOs representantskap krever økt kjøpekraft for alle, noe som innebærer at lønnsveksten må være høyere enn prisveksten. TBU anslår prisveksten til om lag 2 prosent i 2018. Sist det var samordnet lønnsoppgjør i 2008, ble AFP-ordningen vedtatt og oppgjøret resulterte i en relativt høy lønnsvekst for industriarbeidere, men norsk økonomi var den våren fortsatt inne i en kraftig høykonjunktur før finanskrisen kom den påfølgende høsten. LO har vedtatt at profilen på lønnsoppgjøret skal bidra til likelønn, bekjempe lavtlønn og sikre garantiordningene. På den andre siden framhever NHO at konkurransevnen ble noe svekket i fjor og at årets lønnsoppgjør ikke kan innebære en ytterligere svekkelse. Lønnsveksten hos handelspartnerne er av OECD anslått til 2,7. Vi anslår en noe høyere lønnsvekst i år sammenliknet med de siste to årene, noe som må sees i sammenheng med at arbeidsledigheten er lavere og at lønnsomheten i næringslivet har økt.

Tabell 2.5. Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2014	2015	2016	2017
Lønn per utførte timeverk	2,7	2,5	1,3	3,0
Årslønn, påløpt	3,1	2,8	1,7	2,3
Differansen og anslått bidrag fra endringer i:				
Antall virkedager	-0,4	-0,3	-0,4	0,7
Sykefravær	0,0	0,0	0,0	0,0
Overtid	0,0	0,0	0,0	0,0
Avtalt ukentlig arbeidstid for heltidsjobber	0,0	0,0	0,0	0,0
Naturallønn	0,0	0,0	0,0	0,0
Lønnskostnader per utførte timeverk	3,0	2,6	0,9	2,8
Lønn per utførte timeverk	2,7	2,5	1,3	3,0
Differansen og anslått bidrag fra endringer i:				
Pensjonskostnader	0,2	0,1	-0,3	-0,2
Arbeidsgiveravgift	0,1	0,0	-0,1	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Etter hvert som konjunktursituasjonen bedres og arbeidsledigheten blir lavere forventes det at lønnsveksten tiltar ytterligere. På den andre siden vil høyere sysselsetting også innebære at flere lavtlønte arbeidssøkere blir sysselsatt framover. At høyt utdannede arbeidere som tidligere har jobbet i petroleumsnæringen etter en periode som ledige får jobber i andre næringer trekker derimot i motsatt retning. I takt med konjunkturoppgangen ventes arbeidsmarkedet å bli strammere og reallønnsveksten tar seg opp mot 2 prosent i prognoseperioden. Lønnsutviklingen innebærer en noe høyere lønnsandel mot slutten av prognoseperioden, men lønnskostnadsandelen er fortsatt moderat sett i et historisk perspektiv.

Utviklingen i lønn og lønnskostnader per timeverk påvirkes av endringer i overtid, sykefravær og avtalt arbeidstid. Også årlige variasjoner i antall virkedager bidrar til at utviklingen i lønn per time avviker fra påløpt årslønn. Veksten i lønn per time var 0,7 prosentpoeng høyere enn årslønnsveksten i 2017. Tabell 2.5 viser at denne økningen tilsvarer effekten av at det var to færre arbeidsdager i 2017 enn i 2016. Lønnskostnader reflekterer hva arbeidsgiverne må betale for hver utførte arbeidstime. Denne betalingen avviker fra lønn per time ved at også arbeidsgivers trygde- og pensjonskostnader er med i dette lønnsbegrepet. Veksten i lønnskostnader per time var 0,2 prosentpoeng lavere enn veksten i lønn per time i 2017 og skyldtes reduserte pensjonskostnader. Det er i motsetning til de siste fire årene før 2016 hvor denne utgiften trakk opp veksten i lønnskostnadene.

Tabell 2.6 viser utviklingen i henholdsvis årslønn, lønn per time og lønnskostnad per time i de ulike næringene fra 2015 til 2017. De ulike målene for lønnsvekst varierer mellom næringene, men med unntak av oljevirksomhet og utenriks sjøfart var årslønnsveksten om lag den samme i de forskjellige næringene i 2017. Årslønnsveksten var betydelig lavere enn lønn per timeverk i annen vareproduksjon, varehandel og reparasjon av motorvogner og finansierings- og forsikringsvirksomhet. Det var motsatt for overnatting og serveringsvirksomhet. Selv om årslønnsveksten var negativ i oljevirksomhet og utenriks sjøfart økte lønn og lønnskostnad per timeverk i 2017. I finansierings- og forsikringsvirksomhet økte veksten i lønn per timeverk mer enn årslønn og lønnskostnadene per timeverk.

Tabell 2.6. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	Årslønn, påløpt			Lønn per timeverk			Lønnskostnad per timeverk		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
I alt	2,8	1,7	2,3	2,5	1,3	3,0	2,6	0,9	2,8
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	0,1	0,0	-0,4	-0,4	-1,0	0,1	-0,4	-1,4	0,5
Fastlands-Norge	2,9	1,8	2,4	2,6	1,3	3,1	2,7	1,0	2,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,8	1,5	2,3	2,5	1,1	3,0	2,5	1,1	2,7
Vareproduserende næringer	2,7	1,9	2,3	2,6	1,3	3,2	2,7	1,6	2,9
Industri og bergverksdrift	2,7	1,6	2,2	3,0	1,0	3,0	3,1	1,8	2,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,8	2,4	2,7	2,4	1,8	3,6	2,4	1,7	3,3
Annen vareproduksjonen	3,2	2,4	2,6	2,9	1,8	4,1	3,0	1,9	4,0
Tjenesteytende næringer	2,8	1,3	2,2	2,5	1,1	2,9	2,4	0,9	2,6
Varehandel og reparasjon av motorvogner	3,1	2,1	2,5	2,8	2,2	3,6	2,5	2,1	3,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,7	1,8	2,3	2,3	3,1	1,2	2,0	2,9	0,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,8	3,2	2,8	3,2	3,4	4,0	3,0	3,1	2,4
Annen tjenesteyting	2,8	0,9	2,2	2,5	0,4	2,9	2,4	0,1	2,7
Offentlig forvaltningsvirksomhet	3,1	2,4	2,6	2,8	1,8	3,1	3,1	0,8	3,3
Statsforvaltningen	2,8	2,4	2,7	2,5	1,8	3,5	3,6	0,1	3,7
Kommuneforvaltningen	3,3	2,4	2,5	3,1	1,9	2,9	2,7	1,3	3,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.6. Sammensetningseffekter mellom næringer trakk ned veksten i gjennomsnittlig årslønn med 0,1 prosentpoeng i 2017

Årslønnsutviklingen er en viktig indikator for konjunktur- utviklingen og grunnbeløpet i folketrygden blir regulert med utviklingen i årslønnsveksten. Normalt skal lønnsdannelsen bidra til en nær sammenheng mellom utviklingen i årslønna i frontfaget og følgefagene over tid. Ved store endringer i økonomien kan disse sammenhengene bli endret av strukturelle faktorer. Dette er temaet for denne boksen.

Sammensetningseffekter trakk ned årslønnsveksten¹ i fjor, selv om effekten er betydelig mindre enn i 2016. I denne boksen viser vi hvordan endring i sysselsetting mellom næringer påvirker gjennomsnittlig årslønn. Gjennomsnittlig årslønn er en veid sum av årslønn i hver enkelt næring. Vektene er andelene av hver enkelt næring på samlet antall årsverk.

Gjennomsnittlig årslønn øker over tid som følge av kollektive eller individuelle lønnsoppgjør, men veksten i gjennomsnittlig årslønn påvirkes også av at personer skifter jobb i og mellom næringer, at nye arbeidstakere kommer inn i arbeidslivet og andre slutter. Endringer i omfang av skiftarbeid eller endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken for eksempel etter alder, endret omfang av arbeidsinnvandring og endringer i andelen menn/kvinner, er alle endringer som normalt påvirker lønnsnivået i næringen og dermed veksten i gjennomsnittlig lønn. Når det er små sysselsettingsendringer innen og mellom næringer, vil lønnsoppgjørene normalt dominere utviklingen i årslønn, selv om enkelte næringer har konjunkturtrelt påvirkede bonuser og ikke alle jobber i områder med tariffavtaler.

I tabellen og figuren er årslønnsveksten dekomponert i bidrag fra sammensetnings- og lønns effekter. Sammensetningseffekter viser hvordan sysselsettingsendringer mellom næringer påvirker utviklingen i gjennomsnittlig årslønn. Lønns effekten viser hvordan lønnsveksten i de ulike næringene bidrar til endring i gjennomsnittlig årslønn. Lønns effekten er tilnærmet lik effekten som fremkommer ved bruk av en vanlig prisindeks som Laspeyres-indeks.

Sammensetningseffektene i 2017 var generelt små og med ulike fortegn. I både 2016 og 2017 ble veksten i gjennomsnittlig årslønn trukket ned av færre sysselsatte i virksomheter relatert til petroleumsnæringen. Sammenlignet med 2016 er effekten i 2017 halvert, noe som må ses i sammenheng med at nedgangen i sysselsettingen i 2017 var vel 5 prosent, mens den i 2016 var om lag 12 prosent. I 2016 ble også gjennomsnittlig årslønn trukket ned av at det er en økning i antall

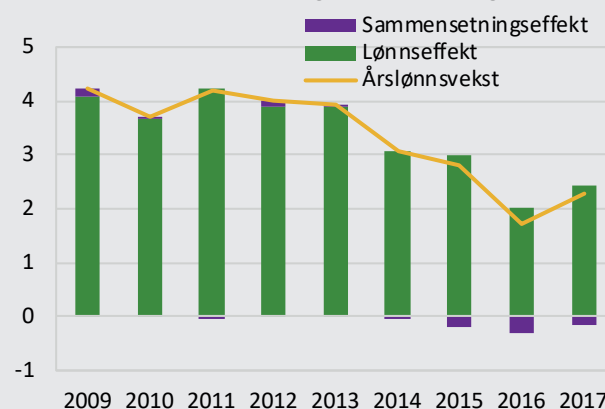
årsverk i næringer der lønnsnivået er lavere enn gjennomsnittet, som for eksempel i overnatting og serveringsvirksomhet og foretningmessig tjenesteyting. Dette ble delvis motsvart av en økning i antall årsverk innen faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting hvor lønnsnivået er høyt.

Figuren viser utviklingen i årslønnsvekst og bidrag fra sammensetnings- og lønns effekter i perioden 2008 til 2017. I 2017 reduserte de næringsmessige sammensetningsendringene gjennomsnittlig årslønn med 0,1 prosentpoeng, mens lønns effekten i næringene bidro til å trekke opp gjennomsnittlig årslønnsvekst med 2,4 prosentpoeng. Veksten i gjennomsnittlig årslønn ble dermed 2,3 prosent. Figuren viser at sammensetningseffekter har trukket ned lønnsveksten etter 2014, noe som må ses i sammenheng med redusert sysselsetting i petroleumsvirksomheten i denne perioden. Med unntak av 2011, var sammensetningseffekten i perioden 2009 til 2013 positiv.

Sammensetningseffekter som beskrevet over kan også påvirke årslønnsveksten innad i en næring, se NOU 2017: 10 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2017 – endelig hovedrapport. I tabellen og figuren er det kun sammensetningseffekter mellom næringene som er beregnet.

¹ Årslønn er i nasjonalregnskapet definert som den lønn en lønntaker normalt vil motta i løpet av kalenderåret gitt at vedkommende jobber full tid, ikke har fravær og ikke har betalt overtid.

Årslønnsvekst samt lønns- og sammensetningseffekt

Årslønn, vekst i årsverk og årslønnsvekst samt næringenes bidrag til årslønnsveksten fordelt på sammensetnings- og lønns effekt. 2017

	Årslønn, 1 000 kroner	Årsverk, prosentvis endring	Årslønn, prosentvis endring	Bidrag fra næring i		
				Samlet bidrag	Lønns- effekt	Sammensetningseffekt
Totalt for næringer	540,8	1,22	2,3	2,3	2,4	-0,1
Jordbruk, skogbruk og fiske	466,0	4,9	2,9	0,02	0,03	-0,01
Bergverksdrift og oljeutvinning	852,8	-5,2	0,6	-0,05	0,02	-0,08
Industri	547,2	-2,3	2,2	0,20	0,20	0,00
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	691,3	0,0	3,2	0,02	0,02	0,00
Vannforsyning, avløp og renovasjon	526,4	3,3	2,5	0,02	0,02	0,00
Bygge- og anleggsvirksomhet	521,4	5,2	2,7	0,20	0,22	-0,02
Varehandel og reparasjon av motorvogner	486,9	0,5	2,5	0,27	0,28	-0,01
Transport og lagring	480,2	-1,4	2,0	0,13	0,12	0,01
Overnattings- og serveringsvirksomhet	380,7	3,5	2,3	0,02	0,05	-0,03
Informasjon og kommunikasjon	720,1	0,9	2,7	0,14	0,13	0,01
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	799,2	-1,3	2,8	0,07	0,08	-0,01
Omsetning og drift av fast eiendom	676,0	3,5	2,8	0,04	0,03	0,01
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	710,0	2,2	2,1	0,16	0,13	0,03
Forretningsmessig tjenesteyting	460,4	5,3	2,5	0,06	0,10	-0,04
Offentlig administrasjon og forsvar	551,5	0,8	2,6	0,22	0,22	0,00
Undervisning	544,2	1,9	2,0	0,16	0,16	0,00
Helse- og omsorgstjenester	506,0	1,2	3,0	0,54	0,55	-0,02
Kulturtjenester	500,4	4,1	2,0	0,05	0,05	-0,01

2.11. Prisstigning

Konsumprisindeksen (KPI) økte med 1,8 prosent i 2017, og prisveksten ble dermed halvert sammenliknet med 2016 da KPI økte med hele 3,6 prosent. Den underliggende prisstigningen målt med konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) økte med 1,4 prosent i 2017, en nedgang i årsveksten på 1,6 prosentpoeng fra 2016. Fjorårets avgiftsendringer virket tilnærmet nøytralt på KPI-veksten, mens økte energipriser førte til at veksten i KPI endte klart over KPI-JAE.

Svekkelsen av krona fra tidlig i 2013 og fram til januar 2016 slo ut i tiltakende vekst i KPI-JAE og toppen ble nådd i juli 2016 da 12-månedersveksten var 3,7 prosent. Krona styrket seg gjennom 2016 og inn i 2017. Lavere importert prisvekst og redusert lønnsvekst i etterkant av oljeprisfallet medvirket til at prisstigningen falt kraftig og nær kontinuerlig fra juli 2016 og fram til august 2017 da veksttakten flatet ut. Gjennomsnittlig vekst i KPI-JAE var 1,1 prosent i andre halvår 2017 målt mot samme periode året før og den underliggende prisveksten var da tilbake på de samme lave nivåer som på våren 2013. Heller ikke en svekkelse av krona på slutten av fjoråret har foreløpig materialisert seg i økt prisvekst. 12-månedersveksten i KPI-JAE var så lav som 1,1 prosent i januar 2018.

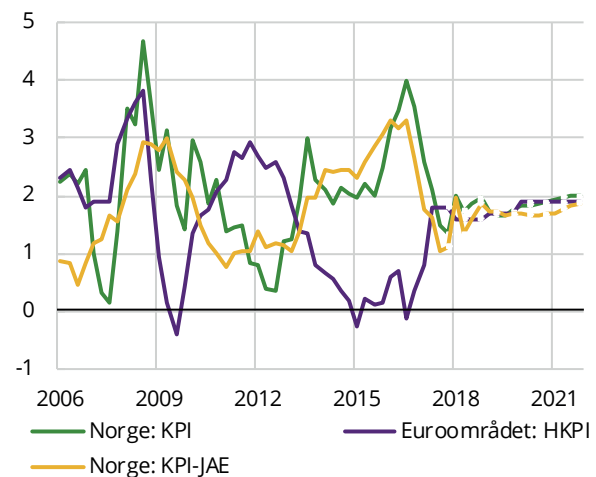
KPI-JAE måler den underliggende prisveksten, mens det er KPI som er relevant for utviklingen i kjøpekraften til husholdningene. Råoljeprisen gikk klart opp i 2017 etter å ha falt i de foregående årene, noe som bidro til å øke drivstoffprisene i fjor med nær 7 prosent. Fra et lavt nivå i 2015 steg elektrisitetsprisene inklusive nettleie med henholdsvis 22,2 og 9,3 prosent som årsgjennomsnitt i 2016 og 2017. KPI uten energivarer (KPI-JE) økte med 1,5 prosent som årsgjennomsnitt i 2017, slik at energiprisene samlet trakk veksten i KPI opp med 0,3 prosentpoeng.

12-månedersveksten i KPI var 1,6 prosent i januar 2018 og dermed 0,5 prosentpoeng høyere enn veksten i KPI-JAE. Prisene på elektrisitet inklusive nettleie og drivstoff steg med henholdsvis 11,1 og 1,9 prosent fra januar 2017. Prisutviklingen på energivarer forklarte 0,2 prosentpoeng av forskjellen mellom KPI og KPI-JAE målt mot samme periode året før, mens 0,3 prosentpoeng skyldtes avgiftsøkninger.

En dekomponering av delindeksene i KPI-JAE etter leverende sektor viser at det var varekonsumet, både for norske varer og importerte varer, som trakk inflasjonstakten klart ned fra 2016 til 2017. Årsveksten for varer var 0,5 prosent, mens prisene på tjenester økte med 2,2 prosent. Ifølge KPI var prisveksten negativ for brede varegrupper som matvarer, klær og skotøy samt møbler og husholdningsartikler fra 2016 til 2017. Prisutviklingen innen tjenestegrupper som hotell og restaurant, samt feriereiser og pakketurer trakk prisveksten klart opp siste år. For tjenester hvor produksjonen

Figur 2.16. Konsumprisindekser

Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

domineres av arbeidskraft følger prisveksten i stor grad lønnsutviklingen som har vært moderat.

Den svært lave prisveksten innen handelen med varer skyldes utviklingen i valutakurser, lavere lønnsvekst og reduserte marginer. Veksten i lønnskostnadene gikk litt opp fra 2016 til 2017, men samtidig økte arbeidsproduktiviteten i økonomien slik at veksten i lønnskostnader per produsert enhet ble redusert. Varehandelsbedriftene møter imidlertid konkurranse fra mange kanter der etablering av billigbutikker og økende netthandel bidrar til å presse prisene. I kampen om markedsandeler vil det i første omgang være avansene som reduseres ved at man utsetter de prisøkninger som normalt følges av kostnadsøkninger. For å opprettholde driften må bedriftene på sikt enten øke prisene eller effektivisere driften.

Beregningene våre peker i retning av en økning i den underliggende prisstigningstakten gjennom 2018 både for varer og tjenester. Flere faktorer trekker i denne retningen. Det er betydelig tidsetterslep i reprisingen av importvarer og tjenester etter valutakurssvekkelser. Importerte varer og tjenester utgjør en betydelig andel av produktinnsatsen til norske produsenter av varer og tjenester som leveres til konsum, se Boks 2.4. Via økte enhetskostnader påvirkes dermed alle konsumkategorier i større eller mindre grad av en kronesvekkelse. Tidsforsinkete effekter av økte energipriser i fjor og inn i 2018 trekker i samme retning. Selv om energipriser ikke inngår direkte i KPI-JAE påvirkes enhetskostnadene til alle norske produsenter som produserer varer og tjenester.

Med en ytterligere bedring i konjunktursituasjonen vil økte lønnskostnader trekke produksjonskostnadene opp selv om økt produktivitetsvekst, som er vanlig tidlig i en oppgangsperiode, demper effektene av lønnsveksten. For varer som i konsumprisindeksen klassifiseres som importvarer, er det gjennomgående betydelige innslag av norsk produksjon gjennom logistikk

Tabell 2.7. Konsumprisindeksen – varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før ²				
		2014	2015	2016	2017	Jan. 2018
Totalt	1 000,0	2,0	2,1	3,6	1,8	1,6
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	124,9	3,0	2,9	2,6	0,0	2,6
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	40,6	3,4	3,0	3,3	2,0	2,1
Klær og skotøy	50,9	-0,6	0,4	5,0	-0,6	-4,4
Bolig, lys og brensel	240,2	1,3	1,3	4,5	3,0	2,8
Herav: Elektrisitet inkludert nettleie	35,5	-6,9	-3,7	22,2	9,3	11,1
Møbler og husholdningsartikler	64,0	3,2	5,2	5,4	-1,2	-1,0
Helsepleie	32,1	2,5	1,7	2,0	2,0	0,8
Transport	155,6	2,3	1,3	2,5	2,5	1,6
Herav: Kjøp av egne transportmidler	57,5	1,4	1,4	2,2	1,7	3,3
Post- og teletjenester	23,2	-0,8	1,1	4,1	1,1	0,4
Kultur og fritid	114,7	2,1	3,4	4,5	2,8	1,5
Utdanning	4,6	3,3	2,1	3,4	4,9	6,0
Hotell- og restauranttjenester	61,7	2,5	2,4	3,3	3,6	2,4
Andre varer og tjenester	87,4	2,5	1,9	1,9	2,2	2,2

¹ Vektene gjelder fra januar 2018 til desember 2018.

² F.o.m. 2017 er referanseår 2015=100. Endringstall beregnet fra 2015=100 serier kan være ulike fra tidligere publiserte endringstall med ulike referanseår. Avvikene skyldes i all hovedsak avrundingseffekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor¹

	Vekt ²	Endring i prosent fra året før ³				
		2014	2015	2016	2017	Jan. 2018
Totalt	1 000,0	2,4	2,7	3,0	1,4	1,1
Jordbruksvarer	..	2,7	2,4
Fiskevarer	..	5,2	4,6
Norske varer	142,3	3,3	3,6	4,1	0,3	0,3
Importerte varer	326,3	1,4	3,0	3,8	0,7	0,2
Husleie	216,2	2,8	2,4	1,8	1,9	1,7
Tjenester uten husleie	315,1	2,8	2,4	3,0	2,4	1,8
med lønn som dominerende priskomponent	96,0	3,6	3,0	2,8	2,8	3,0
med andre viktige priskomponenter	219,1	2,6	2,2	3,0	2,3	1,2

¹ Oppdelingen etter leverende sektor er endret fra og med Januar 2016. Jordbruksvarer og fiskevarer er fordelt på norske og importerte varer i den nye inndelingen.

² Vektene gjelder fra januar 2018 til desember 2018.

³ F.o.m. 2017 er referanseår 2015=100. Endringstall beregnet fra 2015=100 serier kan være ulike fra tidligere publiserte endringstall med ulike referanseår. Avvikene skyldes i all hovedsak avrundingseffekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

transportmarginene og varehandelsmarginene fra varen passerer grensa til den omsettes. Prisen på importerte konsumvarer er gjennom dette påvirket av innenlandske kostnadsimpulser.

I årene 2019 til 2021 øker lønnsveksten ytterligere samtidig som produktivitetsveksten avtar. Isolert sett bidrar dette til å bringe prisveksten ytterligere opp. Kronestyrtningen utover i prognosebanen bidrar imidlertid til at importprisveksten blir svært svak til tross for at prisveksten utenlands tar seg opp. Direkte og indirekte effekter fra lav importprisvekst bidrar til at veksten i KPI-JAE holder seg på et stabilt lavt nivå ut prognoseperioden.

Betalt og beregnet husleie har samlet sett et vektgrunnlag på vel 20 prosent i KPI-JAE og har med en stabil prisvekst på i underkant av 2 prosent de siste årene bidratt til å utjevne svingningene i KPI-JAE. Vi har i beregningen lagt til grunn at prisindeksene for husleier følger den generelle prisveksten ut 2019, men at denne prisveksten tar seg opp til 2,5 prosent mot slutten av

prognoseperioden som følge av en antatt økning i rentene.

Den kalde vinteren i Norge og i nabolandene har medført at strømprisene på den nordiske kraftbørsen har økt betydelig i januar og februar. Målt mot fjoråret var det en oppgang i spotprisene på over 30 prosent i februar. I forbrukerprisen på strøm til husholdningene utgjør nettleie og forbrukeravgifter en større andel av strømgregninga enn selve kraftprisen, noe som demper svingninger i underliggende kraftpriser i KPI. Nettleie og forbrukeravgifter antas å stige med 3 prosent som årsgjennomsnitt fra i fjor. Med utsikter til fortsatt kaldt vær kan prisveksten for elektrisitet inkludert nettleie i første kvartal komme opp mot 12 prosent målt mot samme periode i fjor. Utover i året vil prisveksten gradvis dempes. Basert på terminprisene i kraftmarkedet antar vi at prisen på elektrisitet inkludert nettleie øker med i overkant av 6 prosent som årsgjennomsnitt fra 2017 til 2018, men at noe av prisoppgangen reverseres i 2019. I resten av prognoseperioden antar vi at elektrisitetsprisene følger veksten i KPI.

Avgiftsendringer bidro til å øke KPI med 0,3 prosentpoeng fra desember 2017 til januar 2018. Det var særlig avgiftsøkninger for sukkervarer og alkoholfri drikke, samt økning i den laveste momssatsen som bidro til veksten.¹ En vridning i bilsalget fra fossile biler til elbiler vil trolig bringe det samlede avgiftspåslaget ned for kjøp av biler slik disse veies sammen i KPI. Vi antar i våre beregninger at særavgiftene øker med 0,2 prosentpoeng av veksten i KPI for 2018 og har i våre beregninger forutsatt en videreføring av veksten i særavgifter tilsvarende 0,2 prosentpoeng av KPI for årene 2019 til 2021. For disse årene har vi lagt til grunn at det er særavgiftene knyttet til klima- og miljøavgifter som økes, mens øvrige avgiftssatser inflasjonsjusteres med den generelle prisveksten.

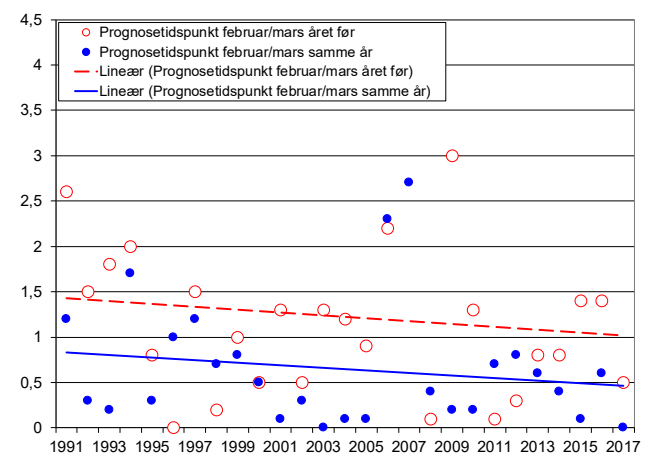
Med våre antagelser om utviklingen i energiprisene og særavgifter blir KPI-veksten 0,3 prosentpoeng høyere enn veksten i KPI-JAE i 2018. Veksten i KPI-JAE blir ifølge våre beregninger 1,7 prosent som årgjennomsnitt, mens KPI-veksten blir lik det nye inflasjonsmålet på 2,0 prosent. I de påfølgende årene anslår vi at veksten i KPI-JAE er om lag 1,7 prosent. KPI-veksten varierer noe mer enn veksten i KPI-JAE i prognosebanen med de forutsetninger som legges til grunn for utviklingen i særavgifter og energipriser, og øker fra 1,6 prosent i 2019 til 2,0 prosent i 2021.

2.12. Usikkerhet i anslagene

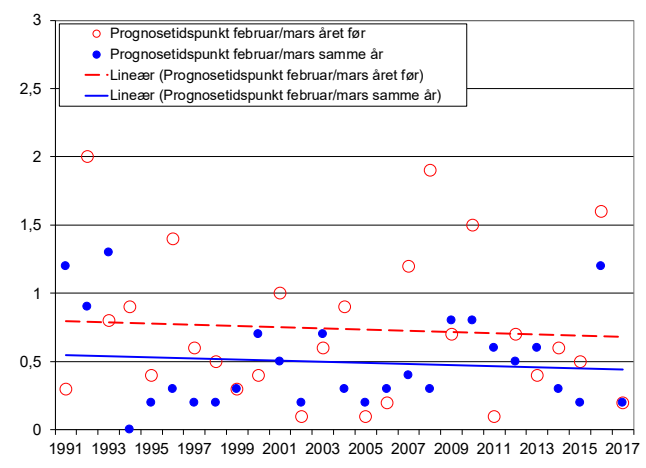
Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra "fasit" og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i våre anslag for 2018 og 2019.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2015. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenliknes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje

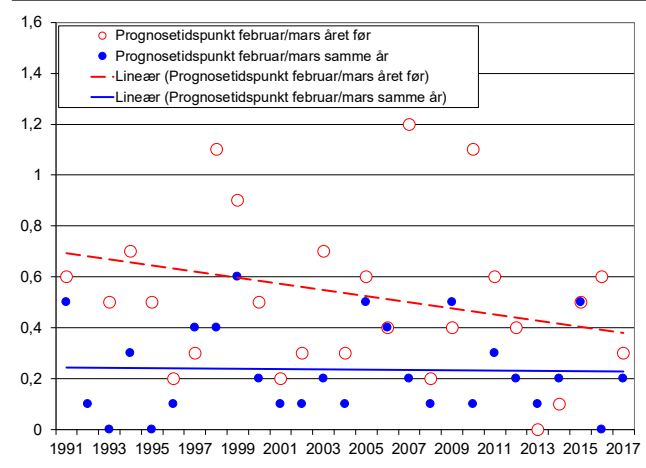
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

Figur 2.18. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra publiserte tall

Figur 2.19. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik fra publiserte tall

¹ Avsnitt rettet 9. mars 2018.

ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002, 2006 og 2014 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem. Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2013 avgitt før hovedrevisjonen i 2014 hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi på prognosetidspunktene hadde brukt den nye definisjonen. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall kort tid etter utgangen av året.

Hvor gode har anslagene vært?

Figurene 2.17, 2.18 og 2.19 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og AKU-ledigheten. Prognosene for AKU-ledigheten laget året før prognoseåret har blitt bedre over tid, mens prognosene for BNP-veksten er blitt bedre for begge prognosehorisontene.

Figurene 2.20, 2.21 og 2.22 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. Vi har kun benyttet prognosene for årene fra og med 1995 i beregningene av intervallene.

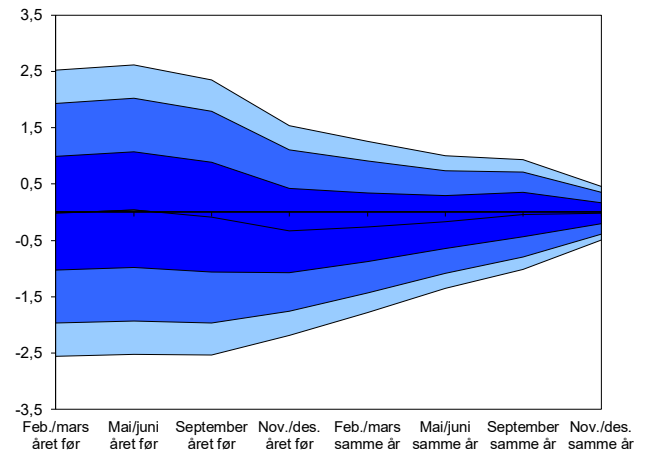
Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært litt for lave fra september og spesielt november/desember anslagene året før prognoseåret, men dette avviket reduseres etter hvert som anslagene oppdateres utover i prognoseåret. I gjennomsnitt har anslagene for BNP-veksten gitt i første halvår før prognoseåret vært om lag like det realiserte. Anslagene gitt i september og november/desember året før prognoseåret ligger derimot i gjennomsnitt henholdsvis 0,1 og 0,3 prosentpoeng under «fasiten». For de tre siste anslagene gitt i prognoseåret reduseres deretter avviket gradvis.

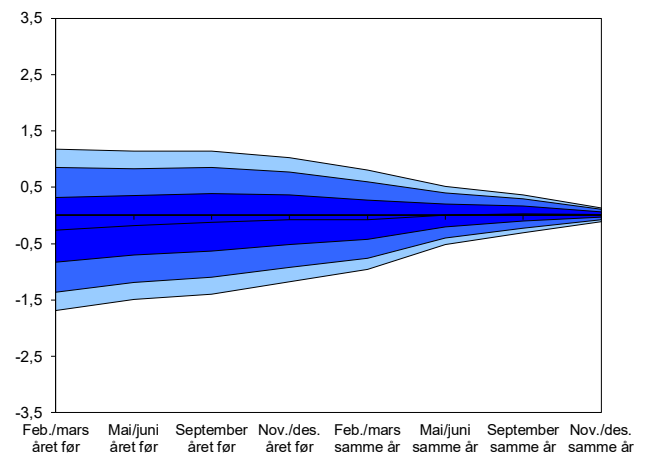
Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI reduseres fra -0,3 prosentpoeng i februar/mars året før prognoseåret til nær null fra februar/mars i prognoseåret.

I tråd med for lave BNP anslag, finner vi at anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars året før prognoseåret er 0,2 prosentpoeng for høyt, deretter er gjennomsnittlig avvik omtrent 0,1 prosentpoeng fram til og med prognosene gitt i februar/mars samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

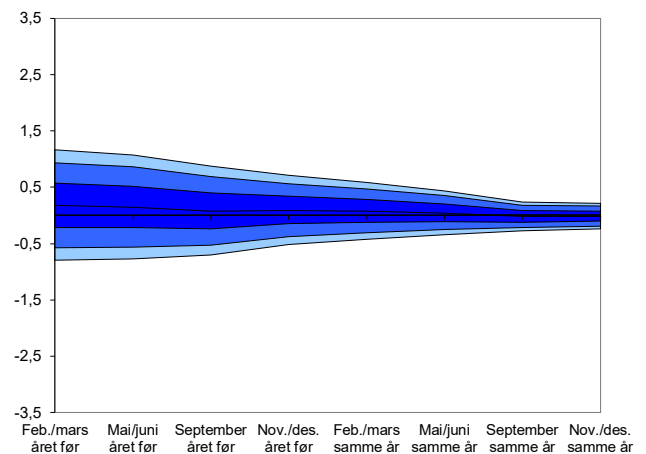
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 percents konfidensintervaller

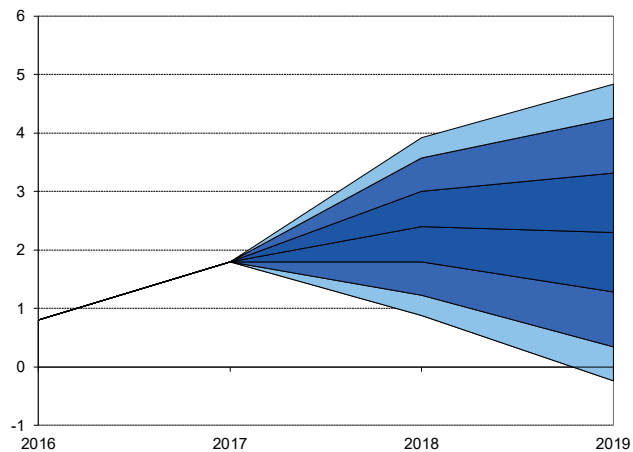
Figur 2.21. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 percents konfidensintervaller

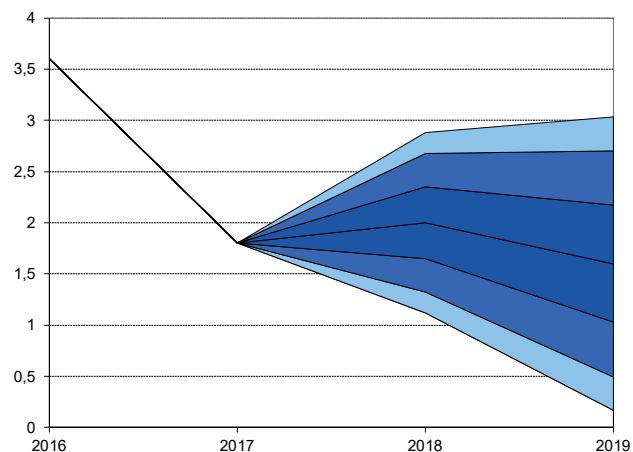
Figur 2.22. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 percents konfidensintervaller

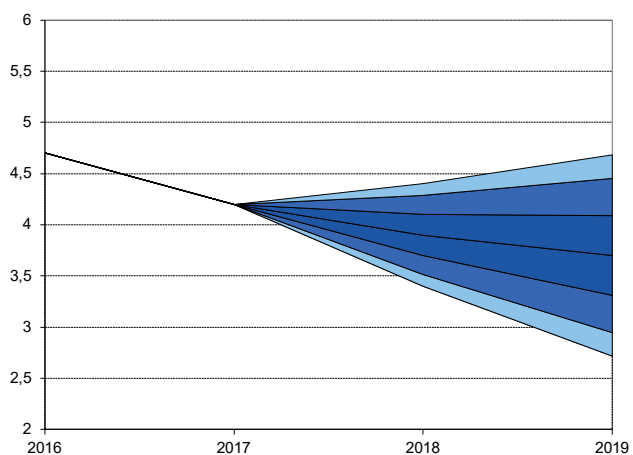
Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.24. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.25. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i de tre første analysene året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Av de 23 anslagene vi har laget på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger 10 mer enn ett prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. En gang traff prognosen helt nøyaktig - i 1996. Prognosene i 1998, 2008, 2011 og 2012 var også svært gode med kun et avvik på mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviker 7 av 23 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger viser på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene.

Vi finner et liknende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første tre anslagene og resultatet, mens spredningen reduseres deretter gradvis. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at usikkerheten reduseres gjennom året etter hvert som den faktiske utviklingen i KPI gradvis blir kjent.

Spredningen i avviket mellom anslaget på ledigheten og resultatet viser en jevnere nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Prognosefeilen for ledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2018 og 2019 er usikre

I figurene 2.23, 2.24 og 2.25 illustreres usikkerheten i våre anslag for 2018 og 2019. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 2,4 prosent i 2018 og 2,3 prosent i 2019. Basert på analysen over, er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 1,8 og 3,0 prosent i 2018 og mellom 1,3 og 3,3 prosent i 2019. Et intervall på til sammen 3,0 prosentpoeng i 2018, og 5,1 prosentpoeng i 2019, dekker med 90 prosent sannsynlighet den realiserte veksten.

Veksten i KPI var på 1,8 prosent i 2017. For 2018 og 2019 anslår vi veksten til henholdsvis 2,0 og 1,6 prosent. Det er 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2018 og 2019 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,7 og 1,1 prosentpoeng.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått å synke fra 4,2 prosent i 2017 til 3,9 prosent i 2018 og videre til 3,7 prosent i 2019. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2018 kan betraktes som relativt sikker, hefter det mer usikkerhet til prognosen for året etter. For eksempel vil regnskapstallet med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2018. I 2019 er det derimot 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2017?

Første gang vi publiserte prognoser for 2017 i våre ordinære kvartalsvise konjunkturrapporter, var i begynnelsen av 2014. I tabellen vises anslagene som ble gitt da, ett år senere, og deretter alle anslagene som ble publisert gjennom 2016 og 2017.

De første anslagene for 2017 ble laget med utgangspunkt i helt andre internasjonale impulser enn det som ble realisert. Selv om vi før sommeren 2014 antok at oljeprisen ganske raskt ville legge seg på et lavere nivå enn det man hadde sett en stund, ble nedgangen vesentlig større. Oljeprisfallet er en viktig faktor bak de alt for optimistiske anslagene for investeringene i petroleumsnæringen fra 2014. I 2016 ble derimot nedgangen i oljeinvesteringene i 2017 overvurdert som følge av for lave anslag på oljeprisen.

Utviklingen i internasjonal økonomi ble også overvurdert i 2014 ved at vi regnet med at normaliseringen av de internasjonale konjunkturturene ville gå raskere enn det som senere har vist seg å bli realiteten. Fra slutten av 2016 var situasjonen motsatt og da ble utviklingen i internasjonal økonomi undervurdert. Anslagene for oljeinvesteringene ble også undervurdert og ledigheten ble anslått for høyt.

Gjennom 2017 ble anslagene for internasjonal økonomi oppjustert. I tråd med sterkere konjunkturoppgang internasjonalt ble også sysselsettingen oppjustert og ledigheten nedjustert. Omslaget i boligmarkedet ble mer markert enn forutsett. Både boligprisene og boliginvesteringene ble anslått noe for høyt gjennom det meste av 2017. Inflasjonen, både målt med KPI og KPI-JAE, ble også anslått noe for høyt. Omslaget til konjunkturoppgang ble relativt godt fanget opp allerede fra 4. kvartal 2016 og avvirket på anslaget for BNP Fastlands-Norge har siden da vært to tideler eller mindre. Nedgangen i ledigheten ble imidlertid ikke godt fanget opp før litt ut i 2017.

Tabell 2.9. Prognoser for 2017 gitt på ulike tidspunkt. Prosentvis vekst der annet ikke framgår

	ØA 1/14	ØA 1/15	ØA 1/16	ØA 2/16	ØA 3/16	ØA 4/16	ØA 1/17	ØA 2/17	ØA 3/17	ØA 4/17	ØA 1/18
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	3,3	2,4	2,8	2,2	2,0	1,9	2,2	2,2	2,4	2,5	2,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	1,8	2,1	1,9	1,9	1,7	1,7	1,9	1,9	1,9	2,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	2,3	3,5	2,5	1,7	2,4	1,5	3,4	2,4	4,2	4,2	3,5
Utvinning og rørtransport	-2,0	-2,3	-3,7	-4,2	-8,0	-11,8	-7,0	-7,1	-0,3	-3,4	-4,0
Fastlands-Norge	4,4	5,3	4,4	3,4	5,1	5,0	6,0	5,4	5,7	6,7	5,9
Næringer	3,6	4,5	5,4	1,6	1,3	3,6	4,2	3,3	4,0	6,6	5,1
Bolig	1,9	4,1	1,0	2,5	9,1	6,9	9,2	8,4	8,4	8,2	7,1
Offentlig forvaltning	8,9	7,9	6,7	6,7	6,2	5,0	5,1	5,1	5,0	5,0	5,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	3,2	2,9	3,0	2,4	2,6	2,5	2,9	2,8	2,9	3,2	3,0
Lagerendring ²	0,0	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	-0,4	0,0
Eksport	2,8	1,6	1,4	1,7	1,2	1,2	0,5	1,0	1,6	2,5	0,8
Tradisjonelle varer	0,6	-0,2	0,1	-1,0	-1,0	0,0	2,2	1,6	2,1	2,6	2,2
Råolje og naturgass	5,7	3,8	3,2	4,4	3,3	3,0	0,4	0,1	1,4	4,5	1,9
Import	4,3	1,3	2,8	2,7	2,3	1,8	2,5	2,3	4,9	2,5	2,2
Tradisjonelle varer	4,2	4,0	2,8	2,5	2,5	1,3	1,5	3,0	5,5	3,7	3,2
Bruttonasjonalprodukt	2,2	1,9	1,9	1,6	1,6	1,4	1,5	1,6	1,8	2,2	1,8
Fastlands-Norge	2,8	2,4	2,3	2,1	2,1	1,7	1,8	1,9	2,0	1,9	1,8
Industri og bergverk	3,7	3,4	3,3	1,8	1,2	1,0	0,7	0,8	0,8	-0,1	0,3
Arbeidsmarked											
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	1,1	0,5	0,9	0,6	0,2	0,3	0,1	0,4	0,8	0,7	0,8
Sysselsatte personer	1,6	1,0	1,4	1,1	0,7	0,8	0,6	0,6	1,0	1,1	1,2
Arbeidsstyrke ³	1,5	0,9	1,2	1,1	0,5	0,6	0,3	0,1	0,1	-0,3	-0,4
Yrkesandel (nivå) ³	71,0	70,0	71,1	71,2	70,2	70,6	70,4	70,1	70,0	69,9	69,8
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	3,8	3,9	4,5	4,5	4,5	4,5	4,4	4,3	4,2	4,2	4,2
Priser og lønninger											
Årslønn	3,6	3,1	2,4	2,7	2,7	2,6	2,3	2,3	2,4	2,4	2,3
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	2,1	1,7	2,0	2,2	2,0	2,3	2,0	2,1	2,1	1,8	1,8
KPI-JAE ⁴	2,0	1,7	1,8	2,0	1,9	2,0	1,7	1,7	1,6	1,5	1,4
Eksportpris tradisjonelle varer	2,5	1,8	2,1	4,2	2,7	1,9	2,9	5,4	5,6	4,9	5,1
Importpris tradisjonelle varer	1,7	1,4	2,4	1,7	1,6	0,8	0,9	2,3	4,3	3,2	3,5
Boligpris	2,5	1,9	5,1	5,9	5,4	7,2	6,5	6,8	5,0	4,6	5,0
Inntekter, renter og valuta											
Husholdningenes disponible realinntekt	3,5	2,6	2,4	2,5	2,2	2,1	2,0	1,9	2,2	1,8	2,4
Husholdningenes sparerate (nivå)	10,0	9,0	8,9	9,2	6,3	6,6	7,4	6,4	6,5	6,1	7,2
Pengemarkedsrente (nivå)	2,6	1,2	0,5	0,8	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁵	4,1	3,1	2,2	2,5	2,5	2,6	2,6	2,5	2,6	2,6	2,7
Realrente etter skatt (nivå)	0,9	0,5	-0,4	-0,3	0,0	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1	0,0	0,1
Importveid kronekurs (44 land) ⁶	0,0	-0,2	-1,5	-1,6	-1,3	-3,2	-3,2	-0,7	-1,7	-0,9	-0,8
NOK per euro (nivå)	8,0	8,3	9,2	9,2	9,2	9,0	8,9	9,3	9,2	9,3	9,3
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner ⁷	266,6	200,8	153,9	252,3	220,5	201,3	228,9	208,9	170,9	215,0	168,3
Driftsbalansen i prosent av BNP	7,7	5,9	4,7	7,6	6,7	6,2	6,9	6,3	5,2	6,5	5,1
Utlandet											
Eksportmarkedsindikator	6,3	5,6	4,7	4,6	4,1	4,1	3,8	4,0	4,9	4,9	4,6
Konsumpris euro-området	1,9	1,3	1,1	0,7	0,7	1,2	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	1,4	0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	584	525	378	411	419	451	469	454	433	445	445

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.² Endring i lagerendring i prosent av BNP.³ Ifølge AKU.⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.⁵ Gjennomsnitt for perioden.⁶ Negativt fortegn innebærer appresiering.⁷ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.10. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2015-priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert								
	2016*	2017*	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1	17.2	17.3	17.4	
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 374 069	1 405 931	342 296	342 263	344 093	346 154	348 611	351 297	353 555	356 382	
Konsum i husholdninger	1 300 126	1 331 209	324 460	323 375	325 486	327 565	329 805	332 810	334 868	337 675	
Varekonsum	591 644	600 873	148 950	147 666	147 588	148 505	148 912	150 927	151 738	153 497	
Tjenestekonsum	641 144	660 355	158 344	159 190	161 215	162 069	163 622	164 386	165 596	166 594	
Husholdningenes kjøp i utlandet	109 815	112 438	27 408	27 137	27 650	27 586	27 430	28 201	28 444	28 246	
Utlendingers kjøp i Norge	-42 477	-42 458	-10 242	-10 618	-10 968	-10 596	-10 158	-10 704	-10 911	-10 661	
Konsum i ideelle organisasjoner	73 943	74 722	17 837	18 889	18 607	18 590	18 806	18 487	18 687	18 707	
Konsum i offentlig forvaltning	744 881	759 437	184 896	186 175	186 811	187 028	188 210	189 200	190 524	191 522	
Konsum i statsforvaltningen	377 100	381 601	94 034	94 186	94 469	94 442	94 934	95 232	95 532	95 926	
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	333 554	338 067	83 075	83 274	83 632	83 605	84 077	84 346	84 649	85 017	
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	43 546	43 534	10 960	10 912	10 837	10 838	10 857	10 886	10 882	10 909	
Konsum i kommuneforvaltningen	367 781	377 836	90 862	91 989	92 342	92 586	93 276	93 969	94 992	95 596	
Bruttoinvestering i fast realkapital	739 701	765 896	182 179	183 028	187 184	185 976	189 581	192 267	190 531	193 570	
Utvinning og rørtransport	167 624	160 894	42 898	41 605	42 002	41 172	41 502	41 475	39 156	38 762	
Utenriks sjøfart	-1 698	-2 671	260	-707	-456	-758	-1 378	-629	-520	-141	
Fastlands-Norge	573 776	607 673	139 021	142 131	145 637	145 562	149 457	151 421	151 895	154 949	
Næringer	232 305	244 086	57 165	58 476	58 193	58 093	60 596	58 672	62 024	62 700	
Tjenester tilknyttet utvinning	2 010	2 721	891	387	234	498	654	330	815	922	
Andre tjenester	138 859	148 356	33 261	35 662	35 502	34 343	37 419	36 526	36 596	37 764	
Industri og bergverk	33 794	31 077	8 674	8 545	8 004	8 485	8 214	7 482	7 576	7 827	
Annen vareproduksjon	57 642	61 932	14 338	13 882	14 453	14 767	14 308	14 333	17 038	16 188	
Boliger (husholdninger)	180 689	193 544	42 943	44 251	45 255	47 157	48 384	48 780	49 343	47 138	
Offentlig forvaltning	160 783	170 042	38 913	39 404	42 190	40 312	40 477	43 969	40 528	45 111	
Bruttoinvestering i verdigjenstander	358	368	87	92	85	94	94	90	86	97	
Lagerendring og statistiske avvik	162 296	159 669	45 446	42 622	35 761	39 245	39 991	38 129	36 269	42 927	
Bruttoinvestering i alt	902 355	925 933	227 625	225 650	222 944	225 221	229 571	230 395	226 800	236 497	
Innenlandsk sluttanvendelse	3 021 305	3 091 301	754 817	754 088	753 848	758 403	766 393	770 892	770 879	784 401	
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 692 726	2 773 041	666 214	670 569	676 541	678 745	686 278	691 918	695 974	702 853	
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	905 663	929 479	223 810	225 578	229 001	227 341	228 687	233 170	231 051	236 633	
Eksport i alt	1 154 865	1 164 653	291 341	287 076	283 335	292 674	290 186	295 921	293 690	285 998	
Tradisjonelle varer	343 695	351 122	89 378	87 606	86 686	80 650	86 115	87 583	88 407	89 013	
Råolje og naturgass	464 491	473 442	117 053	115 183	111 972	119 605	117 434	122 231	122 619	112 440	
Skip, plattformer og fly	16 755	14 047	2 044	2 743	2 932	9 018	7 379	2 896	1 767	1 994	
Tjenester	329 923	326 042	82 866	81 543	81 745	83 402	79 258	83 211	80 897	82 552	
Samlet sluttanvendelse	4 176 169	4 255 954	1 046 159	1 041 163	1 037 182	1 051 078	1 056 579	1 066 813	1 064 568	1 070 398	
Import i alt	1 024 020	1 046 639	257 679	254 303	256 342	255 548	262 637	264 373	255 711	263 800	
Tradisjonelle varer	585 418	604 011	147 624	145 410	145 880	146 168	150 485	151 563	148 937	152 869	
Råolje og naturgass	9 793	11 858	3 027	2 248	2 634	1 865	2 665	3 395	2 891	2 950	
Skip, plattformer og fly	44 122	47 358	8 598	10 445	13 231	11 860	15 504	12 918	9 233	9 724	
Tjenester	384 688	383 412	98 431	96 200	94 597	95 655	93 985	96 497	94 650	98 258	
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3 152 149	3 209 315	788 479	786 861	780 841	795 530	793 941	802 440	808 857	806 598	
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 646 221	2 694 905	658 817	661 617	662 128	663 328	667 559	671 798	676 709	680 721	
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	505 928	514 411	129 663	125 244	118 713	132 202	126 382	130 643	132 148	125 877	
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 295 067	2 333 980	571 991	573 649	574 314	575 135	578 295	581 748	585 460	589 331	
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 715 599	1 743 109	427 898	429 165	429 021	429 530	431 515	434 238	437 340	440 873	
Industri og bergverk	210 217	210 773	53 467	52 677	52 131	52 082	52 564	52 741	52 433	53 140	
Annen vareproduksjon	284 358	292 882	71 390	70 609	70 971	71 357	72 102	72 671	73 501	74 592	
Tjenester inkl. boligjenester	1 221 024	1 239 454	303 041	305 879	305 920	306 092	306 849	308 826	311 406	313 141	
Offentlig forvaltning	579 468	590 871	144 093	144 485	145 293	145 605	146 780	147 510	148 120	148 458	
Produktavgifter og -subsidiar	351 154	360 925	86 826	87 968	87 814	88 193	89 264	90 050	91 249	91 390	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.11. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2015-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2016*	2017*	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1	17.2	17.3	17.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,5	2,3	0,2	0,0	0,5	0,6	0,7	0,8	0,6	0,8
Konsum i husholdninger	1,5	2,4	0,4	-0,3	0,7	0,6	0,7	0,9	0,6	0,8
Varekonsum	-0,1	1,6	0,0	-0,9	-0,1	0,6	0,3	1,4	0,5	1,2
Tjenestekonsum	3,1	3,0	0,6	0,5	1,3	0,5	1,0	0,5	0,7	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,6	2,4	1,6	-1,0	1,9	-0,2	-0,6	2,8	0,9	-0,7
Utlendingers kjøp i Norge	8,1	0,0	2,0	3,7	3,3	-3,4	-4,1	5,4	1,9	-2,3
Konsum i ideelle organisasjoner	1,9	1,1	-2,6	5,9	-1,5	-0,1	1,2	-1,7	1,1	0,1
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,0	1,7	0,7	0,3	0,1	0,6	0,5	0,7	0,5
Konsum i statsforvaltningen	2,3	1,2	2,1	0,2	0,3	0,0	0,5	0,3	0,3	0,4
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,6	1,4	2,4	0,2	0,4	0,0	0,6	0,3	0,4	0,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,1	0,0	0,2	-0,4	-0,7	0,0	0,2	0,3	0,0	0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	2,0	2,7	1,3	1,2	0,4	0,3	0,7	0,7	1,1	0,6
Bruttoinvestering i fast realkapital	-0,2	3,5	-0,2	0,5	2,3	-0,6	1,9	1,4	-0,9	1,6
Utvinning og rørtransport	-16,9	-4,0	-8,0	-3,0	1,0	-2,0	0,8	-0,1	-5,6	-1,0
Utenriks sjøfart	95,9	57,2	-159,1	-372,2	-35,5	66,3	81,7	-54,4	-17,3	-72,9
Fastlands-Norge	6,1	5,9	1,9	2,2	2,5	-0,1	2,7	1,3	0,3	2,0
Næringer	4,1	5,1	5,0	2,3	-0,5	-0,2	4,3	-3,2	5,7	1,1
Tjenester tilknyttet utvinning	-58,0	35,4	19,1	-56,6	-39,6	113,0	31,3	-49,5	146,6	13,2
Andre tjenester	5,3	6,8	2,3	7,2	-0,4	-3,3	9,0	-2,4	0,2	3,2
Industri og bergverk	8,1	-8,0	13,8	-1,5	-6,3	6,0	-3,2	-8,9	1,2	3,3
Annen vareproduksjon	4,5	7,4	5,8	-3,2	4,1	2,2	-3,1	0,2	18,9	-5,0
Boliger (husholdninger)	9,0	7,1	-0,3	3,0	2,3	4,2	2,6	0,8	1,2	-4,5
Offentlig forvaltning	5,9	5,8	0,2	1,3	7,1	-4,4	0,4	8,6	-7,8	11,3
Bruttoinvestering i verdigjenstander	2,8	2,8	-2,9	5,0	-7,7	10,6	0,6	-4,2	-4,8	12,9
Lagerendring og statistiske avvik	37,6	-1,6	52,7	-6,2	-16,1	9,7	1,9	-4,7	-4,9	18,4
Bruttoinvestering i alt	5,0	2,6	7,2	-0,9	-1,2	1,0	1,9	0,4	-1,6	4,3
Innenlandsk sluttanvendelse	2,7	2,3	2,6	-0,1	0,0	0,6	1,1	0,6	0,0	1,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2,6	3,0	1,0	0,7	0,9	0,3	1,1	0,8	0,6	1,0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,8	2,6	1,4	0,8	1,5	-0,7	0,6	2,0	-0,9	2,4
Eksport i alt	-1,8	0,8	-1,9	-1,5	-1,3	3,3	-0,9	2,0	-0,8	-2,6
Tradisjonelle varer	-8,2	2,2	-3,8	-2,0	-1,0	-7,0	6,8	1,7	0,9	0,7
Råolje og naturgass	4,3	1,9	3,4	-1,6	-2,8	6,8	-1,8	4,1	0,3	-8,3
Skip, plattformer og fly	45,6	-16,2	-30,0	34,2	6,9	207,6	-18,2	-60,8	-39,0	12,8
Tjenester	-4,4	-1,2	-5,7	-1,6	0,2	2,0	-5,0	5,0	-2,8	2,0
Samlet sluttanvendelse	1,4	1,9	1,3	-0,5	-0,4	1,3	0,5	1,0	-0,2	0,5
Import i alt	2,3	2,2	2,4	-1,3	0,8	-0,3	2,8	0,7	-3,3	3,2
Tradisjonelle varer	-0,4	3,2	0,4	-1,5	0,3	0,2	3,0	0,7	-1,7	2,6
Råolje og naturgass	-10,2	21,1	10,7	-25,7	17,2	-29,2	42,9	27,4	-14,8	2,0
Skip, plattformer og fly	26,4	7,3	18,7	21,5	26,7	-10,4	30,7	-16,7	-28,5	5,3
Tjenester	4,8	-0,3	4,0	-2,3	-1,7	1,1	-1,7	2,7	-1,9	3,8
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1,1	1,8	1,0	-0,2	-0,8	1,9	-0,2	1,1	0,8	-0,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1,0	1,8	0,4	0,4	0,1	0,2	0,6	0,6	0,7	0,6
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	1,8	1,7	3,8	-3,4	-5,2	11,4	-4,4	3,4	1,2	-4,7
Fastlands-Norge (basisverdi)	0,7	1,7	0,5	0,3	0,1	0,1	0,5	0,6	0,6	0,7
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,2	1,6	0,2	0,3	0,0	0,1	0,5	0,6	0,7	0,8
Industri og bergverk	-4,1	0,3	0,3	-1,5	-1,0	-0,1	0,9	0,3	-0,6	1,3
Annen vareproduksjon	2,7	3,0	3,6	-1,1	0,5	0,5	1,0	0,8	1,1	1,5
Tjenester inkl. boligjenester	0,4	1,5	-0,6	0,9	0,0	0,1	0,2	0,6	0,8	0,6
Offentlig forvaltning	2,3	2,0	1,2	0,3	0,6	0,2	0,8	0,5	0,4	0,2
Produktavgifter og -subsidier	2,5	2,8	0,2	1,3	-0,2	0,4	1,2	0,9	1,3	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.12. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2015=100

	Ujustert		Sesongjustert							
	2016*	2017*	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1	17.2	17.3	17.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	103,2	104,9	102,3	103,3	103,3	103,4	104,0	104,7	104,7	105,2
Konsum i offentlig forvaltning	101,7	104,1	100,6	100,7	101,5	104,0	103,4	103,0	103,9	106,2
Bruttoinvestering i fast kapital	101,5	102,4	100,7	101,6	101,5	101,9	101,3	102,6	102,3	103,3
Fastlands-Norge	102,4	104,9	101,1	102,2	102,7	103,3	103,5	105,1	105,0	105,9
Innenlandsk sluttanvendelse	102,3	103,9	101,8	102,1	102,2	102,7	103,3	104,1	103,5	104,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,6	104,7	101,6	102,4	102,6	103,5	103,7	104,3	104,5	105,7
Eksport i alt	92,1	98,6	88,6	91,6	92,6	95,0	100,2	97,2	96,7	100,8
Tradisjonelle varer	103,5	108,7	99,2	103,3	104,2	107,0	107,4	109,1	108,0	110,5
Samlet sluttanvendelse	99,5	102,5	98,1	99,2	99,5	100,6	102,4	102,2	101,6	103,7
Import i alt	101,3	103,4	102,0	101,8	101,2	100,5	102,1	104,1	103,7	104,6
Tradisjonelle varer	101,4	105,1	101,2	101,5	101,5	101,6	102,8	105,4	104,9	107,6
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	98,9	102,2	96,9	98,3	99,0	100,6	102,5	101,6	101,0	103,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,7	104,0	101,3	102,3	102,6	103,9	103,8	103,8	103,8	104,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.13. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2016*	2017*	16.1	16.2	16.3	16.4	17.1	17.2	17.3	17.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,2	1,6	1,2	1,0	0,0	0,1	0,5	0,7	0,0	0,5
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	2,4	0,4	0,1	0,7	2,5	-0,6	-0,4	0,9	2,3
Bruttoinvestering i fast kapital	1,5	0,9	-1,2	0,9	-0,1	0,4	-0,6	1,3	-0,3	1,0
Fastlands-Norge	2,4	2,5	-0,3	1,2	0,4	0,6	0,2	1,5	-0,1	0,9
Innenlandsk sluttanvendelse	2,3	1,6	1,3	0,3	0,1	0,5	0,5	0,8	-0,5	1,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,6	2,0	0,7	0,8	0,3	0,9	0,1	0,6	0,2	1,1
Eksport i alt	-7,9	7,0	-7,1	3,4	1,1	2,6	5,4	-3,0	-0,5	4,3
Tradisjonelle varer	3,5	5,0	-1,5	4,2	0,8	2,7	0,4	1,6	-1,0	2,2
Samlet sluttanvendelse	-0,5	3,0	-0,9	1,1	0,4	1,0	1,8	-0,2	-0,5	2,1
Import i alt	1,3	2,1	0,8	-0,2	-0,6	-0,7	1,7	1,9	-0,4	0,9
Tradisjonelle varer	1,4	3,7	-0,1	0,3	-0,1	0,2	1,2	2,5	-0,5	2,6
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	-1,1	3,3	-1,4	1,5	0,7	1,6	1,9	-0,9	-0,6	2,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,7	1,3	1,1	1,0	0,3	1,3	-0,1	0,1	0,0	0,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2012-2017

ØA 3/2017

- Makroøkonomiske virkninger av økte drivstoff-avgifter, 27
- Men hva hvis... – Noen følsomhetsberegninger, 28-29

ØA 2/2017

- Hvordan påvirkes prognosene av en mer positiv utvikling i boligmarkedet? 20

ØA 1/2017

- Effekter av høyere oljepris, 19
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 20
- Importandeler, 26
- Over 45000 færre sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen siden 2013, 28
- Sammensettningseffekter mellom næringer trekker ned veksten i gjennomsnittlig årslønn med 0,3 prosentpoeng i 2016, 32

ØA 5/2016

- Implikasjoner av en lavere oljepris, 21
- Har vi en boble i boligmarkedet? 24-25

ØA 4/2016

- Usikkerhet om boligprisutviklingen, 24-25

ØA 2/2016

- Virkninger av rentefallet på norsk økonomi 2012-2016, 20
- Sysselsetting knyttet til petroleumsnæringen, 26

ØA 1/2016

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 23
- Effekter av økte oljeinvesteringer, 26
- Betydningen for norsk økonomi av fallet i internasjonale aksjekurser, 28
- Importandeler, 30
- Forutsetninger knyttet til asylsøkere, 34
- Inflasjonsgjennomslag av valutakursendringer, 37

ØA 4/2015

- Økningen i antall asylsøkere og norsk økonomi 2015-2018, 20-21

ØA 3/2015

- Betydningen av valutakursutviklingen for norsk økonomi, 20
- Virkninger av lavere petroleumsinvesteringer, 23
- Hva er sannsynligheten for at arbeidsledigheten blir høyere enn 5 prosent? 28

ØA 2/2015

- Virkninger av nedgangen i petroleumsinvesteringene, 24
- Hvorfor er økningen i ledighet større ifølge AKU enn registrert i NAV? 26

ØA 1/2015

- Omstillinger etter oljeprisfallet, 18
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 27

- Virkningen av et større fall i oljeinvesteringene, 30
- Sysselsetting knyttet til petroleumsinvesteringene, 32
- Virkninger av økningen i arbeidsledighet, 35

ØA 6/2014

- Virkninger av lavere oljepris, 17
- Effekter av ulike motkonjunkturtiltak, 26-27

ØA 4/2014

- Hvordan kan SSB's investeringsstatistikk brukes til prognosemål?, 19
- Effekter av en normalisering av investeringsnivået i fastlandsbedriftene, 21
- Beregning av konjunkturavvik, 23

ØA 3/2014

- Boligmarkedet er viktig for utviklingen i realøkonomien, 18-19
- To indekser for måling av konsumpriser, 26

ØA 1/2014

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 12
- Faktorer bak endringene i konsumet 2009-2013, 20
- Direkte og indirekte importandeler, 25
- Hvor viktige har petroleumsinvesteringene vært? 27
- Reallønn og produktivitet i industrien, 30

ØA 5/2013

- Virkningen av svakere krone på norsk økonomi, 17
- Faktorer bak utviklingen i boligprisene framover, 20-21

ØA 3/2013

- Usikkerhet om finanspolitikken, 16-17
- Effekter av fortsatt forsiktighetsmotivert sparing, 19

ØA 1/2013

- Strengere krav til bankenes egenkapital, 18
- Virkninger av en tilstramming av kreditten til husholdningene, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 26
- Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi, 30

ØA 6/2012

- Myk landing i boligmarkedet, 18
- Todelingen i industrien er tydelig i lønnsandelene, 25

ØA 4/2012

- Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute, 22-23

ØA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognoser for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten? 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

3. Økonomisk vekst

Norge har gått fra å være et middels rikt OECD-land i 1970 til nå å være blant de rikeste OECD-landene. Fra 1970 til 2017 økte disponibel realinntekt per innbygger med 175 prosent. Den disponible realinntekten har imidlertid falt de siste årene, og i 2017 var nivået 9 prosent lavere enn toppnivået i 2008. Hovedbidragene til realinntektsveksten per innbygger kommer fra produktivitetsvekst og fra flytting av arbeidskraft til olje- og gassutvinning fra andre, mindre lønnsomme, næringer. I de senere årene har lavere olje- og gasspriser og nedgang i produktiviteten i olje- og gassutvinning bidratt til en reduksjon i realinntekten per innbygger.

3.1. Utviklingen i inntekt per innbygger

Hovedkomponenter i disponibel inntekt for Norge

Gjennomsnittsinntekten i et land beskrives best av nasjonalregnskapsbegrepene disponibel inntekt og nasjonalinntekt, begge målt per innbygger. Nasjonalinntekt omfatter inntekt som tilfaller innbyggerne fra innenlandsk produksjon og nettoinntekter fra utlandet. Inntektsstrømmene til og fra utlandet omfatter renter og aksjeutbytte og andre formuesinntekter, lønn og skattebetalinger. Produksjonsinntektene tilsvare verdien av produksjonen i virksomheter hjemmehørende i Norge, herunder selvstendig næringsdrivende, offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner, fratrukket verdien av produktinnsatsen og slitasje av realkapital (kapitalslit). Disponibel inntekt for Norge er lik nasjonalinntekten fratrukket stønader og overføringer til utlandet (regnet netto). Viktige eksempler på stønader og overføringer er utviklingshjelp og kontingenter til blant annet EU og FN. Tabell 3.1 viser sammenhengene mellom disse to begrepene for Norge, samt bruttonasjonalproduktet (BNP) og andre nasjonale inntektskomponenter. For Norge er det liten forskjell mellom disponibel inntekt og nasjonalinntekten. Målt per innbygger var nasjonalinntekten 541 000 kroner i 2017, mens disponibel inntekt var 531 000 kroner. Mye av denne forskjellen består av offentlig utviklingshjelp.

Uansett hvilket mål som legges til grunn kommer det aller meste av landets nettoinntekter fra produksjon på norsk territorium.¹ Dette til tross for at inntekter i økende grad krysser landegrensene. Det gjelder særlig statens avkastning på en stadig større kapital i Statens pensjonsfond utland (SPU). Bidraget til nasjonalinntekten og disponibel inntekt fra innenlandsk produksjon måles ved *nettonasjonalproduktet* (NNP). I 2017 er dette anslått til 2 699 milliarder kroner, tilsvarende 511 000 kroner per innbygger. NNP tilsvarende BNP fratrukket kapital slit.

Med unntak av offentlige tjenester, beregnes de innenlandske produksjonsinntektene med utgangspunkt

¹ Produksjon ved hjelp av mobil realkapital, for eksempel skip, kan foregå utenfor Norges grenser og likevel bli betraktet som norsk produksjon. Det er skipets operatør, rederiet, som er den produserende enheten og som er hjemmehørende på norsk jord.

i produktenes *markedsverdi*. Denne verdsettingen reflekterer hva kjøperne er villige til å betale for produktene. Markedsverdi inkluderer derfor merverdiavgift og andre avgifter fratrukket subsidier, såkalte *netto produktskatter*. Tabell 3.2 viser at disse skattene i 2017 utgjorde vel 13 prosent av disponibel inntekt.

Tabell 3.1. Disponibel inntekt for Norge med hovedkomponenter. Løpende priser. Milliarder kroner

	2016	2017
Bruttonasjonalprodukt, markedspriser	3 117	3 279
- Kapitalslit	572	580
= Nettonasjonalprodukt, markedspriser	2 545	2 699
+ Netto formuesinntekt og lønn fra utlandet	150	157
= Nasjonalinntekt	2 695	2 856
- Stønader og løpende overføringer til utlandet	56	53
= Disponibel inntekt for Norge	2 639	2 804
Middelfolkemengde, 1 000 personer ¹	5 236	5 278

Tall per innbygger, 1000 kroner

Bruttonasjonalprodukt	595	621
Nettonasjonalprodukt	486	511
Nasjonalinntekt	515	541
Disponibel inntekt	504	531

¹ Middelfolkemengden er gjennomsnittet av folkemengden ved inngangen og utgangen av året.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2. Disponibel inntekt etter kilde. Løpende priser. Milliarder kroner

	2016	2017
Disponibel inntekt for Norge	2 639	2 804
- Overskudd på rente- og stønadsbalansen	94	104
= Nettonasjonalprodukt, markedspriser	2 545	2 699
- Netto produktskatter	359	374
= Netto nasjonalprodukt, basisverdi	2 186	2 325
I alt, ekskl. olje- og gassutvinning	1 973	2 031
Olje- og gassutvinning	213	294
+ Netto næringsubsidier	34	33
= Faktorinntekt	2 220	2 358
- Avlønning av arbeidskraft (= lønnskostnader i alt)	1 519	1 572
= Driftsresultat i alt	701	786
I alt, ekskl. olje- og gassutvinning	534	536
Olje- og gassutvinning	167	250
Normal kapitalavkastning ¹	184	179
Petroleumsrente	-17	71

¹ Normal kapitalavkastning er satt til 11,8 prosent, basert på gjennomsnitt i markedsrettede fastnæringer i perioden 2008-2017.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Offentlige tjenester selges i liten grad i markeder, og de verdsettes derfor på grunnlag av produksjonskostnader.

Det har ofte interesse å tallfeste bidraget til disponibel inntekt (eller BNP) fra produksjonen i enkelte næringer. I Norge gjelder dette særlige inntektsbidraget fra olje- og gassutvinning hvor høsting av begrensede naturressurser skaper inntekter som er spesielle på flere måter. Enkeltnæringenes produksjon (brutto- og nettoprodukt) måles i basisverdi som er markedsverdien fratrukket netto produktskatter. Basisverdien av en nærings nettoprodukt er (tilnærmet) den inntekten fra ren produksjon innenfor Norges grenser som virksomhetene sitter igjen med til å lønne arbeid og kapital. Tabell 3.2 viser at petroleumsinntektene målt ved nettoproduktet i olje- og gassutvinning (eksklusive tilknyttede tjenester og rørtransport), utgjorde 10,5 prosent av Norges disponible inntekt i 2017, mot 8,1 prosent i 2016. Senere i kapitlet dekomponeres bidragene til denne inntektsutviklingen i detalj.

Det er særlig to forhold som gjør petroleumsinntektene spesielle i forhold til inntektene som skapes i andre næringer. For det første skyldes de ikke kun arbeidsinnsats og annen faktorinnsats som kjøpes i markeder, men også naturressursene som i seg selv er gratis. Dette skaper en grunnrente – *petroleumsrenten* – som er den inntekten som kan tilskrives naturressursene alene. For det andre fanger verken nettoproduktet eller petroleumsrenten opp at olje og gass er begrensede ressurser, slik at utvinning i et år reduserer fremtidig utvinning og petroleumsrente. Petroleumsutvinning kan i noen grad dermed oppfattes som en omplassering av formue – fra formue «i bakken» til finansformue i utlandet gjennom SPU.

Petroleumsrenten kan anslås som basisverdien av nettoproduktet i næringen *Utvinning av olje og gass* fratrukket lønnskostnader og et anslag på normal kapitalavkastning i annen virksomhet. Metoden forutsetter at petroleumsrenten ikke deles ut gjennom lønn og

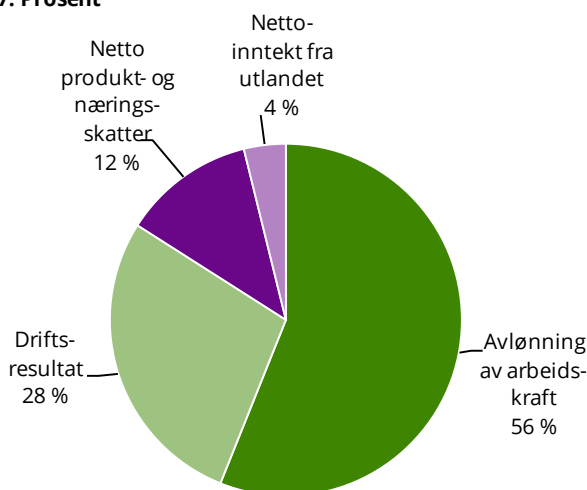
fortjenestemarginer i olje- og gassrelaterte virksomheter. Forholdet mellom løpende kapitalavkastning i Fastlands-Norge og løpende verdi av realkapitalen i de markedsrettede fastlandsnæringene har variert relativt lite rundt et gjennomsnitt på 11,8 prosent i årene 2008-2017, se kapittel 3.4. Ved å bruke dette som anslag på normalavkastningsraten utgjorde petroleumsrenten 14 000 kroner per innbygger i 2017. I 2016 var petroleumsrenten negativ som følge av lav oljepris. 2016 er foreløpig det eneste året siden begynnelsen av 1970-tallet hvor kapitalavkastningen i olje- og gassutvinning var lavere enn i de markedsrettede fastlandsnæringene.

Figur 3.1 viser sammensetningen av disponibel inntekt for Norge i 2017. Arbeidsinnsats gir det klart største bidraget til disponibel inntekt, og omtales derfor ofte som «vår viktigste ressurs». I 2017 utgjorde de samlede lønnskostnadene (= utbetalt lønn før skatt + arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier) 56 prosent av disponibel inntekt. Andelen for kapitalavkastning målt ved driftsresultatet var 28 prosent, netto produkt- og næringskatter utgjorde 12 prosent, mens nettoinntekter fra utlandet utgjorde 4 prosent av disponibel inntekt.

Inntekt per innbygger i Norge over tid og bidragskomponenter

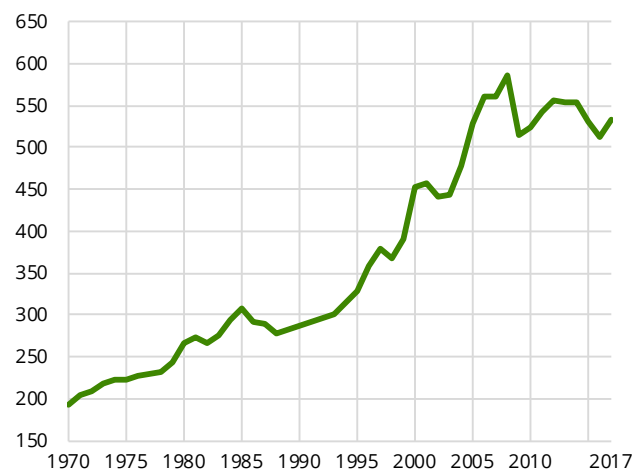
Den disponible inntekten per innbygger i Norge var på rundt 531 000 kroner i 2017. Når man studerer utviklingen i den disponible inntekten per innbygger over tid, er det realinntekten som er interessant. Den fremkommer ved å korrigere for prisstigningen på de varene og tjenestene som har vært brukt innenlands. Bruken omfatter både forbruk og investeringer i realkapital i privat og offentlig sektor. En slik priskorreksjon gir et mål på hvor mange «handlekurver» med en gjennomsnittlig sammensetning av varer og tjenester som gjennomsnittsinntekten har kunnet kjøpe. Figur 3.2 viser utviklingen i disponibel realinntekt per innbygger målt med kjøpekraften av en krone i 2017. I 1970 var den disponible realinntekten per innbygger 193 000 kroner,

Figur 3.1. Sammensetningen av disponibel inntekt for Norge i 2017. Prosent

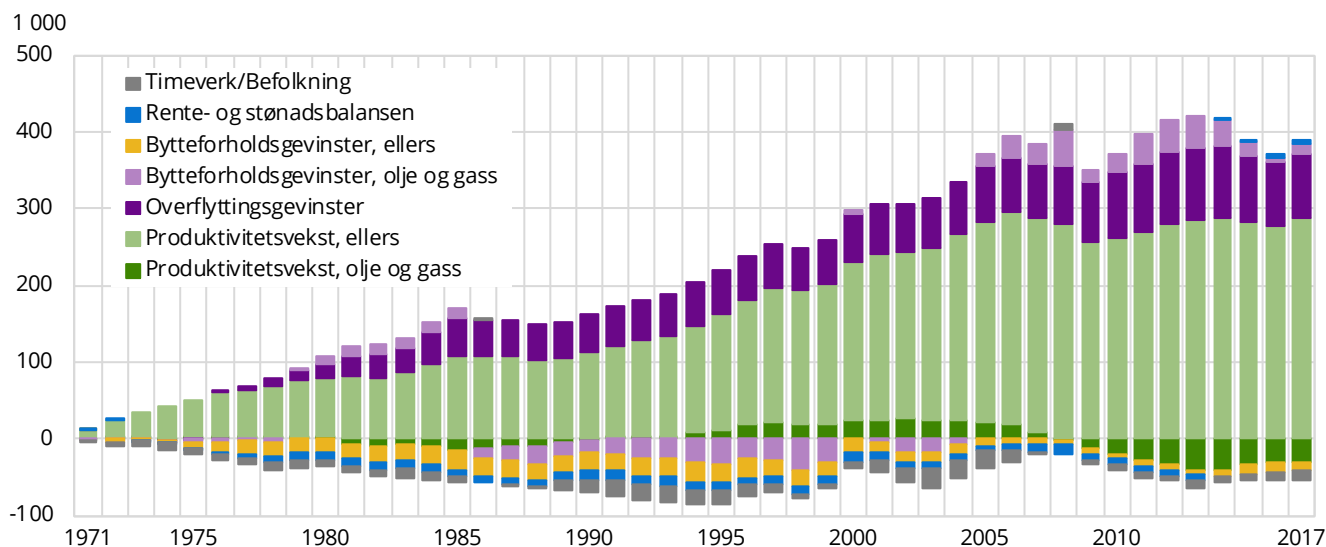
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.2. Disponibel realinntekt per innbygger. Nasjonalregnskapets inntektsdefinisjon. Målt i 1000 2017-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3. Dekomponering av akkumulert vekst i disponibel realinntekt per innbygger siden 1970. Nasjonalregnskapets inntektsdefinisjon. Målt i 1000. 2017-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

målt i 2017-priser. I 25-års perioden fra 1970 til 1995 vokste gjennomsnittsinntekten relativt jevnt. Fra 1995 til 2008 ble veksttakten mer enn doblet, og i toppåret 2008 var den disponible realinntekten per innbygger 586 000 kroner, tre ganger så høy som i 1970. Etter 2008 falt derimot gjennomsnittsinntekten, og i 2017 var den 55 000 kroner lavere enn i 2008. Den totale realinntektsøkningen fra 1970 til 2017 var på 338 000 2017-kroner.

Veksten i disponibel realinntekt per innbygger kan tilbakeføres til syv ulike bidragskomponenter:²

1. produktivitet i olje- og gassnæringen
2. produktivitet i næringene ellers
3. overflyttingsgevinster
4. bytteforholdsgevinster fra olje- og gassnæringen
5. bytteforholdsgevinster fra næringene ellers
6. rente- og stønadsbalansen
7. forholdet mellom timeverk og befolkningen

Figur 3.3 viser bidragene til den akkumulerte veksten siden 1970. Dette innebærer for eksempel at bidrags-elementene i 2017 summerer seg opp til den samlede økningen i disponibel realinntekt per innbygger fra 1970 til 2017 på 337 000 kroner.³

Hovedbidraget til disponibel realinntektsvekst per innbygger kommer fra produktivitetsvekst i andre næringer enn olje- og gassutvinning. Produktivitetsvekst er her målt som veksten i nettoproduksjon per utførte timeverk. Denne produktivitetsveksten har bidratt til

287 000 kroner av den samlede disponible realinntektsøkningen på 338 000 kroner fra 1970 til 2017. I kapittel 3.2 omtales produktivitetsutviklingen i mer detalj.

Det nest viktigste bidraget til inntektsvekst kommer fra overflyttingsgevinster. Denne bidragskomponenten er et resultat av at arbeidskraft har flyttet til olje- og gassutvinning fra andre næringer. Ettersom lønnsomheten i olje- og gassnæringen gjennomgående har vært høyere enn i andre næringer, har reallokeringen av arbeidskraften bidratt positivt til inntektsveksten. En viktig forklaring bak den høye lønnsomheten er petroleumsrenten, det vil si inntekten som kan tilskrives olje- og gassressursene (se tabell 3.2). Petroleumsrenten har i mange år vært meget høy som følge av høye priser på olje og gass kombinert med høy produksjon. Sysselsettingen i olje- og gassnæringen økte kraftig i første halvdel av 1980-tallet som også var en periode da realprisen på olje og lønnsomheten i næringen var høy. Bidraget fra overflyttingsgevinster var 48 000 kroner i 1985. I andre halvdel av 1980-tallet ble den positive effekten av videre økning i sysselsettingen motvirket av lavere lønnsomhet grunnet lavere oljepris. Da oljeprisen begynte å stige igjen på slutten av 1990-tallet, var sysselsettingen i olje- og gassnæringen relativt stabil og overflyttingsgevinstene ble derfor moderate fra midten av 1980-tallet til begynnelsen av 2000-tallet. I 2000 var bidraget til inntektsøkningen 61 000 kroner. Fra 2004 økte oljeprisen sterkt. Sammenfallet mellom oljeprisøkning og sysselsettingsøkning i olje- og gassnæringen fra 2006 ga derfor betydelige overflyttingsgevinster, også når dette deles på et relativt sterkt økende innbyggertall. I 2013 var vekstbidraget 96 000 kroner, men falt deretter til 85 000 kroner i 2017, blant annet som følge av det kraftige fallet i oljeprisen kombinert med nedgang i sysselsettingen i olje- og gassnæringen.

² Dekomponeringen i disse bidragskomponentene er dokumentert i Barth, N. og von Brasch, T. (2016), Dekomponering av veksten i disponibel realinntekt, Notater 2016/15, Statistisk sentralbyrå.

³ Det er et lite avvik fra den totale inntektsøkningen på kr 338 000 per innbygger blant annet på grunn av en kile bestående av forholdet mellom nettooverføringer fra utlandet og disponibel inntekt.

Boks 3.1. Hvordan påvirker omstillinger norsk økonomi?

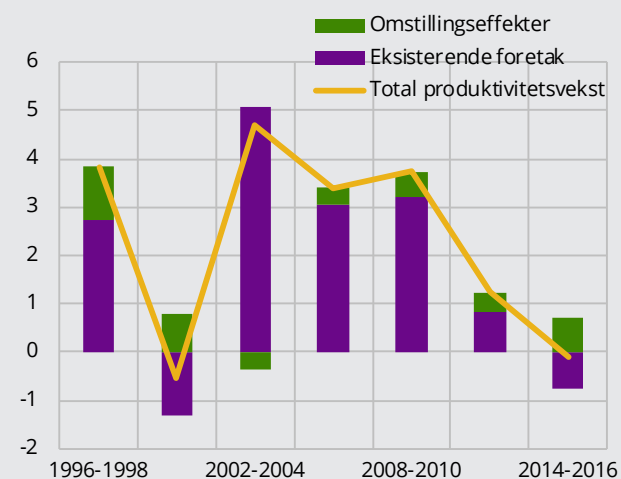
I makroøkonomiske sammenhenger brukes begrepet omstilling typisk om endringer i markeder som påvirker sammensetningen av hva som produseres og hvem som produserer. Et eksempel på omstilling kan være at arbeidskraft forflytter seg mellom foretak. Etableringer av lønnsomme foretak og nedleggelse av ulønnsomme foretak er en annen form for omstilling. I tillegg er innovasjon i form av at selskaper lager nye produkter også en form for omstilling.

I Brasch, Iancu og Raknerud (2018) dekomponeres total vekst i arbeidsproduktivitet i to hovedkomponenter: i) produktivitsvekst i eksisterende foretak (med gitt innsats av arbeidskraft) og ii) omstillingseffekter. Omstillingseffekter er en «sekkepost» som består av fire komponenter: nyetableringer, nedleggelse, forflytning av arbeidskraft mellom eksisterende foretak og nye produkter. Studien er avgrenset til utvalgte næringer innenfor industrisektoren der vi har informasjon om produktsammensetningen på foretaksnivå.¹ Denne detaljinformasjonen setter oss i stand til å studere endringer i produsert kvantum – i motsetning til kun produsert verdi – over tid. I tillegg til produsentprisindekser, bruker studien data fra Virksomhets- og foretaksregisteret og Regnskapsstatistikk for aksjeselskaper.

Figur 1 viser utviklingen i produktivitsvekst fra 1996 til 2016 i de utvalgte industrinæringene samlet sett. Hver søyle viser gjennomsnittlig årlig produktivitsvekst innenfor en gitt 3-årsperiode, dekomponert i de to nevnte hovedbidragene. I periodene med negativ eller nær null produktivitsvekst, det vil si 1999-2001 og 2014-2016, gikk økonomien fra høykonjunktur til lavkonjunktur. Perioden fra 2002 til 2010 er karakterisert ved høy produktivitsvekst i industrinæringene vi analyserer, mens det er en nedadgående trend i produktivitsveksten etter 2010.

Det største bidraget til produktivitsvekst kommer fra eksisterende foretak, definert som foretak som har operert i markedet i minimum 3 år. Av den totale gjennomsnittlige produktivitsveksten på 2,3 prosent årlig over analyseperioden, bidro eksisterende foretak med 1,8 prosentpoeng, mens omstillinger bidro med 0,5 prosentpoeng.

Figur 1. Total produktivitsvekst og bidrag fra eksisterende foretak og omstillingseffekter

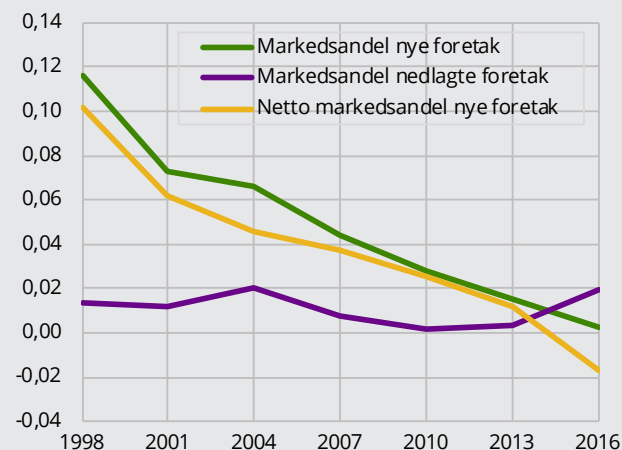

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1 viser bidraget fra ulike typer omstillingseffekter over analyseperioden. Av de fire formene for omstillingseffekter vi har spesifisert, kommer det viktigste bidraget fra nye foretak som produserer nye goder. Dette bidraget er estimert til 0,4 prosentpoeng årlig. I senere tids forskningslitteratur har det vært et betydelig fokus på hvordan kvalitetsendringer og nye goder kan inkorporeres bedre i offentlig statistikk, se f.eks. Groshen mfl. (2017). I arbeidet til Brasch, Iancu og Raknerud (2018) knyttes de ulike deler av måleteoriene sammen for å lage et helhetlig og konsistent rammeverk som identifiserer bidraget til produktivitsvekst som følger av at nye foretak produserer nye goder.

Nedleggelse av foretak bidro med 0,3 prosentpoeng årlig produktivitsvekst. Dette gjenspeiler at foretak som nedlegges i gjennomsnitt har lavere produktivitsnivå, enn overlevende foretak. Denne effekten er eksepsjonelt sterk i 2014-2016, der nedleggelse bidrar med hele 1,4 prosentpoeng årlig i en periode der total produktivitsvekst var tilnærmet null. Nye foretak bidrar derimot negativt til total produktivitsvekst: -0,3 prosentpoeng årlig (når en ser bort ifra bidraget fra nye produkter). Forklaringen på dette er todelt: For det første er det en seleksjon av foretak basert på produktivitet: foretak nedlegges fordi de er uproduktive. For det andre legges en større andel av nyetablerte foretak ned enn etablerte foretak. Summen av disse faktorene gjør at nyetablerte foretak – før de mest uproduktive av dem selekteres bort – bidro negativt til produktivitsvekst. Våre resultater er i samsvar med Fjærli, Iancu og Raknerud (2013), som viser at produktivitsveksten blant overlevende foretak fra en gitt kohort er om lag lik eller litt høyere enn blant tidligere etablerte foretak over en gitt periode, men at foretakene fra kohorten har større sannsynlighet for å bli selektert bort underveis. Reallokering av arbeidskraft har kun bidratt med 0,1 prosentpoeng per år i gjennomsnitt til total produktivitsvekst. Det er viktig å merke seg at de reallokerings-effektene som her identifiseres kun skyldes at arbeidskraften forflytter seg innad i industrinæringene, og ikke mellom f.eks. industri- og tjenestenæringene.

Figur 2. Markedsandeler (bruttoprodukt), nyetablerte og nedlagte foretak etter år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Dekomponering av total produktivitetsvekst

	1996-1998	1999-2001	2002-2004	2005-2007	2008-2010	2011-2013	2014-2016	Gj.snitt
Total produktivitetsvekst	3,8	-0,5	4,7	3,4	3,7	1,2	-0,1	2,3
Eksisterende foretak	2,7	-1,3	5,1	3,0	3,2	0,8	-0,8	1,8
Omstillingseffekter	1,1	0,8	-0,4	0,4	0,5	0,4	0,7	0,5
Nye produkter	1,0	0,7	0,5	0,3	0,2	0,2	-0,2	0,4
Nye foretak	-0,6	-0,2	-0,5	-0,2	-0,2	-0,4	0,0	-0,3
Nedleggelse	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	1,4	0,3
Reallokering av arbeidskraft	0,6	0,2	-0,5	0,1	0,4	0,6	-0,5	0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Betydningen av foretaksnedleggelse og -etableringer for omstillinger belyses ytterligere ved Figur 2. Figuren viser (brutto) markedsandel for nyetablerte og nedlagte foretak, definert som andel av næringenes totale bruttoprodukt, samt differansen mellom de to andelene (netto markedsandel for nye foretak). Det har vært en sterk, monoton nedgang i både netto og brutto markedsandeler for nye foretak over perioden – sistnevnte er til og med negativ i 2016. Negativ netto markedsandel innebærer at avgangen av produkter gjennom nedleggelse oppveier tilgangen på nye varianter gjennom etableringer, slik at nettobidraget fra nye produkter blir negativt i perioden 2014-2016 (-0,2 prosentpoeng årlig). Man kan forvente at dette er et temporært fenomen knyttet til det tidligere omtalte konjunkturomslaget i perioden, som både har bidratt sterkt til nedleggelse av eksisterende foretak og vært en barriere for nyetableringer.

Referanser

Brasch, T. von, C.-D. Iancu og A. Raknerud (2018). Productivity Growth, Firm Turnover and New Varieties. Discussion Paper 872. Statistisk sentralbyrå.

Fjærli, E., D. Iancu og A. Raknerud (2013). Facts about entrepreneurship in Norway: Who become entrepreneurs and how do they perform? Reports 52/2013. Statistisk sentralbyrå.

Groshen, E. L., Moyer, B. C., Aizcorbe, A. M., Bradley, R., & Friedman, D. M. (2017). How Government Statistics Adjust for Potential Biases from Quality Change and New Goods in an Age of Digital Technologies: A View from the Trenches. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 187–210. <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.187>

¹ Dette omfatter næringskodene (NACE) 10, 16, 23, 25, 28, 32: Produksjon av næringsmidler, trelast, papir og papp, metaller, ikke metallholdige mineralprodukter, maskiner, utstyr og annen industriproduksjon. Se <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/6>.

Bytteforholdsgevinster angir hvilken betydning endringer i eksport- og importpriser har for realinntektsveksten. I beregningen av bytteforholdsgevinster tas det også høyde for eksportens og importens betydning for inntekten. For eksempel vil en stor bedring i bytteforholdet for en bestemt vare kunne gi beskjedent utslag i inntekten hvis produksjonen av varen er liten.

Siden 1970 har bytteforholdsgevinster fra prisutviklingen på olje og gass bidratt lite til det økte inntektsnivået per innbygger. Totalt er bidraget på kr 11 000 fra 1970 til 2017. Dette skyldes at olje- og gassprisene reelt sett er om lag på nivå med prisene på begynnelsen av 1970-tallet. Gjennom perioden har det derimot vært store svingninger i bytteforholdsgevinstene. I takt med høyere oljepris fram til midten av 1980-tallet økte bidraget fra bytteforholdsgevinstene før de deretter falt som følge av lavere oljepris. Selv om oljeprisen ikke falt under nivået fra 1970-tallet, ble bidraget fra bytteforholdsgevinster til den akkumulerte inntektsveksten fra 1970 negativt på slutten av 1980-tallet. Dette skyldes at nettoeksporten av olje og gass var betydelig større som andel av BNP på midten av 1980-tallet sammenlignet med slutten av 1970-tallet. Prisfallet på olje førte derfor til et større negativt bidrag til inntektsvekst sammenlignet med det positive bidraget fra slutten av 1970-tallet. I 1998 var bidraget fra prisutviklingen på olje og gass til inntektsveksten siden 1970 et negativt beløp på 40 000 kroner. I perioden fra 1998 til 2012 førte prisutviklingen på olje og gass til en svært kraftig inntektsvekst.

Bytteforholdsgevinstene fra olje og gass sto for 83 000 kroner av en inntektsvekst på 188 000 kroner i denne perioden. Fallet i oljeprisen siden sommeren 2014 bidro deretter til at utviklingen snudde, og i 2017 var det totale bidraget fra prisutviklingen på olje og gass til inntektsveksten siden 1970 på 11 000 kroner.

Produktivitetsveksten i olje- og gassnæringen var i flere år en viktig kilde til den samlede inntektsveksten. Den var spesielt høy fra slutten av 1980-tallet til begynnelsen på 2000-tallet. I 2002 hadde produktivitetsveksten i olje- og gassnæringen bidratt med 26 000 kroner til inntektsveksten siden 1970. Til tross for den teknologiske utviklingen har produktivitetsveksten falt, etter hvert som de gjenværende reservene ble stadig vanskeligere å utvinne og kompleksiteten i oljeutvinningen økte. Fra 2003 til 2014 var produktivitetsveksten negativ. Ettersom fallet i produktivitet skjedde i en periode da olje- og gassnæringen utgjorde en stor andel av inntektsgrunnlaget ble den negative inntektseffekten spesielt stor. En positiv produktivitetsutvikling fra 2014 har gjort at bidraget til inntektsvekst er 12 000 kroner høyere i 2017 sammenlignet med 2014. Når perioden 1970-2017 ses under ett, ga produktivitetsutviklingen i olje- og gassnæringen et negativt bidrag til realinntektsveksten på 29 000 kroner. Det må understrekes at dette negative bidraget rendyrker produktivitetsutviklingen etter at det er delt på et voksende innbyggertall; det måler ikke det samlede inntektsbidraget fra olje- og gassutvinning. I perioden fra 1970 til i dag har

Tabell 3.3. Bruttostørrelser i Norges drifts- og kapitalregnskap overfor utlandet

	Mrd. kroner		Prosentandeler av disponibel inntekt	
	2016	2017	2016	2017
Eksport i alt	1064	1148	40,3	40,9
Import i alt	1037	1082	39,3	38,6
Vare- og tjenestebalansen	27	66	1,0	2,4
Inntekter fra utlandet	389	418	14,7	14,9
Lønn	5	5	0,2	0,2
Renter	141	141	5,3	5,0
Aksjeutbytte mv.	179	212	6,8	7,6
Reinvestert fortjeneste	28	21	1,1	0,7
Løpende overføringer	36	39	1,4	1,4
Utgifter til utlandet	298	316	11,3	11,3
Lønn	35	38	1,3	1,4
Renter	106	103	4,0	3,7
Aksjeutbytte mv.	56	71	2,1	2,5
Reinvestert fortjeneste	6	9	0,2	0,3
Løpende offentlige overføringer	43	41	1,6	1,5
Andre løpende overføringer	51	53	1,9	1,9
Rente- og stønadsbalansen	91	102	3,4	3,6
Driftsbalansen overfor utlandet	118	168	4,5	6,0
Kapitaloverføringer mv., netto	1	1	0,0	0,0
Netto finansinvestering	117	167	4,4	6,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

bidraget til disponibel realinntektsvekst per innbygger fra olje- og gassnæringen samlet, det vil si summen av bidragene fra både produktivitetsutvikling, overflyttingsgevinster og bytteforholdsgevinster, vært 67 000 kroner. Dette tilsvarer 20 prosent av den totale realinntektsveksten i denne perioden.

Et interessant trekk ved figur 3.3 er det beskjedne bidraget fra rente- og stønadsbalansen, også etter 2000. I 2000 var nivået -12 000 kroner, mens det hadde økt til 6 000 kroner i 2017. I denne perioden bidro altså disse netto innteksstrømmene med 18 000 kroner til den totale inntektsveksten. Dette har sammenheng med at Norges nettofordringer overfor utlandet økte sterkt i den samme perioden, i all hovedsak som følge av den sterke veksten i SPU.

Tabell 3.3 viser betydningen av renter, aksjeutbytte og reinvestert fortjeneste i driftsbalansen overfor utlandet. På utenriksregnskapets konto for løpende inntekter og utgifter registreres tre hovedkategorier av inntekt. For det første *lønn* mottatt av nordmenn for arbeid utført i regi av utenlandske arbeidsgivere og tilsvarende lønn til utlendinger ansatt av norske arbeidsgivere. Det gjelder for eksempel lønn til utenlandske sjøfolk på norske skip. For det andre *løpende formuesinntekt* i form av renter, aksjeutbytte og andre former for utbytte, inklusive reinvestert fortjeneste eller tilbakeholdt overskudd i datterselskaper og lignende i utlandet. Reinvestert fortjeneste er den delen av overskudd i direkte investeringselskaper i utlandet som ikke utbetales som utbytte i en periode. Summen av utbytte og reinvestert fortjeneste uttrykker således en samlet løpende inntekt

av eierskap i utenlandsk næringsliv. Den tredje hovedkategorien utgjøres av *løpende inntektsoverføringer* der mottaker ikke gir gjenytelse.

Løpende overføringer inkluderer overføringer mellom husholdninger over landegrensene, netto premier og påløpte erstatninger i skadeforsikring, betaling av skatter på tvers av landegrensene, samt diverse offentlige overføringer, blant annet samlet verdi av u-hjelp, enten den har form av varer, tjenester eller direkte pengeytelser fra Norge til bistandsland. Kontingenter til organisasjoner som EU og FN kommer også inn med relativt store beløp her. Tabell 3.3 viser store positive netto formuesinntekter i form av renter, aksjeutbytte og reinvestert fortjeneste i både 2016 og 2017, men også at de blir delvis motsvart av netto lønnsutgifter og netto overføringer til utlandet.

3.2. Vekst i produktivitet

Produktivitet er et mål på hvor mye som blir produsert i forhold til ressursinnsatsen. Figur 3.3 viste at hovedbidraget til veksten i disponibel realinntekt per innbygger kommer fra produktivitetsvekst i andre næringer enn olje- og gassnæringen. I dette kapitlet vil vi se nærmere på hva som har drevet denne produktivitetsveksten.

Når man skal analysere produktivitetsvekst er det mest relevant å se på utviklingen på lengre sikt. På et gitt tidspunkt vil det være en sammenheng («produktfunksjon») mellom hvor mye en virksomhet maksimalt kan produsere og faktorinnsatsen. Faglitteraturen om produktivitetsmåling tolker ofte produktivitetsvekst som positive skift i denne sammenhengen, for eksempel som følge av forbedringer knyttet til teknologi, endrede organisasjonsformer og kunnskaper. Dette er ment som en beskrivelse av trender, det vil si endringer som går i samme retning, men så sakte at det typisk kreves mange år før effekten av dem blir lett å se. Størrelsen på slike langsiktige endringer påvirkes nærmest per definisjon lite av kortsiktige variasjoner rundt trenden. Dette langsiktige perspektivet er det mest relevante når man skal forklare hvorfor produktiviteten og inntekten per innbygger er så mye høyere i dag enn den var for eksempel i 1990 eller tidligere. Det er også mest relevant når man sammenligner produktivitet mellom land.

Produktivitetsvekst over konjunktorene

Produktivitetsveksten vil normalt øke under oppgangskonjunkturer og falle under nedgangskonjunkturer. Under større kriser kan derimot nedbemanning gå hånd i hånd med produktivitetsvekst fordi de minst lønnsomme virksomhetene reduserer sysselsettingen mest eller nedlegges. (Betydningen av omstillinger for produktivitetsutviklingen omtales nærmere i en egen boks). Når man ser på relativt bredt definerte grupper av næringer, byr utviklingen i Norge på få eller ingen eksempler på slike kriser. Konjunktoreffekter bør i størst mulig grad fjernes når man vil anslå den underliggende produktivitetsveksten, det vil si den som i hovedsak kan antas å reflektere forbedringer av

Tabell 3.4. Produktivitetsvekst mellom konjunkturbunner i markedsrettede fastlandsnæringer. AP = Arbeidsproduktivitet, TFP = Total faktorproduktivitet. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent

	1973-1983		1984-1991		1992-2003		2004-2011		2012-2016		2017	
	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP
Markedsrettede næringer i alt	2,4	1,1	2,2	1,3	2,7	2,1	1,3	0,9	1,3	1,2	1,7	1,3
Industri	2,5	1,5	2,0	1,1	1,6	1,1	1,4	1,3	1,2	1,2	3,9	3,4
Annen vareproduksjon, hvorav	3,3	2,2	3,5	2,4	1,6	1,4	1,3	0,9	0,5	0,4	0,3	-0,1
Bygg og anlegg	2,2	1,6	3,1	2,9	-0,1	-0,5	-0,8	-1,1	0,0	0,2	0,7	1,1
Privat tjenesteyting	2,0	0,5	1,7	1,0	3,3	2,7	1,3	0,8	1,5	1,5	1,5	1,3
Varehandel	4,4	2,9	2,5	2,3	5,2	5,7	2,5	2,8	2,1	2,3	2,0	1,6
Innenlandsk transport	0,7	0,4	1,8	1,7	0,7	-0,1	3,2	2,2	0,1	0,6	4,2	4,0
IKT-næringer	1,5	-0,8	5,2	4,4	4,4	4,4	5,3	5,4	1,5	1,4	2,2	1,6
Finansiering og forsikring	-2,2	-4,5	0,6	-2,7	5,7	3,1	3,0	2,1	4,8	6,3	3,0	3,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

teknologi og kunnskap. En måte å gjøre dette på er å beregne gjennomsnittlige vekstrater over perioder som strekker seg fra en konjunkturbunn til den neste. Tabell 3.4 viser den underliggende produktivitetsveksten målt på denne måten for undergrupper av de markedsrettede fastlandsnæringene. Produksjonen er her målt ved bruttoproduktet, mens arbeidsinnsatsen er målt ved utførte timeverk.

Det vanligste produktivitetsbegrepet er arbeidsproduktivitet (AP) som måler produksjon per enhet arbeidsinnsats. Dette skyldes blant annet at det er lettere å forstå og måle enn andre produktivitetsbegreper. Men enkelheten kommer på bekostning av en åpenbar svakhet: AP neglisjerer vekstbidraget fra andre innsatsfaktorer enn arbeidskraft. Begrepet ser dermed ikke forskjell på genuin produktivitetsvekst, som for eksempel teknologiforbedringer, og substitusjon der arbeidskraft erstattes av kapital eller andre innsatsfaktorer som ikke måles. Når formålet er å anslå betydningen av generell teknologisk framgang, er det derfor vanlig å bruke begrepet total faktorproduktivitet (TFP). TFP-vekst beregnes som forskjellen mellom veksten i bruttoproduktet og en veid vekst i innsatsfaktorene arbeidskraft og realkapital. AP-veksten er lik TFP-veksten pluss bidraget fra vekst i realkapital per timeverk. Typisk har innsatsen av realkapital per timeverk, den såkalte kapitalintensiteten, økt over tid. Følgelig vil TFP-veksten normalt være lavere enn AP-veksten.

I de markedsrettede fastlandsnæringene lå gjennomsnittlige vekstrater for arbeidsproduktiviteten relativt konstant nær 2,5 prosent til og med perioden 1992-2003. Etter 2004 har gjennomsnittlig AP-vekst ligget rundt 1,3 prosent, klart lavere enn før 2004. Forløpet for de gjennomsnittlige vekstratene for TFP og arbeidsproduktivitet følger hverandre relativt tett. Det er likevel en tendens til at TFP-vekstens bidrag til veksten i arbeidsproduktiviteten har økt fra begynnelsen av 1980-tallet fram til i dag.

Næringsvise forskjeller

Veksten i arbeidsproduktivitet i *industrien* har ligget nær gjennomsnittsveksten for markedsrettede fastlandsnæringer, med unntak for perioden 1993-2003 da den var en del lavere. I *annen vareproduksjon*

(primærnæringer, bygg og anlegg, kraft- og vannforsyning) var veksten i arbeidsproduktiviteten høyere enn veksten i fastlandsnæringene fram til begynnelsen av 1990-tallet. Deretter har veksten stort sett vært lavere. Her trekker bygge- og anleggsvirksomheten klart ned, særlig fra begynnelsen av 1990-tallet. Denne næringen har også svak produktivitetsvekst i andre europeiske land. Dette kan ha flere årsaker. Blant annet har den økende arbeidsinnvandringen gitt næringen god tilgang på arbeidskraft med relativt lavt lønnsnivå, men kanskje også lavere produktivitet på grunn av språkproblemer og begrenset kunnskap om norske byggemetoder. Det har også vært en økning i bruken av prefabrikkerte bygningselementer, men produktivitetsutviklingen som følger av dette vil regnes til byggevareindustrien og ikke til byggenæringen. Den svake utviklingen i produktiviteten kan også delvis skyldes måleproblemer, blant annet fordi det er vanskelig å skille mellom pris- og volumvekst i beregningen av denne næringens produksjon.

De næringene som med størst margin har hatt sterkere produktivitetsvekst enn andre markedsrettede næringer, er *varehandel* (alle perioder i tabell 3.4), *IKT-næringene* (fra begynnelsen av 1980-tallet), og *finansierings- og forsikringsvirksomhet* (fra begynnelsen av 1990-tallet).

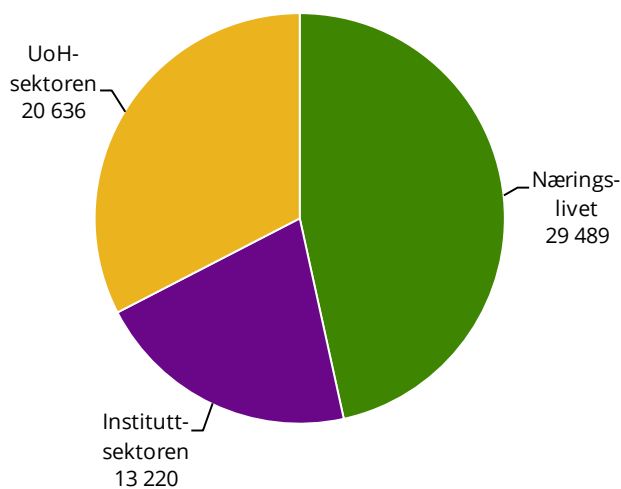
3.3. Forskning, utvikling og innovasjon

De samlede utgiftene til forsknings- og utviklingsaktivitet (FoU) i Norge var på 63,3 milliarder kroner i 2016. Målt i faste priser⁴ var dette en vekst på 2,7 prosent fra 2015. Figur 3.4 viser hvordan totalutgiftene fordeler seg på næringslivet, universitets- og høskolesektoren og instituttsektoren. For instituttsektoren er det nedgang fra 2015, mens de to andre sektorene har klar vekst fra 2015, spesielt universitets- og høskolesektoren.

Målt som andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) utgjorde de totale FoU-utgiftene vel 2,0 prosent i 2016, en oppgang fra året før da andelen var 1,9 prosent. Denne andelen har økt hvert år siden 2012 og skyldes

⁴ Prisindeks for produksjon i næring Forskning og utvikling fra nasjonalregnskapet er brukt som deflator.

Figur 3.4. FoU-utgifter fordelt etter sektor. 2016.
Millioner kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

en kombinasjon av klar FoU-vekst og svak utvikling i BNP. FoU-andelen for Norge er nå på samme nivå som for EU-landene samlet. For EU-landene har andelen endret seg lite siden 2012. FoU-andelen for Norge er likevel lavere enn for Danmark, Finland og Sverige.

Til internasjonale sammenligninger kan også FoU-personell som andel av arbeidsstyrken brukes. Tabell 3. 5 viser at Norge også her ligger noe lavere enn Danmark, Finland og Sverige, men andelen er klart høyere enn gjennomsnittet for EU-landene.

Næringslivet brukte om lag 29,5 milliarder kroner på egenutført forskning og utvikling (FoU) i 2016. Dette er 6,1 prosent høyere sammenliknet med 2015. Målt i faste priser var økningen på 3,7 prosent.

Etter to år på rad med rekordvekst i FoU-aktiviteten viser tallene for 2016 en noe mer moderat økning i næringslivets FoU. Industrinæringene hadde en svak nedgang på 1 prosent, mens tjenestenæringene hadde en vekst på hele 10 prosent målt i løpende priser.

Tabell 3.5. FoU-utgifter og FoU-personale i utvalgte EU-land

	Totale FoU-utgifter som andel av BNP	Næringslivets FoU-utgifter som andel av BNP	Totalt FoU-personale som andel av arbeidsstyrken
	2010	2016*	2016*
EU-28	1,93	2,03	1,22
Belgia	2,05	2,49	1,62
Danmark	2,94	2,87	2,05
Tyskland	2,71	2,94	1,57
Spania	1,35	1,19	0,91
Frankrike	2,18	2,22	1,43
Italia	1,22	1,29	1,02
Nederland	1,72	2,03	1,52
Østerrike	2,74	3,09	1,67
Finland	3,73	2,75	1,81
Sverige	3,22	3,25	1,78
Storbritannia	1,68	1,69	1,31
Norge - BNP totalt	1,65	2,04	1,09
BNP fastlands-Norge	2,06	2,34	1,24

Kilde: Eurostat.

Det har stort sett vært en vedvarende realvekst i næringslivets FoU-aktivitet siden 2010. Denne veksten har vært sterkere enn veksten i BNP de siste årene og har dermed ført til at næringslivets FoU som andel av BNP har økt. Andelen var 0,71 prosent i 2010 og 0,95 i 2016. Også som andel av BNP for Fastlands-Norge har andelen økt.

Som tabell 3.6 viser, er FoU-aktiviteten i vesentlig grad dominert av de største foretakene. 31 prosent av FoU-årsverkene ble utført i foretak med minst 500 sysselsatte i 2016. Disse utgjorde bare knapt 4 prosent av antall foretak med FoU. Det er imidlertid betydelig variasjon i FoU-aktiviteter mellom næringene.

Næringslivets FoU utføres i all hovedsak av foretakenes egne ansatte. Lønnskostnadene til eget FoU-personell utgjorde over 18 milliarder kroner i 2016, noe som tilsvarer 62 prosent av de totale FoU-kostnadene. Det blir likevel stadig mer utbredt at foretak leier inn arbeidskraft for å utføre FoU i foretaket. Næringslivets kostnader til innleid FoU-personell utgjorde 3,1

Tabell 3.6. Kostnader til egenutført og innkjøpt FoU og FoU-årsverk i næringslivet, etter næring og størrelse på foretak (10+ sysselsatte)

	Egenutført FoU (mill.kr)		Innkjøpt FoU (mill.kr)		FoU-årsverk (antall)	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Næring og sysselsettingsgruppe						
Næringslivet totalt	27 782,4	29 489,2	6 780,8	7 014,1	19 087	19 616
10-19 sysselsatte	2 845,0	3 264,5	543,3	523,6	2 504	2 340
20-49 sysselsatte	4 500,9	4 778,8	768,5	951,1	3 486	3 540
50-99 sysselsatte	3 129,3	3 381,0	495,7	436,0	2 422	2 519
100-199 sysselsatte	2 986,5	3 456,8	499,5	510,0	2 265	2 532
200-499 sysselsatte	3 091,6	3 959,3	1 284,6	1 242,8	2 040	2 518
500 sysselsatte og over	11 229,0	10 648,7	3 189,1	3 350,7	6 369	6 167
Industri	10 091,9	9 963,4	2 045,9	1 965,7	7 076	7 053
Tjenesteyting	14 529,9	16 033,0	2 331,8	2 497,7	10 495	10 976
Andre næringer	3 160,6	3 492,7	2 403,1	2 550,7	1 516	1 587

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

milliarder kroner i 2016, Dette er en prosentvis vekst på 10 prosent fra 2015. I 2010 utgjorde kostnader til innleid personell 7 prosent av samlede FoU-kostnader, og i 2016 var andelen økt til 10 prosent.

Tjenestenæringene står for mesteparten av næringslivets kostnader til innleid FoU-personell, totalt 2,4 milliarder kroner i 2016. Det er også disse næringene som lå bak veksten i 2016, og denne trenden gjelder både små og store foretak.

I tillegg til å utføre egen FoU, kjøper mange foretak FoU-tjenester fra andre aktører. Næringslivets samlede kostnader til innkjøpt FoU beløp seg til 7,0 milliarder kroner i 2016, som er en økning på 0,6 prosent fra året før (målt i faste priser).

Foretakene finansierer i stor grad FoU-aktiviteten med egne midler, vel 73 prosent. Inkluderes finansiering fra utenlandske foretak i samme konsern er andelen nær 85 prosent. Offentlig finansiering, inklusive SkatteFUNN, utgjør 10 prosent. Det har vært en sterk vekst i bruk av SkatteFUNN⁵ som finansieringskilde, spesielt fra 2013. Samlet faktisk skattefradrag for FoU var på 3 730 millioner kroner i 2016, 25 prosent høyere enn i 2015 og mer enn en fordobling fra 2013 (133 prosent) viser tall fra likningsmyndighetene. Økningen kan til en viss grad ses i sammenheng med den kraftige økningen i grunnlaget for maksimalt skattefradrag etter 2013.

Veksten i foretakssektorens⁶ FoU-aktivitet i Norge har vært sterk i internasjonal sammenheng. Utførte FoU-årsverk i det norske næringslivet, inkludert næringsrettede forskningsinstitutter, økte med 25 prosent fra 2010 til 2016. For EU var den tilsvarende veksten på 22 prosent, men det er store forskjeller mellom land og de enkelte år. Tyskland er en viktig bidragsyter til veksten i EU samlet. Veksten i Norge har vært relativt jevn fra år til år i perioden, mens utviklingen i Danmark, Finland og Sverige har vært svakere. Danmark har hatt en forholdsviss svak vekst på rundt 2 prosent fra 2010. Sverige opplevde en liknende utvikling, men hadde en kraftig økning fra 2015 til 2016. Det finske næringslivet har

⁵ SkatteFUNN-tallene fra FoU-undersøkelsen avviker i absolutte verdier fra likningstallene. Dette skyldes først og fremst at FoU-undersøkelsen bare omfatter foretak med minst 10 sysselsatte (5 sysselsatte annet hvert år) og bare et utvalg av foretak med mindre enn 50 sysselsatte. FoU-undersøkelsen dekker heller ikke alle næringer. For SkatteFUNN-foretak som er med i FoU-undersøkelsen kan i tillegg beløp være ført i forskjellige år og ulikt beløp kan ha blitt rapportert til FoU-statistikken av ulike grunner.

⁶ I tråd med internasjonale retningslinjer for FoU-statistikk (OECD, Frascati-manualen) blir FoU-innsatsen klassifisert etter tre FoU-utførende sektorer: foretakssektoren, instituttsektoren og universitets- og høyskolesektoren. Den nasjonale inndelingen for Norge avviker imidlertid noe fra den internasjonale klassifiseringen som brukes når statistikk rapporteres til de internasjonale statistikkorganene OECD og Eurostat. Markedsrettede forskningsinstitutter som betjener næringslivet blir i nasjonal statistikk inkludert i instituttsektoren, men blir til internasjonal statistikk inkludert i foretakssektoren ('Business enterprise sector').

i store deler av samme periode hatt en negativ utvikling med 10 prosent færre utførte FoU-årsverk i 2016 i forhold til 2010.

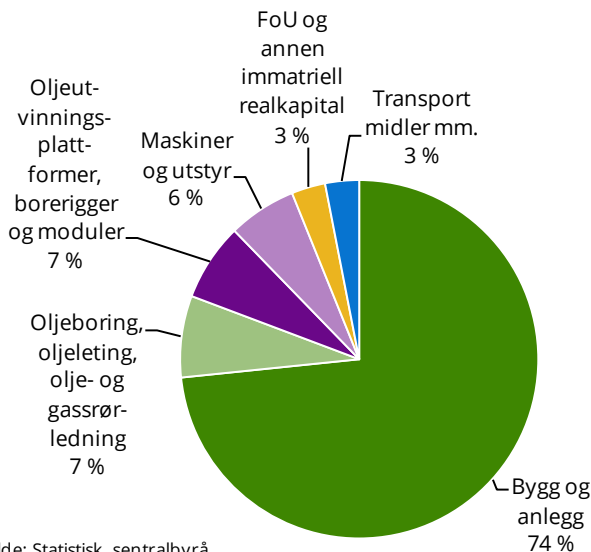
Et interessant trekk er den ulike fordelingen av FoU-utgiftene på næring i de nordiske landene. Norge skiller seg klart ut med en langt mindre andel av FoU-aktiviteten innenfor industrinæringene, mens andelen til tjenestenæringene har vært klart størst for Norge. Norge har også en ikke ubetydelig FoU-aktivitet i andre næringer (olje- og gassutvinning og fiskeoppdrett).

3.4. Realkapital og avkastning på realkapital

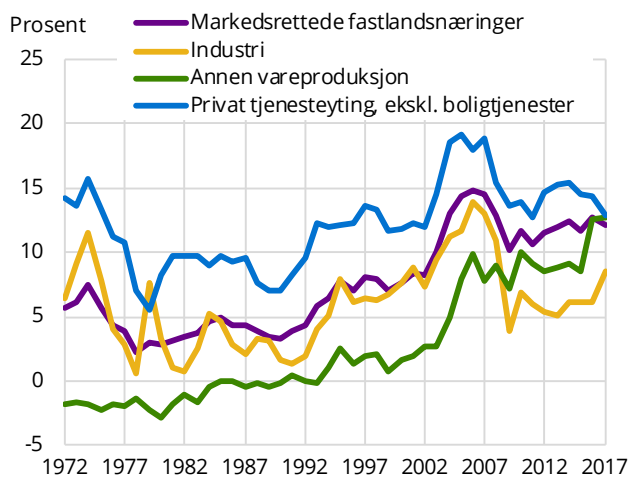
Figur 3.5 viser fordelingen av samlet realkapital i norske næringer, inklusive offentlig forvaltning. Ved utgangen av 2017 beløp den totale verdien av realkapital seg til 10 500 milliarder kroner. Til sammenligning var verdien av SPU rundt 8 500 milliarder kroner på samme tidspunkt. Bygg og anlegg er den desidert største kapitalarten og utgjør nesten 75 prosent av den totale realkapitalbeholdningen. Verdien av tomter utover grunnarbeider er ikke regnet med i verdsetningen av bygninger og anlegg. Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning utgjør om lag 7 prosent. Det gjør også verdien av oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler, mens maskiner og utstyr utgjør om lag 6 prosent av den totale realkapitalbeholdningen. I de internasjonale retningslinjene for nasjonalregnskap regnes også FoU og annen immateriell kapital (programvare og litterære og kunstneriske originalverk) som realkapital, og de tilhørende anskaffelsene regnes som investeringer. Som beskrevet ovenfor har veksten i FoU investeringer vært stor. Nå utgjør FoU og annen immateriell realkapital om lag 3 prosent av den totale realkapitalbeholdningen.

Nettoavkastningen av investeringer i realkapital måles ved forholdet mellom driftsresultat (eksklusive kapitalslit og anslått lønn til selvstendig næringsdrivende) og verdien av kapitalbeholdningen. Denne raten kan sammenlignes med en realrente. Figur 3.6 viser at denne avkastningsraten økte fra vel 3 prosent i 1990 til nær 15 prosent i 2006 for markedsrettede fastlandsnæringer. Oppgangen kom etter at avkastningen hadde falt i siste halvdel av 1970-tallet og endret seg relativt lite på 1980-tallet. Etter 2007 falt avkastningen markert, blant annet som følge av finanskrisen. I de siste årene har den imidlertid ligget ganske stabilt rundt 11-12 prosent.

Kapitalavkastningen varierer tradisjonelt betydelig mellom næringer. Den har vært klart høyere i *privat tjenesteyting* enn i gruppen *annen vareproduksjon* hvor man finner primærnæringer, bygge- og anleggsnæringen og kraftproduksjon. Også industrien har hatt høyere kapitalavkastning enn *annen vareproduksjon* i alle årene før finanskrisen. Den kraftige økningen i kapitalavkastning i Fastlands-Norge mellom 1990 og 2006 er imidlertid en hovedtrend som gjelder for alle

Figur 3.5. Realkapitalbeholdning etter art. 2017. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6. Kapitalavkastning. Driftsresultat i forhold til verdi av realkapital

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

disse tre næringsgruppene. Etter det kraftige fallet i kapitalavkastning under finanskrisen har avkastningen i industri og privat tjenesteyting økt noe, og er anslått til henholdsvis 8 og 13 prosent i 2017. I *annen vareproduksjon* har avkastningen variert relativt lite rundt 8-9 prosent i årene mellom 2005 og 2015, men i 2016 økte avkastningen til nærmere 13 prosent.

Økningen i kapitalavkastning fra 1990 har sannsynligvis flere årsaker. Skattereformen i 1992 kan ha skjerpet kravene til avkastning før skatt for at investeringene skulle bli lønnsomme etter skatt. Dereguleringen av kraftsektoren og andre næringer har trolig bidratt til mer lønnsomme investeringer og økt avkastning. Vridninger i næringsstrukturen har også bidratt til å øke gjennomsnittsavkastningen i Fastlands-Norge. Spesielt har privat tjenesteyting, med relativt høy kapitalavkastning, økt sin andel av Fastlands-Norges kapitalbeholdning, mens det motsatte har skjedd for primærnæringene hvor kapitalavkastningen har vært relativt lav.

Globaliseringen av næringslivet kan også ha bidratt til økt kapitalavkastning i Norge, blant annet gjennom muligheten til å sette ut deler av produksjonen til underleverandører i andre land med lavere kostnader. Tilgang til flere investeringsprosjekter med høy lønnsomhet i andre land kan også ha bidratt til å skjerpe kravene til kapitalavkastning i Norge.

Globaliseringen gir også utfordringer for statistikken, blant annet for fordelingen av multinasjonale selskapers inntekter og utgifter mellom ulike land. Det er mulig at driftsresultatene i norske næringer i økende grad inneholder finansielle inntekter fra datterselskaper i utlandet. Det representerer i så fall en målefeil; disse inntektene skal ikke inngå i driftsresultatet for næringsvirksomhet på norsk territorium. Realrenten på alternative finansielle investeringer har ikke vist samme vekst som avkastningsraten på realkapital, og fremstår derfor ikke som en årsak til økningen i kapitalavkastningen.

4. Befolkning og arbeidsinnsats

Befolkningsveksten i 2017 var den laveste siden 2004, både i antall og prosent. Den lave veksten skyldes både lavere innvandring og færre fødte. Samlet fruktbarhetstall var på 1,62 i 2017, som er det laveste registrert noensinne i Norge. I 2017 var 30,2 prosent i aldersgruppen 15-74 år utenfor arbeidsstyrken, en oppgang fra 29,4 prosent i 2016. Den økende andelen av personer utenfor arbeidsstyrken kan i stor grad forklares med at de store barnekullene født etter krigen har begynt å pensjonere seg.

4.1. Befolkningen

Færre fødte og lavere innvandring

Det var en relativt lav befolkningsvekst i 2017 sammenlignet med de ti årene forut. Dette skyldes både lavere fødselsoverskudd og lavere nettoinnvandring. Fødselsoverskuddet som har ligget ganske stabilt på rundt 18 000 siden 2011, falt til 15 900 i 2017. Dette er den største reduksjonen i fødselsoverskudd fra et år til et annet siden 2001. Årsaken til fallet var en reduksjon i antall fødte fra 58 900 i 2016 til 56 600 i 2017, mens antall døde fortsatt ligger stabilt rundt 41 000. Nettoinnvandringen har sunket kraftig siden 2012, da den sto for 72 prosent av befolkningsveksten. Som figur 4.1 viser, har innvandring vært den største bidragsfaktoren til befolkningsveksten siden midten av 2000-tallet. Men antall innvandring har sunket fra nærmere 80 000 i 2011 til rett over 58 000 i 2017, og bidrar dermed tilnærmet like mye som antall fødte til befolkningsveksten. I tillegg har antall utvandring økt med om lag 70 prosent de siste ti årene, noe som fører til at vi i 2017 så den laveste nettoinnvandringen siden 2005.

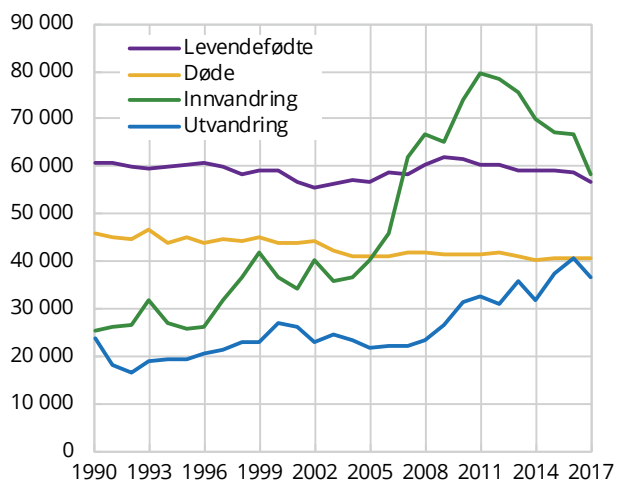
Sentraliseringen fortsetter

Figur 4.2 viser hvordan veksten i folketallet har endret seg siden 1990 i kommuner med ulik sentralitet.

Folketilveksten har vært stabilt høyere i sentrale kommuner (SSBs sentralitetsnivå 3 utenom landsdelssentrene) enn i øvrige kommuner (SSBs sentralitetsnivå 0, 1 og 2), mens folkeveksten i landsdelssentrene (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø) har ligget tett på nivået til de sentrale kommunene i hele perioden. Ved inngangen av 2018 var om lag 1,45 millioner innbyggere bosatt i landsdelssentrene, mens hhv. 2,19 og 1,66 millioner var bosatt i sentrale og øvrige kommuner. Andelen av befolkningen som er bosatt i sentrale kommuner eller landsdelssentre har steget fra 62 prosent i 1990 til 69 prosent i 2018. De mest sentrale kommunene har også hatt den høyeste prosentvise veksten i befolkningen over perioden.

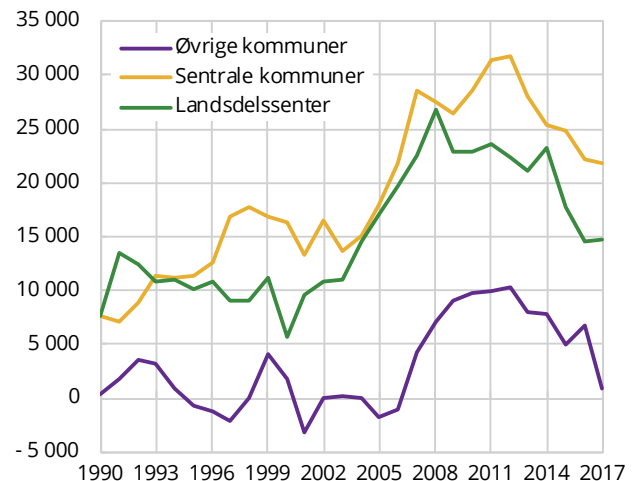
Den høye veksten i landsdelssentrene og de sentrale kommunene kan sees i sammenheng med en overordnet sentraliseringstrend. Ungdom og unge voksne fra hele landet trekker til de store byene for utdanning og arbeid, og senere etablerer de seg i store og små byer og omegnskommunene til de store byene. Det ser altså ut til å være en livssyklus-komponent i flytteeatferden ved at unge mennesker flytter mot sentrale strøk og bidrar til vekst der ved egen flytting og ved å stifte familie og få barn.

Figur 4.1. Fødte, døde, innvandring og utvandring. 1990-2017

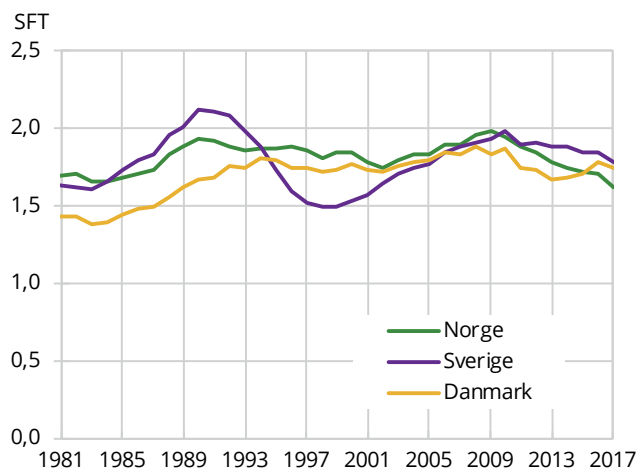
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.2. Folketilvekst i landsdelssentre, sentrale kommuner, og øvrige kommuner. 1990-2017

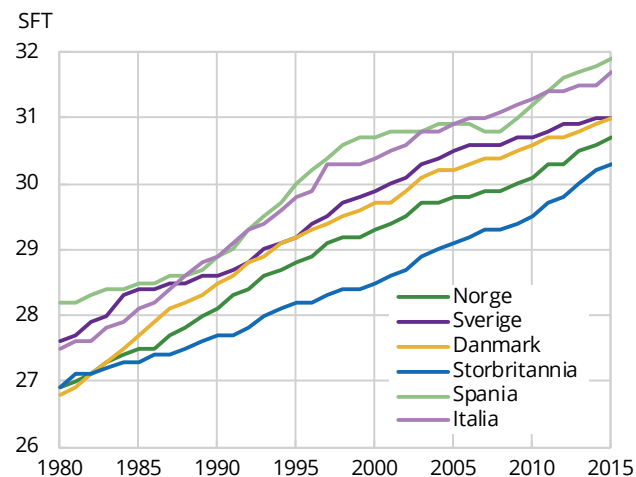
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.3. Samlet fruktbarhetstall (SFT) i Skandinavia. 1981-2017

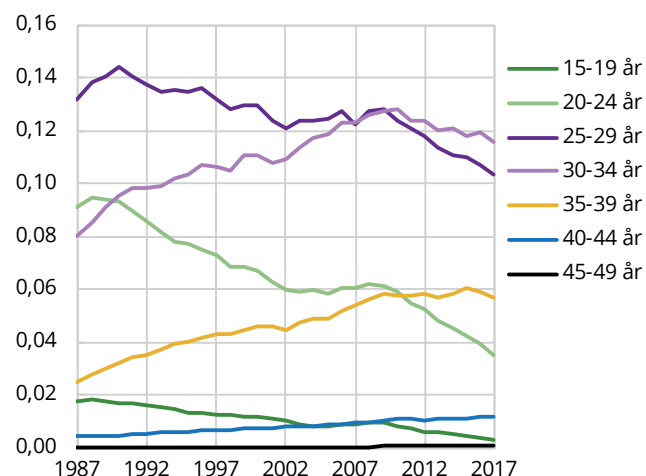
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Statistiska Centralbyrån og Danmarks Statistik.

Figur 4.4. Kvinners gjennomsnittlige fødealder i utvalgte europeiske land. 1980-2015

Kilde: Eurostat.

Figur 4.5. Aldersspesifikke fruktbarhetsrater for kvinner i Norge. 1987-2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Lavest fruktbarhet i Skandinavia

Både antall fødte og samlet fruktbarhetstall (ofte kalt periodefruktbarhet eller SFT) gikk mye ned i fra 2016 til 2017. SFT er det vanligste målet for fruktbarhet, og viser grovt sett antall barn en gjennomsnittskvinne vil få dersom det gjeldende aldersspesifikke fruktbarhetsmønsteret fortsetter. Fra 2016 til 2017 sank SFT fra 1,71 til 1,62 barn per kvinne. Dette er laveste registrerte SFT i Norge noensinne, og det største ettårige fallet siden 1977. I 2009 var SFT på hele 1,98, men deretter har det gått nedover. Fruktbarhetsnedgangen som har vart siden 2010 har altså fortsatt i 2017.

Også de andre skandinaviske landene har opplevd en nedgang i SFT de siste årene. Figur 4.3 viser fruktbarhetsutviklingen i de skandinaviske landene fra 1990 til 2017. I både Norge, Sverige og Danmark har SFT falt siden 2010. Men nedgangen har vært klart mest dramatisk i Norge med en reduksjon på 0,33 barn, mot 0,20 i Sverige og 0,14 i Danmark. Norge har nå lavest fruktbarhet i Skandinavia, mens vi hadde høyest fruktbarhet i perioden 1995-2009.

Periodefruktbarheten (fruktbarheten et gitt år) svinger mye over tid. I tillegg til at periodefruktbarheten plukker opp fruktbarhetsnivået, blir den også påvirket av når kvinner velger å få barn. En tydelig trend i Norge og mange andre land er at flere kvinner utsetter det å få barn. Figur 4.4 viser hvordan kvinners gjennomsnittlige fødealder har endret seg siden 1980 i de skandinaviske landene, samt Storbritannia, Spania og Italia. Fødealderen har økt kraftig i alle land i figuren, og det har vært en markant økning også i de fleste andre europeiske land. I Norge har kvinners gjennomsnittlige fødealder økt med nesten 4 år fra 1980 til 2015.

Figur 4.5 viser hvordan fødselsratene for kvinner eldre enn 30 år har økt betydelig fra 1986 og fram til i dag, mens sannsynligheten for å få barn har blitt stadig lavere blant kvinner under 30 år. Fra starten av 2000-tallet stoppet imidlertid nedgangen i de yngre aldersgruppene noe opp, samtidig som fruktbarheten blant kvinner over 30 år fortsatte å øke. Dette førte til oppgangen i SFT vi ser fra 2002-2009. Fra 2009 og fram til i dag har imidlertid fruktbarheten sunket i alle aldersgrupper, bortsett fra kvinner eldre enn 35 år der antall fødte per 1000 kvinne har vært relativt stabilt. Denne nedgangen i fruktbarhet blant yngre kvinner sammen med utflatingen i fruktbarhet for kvinner over 35 år fører både til nedgangen i SFT vi ser i figur 4.3, samt økningen i gjennomsnittlig fødealder vist i figur 4.4.

Nedgangen i fruktbarheten i Norge etter 2009 har vært studert av blant annet Lappegård og Dommermuth

(2015 og 2017)^{1,2} og Hart, Rønsen og Syse (2015)³. De finner at kvinner i 20-årene ikke begynner å få barn like tidlig som før, noe som henger sammen med at stadig flere av dem tar høyere utdanning og at barnefødsler er langt mindre vanlig blant studenter. I tillegg har det vært en langvarig trend at andelen kvinner som får tre eller flere barn har gått ned. Fallet i fruktbarheten er imidlertid gjennomgående for ulike grupper av kvinner, og relativt uavhengig av både utdanningsnivå og utdanningsaktivitet.

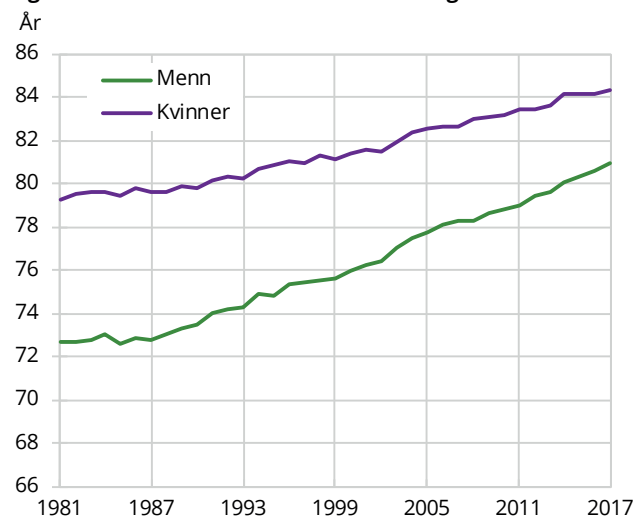
Menns levealder fortsetter å øke

Forventet levealder ved fødselen (heretter levealder) for menn økte til 80,9 år i 2017, og menn fortsetter dermed å ta innpå kvinner. Mens levealderen for kvinner har vært nesten uforandret på drøyt 84 år siden 2014, har menns levealder økt med 0,9 år. Figur 4.6 viser hvordan levealderen for menn og kvinner har utviklet seg siden 1980. I denne perioden har kvinners levealder økt med 5 år, noe som tilsvarer drøyt halvannen måned ekstra levetid for hvert kalenderår. Menns levealder har økt med 8,5 år, som tilsvarer en økning på hele 2,8 måneder årlig.

Norske menns levealder øker også mer enn den gjør i de fleste europeiske land. Figur 4.7 viser hvordan menns forventede levealder har utviklet seg de siste ti årene sammenlignet med utvalgte europeiske land. Menns norske kvinners forventede levealder har utviklet seg likt med gjennomsnittet i EU-landene (1,3 år siden 2006), har norske menns levealder økt med 2,3 år som er 0,2 år mer enn snittet i EU. Dødeligheten i unge aldersgrupper er svært lav, så mesteparten av denne økningen i levealder skyldes en reduksjon i dødelighet blant eldre (Syse mfl. 2016).⁴ Denne økningen forklares hovedsakelig med livsstilsendringer som reduksjon i røyking, men også medisinsk og teknologisk utvikling på behandlingssiden.

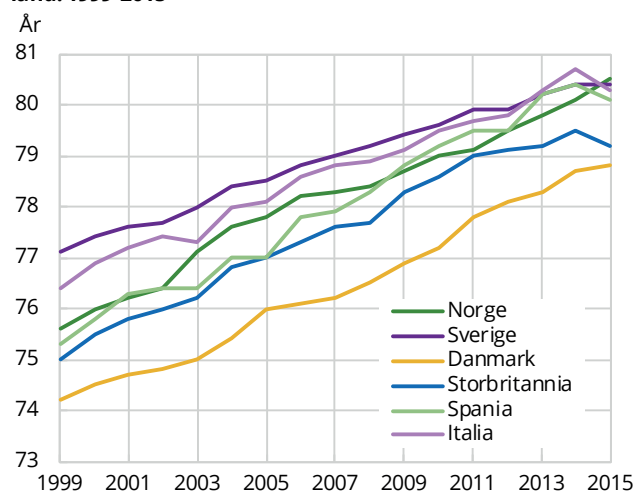
Selv om aldringen av befolkningen ikke er like tydelig som i mange andre europeiske land, ser vi likevel klare tegn på at også Norge eldes. Figur 4.8 viser utviklingen i befolkningsandelene for de eldste aldersgruppene siden 1990. Selv om de fleste gruppene har økt de siste årene, ser vi også hvordan utviklingen er påvirket av de små fødselskullene fra mellomkrigstiden: Disse var mellom 60 og 69 år i 1990-årene, og på begynnelsen av 2000-tallet var de mellom 70 og 79. Nå er de på vei inn i 80-årsalderen, noe som forklarer nedgangen i andelen 80-89-åringene fra 2010 og frem til i dag. De store

Figur 4.6. Forventet levealder for kvinner og menn. 1981-2017

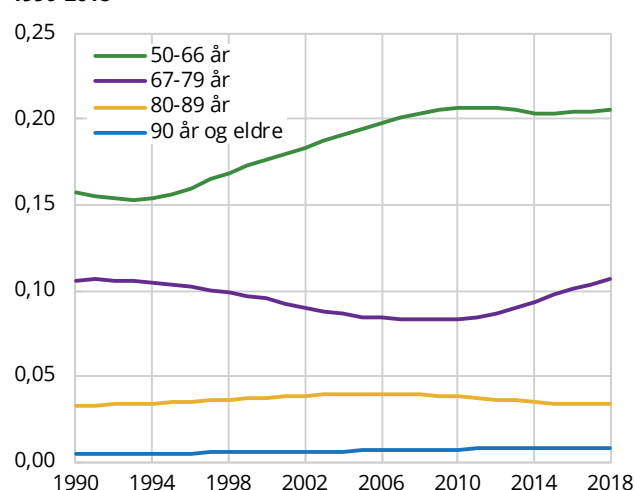
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.7. Forventet levealder for menn i utvalgte europeiske land. 1999-2015

Kilde: Eurostat.

Figur 4.8. Andel personer i de eldste aldersgruppene. 1990-2018

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ Lappegård, T. og L. Dommermuth (2015). Hvorfor faller fruktbarheten i Norge? Økonomiske analyser, 4/2015: 36-47.

² Lappegård, T. og L. Dommermuth (2017). Nedgangen i fruktbarheten fra 2010. Betydningen av utdanning, økonomisk aktivitet og økonomiske ressurser for førstefødsler og tredjefødsler. Rapporter 2017/12, Statistisk sentralbyrå.

³ Hart, R., M. Rønsen og A. Syse (2015). Hvem velger å få (flere) barn? En analyse av fødsels sannsynligheter i Norge de siste 15 årene. Økonomiske analyser, 4/2015: 36-47.

⁴ Syse, A., D. Q. Pham, N. Keilman (2016): Befolkningsframskrivinger 2016-2100: Dødelighet og levealder. Økonomiske analyser 3/2016.

etterkrigskullene (født i 1946 eller senere) er nå på vei inn i 70-79-årsalderen, og om ett tiår vil de bidra til en kraftig økning i tallet på 80-89-åringer. I de aller eldste aldersgruppene er det fortsatt få personer, og de som er 90 år eller mer utgjør fremdeles under 1 prosent av Norges befolkning.

Befolkningen i Norge blir stadig mer mannsdominert. Nå bor det over 41 000 flere menn enn kvinner i Norge, og andelen kvinner har ikke vært så lav siden vi begynte å telle befolkningen i 1769. Tidligere har kvinnene alltid vært i flertall, men siden 2010 har Norge hatt et mannsoverskudd. Dette skyldes at menns levealder øker mer enn kvinners, og at det er flere menn enn kvinner som innvandrer. Kvinner lever fremdeles lenger enn menn, og fra og med alder 67 er det konsekvent flere kvinner enn menn. For menn er det konsekvent flertall til og med alder 63 siden 2010.

Aldring av befolkningen sammen med endringer i menn og kvinners befolkningsandeler, vil få betydning for familiedannelse og husholdningssammensetningen framover. Mens andelen barnløse kvinner har holdt seg stabil de siste ti årene, ser vi at andelen barnløse menn øker. Rogne og Syse (2017)⁵ finner at rundt 12 prosent av kvinner over 40 år var barnløse i 2016, mot 19 prosent av menn i samme aldersgruppe. De finner også at andelen barnløse menn i yngre aldersgrupper tiltar, noe som tyder på at andelen barnløse menn over 40 år vil fortsette å stige. Denne trenden er bekymringsverdig siden det å ha voksne barn er positivt assosiert med foreldrenes helse i eldre år, og at de står for en stor del av den uformelle omsorgen (Jakobsson m.fl. 2013)⁶.

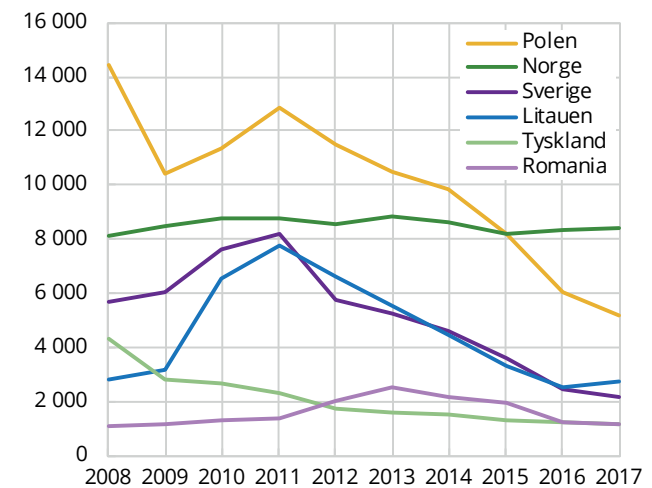
Nettoinnvandringen mer enn halvert på fem år
Nettoinnvandringen, altså innvandring minus utvandring, var på 21 300 personer i 2017. Det er en kraftig nedgang fra toppåret 2012, da nettoinnvandringen var på over 47 000. På fem år er altså nettoinnvandringen til Norge mer enn halvert. Dette skyldes først og fremst at innvandringen har gått ned fra nær 80 000 i 2011 og 2012 til under 60 000 i 2017, men utvandringen har også økt i den samme perioden.

Figur 4.9 og 4.10 viser de ti gruppene som har hatt høyest innvandring til Norge de siste ti årene, fordelt på europeiske (figur 4.9) og ikke-europeiske statsborgere (figur 4.10). Innvandringen av norske statsborgere som har bodd en periode i utlandet har holdt seg ganske stabil på mellom 8 000 og 9 000 årlig (figur 4.9), og figur 4.10 viser tydelig den økte innvandringen av syriske statsborgere i 2016. Men bortsett fra dette har det vært en nedgang de siste årene i alle de store

⁵ Rogne, A. F. og A. Syse (2017): Framtidens eldre i by og bygd. Befolkningsframskrivninger, sosiodemografiske mønstre og helse. Rapport 2017/32, Statistisk sentralbyrå.

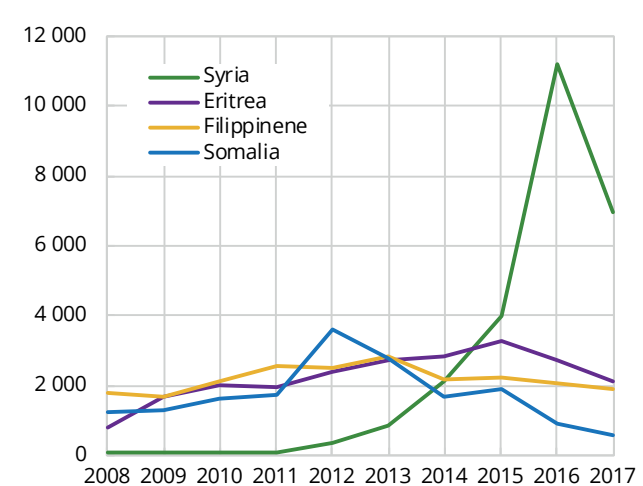
⁶ Jakobsson N, Hansen T, Jakobsson SS (2013): Omfang av offentlig omsorg i kommunen - påvirker det holdninger og faktisk familieomsorg? I Daatland SO, Slagsvold B (red): Vital aldring og samhold mellom generasjoner: Resultater fra Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon (NorLAG) – runde 1 og 2. Rapport 15/2013:245-257, NOVA

Figur 4.9. De største europeiske innvandringsgruppene de siste ti år, etter statsborgerskap

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.10. De største ikke-europeiske innvandringsgruppene de siste ti år, etter statsborgerskap

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

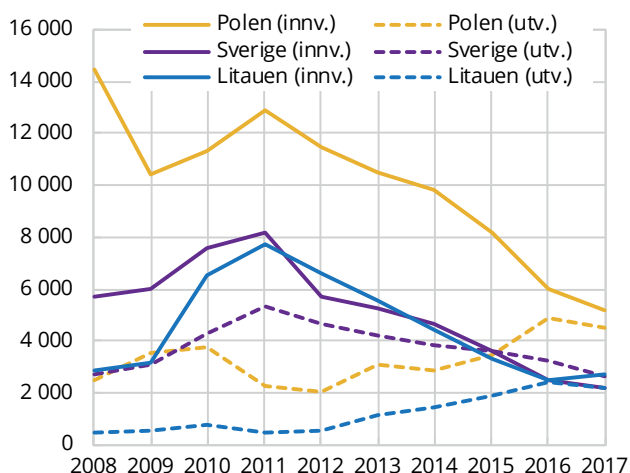
innvandringsgruppene, både de europeiske og de som kommer fra land utenfor Europa.

Flere islendere, svensker og estere som drar enn som kommer

For en del grupper av europeiske statsborgere er det nå flere som utvandrer fra Norge enn som innvandrer hit. I 2017 var det netto utvandring av islandske, svenske, estiske, tyske, slovakiske, franske og danske statsborgere.

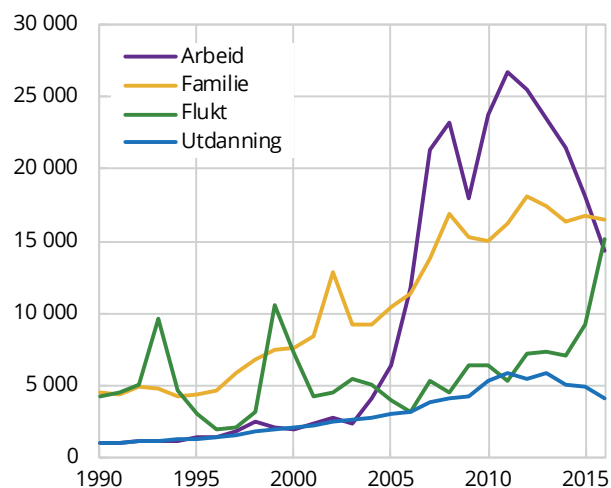
Figur 4.11 viser utviklingen i inn- og utvandringen de siste ti år for tre store grupper av innvandrere som i stor grad har kommet til Norge for å arbeide: polske, svenske og litauiske statsborgere. De heltrukne linjene viser innvandringen, mens de stiplede linjene viser utvandringen. For svenskene har utvandringen fra Norge vært høyere enn innvandringen i tre år nå. Blant polske og litauiske statsborgere er det fortsatt netto innvandring, men mye lavere enn tidligere.

Figur 4.11. Inn- og utvandring av polske, svenske og litauiske statsborgere de siste ti år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

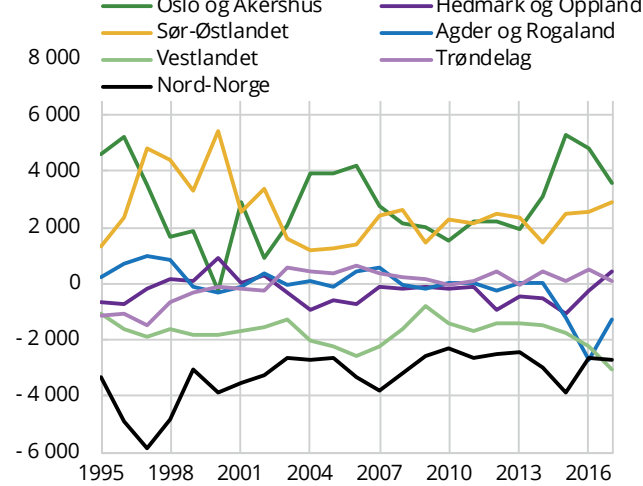
Figur 4.12. Innvandring etter innvandringsgrunn. 1990-2016. Tallene omfatter ikke nordiske statsborgere

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tallene som er publisert hittil i år viser innvandring etter statsborgerskap. Statistikken over innvandring etter innvandringsgrunn blir publisert i juni, men det er altså grunn til å tro at arbeidsinnvandringen har fortsatt nedover. Figur 4.12 viser innvandring etter innvandringsgrunn til og med 2016. Det har vært en klar nedgang i arbeidsinnvandringen siden toppåret 2011. For familieinnvandrere ser økningen ut til å ha stanset noe opp de siste årene, og det har vært en liten nedgang blant utdanningsinnvandrerne. Flyktningeinnvandringen økte kraftig i 2016, men både nedgangen i antall innvandring av syriske statsborgere (figur 4.10) og de lave asylsøkertallene (boks 1) taler for at denne innvandringen vil gå ned fra 2016 til 2017. Statistikken over innvandringsgrunn omfatter ikke nordiske statsborgere, som ikke behøver å oppgi innvandringsgrunn når de flytter til Norge. Men også blant de nordiske statsborgerne har det vært en klar nedgang i innvandringen siden 2011.

Figur 4.13. Innenlandsk nettotilflytting for landsdeler. 1995-2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Betydning av flyttinger for det regionale befolkningsmønsteret

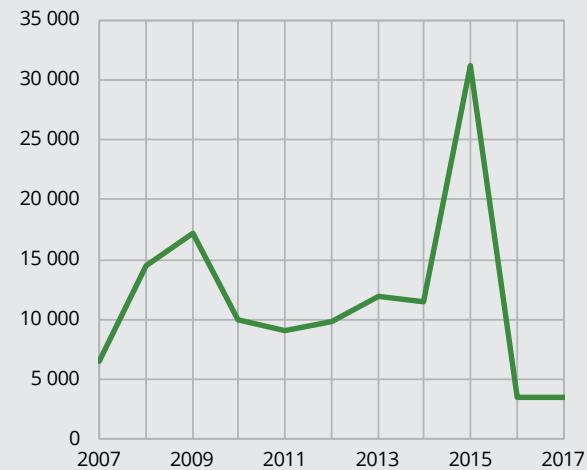
Nettotilflytting er differansen mellom innflytting og utflytting for et gitt geografisk område. Hvis denne er positiv bidrar flyttingen til befolkningsvekst, hvis den derimot er negativ bidrar den til befolkningsnedgang. For å undersøke de ulike kildene til regionale befolkningsendringer dekomponeres nettotilflytting ofte i innenlandsk nettotilflytting og nettoinnvandring. Summen av innenlandsk nettotilflytting og nettoinnvandring tilsvarer dermed nettotilflyttingen.

I Norge er det vedvarende forskjeller i hvilke landsdeler som vokser og krymper som følge av innenlandsk nettotilflytting. Av figur 4.13 ser vi at de innenlandske flyttestrømmene bidrar til større folkemengde i perioden 1995-2017 i landsdelene Oslo/Akershus og Sør-Østlandet, mens det er motsatt for Vestlandet og Nord-Norge. På det høyeste har Oslo/Akershus en innenlandsk netto tilflytting på omtrent 5 300 personer (2015). Nord-Norge har derimot den laveste innenlandske nettotilflyttingen i perioden. I 2015 flyttet det omtrent 3000 flere til andre deler av landet fra Nord-Norge enn hva denne landsdelen mottok tilbake.

Den innenlandske nettotilflyttingen faller brått i landsdelen Rogaland og Agder fra en positiv netto tilflytting på 26 personer i 2014 til en negativ nettotilflytting på 2 700 i 2016. Rogaland og Agder hadde i 2016 et lignende innenlandsk flytteunderskudd som Nord-Norge. I 2017 avtar netto innenlandsk utflytting fra Rogaland og Agder til omtrent 1 200 personer. Vestlandet fortsetter nedgangen fra 2014 og har i løpet av 2017 gått forbi Nord-Norge i netto innenlandsk utflytting. I 2017 flytter det omtrent 3 000 flere personer ut enn inn fra andre landsdeler. Oslo/Akershus har også opplevd en nedgang i innenlandsk nettotilflytting de siste år. Fra toppåret 2015 har innenlandsk nettoinnflytting sunket med omtrent 1 700 personer og er i 2017 omtrent 3 500. Etter 14 år med negativt innenlandsk flytteunderskudd

Boks 4.1. Lave asylsøkertall

Etter den store tilstrømningen av asylsøkere høsten 2015 har tallet på nye asylsøkere vært lavt både i 2016 og 2017. Figur 1 viser tall fra Utlendingsdirektoratet (UDI) over antall asylsøknader siden 2007. Mens tallet på asylsøknader i 2015 var på over 31 000, har nivået de siste to årene ligget rundt 3 500 årlig. Dette inkluderer 1 500 relokaliserte asylsøkere fra Hellas og Italia som vi mottok i 2016 og 2017

Figur 1. Søknader om asyl i Norge. 2007-2017

Kilde: Utlendingsdirektoratet (UDI).

til sammen. Nedgangen fra 2015 til 2016 kan ha flere forklaringer, blant annet overenskomsten mellom EU og Tyrkia som begrenset flyktningstrømmene inn til Hellas, i tillegg har økt grensekontroll i Norge og i andre europeiske land gjort det vanskelig å ta seg nordover i Europa.

Ikke alle som søker asyl i Norge får innvilget søknaden. Antall asylsøkere som fikk opphold i Norge nådde en topp i 2016 med nær 13 000 innvilgelser, ifølge UDIs tall. Dette omfatter både 12 450 som fikk opphold av UDI og 420 som fikk det i klageinstansen Utlendingsnemnda. Mange av innvilgelsene i 2016 gjaldt asylsøknader fra 2015.

I 2017 ga UDI opphold til nær 4 400 asylsøkere, en klar nedgang fra 2016. Drøyt 40 prosent av disse var statsborgere fra Syria, mens 18 prosent var fra Eritrea. De aller fleste asylsøkere fra disse to landene får opphold: I 2017 innvilget UDI godt over 90 prosent av alle søknadene i disse to gruppene, mens innvilgelsesandelen var under 30 prosent for asylsøkere fra Afghanistan og rundt 50 prosent for de fra Irak.

I tillegg kom nesten 3 300 overføringsflyktninger til i Norge i 2017. De aller fleste av disse, 2 900, var syriske statsborgere.

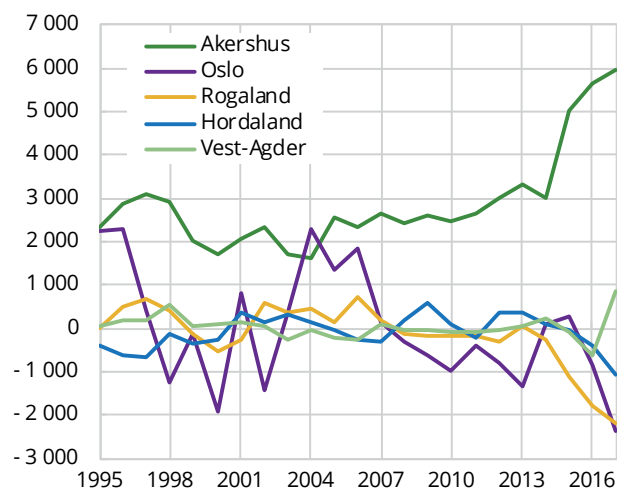
Se også www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/

har Hedmark og Oppland i 2017 et innenlandsk flytteoverskudd på omtrent 450 personer.

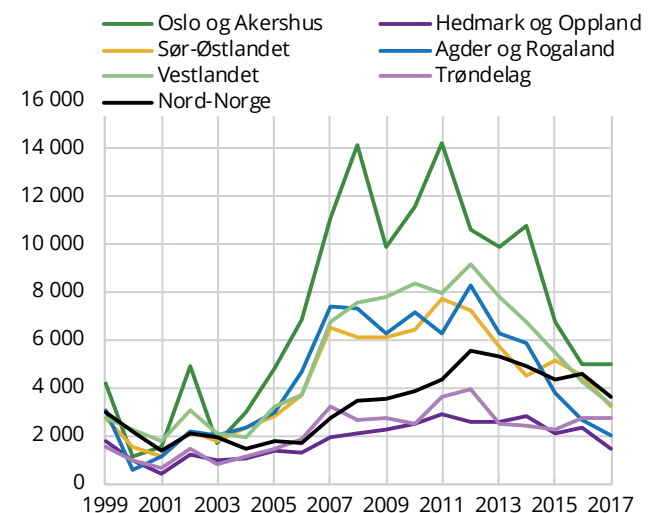
Ved å undersøke disse tallene på fylkesnivå, ser vi at det er store forskjeller innad i landsdelene. I figur 4.14 ser vi på utvalgte fylker som har preget befolkningsutviklingen i landsdelene. Akershus og Oslo har hatt en svært ulik utvikling. Akershus har hatt et positivt innenlandsk flyttetilskudd hvert år i perioden som har økt fra omtrent 3 000 personer i 2014 til like under 6 000 personer i 2017. For Oslo svinger den innenlandske nettotilflyttingen mye, enkelte år er den positiv

mens andre år er den negativ. I 8 av de siste ti år har Oslo hatt flere innenlandske utflyttere enn innflyttere. Summert over de siste ti årene har Oslo akkumulert et innenlandsk flyttetap på omtrent 7 200 personer. Omtrent 2 400 av disse er fra 2017.

Bildet blir også vesentlig endret når vi ser på Rogaland og Vest-Agder hver for seg. Den innenlandske nettotilflyttingen for Vest-Agder har økt fra -600 til nesten 900 fra 2016 til 2017. Rogaland har derimot hatt en tydelig negativ utvikling siden 2013, noe som kulminerte i et innenlandsk flyttetap på omtrent 2 200 personer i

Figur 4.14. Innenlandsk nettotilflytting for utvalgte fylker. 1996-2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.15. Nettoinnvandring til landsdelene. 1999-2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 4.2. Slik traff befolkningsframskrivingene

SSBs befolkningsframskrivinger framskrev en høyere befolkningsvekst i 2017 enn det som ble tilfellet. Den faktiske veksten i folketallet i 2017 ble på 37 300, mens framskrivingenes hovedalternativ (også kalt MMMM) tilsa en befolkningsvekst i 2017 på 57 500, altså 20 200 mer.

Dette avviket skyldtes først og fremst lavere nettoinnvandring. Nettoinnvandringen til Norge i 2017 ble på 37 600, 16 200 lavere enn framskrevet i hovedalternativet. Dette skyldes i all hovedsak at innvandringen ble lavere enn framskrevet. I befolkningsframskrivingene, som ble publisert i juni 2016, var anslagene for framtidig innvandring løftet ekstra som følge av den store tilstrømmingen av asylsøkere høsten 2015. Men siden da har antallet nye asylsøkere falt kraftig (se egen boks), og også innvandringen fra typiske arbeidsinnvanderland har falt raskere enn framskrevet.

Antall fødte ble 4 400 lavere enn framskrevet, mens antall døde ble omtrent som forventet i hovedalternativet.

Som vist i tabell 1, ble befolkningsveksten klart lavere enn i hovedalternativet (MMMM) og om lag 2 700 høyere enn i befolkningsframskrivingenes lavalternativ (LLML). Tallet på fødte endte også litt nærmere lavalternativet enn mellomalternativet, mens antall døde bare ble marginalt lavere enn hovedalternativet. Nettoinnvandringen i 2017 ble lavere enn framskrevet i lavalternativet.

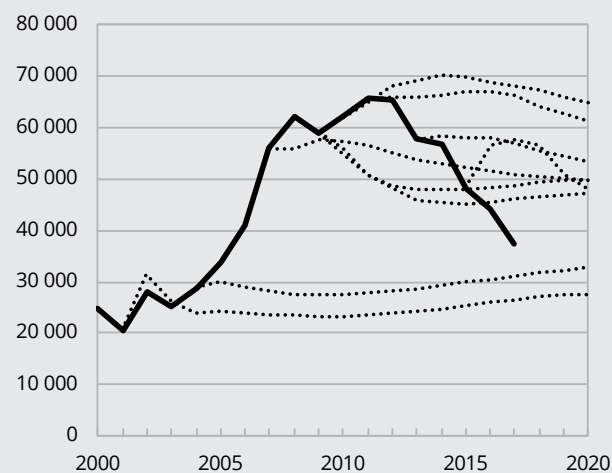
Figur 1 viser befolkningsveksten i Norge, faktisk og framskrevet i MMMM-alternativet siden årtusenskiftet. Mens framskrivingene på begynnelsen av 2000-tallet viste seg å framskrive for lav befolkningsvekst, ble veksten i 2017 lavere enn noen av befolkningsframskrivingene siden 2008-framskrivingen antok.

Avviket mellom faktisk og framskrevet folketall 1. januar 2018 ble på 32 500, eller 0,6 prosent av folketallet. Fordi de gjeldende befolkningsframskrivingene ble publisert i juni 2016, fanger aviket i folketallet opp avvikene i befolkningsvekst for både 2016 og 2017.

I 190 av Norges kommuner var aviket mellom framskrevet og faktisk folketall på under 1 prosent. Størst avvik i antall var det i Oslo kommune, som 1. januar i år hadde 673 500 innbyggere, hele 11 300 (1,6 prosent) lavere enn framskrevet.

Nye befolkningsframskrivinger vil bli publisert 26. juni i år.

Figur 1. Befolkningsvekst i Norge, faktisk (heltrukken linje) og framskrevet i MMMM-alternativet (prikkede linjer). 2000-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Befolkningsendringer i 2017, registrert og framskrevet (i 2016-framskrivingen)

	Fødte	Døde	Nettoinnvandring	Befolkningsvekst	Folketall 1. jan 2018
Framsrevet i hovedalternativet (MMMM)	61 000	41 100	37 600	57 500	5 328 100
i lavalternativet (LLML)	53 100	43 200	24 700	34 600	5 286 700
i høyalternativet (HHMH)	69 400	39 100	50 700	81 000	5 370 000
Faktisk	56 600	40 800	21 300	37 300	5 295 600
Avvik (fra hovedalternativet)	4 400	300	16 200	20 200	32 500

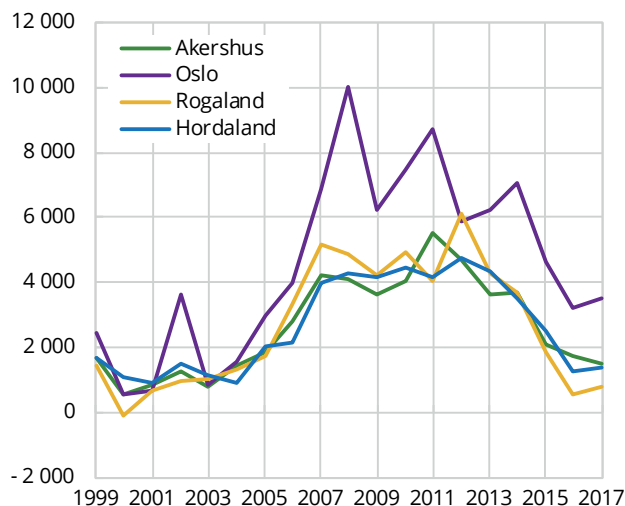
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2017. Mens utviklingen for Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har vært relativt flat, har Hordaland hatt en negativ innenlandsk nettoinnflytting som har tiltatt i størrelse siden 2015. I 2017 flyttet det ut nærmere 1 100 flere personer enn det flyttet inn fra resten av landet. Utviklingen i Rogaland og Hordaland stemmer godt overens med den negative utviklingen i olje- og gassrelaterte aktiviteter som følge av prisfallet på olje de siste årene, som særlig rammet fylker på Sør-Vestlandet.

La oss skifte fokus til flyttebalansen med utlandet for landsdelene og fylkene. Av figur 4.15 ser vi at nettoinnvandringen har vært positiv for alle landsdelene gjennom perioden 1999-2016. Det er landsdelene

Oslo/Akershus, Vestlandet og Agder/Rogaland har historisk hatt den største nettoinnvandringen. For Oslo og Akershus har nettoinnvandringen vært på over 14 000 personer enkelte år og var høyest i 2011. Nettoinnvandringen har sunket hvert år siden 2011, og de landsdelene med høyest nettoinnvandring har hatt det største fallet. Noe som fører til at Nord-Norge i 2016 gikk forbi Vestlandet, Agder/Rogaland og Sør-Østlandet i nettoinnvandring. Fra 2016 til 2017 har alle landsdelene hatt synkende nettoinnvandring, bortsett fra Oslo/Akershus og Trøndelag som har hatt en relativt flat utvikling. Nedgangen i nettoinnvandringen de siste årene har dermed bidratt til å bremse forskjellene i befolkningstilvekst mellom landsdelene.

Figur 4.16. Nettoinnvandring til utvalgte fylker. 1999-2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I figur 4.16 ser vi blant annet på Oslo og Akershus separat. Det er mye høyere nettoinnvandring til Oslo enn til Akershus. I 2017 var differansen nesten 2000 med en nettoinnvandring på omtrent 3 500 i Oslo. Det fører til at Oslo, på tross av negativ innenlandsk nettotilflytting, hadde positiv nettotilflytting i 2017 på omtrent 1 100 personer. Akershus hadde en innenlandsk nettotilflytting på over 7 400 personer, mens nettoinnvandringen kun utgjorde omtrent 1 500 personer. Oslo har høyest nettoinnvandring i alle år fra 2004, bortsett fra i 2012 da Rogaland hadde høyest nettoinnvandring med i overkant av 6 100 personer. Etter 2012 falt nettoinnvandringen raskt og utgjorde bare omtrent 780 personer i 2017. Rogaland (-1422) var sammen med Sogn og Fjordane (-171) og Finnmark (-42) de eneste fylkene som hadde negativ nettotilflytting dette året.

4.2. Arbeidsinnsats

Yrkesdeltaking og sysselsetting

Arbeidsstyrken, som er summen av de sysselsatte og de arbeidsledige i alderen 15-74 år, utgjorde 2 769 000 personer i 2017, ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU). De to siste årene har det bare vært mindre endringer i den samlede arbeidsstyrken, men sammenholdt med befolkningsøkningen, innebærer dette en klar reduksjon i andelen som er i arbeidsstyrken. Yrkesdeltakelsen for aldersgruppen 15-74 år falt til 69,8 prosent i 2017, fra 70,6 i 2016 og 71,2 prosent i 2015. Utviklingen i yrkesdeltakelsen bidro til lavere arbeidsledighet i 2017 enn året før. Ifølge AKU ble arbeidsledigheten 4,2 prosent regnet som årsgjennomsnitt for 2017, ned fra 4,7 prosent i 2016.

Siden århundreskiftet har det vært en nedgang i andelen sysselsatte på 3,2 prosentpoeng, korrigert for omleggingen av AKU i 2006, da aldersgrensen ble senket fra 16 til 15 år. Foruten nedgang i yrkesdeltakingen for ungdom, har nedgangen i den samlede yrkesdeltakingen sammenheng med at en større andel av

den yrkesaktive befolkningen nå er over 60 år. Denne aldersgruppen har en klart lavere yrkesdeltaking enn de yngre. Beregninger i SSB viser at de siste ti årene har endringen i alderssammensetningen trukket sysselsettingen for aldersgruppen 20-74 år ned med rundt 0,2-0,3 prosentpoeng hvert år. At det er blitt flere eldre, har siden 2003 trukket sysselsettingsandelen ned med 2,7 prosentpoeng. Andre forhold enn alderseffekten har derimot trukket andelen opp med 0,8 prosentpoeng i samme periode.⁷

I 2017 var 30,2 prosent i aldersgruppen 15-74 år utenfor arbeidsstyrken, det vil si verken sysselsatte eller arbeidsledige (tabell 4.1). Den økende andelen av personer utenfor arbeidsstyrken kan i stor grad forklares med at de store barnekullene født etter krigen har begynt å pensjonere seg og avspeiles i økningen i andelen på alderspensjon og førtidspensjon/uførepensjon. Yrkesaktiviteten til personer som er eldre enn 60 år er naturlig nok lavere enn for yngre aldersgrupper. Fra 2000 til 2010 fant det dessuten sted en økning i andelen unge under utdanning, men denne andelen har deretter holdt seg stabil. Siden århundreskiftet har andelen hjemmearbeidende i aldersgruppen 15-74 år gått ned fra 3 prosent til under 1.

En nyetablert statistikk for lønnstakere, som også inkluderer dem som er på korttidsopphold i Norge (uten å være registrert bosatt), viser en vekst på 41 000 lønnstakere det siste året. Om vi teller antallet jobber (arbeidsforhold) istedenfor personer, var veksten enda noe høyere, nærmere bestemt 51 000. Det har sammenheng med at en del personer har mer enn én jobb.

Det siste tiåret, og særlig etter finanskrisen i 2008, har andelen sysselsatte i befolkningen gått ned også i de aldersgrupper hvor yrkesaktiviteten er på det høyeste, det vil si mellom 30 og 55 år. Nedgangen har vært markant sterkere for dem med utdanning på

Tabell 4.1. Personer 15-74 år etter arbeidsstyrkestatus og hovedsakelig virksomhet i utvalgte år. Prosent av personer i alt

	2000	2010	2015	2016	2017
Sysselsatte	70,9	69,3	68,0	67,3	66,9
Deltidssysselsatte under utdanning	4,0	4,2	4,1	3,9	3,9
Deltidssysselsatte på førtidspensjon/uføre	0,6	0,8	0,6	0,6	0,6
Arbeidsledige	2,5	2,6	3,1	3,4	3,0
Personer utenfor arbeidsstyrken	26,6	28,1	28,8	29,4	30,2
Under utdanning	6,5	8,0	8,1	8,1	8,2
Hjemmearbeidende	3,0	1,4	1	0,9	0,8
Førtidspensjonister/uføre	8,5	10,0	9,2	9,1	9,1
Alderspensjonister	7,2	6,7	8,2	8,7	9,2
Andre	1,4	2,0	2,3	2,4	2,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

⁷ Brasch, T. og E. Horgen (2018): Nedgang i sysselsettingsandelen på grunn av flere eldre? Statistisk sentralbyrå.

Boks 4.3. Ny kvartalsstatistikk over antall arbeidsforhold

Antall arbeidsforhold er en kvartalsstatistikk som første gang ble publisert 4. januar 2018, med tall tilbake til 1. kvartal 2016. Statistikken gir tall for både antall arbeidsforhold (jobber) som lønnstaker og antall lønnstakere (personer). Forskjellen mellom tallene for lønnstakere og antall arbeidsforhold er at det siste også omfatter alle biarbeidsforhold. Statistikken baserer seg på fulltelling fra det som arbeidsgivere rapporterer månedlig til a-ordningen

og dekker alle arbeidsforhold uavhengig av om de er bosatt i Norge eller ikke.

Statistikken har dermed en annen populasjon enn Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og den årlige registerbaserte sysselsettingsstatistikken som bare omfatter personer registrert som bosatte i Det sentrale folkeregisteret. Tabell 1 gir en skjematisk fremstilling av forskjellene mellom statistikkene.

Tabell 1. Forskjeller mellom ulike sysselsettingsstatistikker

Egenskaper ved statistikkene	AKU	Årlig register sysselsetting	Antall arbeidsforhold	KNR
Datainnsamling	Utvalgsundersøkelse, telefonintervju	A-ordningen og andre offentlige registre	A-ordningen og andre offentlige registre	Bygger på tall fra flere statistikker
Definisjon av arbeid	Likt	Likt	Likt	Likt
Aldersavgrensning	15-74 år	15-74 år	Alle aldre	Alle aldre
Bosettingstatus	Bosatt i Norge og bosatte i Norge med arbeid i utlandet	Bosatte i Norge minus bosatte i Norge med arbeid i utlandet	Bosatte i Norge minus bosatte i Norge med arbeid i utlandet pluss ikke-bosatte med unntak av sjøfolk utenfor EØS-området	Bosatte i Norge minus bosatte i Norge med arbeid i utlandet pluss ikke-bosatte med unntak av tjenesteytere
Enhet	Person	Person	Person og jobb	Person og årsverk
Referanseperiode	Gjennomsnitt av alle uker i kvartalet	Tredje uke i november	Tredje uke i midt-måned i kvartalet	Gjennomsnitt av alle uker i kvartalet
Lønnstaker	Hovedjobb som lønnstaker	Hovedjobb som lønnstaker	Alle lønnstakere ¹	Hovedjobb som lønnstaker
Selvstendig	Hovedjobb som selvstendig	Hovedjobb som selvstendig	Ikke med	Hovedjobb som selvstendig
Familiearbeidskraft	Med, men ikke spesifisert	Med, men ikke spesifisert	Ikke med	Med, men ikke spesifisert
Utvalgsusikkerhet	Ja	Ja, for selvstendige og familiearbeidskraft	Nei	Nei
Oppdragstakere	Inkludert	Usikre, men noe for lavt ²	Usikre, men noe for lavt ²	Inkludert

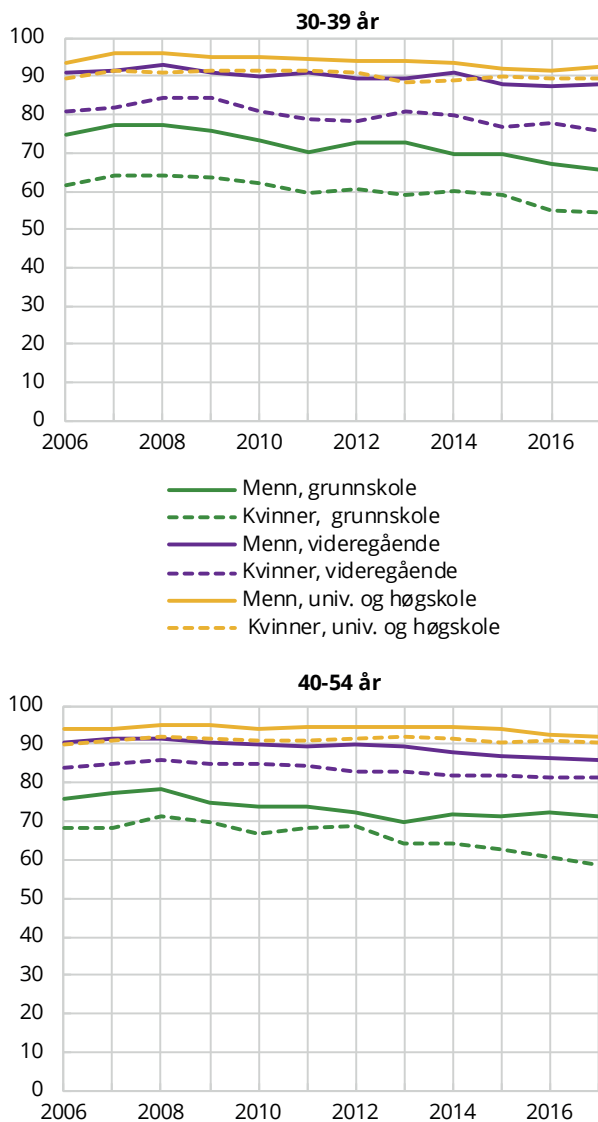
¹ Antall arbeidsforhold omfatter alle lønnstakere rapportert i a-ordningen, uansett om personen har et annet arbeidsforhold som selvstendig næringsrivende eller ikke.

² Årlig register og Antall arbeidsforhold tar kun med deler av gruppen «frilansere/opdragstakere m.m.» ettersom det kun er krav om å rapportere slike arbeidsforhold i a-ordningen når det utbetales lønn.

videregående nivå eller lavere, sammenlignet med dem som har utdanning fra universitet eller høyskole (figur 4.17 og 4.18). Det er bare blant kvinner med høyere utdanning at andelen sysselsatte ikke er blitt redusert. På den annen side var det blant kvinner med utdanning på grunnskolenivå i aldersgruppen 40-54 år at andelen sysselsatte falt mest i dette tiåret, med 9,7 prosentpoeng. Den økende overgangen til elektroniske og digitale løsninger i arbeidslivet har trolig medvirket til denne utviklingen. En del yrkesgrupper er på vikende front når det gjelder tallet på sysselsatte. Det gjelder eksempelvis kontormedarbeidere, kundebehandlere i bank og post, sentralbordoperatører og butikkmedarbeidere, hvor det i løpet av noen få år har skjedd større nedbemanninger som i stor grad har rammet kvinner med lav utdanning. Blant kvinner i alderen 40-54 år har også andelen på uføretrygd økt med om lag 2 prosentpoeng det siste tiåret (blant menn var økningen knapt halvparten så stor).

På grunn av den høye arbeidsledigheten i mange europeiske land har økende oppmerksomhet blitt rettet mot ungdom som verken er i arbeid eller utdanning. Dette gjelder også norsk ungdom, selv om problemene på arbeidsmarkedet har vært langt mindre i Norge sammenlignet med andre land. Med utgangspunkt i spørsmål i AKU er det anslått at 66 000 personer i aldersgruppen 15-29 år verken var i arbeid eller utdanning i 2017. Tallet har holdt seg nokså stabilt siden 2013 etter en økende tendens i årene etter den første tallfestingen på 51 000 personer i 2006. En god del av økningen i antall personer siden 2006 kan imidlertid forklares med at ungdomskullene de siste årene har vært større enn for ti år siden. Figur 4.19 viser at andelen har holdt seg noenlunde uendret siden 2010, feilmarginen tatt i betraktning.

Figur 4.17. Andel sysselsatte etter alder, kjønn og utdanningsnivå. 2006-2017. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Ettersom de fleste unge i aldersgruppen 15-19 år er omfattet av videregående skole, er andelen som verken er i arbeid eller utdanning for denne gruppen svært lav. Andelen er større for dem over 20, særlig i aldersgruppen 25-29 år. En høyere andel for kvinner enn for menn skyldes trolig i stor grad at en del av dem får barn. At 8 prosent av mennene i aldersgruppen 25-29 år verken var i arbeid eller utdanning i 2017, er langt mer bekymringsfullt.

Figur 4.20 viser andelen av de unge under 30 år som verken var i arbeid eller utdanning i 2016 i noen utvalgte OECD-land. For EU-landene samlet lå andelen på om lag 14 prosent i 2016, det vil si dobbelt så høyt som andelen i Norge. I Danmark og Sverige var andelen på Norges nivå, mens den var litt lavere i Nederland. På den annen side var det markant høyere andel av «utenforskap» blant de unge i land som Italia, Hellas og Spania.

Figur 4.18. Endring i sysselsettingsprosenten mellom 2006 og 2017 etter alder, kjønn og utdanningsnivå

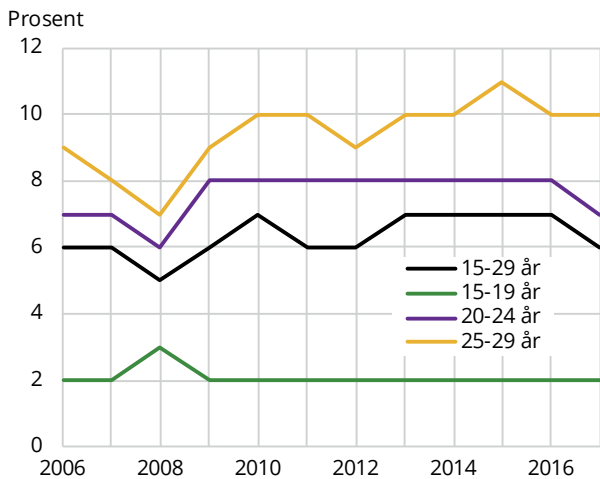

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Yrkesdeltakingen for aldersgruppen 15-19 år har vist en synkende tendens det siste tiåret for både menn og kvinner, og for menn har yrkesdeltakingen også gått klart ned i aldersgruppen 20-24 år. Nedgangen for gruppen 15-19 år har sammenheng med at færre ungdommer har deltidsjobb ved siden av skolegangen. Konjunkturutviklingen slår vanligvis mest ut i yrkesdeltakingen for ungdom. Utslaget var imidlertid svakere enn vanlig i den siste nedgangskonjunkturen, som i hovedsak hadde sammenheng med reduksjon i sysselsettingen i oljerelatert virksomhet. Denne nedgangen rammet i større grad voksne menn og slo ut i økt ledighet.

For aldersgruppen 67-74 år har yrkesdeltakingen vist en svakt stigende tendens siden århundreskiftet for både menn og kvinner. Dette kan delvis forklares ved at andelen av de yngste innen gruppen har økt. Yrkesdeltakingen både for menn og kvinner har økt for aldersgruppen 55-66 år. Dette har spesielt gjort seg gjeldende etter 2010, i stor grad som følge av pensjonsreformen.

Figur 4.19. Personer i alderen 15-29 år og finere aldersgrupper som verken er sysselsatt eller under utdanning. 2006-2017

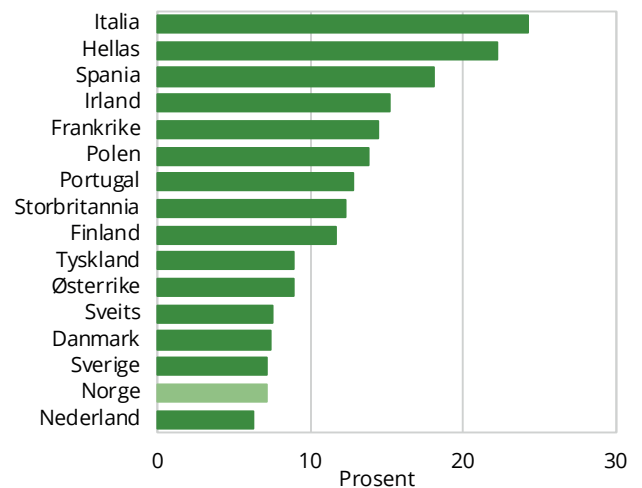
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen.

Et av siktemålene med pensjonsreformen, som trådte i kraft 1. januar 2011, var å stimulere eldre arbeidstakere til å utsette avgangen fra arbeidslivet. Både utvalgsundersøkelsen AKU og registerinformasjon i årene etterpå viser en gradvis økning i yrkesdeltakingen for de aktuelle årskullene. Tendensen til økende yrkesdeltaking startet imidlertid før reformen ble innført i 2011.

Utviklingen i yrkesdeltakingen etter ettårig alder 60-74 år for perioden 2008-2017 er vist i figur 4.21. Overgang til nytt datagrunnlag for registerbasert sysselsettingsstatistikk fra og med 2015 har medført at tallene før og etter ikke er helt sammenlignbare. Bruddet i tidsserien er imidlertid ikke større enn at vi med forbehold fortsatt kan sammenholde yrkesprosentene i 2015 med tidligere år.

Etter hvert som pensjonsreformen har kommet på avstand, kan vi observere en klar økning i yrkesdeltakingen for alle årskullene i aldersgruppen 62 til 66 år.

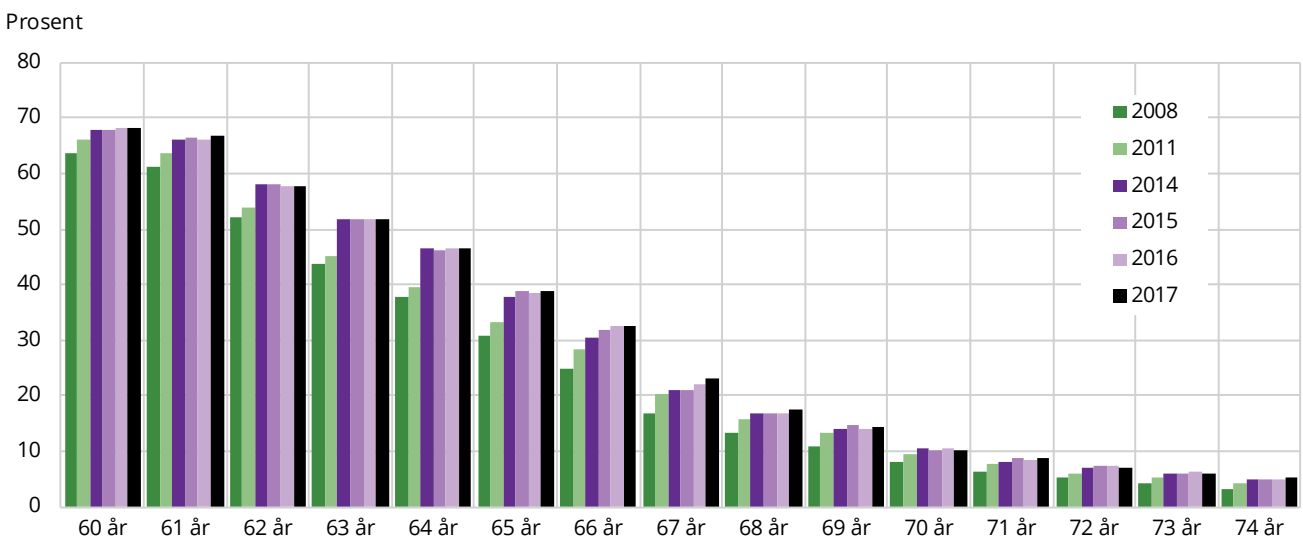
Figur 4.20. Personer i alderen 15-29 år som verken er sysselsatt eller under utdanning. Utvalgte OECD-land. 2016

Kilde: Eurostat.

Men fra 2014 har tallene stabilisert seg, med unntak av for 66-åringene, hvor veksten fortsatte fram til 2016. Yrkesdeltakingen har riktignok også økt for personer som er 60 og 61 år gamle, men økningen i årene etter pensjonsreformen har vært klart svakere enn for aldersgruppene som er omfattet av den. Den generelle økningen i yrkesdeltakingen for eldre arbeidstakere kan delvis forklares av strukturelle forhold som stigende utdanningsnivå i denne delen av befolkningen. Samtidig har senere årskull av kvinner hatt høyere deltaking i arbeidsmarkedet ved de fleste aldersgruppene enn tidligere kull. Veksten i yrkesdeltakingen for årskullene i alder 62-66 år har gjort seg gjeldende både for menn og kvinner, men utslagene ser ut til å være noe høyere for menn. Dette har sammenheng med at forholdsvis flere menn enn kvinner arbeider i privat sektor, hvor effekten av reformen er større enn i offentlig sektor. Her er det gamle systemet med avtalefestet pensjon (AFP) foreløpig videreført, noe som gir få insentiver til økt yrkesdeltaking.

Figur 4.21. Lønnstakere etter alder, i prosent av befolkningen samme aldersgruppe. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2008-2017

Kilde: NAVs Aa-register 2008-2014, A-ordningen fra 2015.

Sammenligning av sysselsettingsprosent og arbeidstid med andre land

I internasjonal målestokk er sysselsettingsandelen høy i Norge (tabell 4.2). Det gjelder spesielt for kvinner, hvor andelen sysselsatte i aldersgruppen 15-64 år i 2016 lå mer enn 13 prosentpoeng over gjennomsnittet for OECD. Til tross for at arbeidsledigheten i Sverige i november 2017 fortsatt var noe høyere enn i Norge, var sysselsettingsprosenten i aldersgruppen 15-64 år noe høyere for både menn og kvinner. Dessuten var den samlede sysselsettingsprosenten også i Danmark, Nederland, Tyskland, Storbritannia og Japan på nivå med Norge eller litt høyere. Japan er det landet i OECD-området som har klart høyest andel sysselsatte blant menn, og er også landet med lavest arbeidsledighet. Foruten Japan og Sverige har også Nederland, Tyskland, Storbritannia og Danmark høyere sysselsettingsprosent enn Norge for menn i aldersgruppen 15-64 år sett under ett. Sysselsettingsandelen i sør-europeiske land som Italia, Spania og Frankrike er vesentlig lavere enn i landene nevnt ovenfor. Det gjelder for begge kjønn, men særlig for kvinner. Samtidig var arbeidsledigheten på et høyt nivå i disse landene.

Sysselsettingsprosenten i Norge er spesielt høy sammenlignet med OECD-gjennomsnittet for aldersgruppen 55-64 år (tabell 4.3). Forskjellen i denne aldersgruppen var i 2016 på 8 prosentpoeng for menn og 18 prosentpoeng for kvinner. For denne aldersgruppen er sysselsettingsprosenten i Sverige noe høyere enn i Norge, og forskjellen er størst for kvinner. For menn i aldersgruppen 55-64 år er andelen klart høyest i Japan. Både Danmark, Nederland, Tyskland og Storbritannia har noe lavere andel enn Norge i denne aldersgruppen, særlig for kvinner. Sysselsettingsprosenten for kvinner er spesielt lav i sør-europeiske land som Italia, Spania og Frankrike.

Også blant ungdom i alderen 15-24 år er det relativt flere sysselsatte i Norge enn gjennomsnittet for OECD-landene, og forskjellen gjør seg spesielt gjeldende blant kvinner. For denne aldersgruppen er

Tabell 4.2. Sysselsettingsandel 2016 og arbeidsledighet november 2017 i utvalgte OECD-land. Prosent

	Sysselsettingsprosent 15-64 år			Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert
	I alt	Menn	Kvinner	Nov. 2017
Norge	74,4	75,8	72,8	4,1
Danmark	74,9	77,7	72,0	5,6
Finland	69,2	70,8	67,6	8,4
Sverige	76,2	77,5	74,8	6,4
Frankrike	64,6	68,0	61,4	9,2
Italia	57,2	66,5	48,1	11,0
Nederland	74,8	79,6	70,1	4,4
Spania	60,5	65,8	55,1	16,7
Storbritannia	74,3	79,1	69,5	4,3*
Tyskland	74,7	78,5	70,8	3,6
USA	69,4	74,8	64,0	4,1
Japan	74,3	82,5	66,1	2,7
OECD	67,0	74,8	59,4	5,6

* Oktober 2017.

Kilde: OECD Employment Outlook 2016, og OECD Labour force statistics.

sysselsettingsprosenten i Nederland, Danmark og Storbritannia høyere enn i Norge, mens den er lavere i Sverige, Finland og Tyskland. Andelen blant ungdom er spesielt lav i Italia, Spania og Frankrike, noe som framhever arbeidsmarkedsproblemer i disse landene.

For menn i aldersgruppen 25-54 år er sysselsettingsprosenten jevnt høy i de fleste OECD-land omfattet av tabell 4.3, bortsett fra Spania og Italia. Også for denne aldersgruppen er yrkesdeltakingen høyest i Japan. For kvinner ligger Sverige noe over Norge. Deretter følger Tyskland, Danmark, Nederland, Storbritannia og Finland. Frankrike ligger heller ikke langt etter i denne aldersgruppen. Kvinner i Italia og Spania ligger langt etter også i denne aldersgruppen.

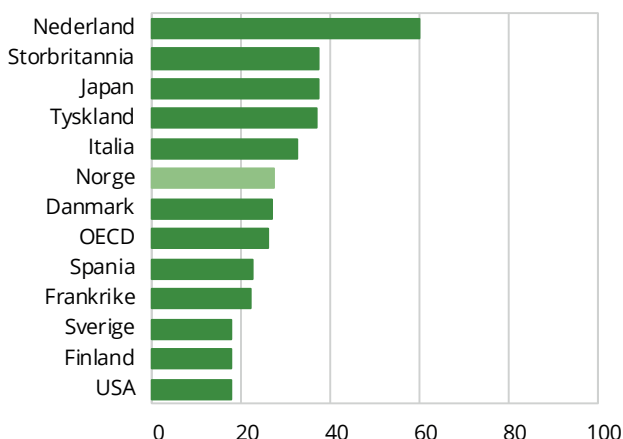
En sammenligning av sysselsettingsprosentene mellom ulike land overdriver forskjellene i arbeidsinnsats per innbygger. Det er i stor grad høyere andeler blant

Tabell 4.3. Sysselsettingsandeler i utvalgte OECD-land etter kjønn og alder i 2016. Prosent

	15-24 år		25-54 år		55-64 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Norge	48,1	50,3	84,5	80,8	75,7	69,5
Danmark	56,5	60,0	86,4	78,5	71,9	63,6
Finland	43,3	43,3	83,0	76,7	59,8	63,0
Sverige	42,9	45,9	88,0	83,7	77,6	73,6
Frankrike	30,2	26,3	84,7	75,9	51,6	48,3
Italia	19,2	13,7	79,3	58,5	61,7	39,7
Nederland	59,6	62,1	88,1	77,8	72,8	54,2
Spania	21,8	19,2	77,4	65,6	55,7	42,8
Storbritannia	53,3	54,2	89,2	76,9	69,3	58,0
Tyskland	47,0	44,5	88,1	79,8	73,7	63,6
USA	50,1	48,8	85,0	71,1	67,5	56,5
Japan	42,0	42,9	92,5	73,9	83,5	59,6
OECD	44,1	37,9	86,3	68,1	67,8	51,1

Kilde: OECD Employment Outlook 2017.

Figur 4.22. Andel sysselsatte kvinner med deltidsarbeid¹ i utvalgte OECD-land. Årsgjennomsnitt 2016. Prosent av alle sysselsatte kvinner

¹Deltidsarbeid er her definert som vanlig (i Norge: avtalt) arbeidstid på under 30 timer i uka i hovedjobben.

Kilde: OECD, Employment Outlook 2017.

ynge og eldre som medvirker til at en del land samlet sett kommer bedre ut. Disse aldersgruppene arbeider i langt større grad deltid enn aldersgruppen 25-54 år, og har dermed klart lavere arbeidsinnsats per sysselsatt. Deltidsarbeid er også langt mer utbredt blant kvinner enn blant menn, og høy kvinnelig yrkesdeltaking bidrar dermed til å trekke gjennomsnittlig arbeidstid ned.

Det høye innslaget av deltidsarbeid blant kvinner i Norge indikeres i figur 4.22, hvor det framgår at 27 prosent av de sysselsatte kvinnene har en avtalt arbeidstid på under 30 timer i uka. Flere land har imidlertid en enda høyere andel enn dette, noe som gjenspeiles av at gjennomsnittet for OECD ligger på 26 prosent. Deltidsandelen blant danske kvinner er på samme nivå som blant de norske, mens tyske og nederlandske kvinner har en klart høyere deltidsandel. Lavest andel på deltid er det blant sysselsatte kvinner i land som Finland, Sverige og USA.

Innvandrere på arbeidsmarkedet

Av den samlede registrerte sysselsettingen på 2 592 000 blant bosatte i henhold til Det sentrale folkeregisteret i 4. kvartal 2016, var 393 000 innvandrere (tabell 4.4). Personer som ikke forventes å oppholde seg i landet i mer enn 6 måneder, blir ikke inkludert som bosatte. Det gjelder blant annet personer som pendler til arbeid i Norge i kortere eller lengre perioder av gangen. I tillegg til de bosatte innvandrerne var det i 4. kvartal 2016 registrert 79 000 lønnstakere på korttidsopphold.

Nedgangen i oljevirksomheten og en generelt svakere utvikling på arbeidsmarkedet fra sommeren 2014, førte til lavere vekst enn tidligere år i antall sysselsatte innvandrere og lønnstakere på korttidsopphold i Norge. Den sterke veksten årene før må ses i sammenheng med utvidelsen av EU østover i 2004 og 2007, samt det norske EØS-medlemskapet, som blant annet skulle

sikre arbeidskraftmobilitet mellom landene.⁸ Det var samtidig en klar vekst også i tallet på sysselsatte innvandrere med bakgrunn fra blant annet Asia og Afrika.

Generelt avviker ikke sysselsettingsprosentene for innvandrere fra Vest-Europa og Nord-Amerika mye fra de tilsvarende tallene for den norskfødte befolkningen (tabell 4.5). Mannlige innvandrere i aldersgruppen 15-29 år fra EU-landene i Øst-Europa har høyere sysselsettingsprosent enn norskfødte menn i samme gruppe. Det skyldes at en god del av disse har kommet til Norge for å arbeide, mens de norskfødte i større grad er under utdanning. For kvinner i aldersgruppen 30-54 år ligger derimot sysselsettingsprosenten for innvandrere fra begge de to nevnte landgruppene en god del lavere enn for de norskfødte.

Sett under ett har innvandrere fra Asia, Afrika og Europa utenom EU langt lavere sysselsettingsprosent enn de norskfødte, men det er store variasjoner mellom enkeltland. For denne landgruppen er det spesielt sysselsettingsprosenten for kvinner som er vesentlig lavere enn for de norskfødte, og for aldersgruppen 30-54 år er avviket i 4. kvartal 2016 på hele 26 prosentpoeng. Sysselsettingsprosenten for menn fra denne landgruppen er også vesentlig lavere enn for norskfødte i alle aldersgrupper. Forskjellen sammenlignet med de andre gruppene må ses i sammenheng med at en stor del av innvandrerne fra gruppen utgjøres av flyktninger, mens de to første innvandrergruppene domineres av arbeidsinnvandrere.

Utdanning og tilbud av arbeid

Arbeidsmarkedet er blitt stadig mer spesialisert i løpet av de siste tiårene, og næringslivet har i økende grad etterspurt arbeidskraft med spesifikk utdanning, både på videregående og høyere nivå. For å møte den økte etterspørselen har det derfor også vært en sterk utbygging av utdanningssystemet slik det avspeiles i tallet på elever i videregående opplæring og studenter høyere utdanning.

Fra 1974 til 2006 var det flere reformer i videregående opplæring som førte til en betydelig vekst i andelen skoleelever blant 16-19-åringene. Fra 1994 har alle elever lovbestemt rett til videregående opplæring. At andelen for kvinner og menn i 2016 ikke er høyere enn 80 prosent av aldersgruppen, skyldes at den valgte aldersgruppen omfatter 4 årskull, mens utdanning med studiespesialisering vanligvis gjennomføres i løpet av 3 år (tabell 4.6). Avgrenset til elever og befolkningen i aldersgruppen 16-18 år er andelen omfattet av videregående opplæring godt over 90 prosent. Ettersom andelen kom opp på dette nivået rundt år 2000, er voksende ungdomskull den viktigste årsaken til økningen i tallet på skoleelever etter den tid. I 2016 var tallet på elever

⁸ Bakke, S. (2018): Lønnstakerne på korttidsopphold mer konjunkturutsatt. Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.4. Sysselsatte etter landbakgrunn i 4. kvartal utvalgte år. 1000 personer

	2007	2009	2012	2014	2015 ¹	2016 ¹
Ikke innvandrere	2 271	2 246	2 255	2 268	2 208	2 199
Innvandrere i alt	213	251	334	382	380	393
- Innvandrere, EU vest, Nord-Amerika etc.	68	78	92	99	96	95
- Innvandrere, EU øst	31	47	91	113	114	118
- Innvandrere, Asia, Afrika etc.	115	126	150	170	170	179
Bosatte i alt	2 484	2 497	2 589	2 650	2 588	2 592
Ikke bosatte	64	75	71	97	77	79

¹ På grunn av omlegging av den registerbaserte sysselsettingsstatistikken i 2015, er tallene for 2015 og 2016 ikke helt sammenlignbare med tidligere år.
Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk.

Tabell 4.5. Sysselsatte i prosent av befolkningen, etter kjønn, alder og landbakgrunn 4. kvartal 2016

	Menn			Kvinner		
	15-29 år	30-54 år	55-75 år	15-29 år	30-54 år	55-75 år
Ikke innvandrere	57,9	85,7	53,8	59,9	83,1	45,0
Innvandrere, EU vest, Nord-Amerika etc.	58,2	82,0	54,4	56,3	78,7	48,0
Innvandrere, EU øst	62,4	76,5	61,7	56,7	72,4	52,6
Innvandrere, Asia, Afrika etc.	42,5	63,7	38,5	39,7	57,1	33,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk.

Tabell 4.6. Elever i alderen 16-19 år i videregående opplæring i Norge og elever fra Norge i utlandet. Antall (1 000) og prosent av befolkningen 16-19 år

	1974	1982	1992	2002	2012	2015	2016
I alt	113,6	148,5	172,7	168,2	207,7	208,0	208,9
Menn	58,6	72,3	88,5	86,6	108,9	108,7	109,4
Kvinner	55,0	76,2	84,2	81,6	98,8	99,3	99,5
Andel 16-19 år i videregående opplæring. Prosent							
I alt	45,9	57,0	73,3	78,1	79,6	79,4	79,9
Menn	46,3	54,0	73,6	78,2	80,9	80,5	81,1
Kvinner	45,4	60,2	73,0	78,0	78,2	78,3	78,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk

i videregående opplæring i aldersgruppen inkludert norske elever i utlandet således på 208 900. Dette er 95 000 flere enn i 1974. Et høyere antall menn enn kvinner skyldes dels flere menn i befolkningen i den aktuelle gruppen samtidig som en større andel av kvinnene tar studiespesialisering og avslutter videregående i løpet av tre år.

Det er også flere som velger å ta høyere utdanning. Høsten 2016 var det totalt 289 000 studenter i høyere utdanning, medregnet dem som studerer i utlandet (tabell 4.7). Dette er mer enn 4 ganger så høyt, eller 221 000 flere, sammenliknet med 1974. Økningen i studenttallet var spesielt sterk fra begynnelsen 1990-tallet og utover ettersom utbygging av kapasiteten i høyere utdanning var et av tiltakene for å motvirke sterkt voksende arbeidsledighet blant ungdom i denne perioden. Etter 2002 har veksten i studenttallet vært noe svakere, i første rekke som følge av lavere vekst i andelen som tar høyere utdanning. Men også fra 2002 til 2016 har tallet på studenter økt med 66 000.

Selv om økningen i studenttallet i løpet av de siste tiårene også har gjort seg gjeldende blant menn, har veksten vært langt sterkere blant kvinner. Dette har

sammenheng med at en god del flere kvinner enn menn nå fullfører studieforberedende opplæring i videregående skole. Mens bare vel 10 prosent av kvinnene i aldersgruppen 19-24 år var studenter i høyere utdanning i 1974, var nærmere 43 prosent i høyere utdanning i 2016. For menn i samme aldersgruppe utgjorde andelen studenter i 2016 til sammenligning 28 prosent. Kvinnene utgjør derfor et klart flertall blant studentene. I aldersgruppen 25-29 år var nærmere 18 prosent av kvinnene og 14 prosent av mennene i høyere utdanning i 2016. For både menn og kvinner var andelen under utdanning i dette året svakt lavere enn i 2002. I tillegg til at utbyggingen av høyere utdanning har vært svakere etter 2002 enn i årene før, har om lag uendrede andeler for denne aldersgruppen sammenheng med tiltak for å øke fullføringshastigheten.

Den sterke økningen i tallet på elever i videregående opplæring og tallet på studenter i høyere utdanning har ført til at andelen av befolkningen i alderen 16 år og over med bare grunnskoleutdanning har falt markant fra nærmere 42 prosent i 1990 til 27 prosent i 2016.

Helt siden statistikken for fullføring i videregående skole ble etablert med dem som startet utdanning i 1994,

Tabell 4.7. Studenter i høyere utdanning i Norge og studenter fra Norge i utlandet. Antall (1 000) og prosent av befolkningen i aktuell aldersgruppe

	1974	1982	1992	2002	2012	2015	2016
Studenter i høyere utdanning, 1000 personer							
I alt	68,0	85,0	159,8	223,1	261,2	283,1	289,0
Menn	39,8	42,8	73,8	89,7	104,5	113,8	116,5
Kvinner	27,3	41,5	86,0	133,4	156,7	169,3	172,5
Andel 19-24 år i høyere utdanning							
Menn	13,2	11,6	19,9	24,5	26,1	27,9	28,1
Kvinner	10,4	12,6	23,8	36,0	39,1	42,3	42,6
Andel 25-29 år i høyere utdanning							
Menn	6,7	7,8	10,7	14,9	13,2	13,7	14,0
Kvinner	3,2	5,7	10,4	17,8	17,2	17,6	17,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk

Tabell 4.8. Elever som startet på videregående trinn 1 (Vg1) for første gang høsten 2011, og status for oppnådd nivå i videregående opplæring etter fem år (2016). Prosent

	Alle	Studieforberedende			Yrkesfaglig		
		Begge kjønn	Menn	Kvinner	Begge kjønn	Menn	Kvinner
Fullført på normert tid	58,3	75,7	71,2	79,5	39,9	33,3	48,7
Fullført på mer enn normert tid	14,7	10,2	10,7	9,8	19,5	22,6	15,1
Fortsatt i videregående opplæring etter 5 år	5,7	2,2	2,8	1,6	9,3	10,3	8,0
Gjennomført VG3 eller fagprøve ikke bestått	6,4	6,5	8,7	4,6	6,3	6,1	6,6
Sluttet underveis	14,9	5,4	6,6	4,5	25,0	27,6	21,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk

har vi sett klare problemer med gjennomføringen. Av tabell 4.8 går det fram at bare 58 prosent av de knapt 65 000 elevene som startet på videregående opplæring i 2011 hadde fullført på normert tid. Fem år etter at utdanningen startet, det vil si i 2016, var fullføringsprosenten ikke kommet høyere enn 73, og 15 prosent, det vil si nærmere 10 000, hadde sluttet underveis.

Problemene med svak gjennomføring gjør seg spesielt gjeldende i yrkesfaglig opplæring, og gjelder menn i langt større grad enn kvinner. Av de 31 500 som startet på yrkesfaglig opplæring i 2011, hadde bare 59 prosent, eller rundt 18 500, fullført i 2016. For menn var fullføringsgraden etter fem år bare 56 prosent, mens den lå på 64 prosent for kvinner. 25 prosent av de som startet med yrkesfaglig videregående opplæring i 2011, eller nærmere 8 000 personer hadde sluttet i utdanningen. Blant de vel 33 000 som startet i et studieforberedende utdanningsløp i 2011, hadde 86 prosent fullført i 2016. Også innen studieforberedende var fullføringsandelen noe høyere for kvinner enn for menn, med 89 prosent versus 82.

Tabell 4.9 viser at det også er problemer med gjennomføringen i masterstudiene. Bare rundt 50 prosent fullfører i løpet av normert tid. Sju år etter oppstart har fullføringen de siste årene riktignok kommet opp i rundt 73 prosent. Ved å sammenligne de som startet med masterstudiene i henholdsvis 2006, 2007, 2008 og 2009, kan en se at det er en svak forbedring i gjennomføringen i løpet av sju år etter oppstart, mens andelen som har avbrutt studiene har gått svakt ned.

Tabell 4.9. Gjennomføring for nye studenter på utvalgte 5-årige masterutdanninger, og status 7 år etter oppstart

	Oppstart			
	2006	2007	2008	2009
Fullført innen 5 år	51,3	51,8	48,2	49,8
Fullført innen 7 år	20,2	19,5	24,4	22,9
Fortsatt i et av studiene som inngår	4,6	6,6	5,7	5,8
Fullført lavere grad	8,0	7,4	6,5	7,8
Fullført annen høyere grad	1,0	0,5	1,2	1,3
I gang med annet studium	4,4	5,1	4,6	4,7
Avbrutt i løpet av 1. år	3,6	3,3	3,0	2,5
Avbrutt senere	6,9	5,7	6,4	5,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5. Offentlig forvaltning

Offentlig forvaltnings inntekter økte i 2017 etter en svak nedgang året før. Inntektsveksten var sterkere enn utgiftsveksten og overskuddet i sektoren økte for første gang på fem år. Sammen med betydelige kursgevinster på verdipapirer medførte dette en økning i offentlig forvaltnings finansielle nettformue på mer enn 1 100 milliarder kroner, hvorav størstedelen er plassert i utlandet. Volumveksten i offentlig konsum i 2017 er foreløpig beregnet til 2,0 prosent, om lag samme veksttakt som året før. Per innbygger var økningen på 1,2 prosent. Realinvesteringene i sektoren økte i volum med 5,8 prosent, mens antall sysselsatte personer økte med 1,2 prosent.

5.1. Offentlig forvaltnings inntekter, utgifter og finansiell stilling

Lav vekst i inntektene fra Fastlands-Norge

Offentlig forvaltnings samlede inntekter anslås til 1 770 milliarder kroner i 2017, 87 milliarder høyere enn året før. Høyere skatter og utbytte fra selskaper i petroleumssektoren forklarer mer enn halvparten av denne økningen. Petroleumsinntektene er anslått til 187 milliarder i 2017 – noe som er nesten 60 milliarder mer enn året før. Petroleumsinntektene tilsvarer dermed 5,7 prosent av BNP. I årene 2000-2012, da disse inntektene var på sitt høyeste, utgjorde de om lag 13 prosent av BNP i gjennomsnitt.

Skatter og avgifter fra Fastlands-Norge, inkludert trygdepremier og arbeidsgiveravgift, er beregnet til 1 179 milliarder i 2017. Dette er en økning på knapt 1,5 prosent sammenlignet med året før. Foreløpige anslag på utlignede selskapskatter viser en klar nedgang i 2017, etter en kraftig økning året før. Store deler av økningen i 2016 knyttet seg til finansnæringen, der det

erfaringsvis er betydelige årlige svingninger i skattene, blant annet som følge av gevinster og tap på finansielle instrumenter. Det er derfor anslått at deler av den store skatteøkningen i 2016 var av engangskaraktér.

Formuesinntekter utenom petroleumsinntekter er den inntektsposten med sterkst vekst de siste årene. I 2017 utgjorde disse inntektene til sammen 295 milliarder kroner. Denne inntektsposten inneholder renter og utbytte på formuen i Statens pensjonsfond utland (SPU), som er bygd opp på grunnlag av statlige petroleumsinntekter. I tillegg inngår utbytte fra selskaper der det offentlige er eier, eksempelvis Yara, Telenor og DnB, samt overføringer fra Norges Bank.

Utgifter til alderspensjoner øker

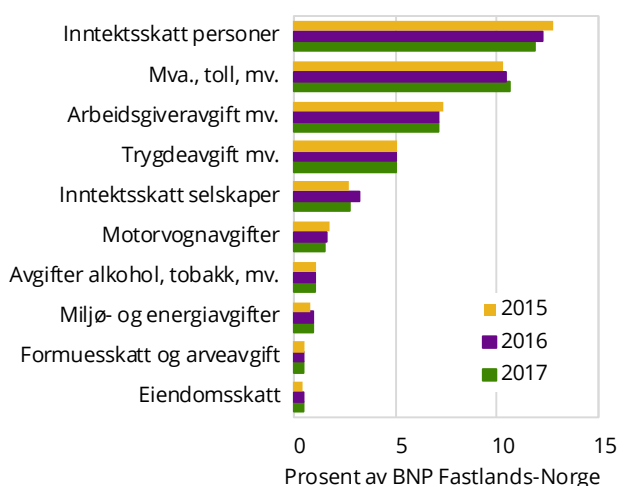
Offentlig forvaltnings utgifter i 2017 er beregnet til 1 624 milliarder kroner – en nominell vekst på drøyt 4 prosent fra 2016. Investeringer i realkapital er den utgiftskategorien med sterkst økning de siste årene. Samlede investeringer utgjorde 176 milliarder kroner i 2017 – en vekst på 15 milliarder sammenlignet med

Tabell 5.1. Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter. Milliarder kroner

	2010	2015	2016	2017
Inntekter	1 433	1 686	1 683	1 770
Inntekter utenom petroleumsvirksomhet	1 142	1 500	1 554	1 583
Skatter og avgifter	665	797	831	837
Trygde- og pensjonspremier	243	326	331	343
Formuesinntekter	153	276	288	295
Brukerbetalinger, salg og overføringer	80	101	104	108
Petroleumsinntekter	292	186	129	187
Skatter og avgifter	179	76	46	84
Utbytte fra Statoil og SDØE	113	110	83	103
Utgifter	1 148	1 497	1 558	1 624
Lønnskostnader	340	449	463	483
Kjøp av varer og tjenester	151	193	201	213
Formuesutgifter	32	25	22	21
Stønader i naturalia (produktkjøp til hush.)	56	72	75	76
Stønader i kontanter	346	457	475	490
Subsidier	52	64	67	70
Løpende overføringer, inkl. kapitaloverføringer	66	90	93	95
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	105	148	161	176
Overskudd (nettofinansinvesteringer)	285	189	124	146

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.1. Skatter og avgifter i offentlig forvaltning (eksklusive petroleumsskatt)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

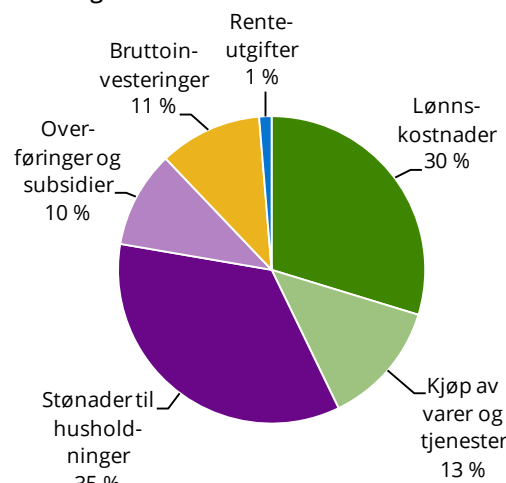
året før. En vesentlig del av denne veksten skyldtes anskaffelsen av seks nye kampfly til Forsvaret. For nærmere beskrivelse av realinvesteringene, se kapittel 5.2.

Stønadene til husholdningene beløp seg til 566 milliarder kroner i 2017, noe som utgjør drøyt en tredjedel av totale offentlige utgifter. Av dette gikk 76 milliarder til kjøp av varer og tjenester levert av private¹ til individuelt konsum, for eksempel offentlige refusjoner for medisiner og legebehandlinger. De resterende stønadene på 490 milliarder var kontantytelser, hovedsakelig gjennom folketrygden. Alderspensjon er den dominerende ytelsen. Utbetalingene av alderspensjon, gjennom folketrygden og Statens pensjonskasse, beløp seg til 232 milliarder kroner i 2017. De siste ti årene har veksten i disse alderspensjonene vært betydelig. I 2007 stod alderspensjonene i folketrygden alene for 10 prosent av de offentlige utgiftene. I 2017 hadde denne andelen økt til 13 prosent. Økningen skyldes både at det har blitt flere alderspensjonister og at pensjonsreformen som trådte i kraft i 2011, har gjort det mulig å kombinere arbeid og uttak av pensjon fra 62 års alder – en mulighet mange har benyttet seg av. For pensjonister som har jobbet i privat sektor innebærer tidlig uttak av pensjonsrettigheter imidlertid at de må dele sine pensjonsrettigheter på flere år. For staten vil derfor tidlig uttak av pensjon i liten grad påvirke statens samlede pensjonsutgifter over tid, selv om økt adgang til tidlig pensjonsuttak etter 2011 har økt statens pensjonsutbetalinger i de senere årene.

Den årlige pensjonsutbetalingen per alderspensjonist vokste sterkere enn konsumprisindeksen (KPI) hvert år fram til 2015. De siste tre årene har imidlertid pensjonsutbetalingene vokst på linje med, eller svakere, enn KPI. Tallene gjelder alderspensjon før skatt, og der pensjonistenes inntekter utenom folketrygden ikke er medregnet. Beregninger av allerede opptjente

¹ I nasjonalregnskapet benevnes slike utgifter som «stønader i natura» og/eller «produktkjøp».

Figur 5.2. Offentlig forvaltnings utgifter etter art. Prosent av totale utgifter. 2017

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.2 Stønader i kontanter til husholdninger. Milliarder kroner

	2010	2015	2016	2017
Stønader i alt	346	457	475	490
Pensjoner	204	298	313	327
herav alderspensjoner	135	210	222	232
Arbeidsrelaterte stønader	95	109	110	110
herav arbeidsløshetsstønader	12	14	16	14
herav arbeidsklaringspenger	28	35	35	34
herav sykepenger	34	39	39	39
Forsørgerstønader	20	20	20	19
Utdanningsstønader	9	11	11	12
Sosialstønad, bostøtte, mv.	18	19	21	22

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

rettigheter til alderspensjon er nærmere omtalt i kapittel 5.3.

De øvrige stønadene har vokst langt mindre enn alderspensjonene. Dette gjelder for eksempel barnetrygd, der generelle satsen for stønad ikke har blitt prisjustert på 20 år. Dette har bidratt til at samlede stønader, inkludert alderspensjoner, kun utgjør et drøyt prosentpoeng mer som andel av offentlige utgifter i 2017, sammenlignet med situasjonen for 10 år siden.

Overskudd tilsvarende 4,4 prosent av BNP

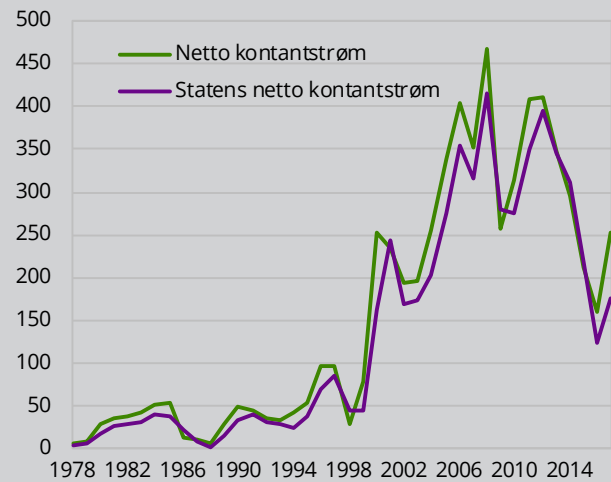
I perioden 2000-2012 utgjorde det offentlige overskuddet mer enn 13 prosent av BNP i gjennomsnitt. Dette er svært høyt både i historisk og internasjonalt perspektiv. Ved å følge handlingsregelen for bruken av petroleumsmoen har den norske staten i denne perioden vært i stand til å bygge opp en betydelig finansformue – blant annet gjennom Statens pensjonsfond utland. Lavere inntekter blant annet som følge av oljeprisfallet, i kombinasjon med vekst i offentlige utgifter, resulterte i en kraftig nedgang i offentlig forvaltnings overskudd i perioden 2013-2016. Dette ble motvirket av relativt høy avkastning på aksjeporteføljen og kronesvekkelsen etter oljeprisfallet i 2014. I 2017 øker imidlertid overskuddet igjen, og anslås til 146

Boks 5.1. Netto kontantstrøm fra olje- og gassutvinning

Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, definert som bruttoprodukt minus lønnskostnader og løpende investeringer, økte med 93 milliarder kroner eller 58 prosent til 252 milliarder kroner fra 2016 til 2017. Økningen skyldtes blant annet en økning i den nominelle prisen på råolje målt i norske kroner på om lag 22 prosent fra året før. Prisen på gass følger i store trekk oljeprisutviklingen, men med noe forsinkelse. Prisøkningen ble motvirket av at samlet produksjonen av olje og gass sank med 6 prosent. Netto kontantstrøm ble i tillegg positivt påvirket av at investeringene sank med 16 milliarder kroner. Lønnskostnadene, som tilsvarer 15 prosent av netto kontantstrøm, sank med nesten 1,5 milliarder kroner.

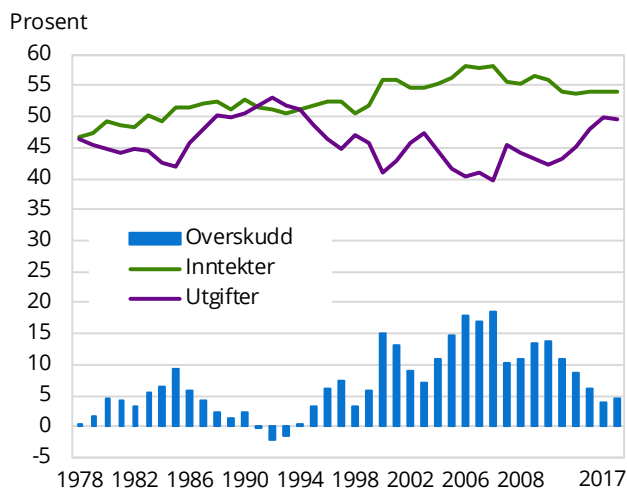
Statens nettokontantstrøm fra petroleumsvirksomheten i 2017 ble av Finansdepartementet i september anslått til 175 milliarder kroner, en økning på 51 milliarder kroner fra 2016. Økningen skyldes både høyere skatteinntekter og økning av inntektene til statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE). Statens nettokontantstrøm ble til en viss grad negativt påvirket av lavere renter og utbytte fra Statoil.

Figur 1. Kontantstrøm fra utvinning av olje og gass. Nominelle milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.3. Inntekter, utgifter og overskudd i offentlig forvaltning. Prosent av BNP

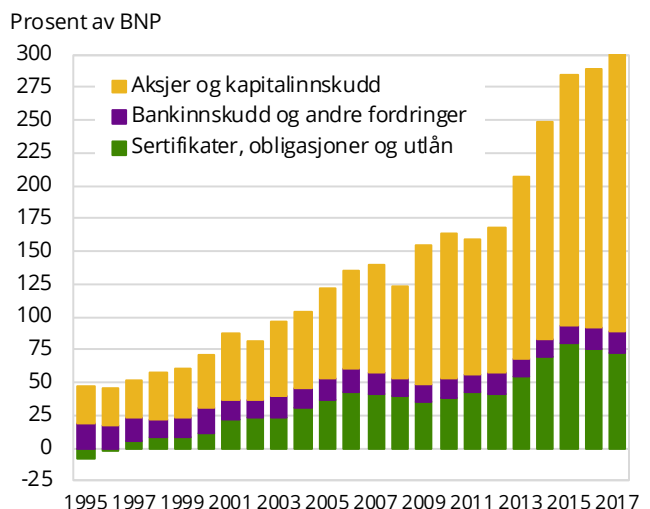
Kilde: Statistisk sentralbyrå

milliarder kroner – noe som er 21 milliarder høyere enn året før og tilsvarer 4,4 prosent av BNP.

Svært store kursgevinster i 2017

Offentlig forvaltnings netto finansformue er beregnet til 10 162 milliarder kroner ved utgangen av 2017, ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapets finansregnskap. Dette er mer enn tre ganger så høyt som BNP. Finansformuen økte med 1 146 milliarder sammenlignet med utgangen av 2016. Gevinster som følger av prisstigning på utenlandske verdipapirer i SPU, sto for nærmere 1 000 milliarder av dette. Verdien av SPU utgjorde ved utgangen av 2006 knapt 60 prosent av den samlede finansformuen i offentlig forvaltning. Som følge av høye petroleumsinntekter og overskudd i staten, i tillegg til flere år med svært store kurs- og valutagevinster i fondet, har andelen økt markant. Per

Figur 5.4. Nettofordringer i offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

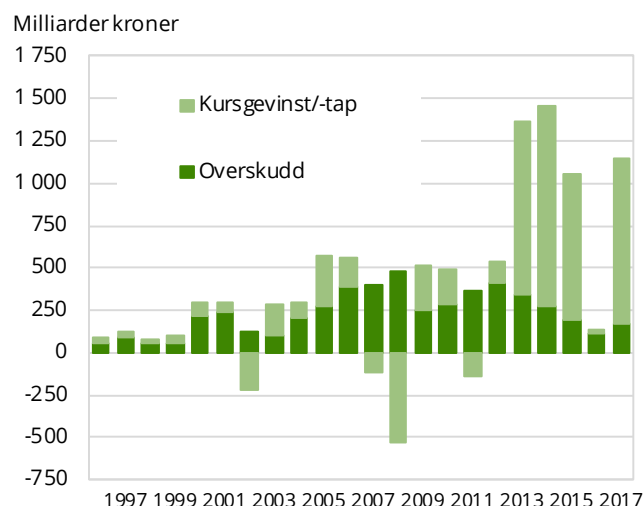
utgangen av 2017 er det beregnet at verdien av fondet utgjorde 83 prosent av samlet finansformue i offentlig forvaltning.

Fremdeles underskudd i kommuneforvaltningen

Foreløpige bokførte tall for kommuneforvaltningens inntekter og utgifter viser et underskudd på 13 milliarder kroner i 2017. Dette er på samme nivå som de to foregående årene. Teknisk beregningsutvalg for kommuneøkonomien peker på høyt og økende investeringsnivå som en årsak til det vedvarende underskuddet i sektoren.

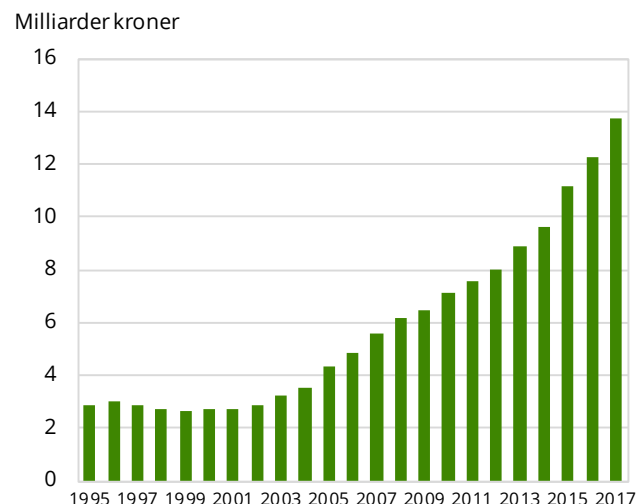
Kommuneforvaltningens inntekter fra eiendomsskatt økte kraftig fra 2016 til 2017. Nesten 14 milliarder kroner ble hentet inn i form av eiendomsskatt i 2017 – noe som er over 12 prosent mer enn i året

Figur 5.5. Nettofordringsendring i offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.6. Inntekter fra eiendomsskatt i kommunene

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.3. Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter. Bokførte tall. Milliarder kroner

	2010	2015	2016	2017
Inntekter	367	484	511	538
Skatter og avgifter	146	177	194	203
Formuesinntekter	14	19	17	18
Brukerbetalinger, salgsinntekter, mv.	48	61	64	66
Overføringer	159	226	236	251
Utgifter	388	499	524	552
Lønnskostnader	197	258	269	282
Kjøp av varer og tjenester	74	92	95	101
Stønader til husholdninger	30	40	43	45
Overføringer, renter og subsidier	38	49	50	51
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	48	60	68	72
Overskudd (nettofinansinvesteringer)	-20	-15	-14	-13

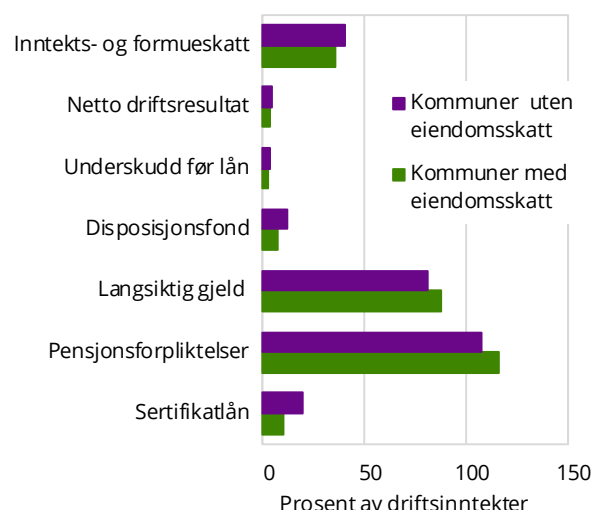
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

før. Eiendomsskatten utgjør likevel en liten andel av de samlede inntektene – omtrent 2,5 prosent i 2017. Denne andelen har imidlertid doblet seg siden begynnelsen av 2000-tallet.

Kommuner uten eiendomsskatt er folkerike og formuende

Det var 60 kommuner uten eiendomsskatt i 2017, mens 366 kommuner hadde eiendomsskatt. Om lag 20 prosent av befolkningen bor i kommuner uten eiendomsskatt. Noen av disse personene betaler likevel eiendomsskatt, hvis de for eksempel har hytter som ligger i kommuner med eiendomsskatt. Av de 60 kommunene uten eiendomsskatt, har 32 prosent 20 000 innbyggere eller flere. Blant de 366 kommunene med eiendomsskatt, har bare 11 prosent et innbyggertall i denne størrelsesordenen. Om lag halvparten av de 60 kommunene uten eiendomsskatt ligger på Østlandet, i fylkene Akershus, Buskerud og Vestfold.

Figur 5.7. Finansielle nøkkeltall for kommuner. 2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Når vi sammenligner alle landets kommuner i 2016, finner vi at kommunene uten eiendomsskatt hadde høyere driftsresultat, men også større underskudd før lånetransaksjoner sett i forhold til driftsinntektene, enn kommuner med eiendomsskatt. Blant kommunene med eiendomsskatt, finner man de såkalte kraftkommunene – kommuner som har høye inntekter både fra kraft- og energiproduksjon, men også fra eiendomsskatt på kraftstasjoner og annet produksjonsutstyr. Dersom man holder disse kommunene utenfor, vil kommunene med eiendomsskatt ha et noe større underskudd enn kommuner uten eiendomsskatt. For de øvrige nøkkeltallene, er det minimale forskjeller.

Kommuner uten eiendomsskatt hadde høyere andel oppsparte midler til disposisjon i fond, lavere langsiktig gjeld og lavere pensjonsforpliktelser enn kommuner med eiendomsskatt i 2016, men høyere andel sertifikatlån. Langsiktig gjeld og pensjonsforpliktelser er imidlertid en relativt høye målt mot brutto driftsinntekter, både for kommuner med og uten eiendomsskatt.

I alle kommuner utgjør skatt på inntekt og formue den høyeste andelen av total inntekt. Kommuner uten eiendomsskatt får imidlertid inn høyere andel av inntekten fra inntekts- og formuesskatt enn kommuner med eiendomsskatt.

Størrelsen på inntekts- og formuesskatten til kommunene varierer blant annet med alderssammensetningen i kommunen og sysselsettingsgraden, men også befolkningens inntekts- og formuesnivå. Husholdningene i kommunene uten eiendomsskatt har noe høyere inntekt og formue enn husholdningene i kommunene med eiendomsskatt. I 2016 hadde 43 prosent av husholdningene i kommunene uten eiendomsskatt en samlet inntekt på 750 000 kroner eller over, og 16 prosent av husholdningene hadde en formue på 4 millioner eller mer. I kommunene med eiendomsskatt hadde 40 prosent av husholdningene en samlet inntekt på 750 000 kroner eller over, og 10 prosent hadde en formue på 4 millioner eller mer.

5.2. Offentlig konsum, realinvesteringer og sysselsetting

Sterkest konsumvekst i kommunene

Volumet av totalt konsum i offentlig forvaltning var ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet 2,0 prosent høyere i 2017 sammenlignet med året før, omtrent samme vekst som i 2016. Konsumveksten var 2,7 prosent i kommuneforvaltningen og 1,2 prosent i statsforvaltningen. I statsforvaltningen ble veksten dempet med nesten 1 prosentpoeng i forhold til veksten

i 2016. I kommuneforvaltningen var det helsetjenester og annet kommunalt konsum, bestående av blant annet offentlig administrasjon og næringsøkonomiske formål, som hadde den sterkeste veksten. I staten vokste utgiftene knyttet til helse og alminnelig offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen og næringsøkonomiske formål sterkest. Regnet per innbygger økte det totale offentlige konsumet i volum med 1,2 prosent i 2017.

Målt i løpende priser økte det offentlige konsumet med 4,4 prosent til 791 milliarder kroner i 2017. Det utgjorde snaut 24 prosent av BNP totalt og 28 prosent av BNP Fastlands-Norge.

Offentlig konsum er summen av egen produksjon i forvaltningen og kjøp av varer og tjenester fra andre produsenter til disposisjon for husholdningene (produktkjøp), fratrukket gebyrer for egenandeler og brukerbetaling, og verdien av egne investeringsarbeider - se tabell 5.4. Forvaltningens egen produksjon måles ved å summere produksjonskostnadene. I både stats- og kommuneforvaltningen er det lønnskostnadene som er den største kostnadskomponenten. Det var sterkere vekst i produksjonen i kommuneforvaltningen enn i statsforvaltningen i 2017. Både produktinnsatsen og lønnskostnadene økte mer i kommuneforvaltningen.

Jevn fordeling mellom kommunalt og statlig konsum

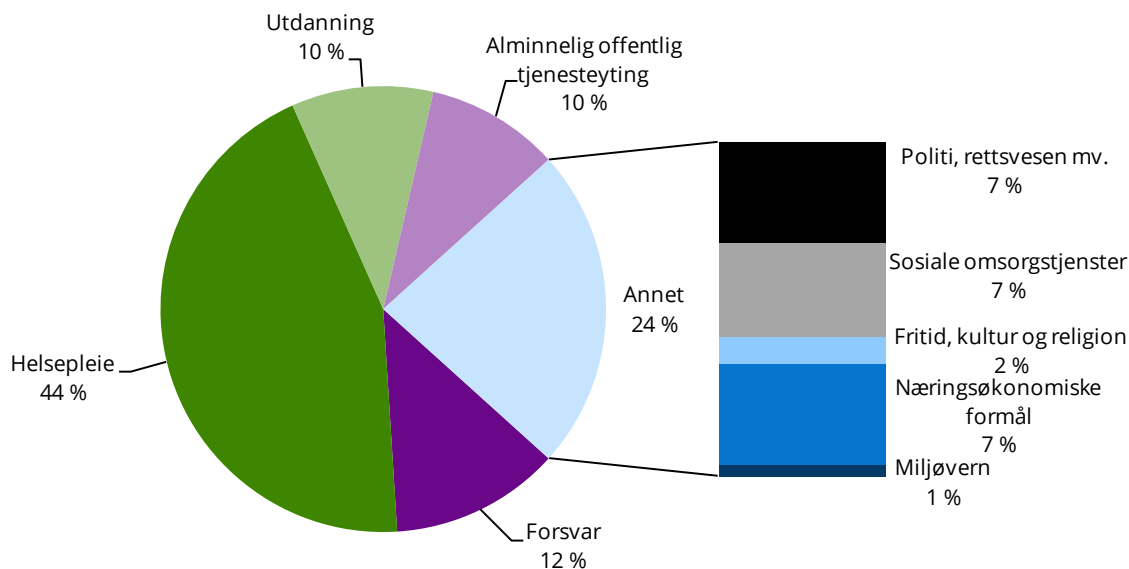
Offentlig konsum fordeler seg i dag jevnt på kommunal og statlig forvaltning. Over tid har denne fordelingen blitt endret som følge av endret oppgavefordeling

Tabell 5.4. Konsum og produksjon i offentlig forvaltning, løpende priser. Milliarder kroner

	2010	2015	2016	2017
Offentlig forvaltning				
Lønnskostnader	350	463	477	498
+Produktinnsats	164	206	215	226
+ Kapitalslit og netto produksjonsskatter	74	104	110	115
=Produksjon i offentlig forvaltning	588	773	801	839
- Gebyrinntekter og egne investeringsarbeider	90	115	119	125
+ Produktkjøp til husholdningene	57	72	75	76
=Konsum i offentlig forvaltning	555	729	758	791
Statsforvaltningen				
Lønnskostnader	153	204	208	216
+Produktinnsats	88	110	116	122
+ Kapitalslit og netto produksjonsskatter	43	61	64	67
= Produksjon i statsforvaltningen	284	375	389	405
- Gebyrinntekter og egne investeringsarbeider	41	52	54	56
+ Produktkjøp til husholdningene	38	46	48	48
=Konsum i statsforvaltningen	281	369	383	396
Kommuneforvaltningen				
Lønnskostnader	197	258	268	281
+Produktinnsats	76	96	99	105
+ Kapitalslit og netto produksjonsskatter	31	43	45	48
= Produksjon i kommuneforvaltningen	304	397	412	434
- Gebyrinntekter og egne investeringsarbeider	49	63	65	68
+ Produktkjøp til husholdningene	19	26	28	29
=Konsum i kommuneforvaltningen	274	361	375	394

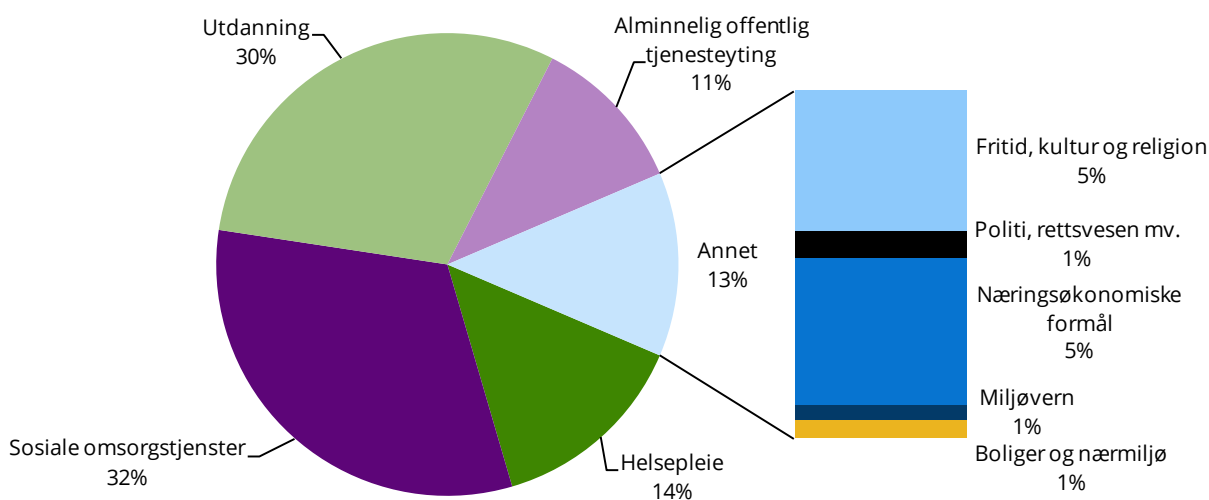
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 5.8. Andeler av konsum i statsforvaltningen etter formål. Prosent. 2015

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.9. Andeler av konsum i kommuneforvaltningen etter formål. Prosent. 2015

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mellom de to sektorene. Et tydelig skifte skjedde da staten i 2002 overtok ansvar for sykehusene fra kommunene. Motsatt vei slo kommunenes overtagelse av ansvar for riksveier i 2010.

I både staten og kommunene er det konsum av helse- og omsorgstjenester som dominerer. Som hovedansvarlig for sykehusene og andre spesialisthelsetjenester bærer staten en større andel av helseutgiftene enn kommunene. Konsumgruppen helsetjenester utgjør 44 prosent av konsumet i staten. Sosiale omsorgstjenester leveres i hovedsak av kommunene, og disse tjenestene utgjør nesten en tredel av totalt konsum i kommuneforvaltningen. Her dominerer pleie av eldre og funksjonshemmede. På samme måte som for staten utgjør helserelaterte konsumutgifter ikke langt unna halvparten av de totale konsumutgiftene i kommunene. Annet konsum, som blant annet omfatter alminnelig

offentlig tjenesteyting, politi og rettsvesen, samt tjenester tilknyttet vei og jernbane, utgjør nesten en fjerdedel av det totale offentlige konsumet.

Statsforvaltningen bruker relativt mindre på forsvar og næringsøkonomiske formål enn før, og stadig mer på helsetjenester, sosial omsorg og miljøvern. Konsumutgifter i forsvaret utgjorde om lag 12 prosent av totalt statlig konsum i 2017, omtrent det samme som året før.

I kommuneforvaltningen brukes relativt mer på alminnelig offentlig tjenesteyting, sosiale omsorgstjenester og boliger og nærmiljø enn tidligere. Utdanning har derimot utgjort en stabil andel siden 1990 og utgjør i underkant av en tredel av totale kommunale konsumutgifter.

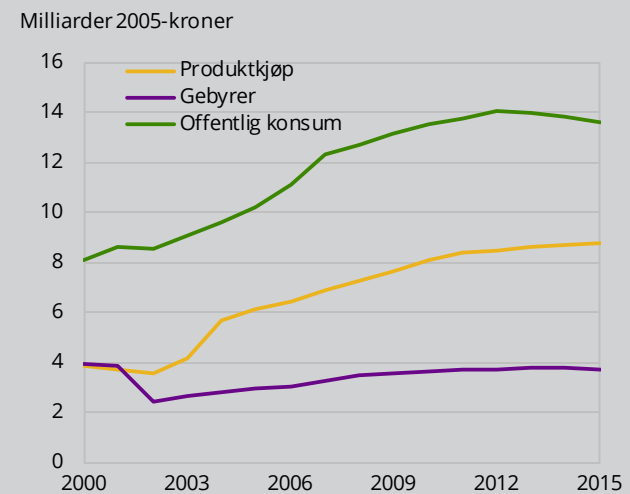
Boks 5.2. Barnehagesatsingen

Offentlig forvaltning har satset på barnehager i mange år. Barnehagesektoren har derfor gjennomgått flere reformer. Barnehageforliket fra 2003, iverksatt i 2004, omfattet tiltak som skulle gi tilbud om barnehageplass til de som ønsket det og felles opptak til kommunale og private barnehager. Samtidig ble det lagt opp til økonomisk likebehandling og satt maksimalpris på barnehageplass, uansett eier. I 2009 ble det innført individuell rett til barnehageplass, som senere har økt til flere opptak i løpet av året. Fra 2011 ble også finansieringen av barnehagene endret fra øremerkede tilskudd fra staten til kommunene, til rammefinansiering basert på blant annet antall barn i barnehagealder uten kontantstøtte.

Den sterke satsingen har ført til en klar økning i bruken av barnehagetjenester. I 2016 hadde 91 prosent av alle barn i alderen 1-5 år fått barnehageplass, en økning fra 62 prosent i år 2000. Samtidig har økonomisk likebehandling og felles opptak til kommunale og private barnehager resultert i flere private barnehager. 47 prosent av barnehagene var i 2016 drevet av det offentlige. Dette var en nedgang fra 51 prosent i år 2000. Fordelingen av barnehagebarn var om lag 50 prosent i både offentlige og private barnehager i 2016. Tidligere var denne fordelingen 60-40 i favør av offentlige barnehager.

Satsingen på barnehagesektoren har gitt store utslag på kommuneøkonomien. En reduksjon i maksimalprisen på midten av 2000-tallet og en påfølgende lav årlig vekst, gjør at foreldres egenandel i 2015 var på omtrent samme nivå som i år 2000. Kommunenes kjøp av private barnehagetjenester kan vise til en kraftig volumvekst i denne perioden. Målt i 2005-priser var nivået i 2015 over to ganger høyere

Figur 1. Pengebruki i barnehagesektoren

enn i år 2000. Den generelle prisstigningen, gitt ved konsumprisindeksen, var i samme tidsrom på 32,5 prosent.

Offentlig konsum av barnehagetjenester, definert som offentlig produksjon pluss kjøp fra private aktører fratrukket foreldres egenbetaling, har økt betraktelig. Målt i 2005-priser var dette nivået nesten to ganger høyere i 2015 enn i 2000. Produktkjøpet som andel av totalt kommunalt konsum av barnehagetjenester har økt fra 28 prosent i 2000 til 45 prosent i 2015. Dette reflekterer at kommunene i større grad overlater produksjonen til private, men beholder samtidig finansieringsansvaret.

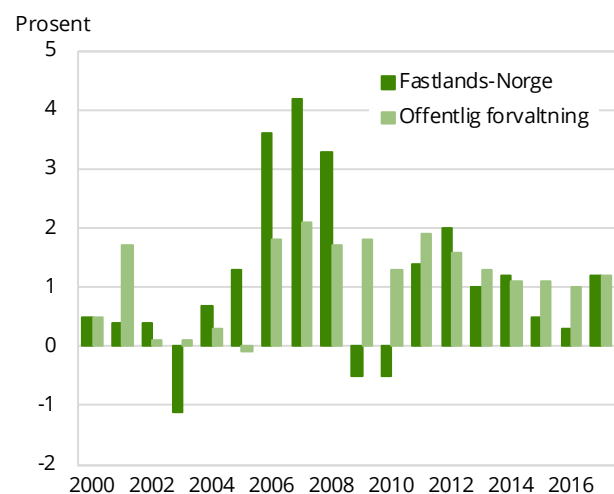
Lik sysselsetningsvekst i offentlig forvaltning og Fastlands-Norge

Antall sysselsatte personer i offentlig forvaltning økte med 1,2 prosent fra 2016 til 2017. Dette er på linje med utviklingen de siste 5 årene. Til sammenligning økte sysselsettingen i Fastlands-Norge også med 1,2 prosent i fjor, etter en lav vekst de to foregående årene.

Sysselsettingen i kommunale helse- og omsorgstjenester vokste relativt mye fra midten av 2000-tallet til 2014, og bidro til en høyere sysselsetningsvekst i kommunene enn i staten disse årene. I 2014 og 2015 vokste sysselsettingen mer i staten, mens anslagene for 2016 og 2017 igjen viser en endret utvikling. Veksten i antall sysselsatte personer var 1,0 prosent i både stats- og kommuneforvaltningen i 2016, mens veksten i 2017 var 1,6 prosent i kommunene mot 0,5 prosent i staten. Dette er delvis drevet av høyere vekst i offentlig administrasjon i kommuneforvaltningen.

Hele 52 prosent av sysselsatte personer i offentlig forvaltning var ansatt i helse- og omsorgssektoren i 2017. Undervisningssektoren og offentlig statlig og kommunal administrasjon, inklusiv politi og rettsvesen, følger

Figur 5.10. Årlig prosentvis vekst i sysselsatte personer

etter med en samlet andel av sysselsatte på om lag 42 prosent.

Kommunene sysselsetter 63 prosent av de ansatte i offentlig forvaltning. Forskjeller i lønn- og

Tabell 5.5. Lønnskostnader, timeverk og sysselsatte personer i offentlig forvaltning

	2010	2015	2016	2017
Offentlig forvaltning				
Lønnskostnader (milliarder. kroner)	349 978	462 527	476 657	497 562
Utførte timeverk (millioner timeverk)	998	1 071	1 095	1 106
Sysselsatte personer (1000 personer)	771	828	836	846
Statsforvaltningen				
Lønnskostnader (milliarder kroner)	152 942	204 468	208 436	216 074
Utførte timeverk (millioner timeverk)	416	452	461	460
Sysselsatte personer (1000 personer)	284	310	313	314
Kommuneforvaltningen				
Lønnskostnader (milliarder kroner)	197 036	258 059	268 221	281 487
Utførte timeverk (millioner timeverk)	582	618	634	645
Sysselsatte personer (1000 personer)	487	518	523	532

Kilde: Statistisk sentralbyrå

stillingsstruktur og deltidsandel mellom de to sektorene gjør at lønnskostnadene ikke har samme fordeling. Statlige lønnskostnader utgjør 44 prosent, og de kommunale 56 prosent av totale lønnskostnader i offentlig forvaltning.

Høy andel offentlig sysselsatte i Norge

Med en andel på 30 prosent sysselsatte i stat og kommuner i 2015 hadde Norge den høyeste andelen sysselsatte i offentlig forvaltning i Europa. Danmark og Sverige er de som følger nærmest, med andeler på om lag 29 prosent. Blant landene vist i figur 5.11, er det kun i Norge og tre andre land at andelen sysselsatte i offentlig forvaltning har økt siden 2007.

Sammenlignet med andre OECD-land har Tyskland, Nederland og Italia få sysselsatte i offentlig forvaltning. Frankrike og Belgia ligger i midtre sjikt med andeler på rundt 20 prosent. Forskjellene mellom landene har sammenheng med ulik organisering og finansiering av helse- og undervisningssektorene, samt ulik alderssammensetning i befolkningen. Mens nordiske land har et mer utstrakt offentlig tilbud på disse områdene, er Tyskland og Nederland mer privatorientert og har derfor en lavere andel sysselsatte i offentlig forvaltning.

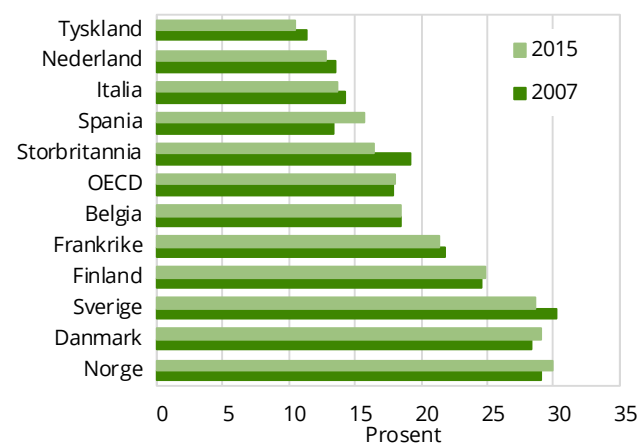
Høyest vekst i statlige realinvesteringer

Foreløpige tall viser at investeringene i offentlig forvaltning var på om lag 179 milliarder kroner i 2017 målt i løpende priser. I volum økte investeringene med 5,8 prosent.

Volumveksten i statlige realinvesteringer er anslått til 8,2 prosent i 2017. Målt i løpende priser er investeringene på rundt 105 milliarder kroner. Kommuneforvaltningens realinvesteringer i 2017 er anslått til om lag 74 milliarder kroner målt i løpende priser. I volum var veksten på 2,4 prosent.

Fordelt på formål finner vi de største investeringene innenfor gruppen vei og jernbane. I løpende priser viser foreløpige tall at det i 2017 ble investert til sammen om lag 50 milliarder kroner i denne gruppen. Offentlig

Figur 5.11. Andel sysselsatte i offentlig forvaltning av total sysselsetting. 2007 og 2015

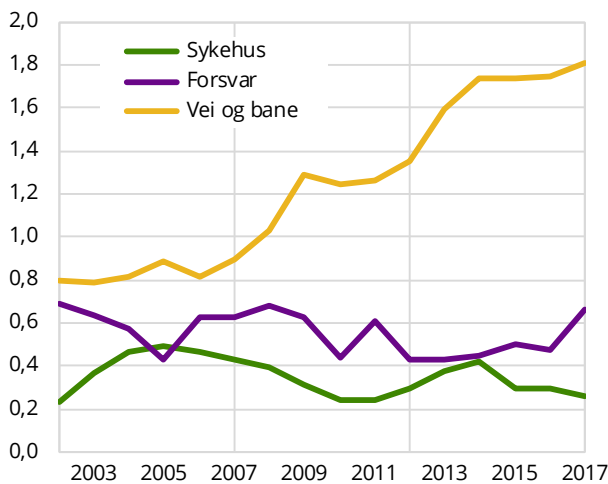

Kilde: OECD og Statistisk sentralbyrå.

forvaltnings utgifter i forbindelse med investeringer i vei og jernbane har gjort et nivåskift oppover de siste 10 årene. Dette illustreres i figur 5.12. Fra 2002 til 2007 tilsvarte offentlige investeringer i vei og jernbane om lag 0,8 prosent av BNP for Fastlands-Norge. I 2017 er tilsvarende andel 1,8 prosent. Som andel av offentlig forvaltnings samlede investeringer i fast realkapital har samferdselsinvesteringene økt fra om lag 18 til 28 prosent i samme periode.

Den nest største formålsgruppen er utgifter til egen forskning og utvikling i statsforvaltningen. En stor del av disse investeringene blir utført i undervisningsnæringen. Også i kommuneforvaltningen investeres det mye i undervisning, både i grunnskolen og videregående skole. Til sammenligning er investeringene i formålsgruppen helse som andel av BNP, på nivå med andelen i 2002. Sykehus utgjør størsteparten av formålsgruppen helse. Denne andelen har i perioder vært høyere, blant annet som følge av byggingen av nye sykehus i Akershus og Østfold. Anskaffelser av kampfly gir høye investeringer i formålsgruppen forsvar også i 2017. Tross disse anskaffelsene er ikke forsvarsinvesteringene

Figur 5.12. Investeringer i prosent av BNP Fastlands-Norge

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i prosent av BNP økende, anslaget for 2017 er også her på linje med nivået i 2002.

5.3 Opparbeidede pensjonsrettigheter

Husholdningene hadde ved utgangen av 2015 opparbeidet seg pensjonsrettigheter til en beregnet nåverdi på drøyt 9 300 milliarder kroner. Beløpet utgjør grunnlaget for utbetaling av pensjon til alle som hadde opptjente rettigheter i folketrygden og tjenestepensjonsordningene i 2015, og gir dermed ikke uttrykk for forventede totale pensjonsutbetalinger til disse personene i framtiden. Av den totale nåverdien av de opptjente pensjonsrettighetene utgjorde ordninger i folketrygden nesten 7 500 milliarder, mens resten omfattet rettigheter i offentlige og private tjenestepensjoner. Individuelle livs- og pensjonsforsikring er holdt utenfor ettersom disse kontraktene ikke betraktes som pensjonsordninger i nasjonalregnskapet (NR). For å gi et inntrykk av størrelsesordenen på de opptjente rettighetene, var til sammenligning Statens pensjonsfond utland på samme tidspunkt verdsatt til 7 500 milliarder kroner². Bruttonasjonalproduktet (BNP), dvs. den merverdien som skapes gjennom norsk produksjonsvirksomhet, var på 3 100 milliarder kroner i 2015, som tilsvarer om lag en tredjedel av de samlede opptjente pensjonsrettigheter ved utgangen av året.

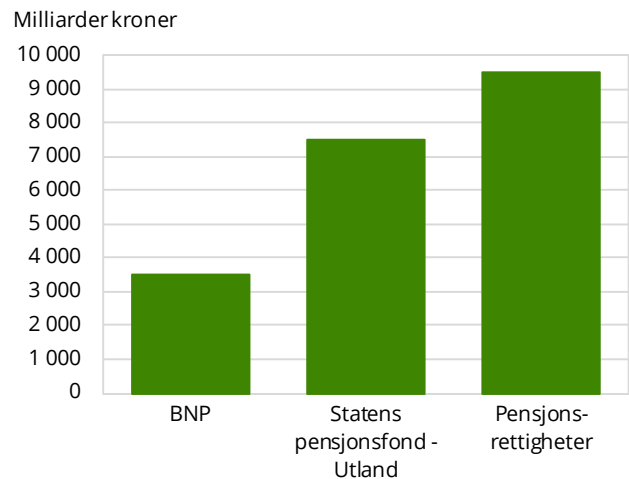
Nytt EU-prosjekt

Tallene for allerede opptjente pensjonsrettighetene er resultatet av et prosjekt i Statistisk sentralbyrå, delvis finansiert av EUs statistikkbyrå Eurostat for leveranse av statistikk og beregninger for pensjonsforpliktelser overfor husholdningene. Målet er å synliggjøre verdien av opparbeidede pensjonsrettigheter i alle europeiske land³ og øke sammenlignbarheten av disse mellom land og regioner i og utenfor EU/EØS-området. Noe av bakgrunnen er bekymring for økende finansieringsbyrde

² Ved utgangen av 2017 var verdien av fondet steget til nærmere 8 500 milliarder kroner.

³ Se Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/pensions>.

Figur 5.13. Pensjonsrettigheter, Statens pensjonsfond utland og BNP. 2015

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i samband med aldrende befolkning. Det kan her henvises til EUs «Ageing Working Group» (AWG) som i nær framtid vil publisere sin rapport⁴, og der også spørsmålet om bærekraft i pensjonssystemene belyses.

For Norge er det foreløpig beregnet tall for 2015, og det tas sikte på årlige beregninger framover for opparbeidede pensjonsrettigheter, delvis i nasjonalregnskapets standard tabeller, og delvis i en egen tilleggstabell til nasjonalregnskapet.

Opptjente pensjonsrettigheter skal i henhold til internasjonale retningslinjer for nasjonalregnskap tallfestes på husholdningenes finansielle balanse. I de nyeste retningslinjene er det innført en vesentlig endring ved at også pensjonsrettighetene i offentlige ikke-fonderte ordninger, gjerne omtalt som «pay-as-you-go»-ordninger, nå tas med i en tilleggstabell i nasjonalregnskapssystemet. For Norges del betyr det at pensjonsrettighetene i folketrygden og Statens pensjonskasse må anslås.

Opptjente rettigheter i offentlige ikke-fonderte pensjonsordninger betraktes ikke som gjeld. Egne vurderinger knytter seg til pensjonsrettighetene i de obligatoriske ikke-fonderte ordningene i folketrygden, og de klassifiseres som betingede fordringer for husholdningene i nasjonalregnskapet. Med betinget fordring menes i denne sammenhengen en rettighet som innehas av en person uten at hun eller han har direkte innflytelse over betingelsen knyttet til rettigheten. Men, rettigheten kan utløse en fremtidig ytelse under gitte betingelser. Et eksempel er alderstrygd fra folketrygden, som alle med oppholdstid i Norge på minst 12 måneder har rett til, men som først blir utbetalt som en årlig ytelse ved oppnådd pensjonsalder. Det spesielle med pensjonene i folketrygden er at de kan

⁴ Se «Working Group on Ageing Populations and Sustainability»: https://europa.eu/epc/working-group-ageing-populations-and-sustainability_en.

Tabell 5.6. Oversikt over pensjonssystemet og opptjente rettigheter ved utgangen av 2015¹

Ordninger	Omfang	Kjennetegn ved ordningene	Forvaltere i NR, institusjonell sektor
Offentlige universelle pensjonsordninger	Obligatoriske medlemskap	Ikke-fonderte ordninger, alderspensjon, uføre- og etterlattepensjon	S131 Statsforvaltningen, Folketrygden
Tjenestepensjoner i offentlig forvaltning	Kollektive ordninger knyttet til et ansettelsesforhold	Ikke-fonderte statlige tjenestepensjoner	S131 Statsforvaltningen, Statens pensjonskasse
		Fonderte statlige og kommunale tjenestepensjoner	S128 Livsforsikringsselskap & S129 Pensjonskasser
Tjenestepensjoner i næringslivet	Kollektive ordninger knyttet til et ansettelsesforhold.	Fonderte private tjenestepensjoner	S128 Livsforsikringsselskap & S129 Pensjonskasser
Privat individuell livs- og pensjonsforsikring	Individuelle kontrakter	Kombinerer forsikring med sparing; individuell kapitalforsikring, individuell pensjon- og livrenteforsikring	S128 Livsforsikringsselskap

¹ Tabellen omfatter ikke pensjonssparing uten forsikringselementer som forvaltes av andre sektorer enn pensjonskasser og livsforsikringsselskaper.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

endres ved politiske enkeltvedtak og at pensjonsforpliktelsene derfor blir vurdert som mindre forpliktende enn ordinær gjeld i de internasjonale retningslinjene for nasjonalregnskapet. Verdien av slike betingede fordringer er derfor ikke tallfestet som fordringer og gjeld i nasjonalregnskapet.

Ikke-fonderte og fonderte pensjonsordninger

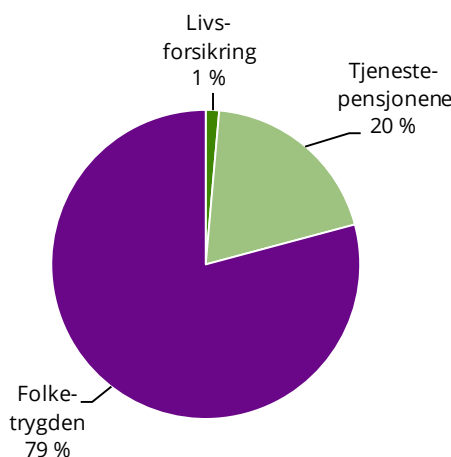
De nye beregningene skiller mellom fonderte og ikke-fonderte ordninger. De fonderte ordningene omfatter tjenestepensjonene i næringslivet og kommuneforvaltningen⁵. I fonderte ordninger bygges det opp reserver gjennom premiene og avkastning på de investerte fondsmidlene, og reservene danner det finansielle grunnlaget for utbetaling av pensjoner ved oppnådd pensjonsalder. Fonderte tjenestepensjoner kan betraktes som betinget sparing for husholdningene, fordi tjenestepensjonene er knyttet til ansettelsesforhold og fordi nivået på de innbetalte premiene vil være bestemt av pensjonsplanene til ordningene. Verdien av opptjente rettigheter i fonderte ordninger utgjorde ved utgangen av 2015 om lag 12 prosent av totale pensjonsrettigheter på vel 9 300 milliarder kroner.

I ikke-fonderte pensjonsordninger bygges det derimot ikke opp finansielle reserver. Utbetalte pensjoner fra disse ordningene i en periode finansieres av periodens inntekter. Det er tjenestepensjonene i Statens pensjonskasse og pensjonsordningene i folketrygden som utgjør de ikke-fonderte ordningene i det norske pensjonssystemet. De opptjente rettighetene i disse ordningene er beregnet å utgjøre 88 prosent av de totale pensjonsrettighetene.

De to hovedtypene av pensjonsordninger behandles forskjellig. Tall for de fonderte pensjonsordningene inngår i alle relevante deler av nasjonalregnskapet, både i inntektsregnskapet og som transaksjoner og beholdninger i finansregnskapet, og publiseres løpende som en del av standard tabeller. For de ikke-fonderte pensjonsordningene tas premier og pensjoner med i nasjonalregnskapets inntektsdel, mens opptjente pensjonsrettigheter ikke tallfestes i nasjonalregnskapets balansedel.

⁵ Gjelder ikke for de fleste lærerne i kommunal sektor, som har sine pensjoner i Statens pensjonskasse.

Figur 5.14. Pensjonssystemets tre pilarer. Opptjente rettigheter. Prosentandeler. 2015

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Rettighetene i disse ordningene inngår derimot i de nye beregningene i den utvidede tilleggstabellen og publiseres her som en del av husholdningenes samlede opptjente pensjonsrettigheter.

Folketrygden - den dominerende pilaren

Pensjon bygger på tre pilarer i Norge. Det er for det første de offentlige obligatoriske ordningene i folketrygden, og som omfatter alle personer bosatt i landet. For det andre, pensjonsordninger knyttet til ansettelsesforhold i både privat og offentlig virksomhet. Disse ordningene omtales gjerne som tjenestepensjoner. Den tredje pilaren omfatter private individuelle livs- og pensjonsforsikringskontrakter. Figur 5.14 illustrerer pilarenes andeler i prosent av de samlede opptjente rettighetene i livsforsikrings- og pensjonsordningene ved utgangen av 2015. Her trer folketrygdens dominerende stilling som hjørnestein i det norske pensjonssystemet tydelig frem.

Som nevnt innledningsvis er private individuelle livs- og pensjonsforsikringer holdt utenfor i pensjonsberegningene som nå er gjort. I nasjonalregnskapet defineres de individuelle kontraktene som livsforsikringer, mens de obligatoriske og kollektive ordningene i henholdsvis folketrygden og arbeidsmarkedet defineres som pensjoner. De ulike ordningene er kort beskrevet i tabell 5.6.

Tabell 5.7. Opptjente pensjonsrettigheter. Milliarder kroner. 2015

	Nasjonalregnskapets standard tabeller			Tilleggstabell		Totalt
	Fonderte ordninger			Ikke-fonderte ordninger		
	Innskudds- baserte tjenestepensjoner næringslivet	Ytelses- baserte tjeneste- pensjoner i næringslivet	Ytelses- baserte kommunale tjeneste- pensjoner	Ytelses- baserte statlige tjeneste- pensjoner	Ytelses basert pensjoner i folketrygden	
Pensjonsrettigheter 01.01.2015	118	478	480	651	7 228	8 955
+ Opptjente pensjonsrettigheter	25	37	54	48	328	492
- Pensjonsutbetalinger	1	18	22	25	269	335
+ Andre endringer	-0.2	7	-12	16	193	204
= Pensjonsrettigheter 31.12.2015	142	504	499	691	7 480	9 316

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hovedbildet i 2015

Tabell 5.7 viser verdien av husholdningenes beholdning av opptjente pensjonsrettigheter i de ulike ordningene ved inngangen og utgangen av 2015. De opptjente rettighetene i tjenestepensjonsordningene utgjorde ved utgangen av året 1 836 milliarder kroner, som tilsvarer en andel på om lag 20 prosent av de totalt opptjente rettighetene, mens folketrygdens andel var 80 prosent.

Opptjente pensjonsrettigheter i form av betalte og beregnede bidrag til alle ordningene var i 2015 samlet sett på 492 milliarder kroner i 2015. Bidrag til alle tjenestepensjonsordningene var tilsammen på 164 milliarder kroner, noe som tilsvarer 33 prosent av de totale bidragene. Denne andelen var dermed høyere enn det andelen av beholdningen av pensjonsrettigheter skulle tilsi. Det betyr at tjenestepensjonsordningene hadde relativt sett høyere opptjening enn folketrygden i 2015.

Utbetalte pensjoner summerte seg til 335 milliarder kroner. Av dette sto folketrygdens pensjonsutbetalinger for 269 milliarder, hvorav størstedelen besto av utbetalinger til alderspensjon. Beløpet utgjorde en andel på 80 prosent av de totale pensjonsutbetalingene, noe som er på linje med folketrygdens andel av de totale pensjonsrettighetene til husholdningene ved utgangen 2015.

De samlede nettotransaksjonene, dvs. opptjente pensjonsrettigheter fratrukket utbetalte pensjoner, var i 2015 på 157 milliarder kroner, mens andre forhold, vist som Andre endringer i tabell 5.7, bidro til å øke rettighetene med 204 milliarder kroner. Andre endringer for pensjonsordninger i nasjonalregnskapet forklares av nettogevinsten på de investerte midlene, ekstra oppbygging av reserver på grunn av økt levealder, reform av uføretrygd for ansatte i offentlig forvaltning og flytting av porteføljer mellom ytelsesbaserte ordninger i næringslivet og kommuneforvaltningen. For folketrygden utgjorde andre endringer 193 milliarder kroner i 2015 og omfattet blant annet effekten av justering av folketrygdens grunnbeløp (G).

Ytelsesbasert og innskuddsbasert opptjening – ulike prinsipper

Folketrygden hadde i 2015 utbetalinger på i alt 269 milliarder kroner til alderspensjon, uføretrygd og

ytelser til etterlatte. Utbetalingene til alderspensjon summerte seg til 190 milliarder kroner, men utbetalingene til uføretrygd utgjorde også et betydelig beløp med nesten 80 milliarder. Folketrygdens alderspensjon er en ytelsesbasert ordning som innebærer en avtalt årlig pensjonsutbetaling ved avslutning av yrkeskarrieren etter en aldersgrense. Den er også ikke-fondert og utgiftene dekkes løpende over statsbudsjettet. Implisitt består opplegget derfor av en «generasjonskontrakt» ettersom dagens yrkesaktive i hovedsak betaler ytelsene til dagens pensjonister. Når dagens yrkesaktive blir eldre, får de dekket sine ytelser av morgendagens yrkesaktive.

Rett til tjenestepensjon opparbeides i arbeidsforhold, og i dag er alle arbeidstakere, både i offentlig forvaltning og i næringslivet, medlemmer i en tjenestepensjonsordning. Opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene er basert på to prinsipper; ytelsesbasert og innskuddsbasert opptjening. De to prinsippene kan kombineres i såkalte hybridordninger. I nasjonalregnskapet grupperes hybridordningene sammen med de ytelsesbaserte ordningene, men omfanget av slike ordninger i Norge er beskjededt.

Tjenestepensjonene i staten administreres av Statens pensjonskasse, og er i likhet med folketrygden en ytelsesbasert og ikke-fondert ordning. Tjenestepensjonsordningene i kommuneforvaltningen og næringslivet er alle ulike varianter av fonderte ordninger. Nesten alle ansatte i kommuneforvaltningen er omfattet av fonderte ytelsesbaserte ordninger, mens de fleste pensjonsordningene i det norske næringslivet var fonderte innskuddsbaserte ordninger ved utgangen av 2015.

I innskuddsbaserte pensjonsordninger er premiene avtalt som en prosentandel av bruttolønn. Obligatorisk tjenestepensjon for alle ansatte i næringslivet ble innført som en minstestytelse i 2006 og er en innskuddsbasert ordning. Store grupper av ansatte i det norske arbeidsmarkedet var på det tidspunktet ikke omfattet av en tjenestepensjonsordning. Imidlertid har mange arbeidsgivere har lagt seg på den laveste satsen for innskuddene som er 2 prosent av bruttolønn. Arbeidstakerne har også avkastningsrisikoen knyttet til forvaltningen av de innbetalte midlene.

Boks 5.3. Beregning av pensjonsrettigheter

Beregning av rettighetene i folketrygden

Opparbeidede rettigheter til folketrygdens alderspensjon ved utgangen av et bestemt år beregnes med utgangspunkt i de årlige pensjonsgivende inntektene registrert hos NAV fram til og med det aktuelle året. Fram til og med 1953-kullet blir rettighetene i sin helhet fortsatt beregnet med utgangspunkt i regelverket fra det gamle pensjonssystemet. I det nye systemet, som gjelder fullt ut fra og med 1963-kullet, utgjør rettighetene som opptjenes i et bestemt år 18,1 prosent av de pensjonsgivende inntektene opp til en øvre grense for årlig inntekt på 7,1G¹. Regelverket for opparbeiding av rettigheter med det nye pensjonssystemet fases gradvis inn fra og med 1954-kullet til og med 1962-kullet. Etter omleggingen i 2015 er rettighetene til folketrygdens uføretrygd ved full utbetaling 66 prosent av de foregående årenes lønnsnivå.

Fordi regelverket for folketrygden innebærer rettigheter til bestemte årlige ytelser, er den samlede verdien også avhengig av forventet antall år som pensjonist. Det er derfor nødvendig å framskrive forventet tidspunkt for pensjonering og forventet tidspunkt for død. Dette skjer gjennom bruk av MOSART²-modellen som i tillegg til pensjonsregelverket for folketrygden og offentlig tjenestepensjon også inneholder sannsynligheter for pensjonering og død etter kjønn, alder og en del andre kjennetegn. Med det nye pensjonssystemet som ble innført i 2011, er de årlige pensjonsytelsene også avhengige av forventet antall år som pensjonist. Mottak av uføretrygd og ytelser til etterlatte er også basert på sannsynlighetsbetraktninger. Videre overgang til ytelser fra alderspensjon skjer ved 67 år.

Ettersom framtidige pensjonsytelser skal regnes om til verdier som gjelder i det aktuelle året som betraktes (i denne runden 2015), er resultatene klart følsomme for valg av diskonteringsrente.³ Tallene som er presentert i denne artikkelen er basert på en diskonteringsrente på 2 prosent. Dette innebærer en ekstra usikkerhet for de beregnede rettighetene som er langt større enn det som følger av usikkerheten om tidspunkt for pensjonering og død.

Beregning av rettighetene i tjenestepensjonene

I Norge har det vært vanlig å fastsette ytelsene fra de offentlige tjenestepensjonsordningene slik at beregnet pensjon fra folketrygd og tjenestepensjonen til sammen har utgjort en viss prosentandel av sluttlønnen. Dette gjelder fortsatt, men opplegget er under endring, og en av utfordringene er samordningen mot ny folketrygd. Med bakgrunn i det kompliserte regelverket og framskrivingene av tidspunkt for pensjonering og død, er de opparbeidede rettighetene i Statens pensjonskasse også beregnet ved

hjelp av MOSART-modellen. I tillegg til ekstra usikkerhet som følge av manglende nytt regelverk kommer også usikkerhet om tidspunkt for eventuelt bytte av jobb mellom sektorer.

Tallfestingen av fonderte tjenestepensjoner i kommuneforvaltningen og næringslivet er i nasjonalregnskapet basert på forsikringsmessige prinsipper (aktuarmodellen). Rettighetene tallfestes på basis av pensjonsreservene i ordningene på balansene til livsforsikringsselskaper og pensjonskasser. De behandles som fordringer for husholdningene og gjeld for selskapene og kassene i standard nasjonalregnskapstabeller. Verdien av pensjonsreservene skal reflektere de opptjente / påløpte pensjonsrettighetene ved utgangen av hver regnskapsperiode for medlemmene, både yrkesaktive og pensjonister, på de aktuelle tidspunktene.

Økningen i opptjente rettigheter i innskuddsbaserte pensjonsordninger tallfestes etter standard nasjonalregnskapsregler. Transaksjonsøkningen er lik bruttopremier minus administrasjonskostnader og utbetalte pensjoner, men pluss formuesinntekter som tilfaller ordningene i form av netto renteinntekter, utbyttebetalinger og inntekter av investeringer i eiendom. Andre endringer omfatter gevinster og tap på markedsnoterte verdipapirer som inngår i eiendelene til de innskuddsbaserte ordningene.

Verdien av pensjonsrettighetene i ytelsesbaserte ordninger skal reflektere nåverdien av forventede framtidige pensjonsytelser fratrukket nåverdien av framtidige premier. Nettotransaksjonene i en periode er lik økning i/opptjening av rettigheter i perioden fratrukket utbetalte pensjoner. Pensjonsrettighetene i de ytelsesbaserte ordningene beregnes på basis av forutsetninger om diskonteringsrenter, lønnsøkning og levetid. Endringer i forutsetningene for modellberegningene skal vises som andre endringer i nasjonalregnskapet. Blant annet skal endringer i levetidsforutsetningene behandles som volumendringer, mens endringer i rente- og lønnsforutsetningene skal behandles på linje med markedsgevinster/tap.

¹ Folketrygdens grunnbeløp (G) som regnet som årsgjennomsnitt utgjorde kr 89 502 i 2015.

² MOSART = «MOdell for mikrosimulering av Skolegang, ARbeidstilbud og Trygd.» Se: <http://www.ssb.no/forskning/beregningsmodeller/mikrosimuleringsmodellen-mosart>.

³ I beregning av verdien av pensjonsrettighetene uttrykker diskonteringsrenten forskjellen mellom nominell rente og lønnsvekst. Med en vanlig forutsetning om at langsiktig rente er høyere enn lønnsveksten uttrykker en positiv diskonteringsrente at det oppfattes som fordelaktig at ett gitt beløp utbetales i nær fremtid i stedet for om noen år.

6. Husholdningene

De fleste husholdninger har opplevd en svakere vekst i disponibel realinntekt i 2017. Vi finner også at inntektsforskjellene falt noe fra året før, men i et lengre tidsperspektiv har ulikheten økt ved at avstanden mellom de rikeste og de fattigste husholdningene øker. Nedgangen i ulikhet fra foregående år skyldes hovedsakelig en reduksjon i aksjeutbytte. Vi ser også en sterkere vekst i husholdningenes konsum sammenlignet med året før, mens andelen av inntekten som går til sparing fremdeles øker. Dette har bl.a. medført en økning i nettoformuen, men denne veksten har nå avtatt noe. Vi ser fremdeles en økning i nettoformuen som følge av en økning i realformuen som skyldes økte boligpriser. De høye boligprisene har i tillegg medført en økning i andelen husholdninger med høy gjeldsandel, spesielt blant de yngre aldersgruppene. Denne økningen i gjeldsbyrden er størst i de øvre delene av inntektsfordelingen, men man ser også en tendens til økt gjeldsbelastning i de laveste inntektsgruppene.

6.1. Inntekt

Husholdningenes disponible realinntekt hadde en oppgang på 2,4 prosent i 2017, etter et fall på 1,7 prosent i 2016. Gjennomsnittlig årsvekst over de siste 10 årene har vært på 3,0 prosent.

Disponibel realinntekt

Husholdningenes disponible inntekt for 2017 er beregnet til 1429 milliarder kroner, viser foreløpige tall. Regnet per innbygger var den disponible inntekten om lag 270 700 kroner, som er rundt 8 400 kroner høyere enn året før. Husholdningenes disponible realinntekt, som er disponibel inntekt korrigert for prisveksten

Tabell 6.1. Husholdninger. Inntekter og utgifter¹. Milliarder kroner²

	Løpende priser				Realvekst. Prosent ³			Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng		
	2014	2015	2016*	2017*	2015	2016*	2017*	2015	2016*	2017*
Inntekter	1954,6	2081,4	2095	2163,5	4	-2,5	1,7	6	-3,8	2,9
Lønn ⁴	1143	1179,5	1205,5	1247,3	0,8	-1	1,9	0,7	-0,9	1,7
Blandet inntekt ⁵	110,6	124,4	126,9	129,1	9,9	-1,2	0,2	0,9	-0,1	0
Formuesinntekter	119,7	161,7	121,4	130,3	31,9	-27,3	5,7	3	-3,3	0,5
herav: mottatt aksjeutbytte	45,8	89,7	61,9	63,3	91,3	-33,2	0,7	3,3	-2,2	0
Offentlige stønader	421,7	449,8	468,2	483,1	4,2	0,8	1,6	1,4	0,3	0,5
Andre inntekter (netto)	159,5	165,9	172,9	173,7	1,6	0,9	-1,1	0,2	0,1	-0,1
Korreksjon for indirekte målte banktjenester	62,5	61,7	64,9	69,4	-3,6	1,8	5,3	-0,2	0,1	0,3
Utgifter	763,3	791	786,7	804,4	1,2	-3,7	0,7	-0,7	2,2	-0,4
Skatt av inntekt og formue	645	682,5	686,8	696,9	3,4	-2,6	-0,1	-1,7	1,3	0
Formuesutgifter	118,3	108,5	99,9	107,5	-10,4	-10,8	6	1	0,9	-0,4
Disponibel inntekt	1253,8	1352,1	1373,2	1428,5	5,3	-1,7	2,4			
Korr. sparing i pensj.fond	83	83	76	82						
Konsum	1224	1281	1343	1396						
Sparing	113	154	106	114						
Kapitaloverføringer, netto	1,9	0,3	0,2	0,1						
Nettorealinvesteringer	80,2	81,9	96,5	110,2						
Nettofinansinvestering	31	72	9,7	4,1						
Memo:										
Sparerate	8,5	10,7	7,3	7,6						
Nettofinansinvesteringsrate	2,3	5	0,7	0,3						
Inntekter per innbygger	380 500	401 000	400 100	410 000	2,9	-3,4	0,9			
Utgifter per innbygger	148 600	152 400	150 200	152 400	0,2	-4,6	-0,1			
Disponibel inntekt per innbygger	244 100	260 500	262 300	270 700	4,2	-2,5	1,6			

¹ I tabellen vises tall for sektoren husholdninger. Tidligere omfattet tallene også sektoren ideelle organisasjoner.

² På grunn av avrunding summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

³ Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger er brukt som deflator (2005=1).

⁴ Lønn er eksklusive avgift til folketrygden og pensjonspremier.

⁵ Blandet inntekt omfatter næringsinntekten til de personlig næringsdrivende i husholdningssektoren.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i husholdningenes konsum, økte med 2,4 prosent. Disponibel realinntekt for husholdninger inklusive ideelle organisasjoner hadde også en oppgang på 2,4 prosent fra 2016 til 2017.

Lønnsinntekter er husholdningenes viktigste inntektskilde, og har i mange år vært den største bidragsyteren til veksten i disponibel realinntekt. I 2017 bidro utviklingen i lønnsinntektene til å trekke opp disponibel realinntekt med 1,7 prosentpoeng. Dette er et større bidrag enn de to foregående årene, men lavere enn gjennomsnittlig bidrag fra lønn de siste 10 årene, som har vært på 2,3 prosent.

Pensjoner og stønader økte med 15 milliarder kroner i 2017, til 483 milliarder kroner. Dette tilsvarer en realvekst på 1,6 prosent og bidro til å trekke opp disponibel realinntekt med 0,5 prosentpoeng. Gjennomsnittlig bidrag fra 2008 til 2017 var 1,2 prosentpoeng.

Skatt av inntekt og formue falt -0,1 prosent i 2017, noe som ikke bidro til noen endring i disponibel realinntekt. Med unntak av 2016 har bidraget fra skatter vært negativt de siste 10 årene. Med mindre det er store endringer i beskatningen, vil bidraget fra skatter være negativt når realinntekten øker og positivt når realinntekten faller.

Husholdningenes formuesinntekter består i hovedsak av mottatt aksjeutbytte, renter på bankinnskudd samt beregnet avkastning på forsikringskrav, mens formuesutgiftene i stor grad består av gjeldsrenter. Formuesinntektene hadde en økning på 5,7 prosent i 2017, og trakk opp disponibel realinntekt med 0,5 prosentpoeng. Formuesutgiftene økte, etter to år med nedgang, og bidro i 2017 til å trekke ned disponibel realinntekt med 0,4 prosentpoeng.

Inntektsfordelingen

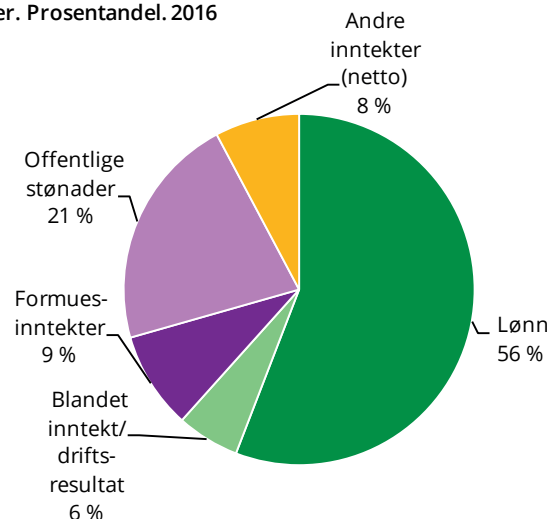
For å beskrive inntektsutviklingen i ulike husholdningsgrupper benyttes informasjon fra Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Inntektsstatistikken dekker de fleste kontante inntekter som mottas av norske privathusholdninger. De siste tallene i denne statistikken er fra 2016.

Nedgang i husholdningsinntektene

Medianinntekt etter skatt for alle privathusholdninger var på 497 600 kroner i 2016 – en nedgang på 2,2 prosent fra året før målt i faste priser. Nivået på medianinntekten til husholdningene i 2016 var dermed i realverdi tilbake på om lag samme nivå som i 2013, da medianinntekten var på 501 200 målt i 2016-kroner.

Alle husholdningsgrupper fikk en nedgang i realinntektene i 2016, men aller mest var dette tilfelle for barnefamilier. Blant par med barn, der yngste barn var i alderen 0-6 år, var median inntekt etter skatt på 743 600 kroner i 2016. Omregnet i faste priser var dette nesten 19 000 kroner, eller 2,4 prosent, mindre enn året før.

Figur 6.1. Sammensetning av husholdningenes samlede inntekter. Prosentandel. 2016

Kilde Statistisk sentralbyrå.

Den store realinntektsnedgangen skyldes både sterk prisstigning – konsumprisindeksen økte med 3,6 prosent fra 2015 til 2016 – men også en svak nominell økning i lønningene og uendrede barnetrygdsatser.

Også enslige med barn var blant husholdningstypene med størst realinntektsnedgang i 2016, med en nedgang på 2,4 prosent.

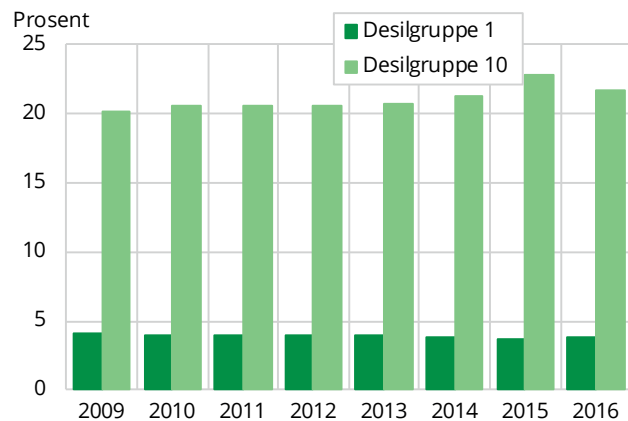
Ser vi på inntektsutviklingen i et litt lengre tidsperspektiv, fra 2011-2016, har medianinntekten til norske husholdninger økt med 3,9 prosent målt i faste priser. Det er klare forskjeller mellom ulike husholdningstypers inntektsutvikling i denne perioden. Eldre husholdninger har økt inntektene mer enn yngre. Par uten barn, der eldste person var mellom 45 og 64 år, hadde en medianinntekt som var 8,9 prosent høyere i 2016, sammenlignet med hva tilsvarende husholdningstype hadde i 2011. Også enslige pensjonister og par uten barn, der eldste person er 65 år eller eldre, har økt inntektene mer enn alle husholdningene sett under ett. Pensjonsreformen, som gjør det mulig å kombinere arbeid og pensjon uten avkortning av pensjonen, gode trygdeoppgjør og nye pensjonistkull med høyere tilleggspensjoner, har bidratt til den gode realveksten i husholdningsinntekten for pensjonistene i denne perioden.

Gruppene med svakest realvekst i husholdningsinntektene fra 2011 til 2016 er yngre par uten barn, enslige med barn og par med barn der yngste barn er 0-6 år.

Små endringer i inntektsulikheten

SSBs inntektsstatistikk for husholdninger viser at inntektsulikheten endret seg lite i 2016. Målt ved den såkalte Gini-koeffisienten, gikk ulikheten i husholdningenes inntekt etter skatt per forbruksenhet ned fra 0,263 i 2015 til 0,252 i 2016. Det er hovedsakelig en nedgang i mottatt aksjeutbytte som forklarer endringen i den observerte inntektsulikheten. I 2015 mottok husholdningene 83 milliarder kroner i aksjeutbytte, mens

Figur 6.2. Andel av totalinntekten som disponeres av ulike inntektsklasser¹ (desiler). Husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)

¹ Personer i studenthusholdninger er utelatt.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger.

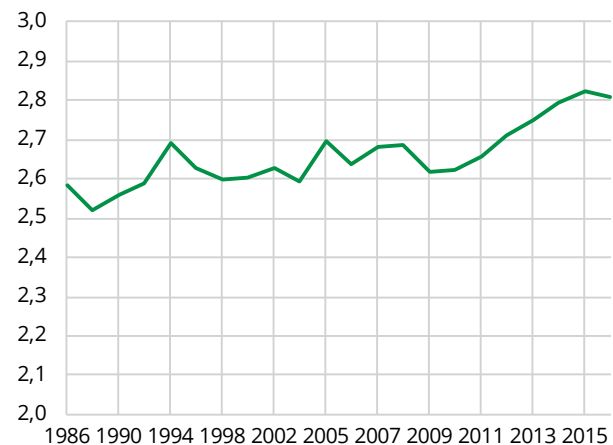
tilsvarende beløp i 2016 var på 59 milliarder kroner. Aksjeutbytte er imidlertid en svært skjevfordelt inntekt der nesten alt utbytte mottas av husholdningene med de høyeste inntektene. Nær 8 av 10 kroner utbetalt i aksjeutbytte mottas av de 5 prosentene av husholdningene som har de høyeste inntektene. De store utbyttebetalingene i 2015 skyldes for en stor del skattetilpasninger, som følge av varslede endringer i beskatningen av slike inntekter i 2016. På tross av dette var likevel utbyttene relativt store også i 2016, sammenlignet med tidligere år.

En metode for å studere hvordan inntektene er fordelt i samfunnet er å sortere hele befolkningen etter størrelsen på inntekt etter skatt per forbruksenhet. Det vil si at husholdningsinntekten korrigeres for størrelse og sammensetning, og deretter deles husholdningene inn i ti like store grupper, såkalte desiler. Ulikheten øker først og fremst ved at husholdningene med de høyeste inntektene disponerer en større andel av inntektene. I 2016 mottok tidelen av befolkningen med de høyeste inntektene 21,6 prosent av all inntekt. Tilsvarende andel i 2015 var på 22,8 prosent, og 21,2 prosent i 2014. På den annen side disponer tidelen med lavest inntekt en stabil andel av de totale inntektene. I 2016 var denne andelen på 3,8 prosent, mot 3,7 prosent i 2015 og 3,8 prosent i 2014.

Større avstand mellom toppen og bunnen av inntektsfordelingen

Siden 2009 har inntektsforskjellene økt, selv om denne utviklingen ikke har vært kontinuerlig. Det byr imidlertid på problemer å måle utviklingen i ulikhet over tid blant annet som følge av endringer i skattesystemet over tid, som igjen påvirker datagrunnlaget. Dette gjelder i særlig grad for husholdningene med de aller høyeste inntektene, der en stor andel av inntektene består av kapital- og næringsinntekter. For i noen grad å ta hensyn til slike endringer, kan det være hensiktsmessig å benytte ulikhetsmål som er mindre følsomme for hva som skjer i halene av inntektsfordelingen. Ett

Figur 6.3. Forholdstallet mellom inntektene til personene i persentil 90¹ (P90) og persentil 10 (P10). Husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1986-2016

¹ Personer i studenthusholdninger er utelatt.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger.

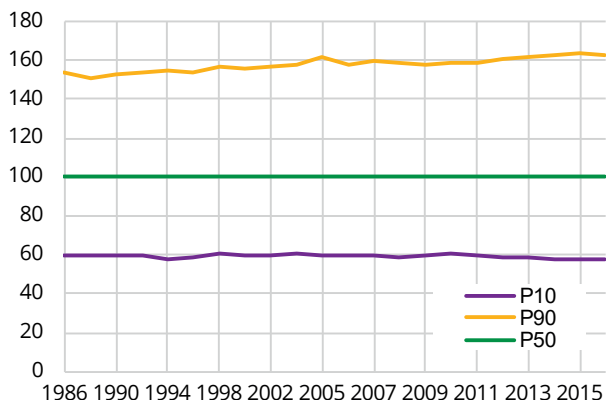
slikt ulikhetsmål er forholdstallet mellom P90 og P10 (P90/P10). P90 er inntekten til den personen i befolkningen som har en husholdningsinntekt høyere enn 90 prosent av resten av befolkningen, mens P10 er inntekten til den personen med en husholdningsinntekt lavere enn 90 prosent av befolkningen. Ved å benytte dette målet tar en ikke hensyn til inntektene til de 10 prosentene av befolkningen med de aller høyeste husholdningsinntektene, der f.eks. nesten alt aksjeutbytte havner, og heller ikke de 10 prosentene av befolkningen med de aller laveste inntektene hvor det er flere utfordringer med å måle inntektene blant annet på grunn av problemer med å kartlegge den faktiske husholdningssituasjonen og behandlingen av negative inntekter.¹

Ut i fra dette ulikhetsmålet ser vi at på slutten av 1980-tallet hadde den personen som har høyere husholdningsinntekt enn 90 prosent av befolkningen (P90) en inntekt som var 2,5 ganger større enn inntekten til den personen med lavere inntekt enn 90 prosent av befolkningen (P10), se figur 6.3. Vi ser at ulikheten målt ved dette forholdstallet økte til 2,7 fram mot midten av 1990-tallet. Dette var en periode med svært høy arbeidsledighet og svak inntektsvekst for husholdningene. I takt med bedre økonomisk utvikling etter 1995, faller også ulikheten til om lag 2,6 på begynnelsen av 2000-tallet.

Deretter øker inntektsulikheten og P90/P10 øker nå på nytt til 2,7, før den faller fra 2008 og til 2009, blant annet som følge av finanskrisen som i større grad påvirket inntekten til de med høye inntekter enn de med lave. Etter 2010 øker forholdstallet mellom P90 og P10 hvert år fram til 2015 og lå da på i overkant av 2,8, som er den største inntektsulikheten målt ved dette

¹ Vedrørende måleproblemer i den øvre halen av den personlige inntektsfordelingen vises det også til Alstadsæter, A., M. Jacob, W. Kopczug og K. Telle (2016). Accounting for business income in measuring top income shares. Discussion Papers, No. 837, Statistics Norway..

Figur 6.4. Forholdstallet mellom P90 og P50 (medianen), og mellom P10 og P50 (medianen). P50=100. Husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), for personer¹. 1986-2016

¹ Personer i studenthusholdninger er utelatt.
Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

ulikhetensmålet. Det er små endringer i dette ulikhetsmålet fra 2015 og til 2016.

Høyinntekts-husholdningene drar i fra

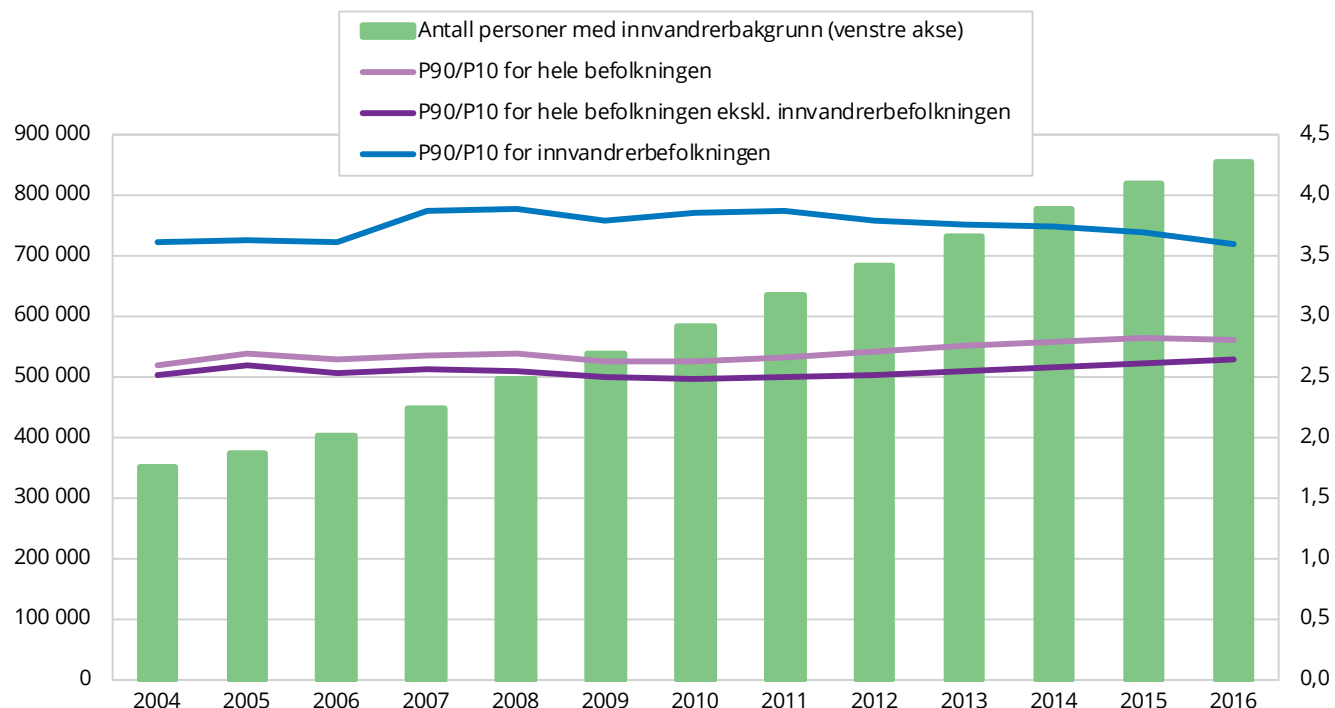
En viktig forklaring på den økte ulikheten er at husholdningene med de høyeste inntektene drar i fra resten av befolkningen. De siste årene har i tillegg inntektsveksten til husholdningene med de laveste inntektene vært noe mindre enn i resten av befolkningen, noe som også bidrar til større ulikhet. Figur 6.4 viser hvor stor inntekten til henholdsvis P90 og P10 er i forhold til medianinntekten (P50) i befolkningen, over

tid. Det går fram av figuren at P90 helt siden slutten av 1980-tallet har økt sterkere enn medianinntekten i befolkningen. Mens P90 på slutten av 1980-tallet lå på et nivå som var 50 prosent høyere enn medianinntekten, ligger P90 i 2016 på et nivå som er 63 prosent høyere enn medianinntekten, en liten nedgang fra året før da dette tallet var 64 prosent. Husholdningene med de laveste inntektene (P10) holdt for en stor del tritt med den generelle inntektsveksten i samfunnet (medianen) fram til om lag 2011. I denne perioden lå P10 på et nivå tilsvarende 60 prosent av medianinntekten. De siste årene har imidlertid P10 økt noe saktere enn medianinntekten, og ligger i 2016 på et nivå i underkant av 58 prosent av denne.

Innvandringen forklarer en del av den økte inntektsulikheten

Inntektsulikheten er langt større blant personer med innvandrerbakgrunn enn i den øvrige befolkningen. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre var for eksempel ulikhetsmålet P90/P10 på hele 3,6 i 2016, sammenlignet med 2,6 i den øvrige befolkningen (se figur 6.5). Utviklingen blant personer med innvandrerbakgrunn med hensyn til landbakgrunn, innvandringsgrunn, botid, og hvor godt man lykkes med integreringen vil påvirke inntektsfordelingen. Mye av den store inntektsulikheten blant innvandrere kan forklares med en relativt høy andel innvandrere med svak yrkestilknytning, lav inntektsmobilitet og store husholdninger med mange å forsørge. Mange som har kommet til landet som flyktninger står utenfor både arbeidsmarkedet og trygdesystemet, og mottar ulike

Figur 6.5. Forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og 2 (P10). Hele befolkningen og hele befolkningen eksklusive personer med innvandrerbakgrunn¹. 2004-2016

¹ Personer i studenthusholdninger er utelatt.
Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå.

typer overføringer som ikke kompenserer for manglende yrkesinntekter og pensjoner/trygd. Samtidig viser også inntektsstatistikken at mange arbeidsinnvandrere har inntekter som plasserer dem langt ned i fordelingen. Den største innvandrerguppen i Norge, arbeidsinnvandrere fra Polen, har selv etter mange års botid et inntektsnivå som er lavere enn i befolkningen generelt.² Inntektsstatistikken viser at personer med innvandrerbakgrunn i økende grad er overrepresentert helt nederst i inntektsfordelingen. Fra 2004 til 2016 ble andelen personer med innvandrerbakgrunn mer enn fordoblet, fra 23,1 prosent til 48,2 prosent, i desil 1 – det vil si blant de ti prosent av befolkningen med de laveste inntektene.

Den betydningen innvandrerbefolkningen har på inntektsfordelingen, kan belyses ved å sammenligne inntektsfordelingen med og uten denne gruppen. Figur 6.5 viser utviklingen i ulikhetsmålet P90/P10 for årene 2004-2016 for hele befolkningen og for den delen av befolkningen som ikke har innvandrerbakgrunn. I 2004 utgjorde innvandrerbefolkningen drøyt 350 000 personer. I 2016 har denne delen av befolkningen økt til vel 850 000 personer. Figuren viser at inntektsulikheten målt ved P90/P10 er lavere når innvandrerbefolkningen utelates. I 2004 var inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og 10 (P90) 2,59 ganger høyere enn inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og 2 (P10), når vi ser på hele den bosatte befolkningen. Utelates personer med innvandrerbakgrunn reduseres dette forholdstallet til 2,51 i 2004. Forskjellen mellom de to gruppene i figuren har økt i takt med den voksende innvandrerbefolkningen. I 2016 var P90/P10 på 2,81 for hele befolkningen og 2,63 for befolkningen uten innvandrerbakgrunn. Inntektsulikheten blant innvandrerbefolkningen har også falt fra et høyt nivå etter 2011. Selv om økningen i innvandrerbefolkningen ser ut til å forklare mye av økningen i inntektsulikheten, ser vi også at dersom vi utelater innvandrerbefolkningen har ulikheten målt med P90/P10 likevel økt hvert år fra 2010 til 2016.

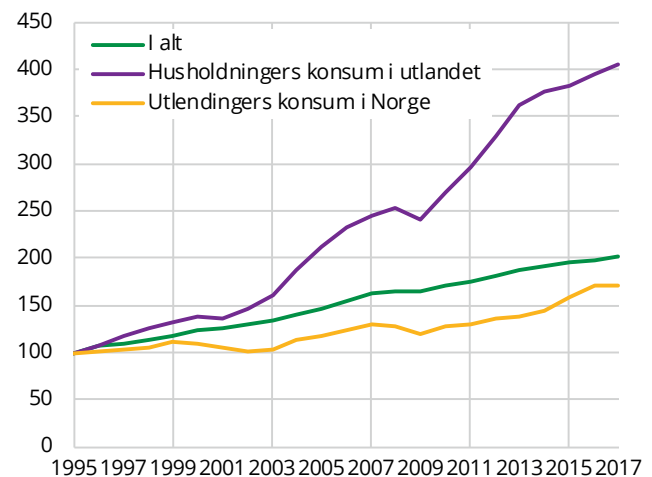
6.2. Konsum og sparing i husholdninger

Foreløpige tall viser at husholdningenes konsum var på 1396 milliarder kroner i 2017. Det er 53 milliarder, eller 4,0 prosent, mer enn i 2016. Prisveksten for konsumet var ifølge nasjonalregnskapet på kun 1,5 prosent i samme periode. Dette medførte en volumvekst på 2,4 prosent i 2017, mot 1,5 i 2016.

Veksten i husholdningenes konsum tar seg opp

Husholdningenes varekonsum hadde en volumvekst på 1,6 prosent i 2017, etter en nedgang på 0,1 prosent i 2016. Dette er den høyeste veksten i varekonsumet vi har hatt siden 2012. Det var økning i alle kvartaler, men det var særlig høy vekst i 2. og 4. kvartal. Det var

Figur 6.6. Konsum i husholdninger. Sesongjustert. Volumindeks. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.2. Utviklingen i husholdningers og ideelle organisasjoners konsum. Volum- og prisendring fra foregående år i prosent

	Mrd. kroner 2017	Volumendring		Prisendring	
		2016	2017	2016	2017
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1474,7	1,5	2,3	3,2	1,6
Konsum i husholdninger	1396,2	1,5	2,4	3,3	1,5
- Varekonsum	633,9	-0,1	1,6	4	1,4
- Tjenestekonsum	689,3	3,1	3	2,5	1,8
- Hushold. konsum i utlandet	117,7	3,6	2,4	3,6	1
- Utlendingers konsum i Norge	-44,7	8,1	0	2,9	2,2
Konsum i ideelle organisasjoner	78,5	1,9	1,1	2,7	2,4

¹ Nivå tall i løpende priser.

² Negativt fortegn markerer at denne størrelsen skal trekkes fra de øvrige komponentene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

en nokså bred oppgang, og særlig økte konsumet av transportmidler, mat- og drikkevarer og møbler og hvitevarer. Førstnevnte trakk opp varekonsumet med 0,5 prosentpoeng, mens de to andre gruppene bidro med 0,4 prosentpoeng hver. Konsumet av drivstoff, oljer mv. falt i 2017 og trakk ned varekonsumet med 0,3 prosentpoeng. Nedgangen har sammenheng med de høye nybilkjøpene, særlig for hybrid- og elbiler, de senere årene. Dette har ført til at en del av bilparken har blitt byttet ut med mer energieffektive biler.

Tjenestekonsumet økte med 3 prosent, målt i faste priser. Det var oppgang i alle konsumgrupper, men hotell og restauranttjenester, fritidstjenester og passasjertransport bidro mest til veksten.

Norske husholdningers konsum i utlandet hadde en oppgang på 2,4 prosent i 2017. Veksten er noe lavere enn i 2016, da den var 3,6 prosent.

² Epland J. og M. I. Kirkeberg (2014). Arbeidsinnvandrernes inntekter: Store forskjeller mellom innvandrere fra gamle og nye EU-land. Artikkel publisert 18. november 2014. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: (<https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-ogpublikasjoner/arbeidsinnvandrernes-inntekter>)

Litt høyere sparing

Sparing defineres som husholdningenes disponible inntekt fratrukket konsumutgiftene og korrigert for husholdningenes sparing i pensjonsfond.

Husholdningenes sparing er for 2017 beregnet til 114 milliarder kroner, som er om lag 8 milliarder høyere enn året før. Sparing per innbygger var rundt 21 700 kroner. Spareraten er foreløpig anslått til 7,6 prosent.

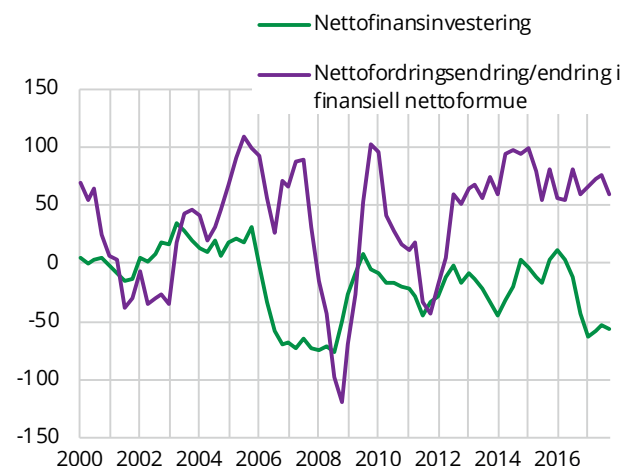
6.3. Formue og gjeld

Hovedbildet i husholdningenes finansregnskap for 2017 var preget av finansielle investeringer som utviklet seg om lag på linje med året før og en økning i utlånene fra banker og kredittforetak som trakk nettofinansinvesteringene ned. De foreløpige tallene i tabell 6.3 viser at husholdningenes nettofinansinvesteringer er beregnet til -56 milliarder kroner mot -44 milliarder kroner i 2016. Nettofinansinvesteringene beregnes som differansen mellom investeringene i finansielle eiendeler og økning i gjeld. I 2017 utgjorde husholdningenes finansielle investeringer 138 milliarder kroner, mens de samlede lånetransaksjonene økte gjelda med 194 milliarder kroner. Lånetransaksjonene omfatter opptak av ny gjeld og påløpte ikke betalte gjeldsrenter fratrukket betalte avdrag på eksisterende gjeld.

Nettogevinster økte nettoformuen

Den finansielle nettoformuen til norske husholdninger økte selv om nettofinansinvesteringene var negative. Finansformuen økte med 59 milliarder kroner i 2017

Figur 6.7. Husholdningene. Nettofinansinvesteringer og nettofordringsendring, fire siste kvartaler. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

som følge av nettogevinster i valuta- og verdipapirmarkedene. Nettogevinstene utgjorde 116 milliarder kroner i 2017 og dette er noe høyere nettogevinster enn året før. Den finansielle nettoformuen har steget hvert år siden 2011 og ved utgangen av 2017 ble nettoformuen beregnet til 1054 milliarder kroner. Dette utgjør om lag 199 000 kroner per innbygger i Norge.

Gjelda øker fortsatt raskere enn inntektene

Nettoformuen eller nettofordringene beregnes som fordringer fratrukket gjeld. Fordringene summerte seg

Tabell 6.3. Finansregnskap for husholdningene. Milliarder kroner

	Beholdninger ved utgangen av året		Transaksjoner		Andre endringer		Vekst ¹ , endring ² og rater ³ i prosent	
	2016	2017*	2016	2017*	2016	2017*	2016	2017*
Finansielle eiendeler / fordringer	4 294	4 552	139	138	102	121	3,4	3,2
Sedler, mynt og bankinnskudd	1 193	1 247	54	54	-0,1	0,1	4,7	4,5
Omsettelige gjeldspapirer	11	11	-0,1	-0,2	-1	0	-1,1	-2,1
Aksjer	965	1 031	0	-9	76	75	0,0	-0,9
Verdipapirfondsandeler	162	184	4	8	8	14	2,7	4,9
Forsikringstekniske reserver	1 410	1 511	76	76	10	25	5,7	5,4
Utlån, annen egenkapital og andre fordringer	553	568	6	9	9	6	1,1	1,7
Gjeld	3 299	3 498	183	194	-1	5	5,9	5,9
Utlån fra banker og kredittforetak	2 648	2 838	173	190	-2	-1	7,0	7,2
Utlån fra andre sektorer	480	492	13	12	0	0	2,9	2,6
Annen gjeld	170	168	-3	-8	1	6	-1,5	-4,9
Nettofordringer/nettofinansinvestering/netto gevinster mv.	995	1 054	-44	-56	103	116		
Memo								
Fordringer per innbygger, kroner	816 500	859 600					5,1	5,3
Gjeld per innbygger, kroner	627 400	660 600					5,0	5,3
Nettofordringer per innbygger, kroner	189 100	199 000					5,3	5,3
Fordringsrate, sesongjustert							307,8	312,1
Gjeldsrate, sesongjustert							235,2	238,5
Nettofordringsrate, sesongjustert							72,6	73,6

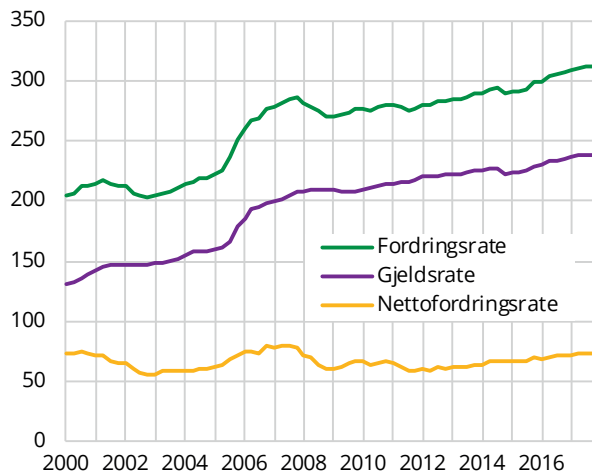
¹ Vekstratene er beregnet som transaksjoner i prosent av beholdninger ved utgangen av året før.

² Prosentendring i fordringer, gjeld og nettofordringer per innbygger fra året før.

³ Rater / andeler i prosent av disponibel inntekt for fordringer, gjeld og nettofordringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.8. Fordringer, gjeld og nettofordringer i prosent av disponibel inntekt. Sesongjusterte tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til 4 552 milliarder kroner ved utgangen av 2017 og de største finansobjektene på balansen er bankinnskudd, aksjer og forsikringstekniske reserver. Høy lånegjeld til banker og kredittforetak trekker imidlertid nettofordringene ned og husholdningenes gjeld utgjorde 3 498 milliarder kroner ved utgangen av 2017.

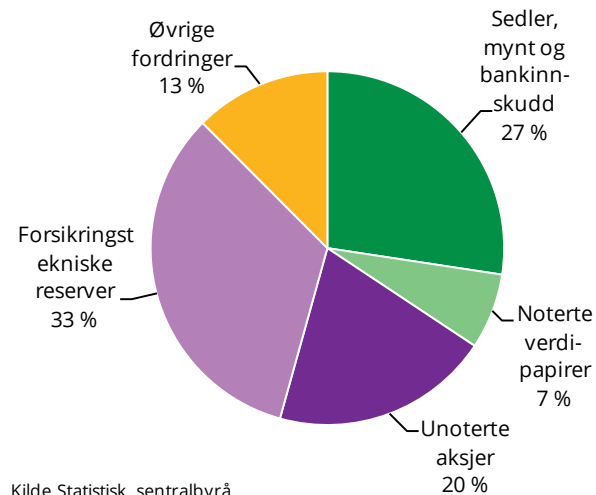
Endringene i husholdningenes finansielle stilling er illustrert i figur 6.8. Figuren viser fordringer, gjeld og nettofordringer i prosent av disponibel inntekt (sesongjusterte rater). Ved utgangen av 2017 ble fordringsraten beregnet til 312,1 prosent av inntektene som er 4,9 prosentpoeng høyere enn ved utgangen av 2016. Gjeldsraten steg med 3,9 prosentpoeng til 238,5 prosent av inntektene, mens nettofordringsraten steg med 1,1 prosentpoeng til 73,6 prosent av inntektene. Utviklingen i gjeldsraten reflekterer at gjelda fortsatte å øke raskere enn husholdningenes disponible inntekter i 2017.

Stabil utvikling i innskuddene

Sammensetningen av husholdningenes fordringer ved utgangen av 2017 er illustrert i figur 6.9. I figuren er de finansielle instrumentene fordelt mellom seks objektgrupper og figuren viser gruppenes prosentandeler av de samlede fordringene. Av figuren fremgår det at sedler, mynt og bankinnskudd har den nest høyeste andelen med 27 prosent. Bankinnskudd mv. hadde tidligere den høyeste andelen, men andelen har falt noe de siste 20 årene, blant annet som følge av en lang periode med lavt rentenivå. Etablering av nye spareprodukter som utvidelsen av ordningen for pensjonssparing med skattefradrag i 2017 har også gitt husholdningene muligheter for alternativ plassering av ledige midler.

Utviklingen i Norge i årene etter finanskrisen tyder imidlertid på at husholdningene har vært forsiktige og har plassert ledige midler i trygge bankinnskudd fremfor å investere midlene i mer risikoutsatte finansielle instrumenter. Av tabell 6.3 framgår det at bankinnskuddene vokste moderat med 4,5 prosent i 2017

Figur 6.9. Husholdningene. Fordringenes sammensetning ved utgangen av 2017. Prosentandeler av samlede fordringer

Kilde Statistisk sentralbyrå.

(transaksjoner i 2017 som prosent av utgangsbalansen i 2016). Dette er litt lavere enn veksten i 2016, men høyere enn veksten i de samlede fordringene som var 3,2 prosent i 2017.

Reserver i livs- og pensjonsforsikring er størst

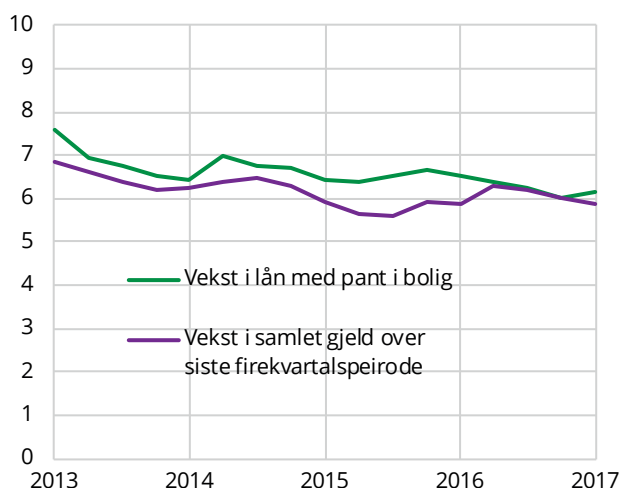
Den høyeste fordringsandelen har forsikringstekniske reserver med om lag 33 prosent av balanseverdien. Forsikringstekniske reserver omfatter reserver i skade-, livs- og pensjonsforsikringer utenom Statens pensjonskasse og folketrygden. Disse reservene forvaltes av forsikringsselskapene og pensjonskassene og de inngår sammen med andre finansielle eiendeler på aktivsiden av husholdningenes konto. Opptjente pensjonsrettigheter i ikke-fonderte ordninger som forvaltes av Statens pensjonskasse og folketrygden tallfestes ikke i finansregnskapet.

Reservene i skadeforsikring omfatter forhåndsbetalt premie og skadeoppgjør som ikke er avsluttet og hvor kundene har fordringer på selskapene i form av erstatninger som ikke er utbetalt. Disse reservene utgjør bare 3 prosent av de totale reservene på husholdningenes konto. De forsikringstekniske reservene i livs- og pensjonsforsikring omfatter midler avsatt i individuelle kontakter og opptjente pensjonsrettigheter i kollektive pensjonsordninger, og utgjør hhv 10 og 87 prosent av de totale forsikringstekniske reservene. De forsikringstekniske reservene trakk, sammen med innskuddene, opp veksten i de samlede fordringene i 2017, men veksten i reservene er beregnet til 5,4 prosent som er ned fra 5,7 prosent i 2016.

Nettotegningene av verdipapirfondsandeler økte

Noterte verdipapirer på husholdningenes balanse omfatter sertifikater, obligasjoner, børsnoterte aksjer og verdipapirfondsandeler. Verdipapirenes andel av totale fordringer var 7 prosent ved utgangen av 2017 som er en lav andel når vi sammenligner med andre land (se kapittel 6.4). Forholdet reflekterer at norske

Figur 6.10 Husholdningene. Vekst i samlet gjeld og gjeld med pant i bolig siste fire kvartaler. Prosent

Kilde Statistisk sentralbyrå.

husholdningers investeringer i noterte verdipapirer har vært svært beskjedne i lang tid. Selv om husholdningenes nettotegning av verdipapirfondsandeler økte fra 4 milliarder kroner i 2016 til 8 milliarder kroner det siste året, var de samlede verdipapirinvesteringene beskjedne også 2017. Netto salg av omsettelige gjeldspapirer og børsnoterte aksjer er anslått til 6 milliarder kroner. Dette gir en samlet investering i noterte verdipapirer på 2 milliarder kroner i 2017 som er om lag 5 milliarder kroner lavere enn investeringene i 2016.

Netto salg av aksjer

Unoterte aksjer er aksjer som ikke omsettes regelmessig på børs. De unoterte aksjenes andel av de samlede fordringene utgjorde hele 20 prosent ved utgangen av 2017. Den høye andelen skyldes at disse aksjene representerer husholdningenes eierandeler i de mange små og mellomstore ikke-børsnoterte aksjeselskapene. Blant selskapene i denne gruppen finner vi også familieeide holdingselskaper som forvalter betydelige eierinteresser og aksjeposter i store konsern og lignende eierstrukturer. Eierne av unoterte aksjer finnes i stor grad i et mindre antall husholdninger med høye inntekter og høy formue. I 2017 solgte disse husholdningene unoterte aksjer for 3,2 milliarder kroner mot et netto salg på 2,7 milliarder kroner i 2015.

Oppsummert for aksjeobjektet er hovedbildet et netto-salg av aksjer i 2017. Det siste året solgte husholdningene aksjer for nesten 9 milliarder kroner som gir en vekst på -0,9 prosent fra året før. I 2016 var netto-transaksjonene i aksjer nær null.

Øvrige fordringer har en andel på 13 prosent av fordringene totalt. Øvrige fordringer omfatter utlån fra husholdningene, eierandeler i andre selskaper enn aksjeskaper, finansiell verdi av fast eiendom i utlandet, skattefordringer og andre kortsiktige fordringer. Det er særlig skattefordringene og verdien av fast eiendom i utlandet som trekker andelen opp (om lag ½-parten av øvrige fordringer).

Stabil gjeldsvekst

Veksten i husholdningenes samlede gjeld og lån med pant i bolig er illustrert i figur 6.10. Gjeldsutviklingen har vært stabil det siste året og vekstraten for samlet gjeld ble beregnet til 5,9 prosent i 2017 som er samme vekst som i 2016. I løpet av 2017 lå gjeldsveksten i overkant av 6 prosent, men den falt til under 6 prosent i det siste kvartalet.

Veksten i pantelånene falt det siste året, men veksten i lånene tok seg litt opp i det siste kvartalet av 2017. Vekstraten for lån med pant i bolig ble beregnet til 6,1 prosent i 2017 som er 0,4 prosentpoeng lavere enn i 2016, da veksten i boligkjøp ble beregnet til 6,5 prosent. Utviklingen reflekterer at husholdningene det siste året har flyttet noe av sin låneetterspørsel bort fra lån med pant i bolig og over til andre typer av utlån.

Hovedbildet underbygges av Norges Banks utlånsundersøkelser som viste at bankene strammet inn sin kredittpraksis overfor husholdningene 1. halvår 2017. Bankene begrunnet innstrammingen med endringene i boliglånsforskriften som trådte i kraft fra 1. januar 2017. Bankene rapporterte derimot om mindre endringer i låneetterspørselen fra husholdningene i løpet av det siste året.

Gjeldsutviklingen reflekteres også i boligmarkedet. Boligprisene³ steg med 0,7 prosent i løpet av 2017 som er en svært beskjeden økning sammenlignet med 2016, da prisene steg 10,2 prosent. Renteutviklingen⁴ var derimot stabil og renten på nye boliglån til husholdningene var 2,42 prosent ved utgangen av 2017 som er om lag på samme nivå som ved utgangen av 2016.

Veksten i nettogjelden til banker og kredittforetak

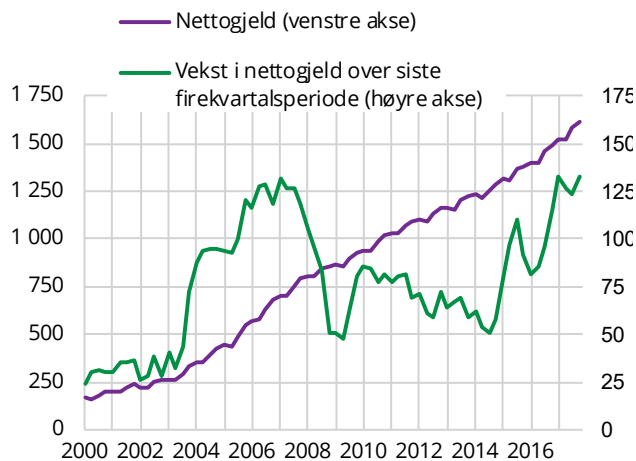
Banker og kredittforetak er de to enkeltsektorene med de største fordrings- og gjeldsforholdene overfor husholdningene. Banksektoren (banker og kredittforetak) har alltid vært den viktigste kredittkilden for husholdningene. Forholdet illustreres av banksektorens andel av husholdningenes totale gjeld som ble beregnet til om lag 80 prosent ved utgangen av 2017. Tradisjonelt har norske husholdninger også hatt en stor andel av sin finansielle formue i bankinnskudd og gjennom dette har husholdningene i makro finansielt en betydelig andel av sin egen låneetterspørsel hos bankene.

Husholdningenes nettogjeld til banksektoren kan beregnes som lån og annen gjeld fratrukket bankinnskudd og andre fordringer. Nettogjelda til banksektoren er beregnet til 1616 milliarder kroner ved utgangen av 2017 og nettogjelda økte med 133 milliarder kroner det siste året. Til sammenligning økte nettogjelda med 115 milliarder kroner i 2016. Utviklingen er illustrert i figur 6.11 og hovedbildet forklares av at husholdningenes bankgjeld fortsetter å øke raskere enn bankinnskuddene.

³ Prisindeks for brukte boliger, SSB.

⁴ Renter i banker og kredittforetak, SSB.

Figur 6.11. Husholdningene. Nettogjeld til banker og kredittforetak og vekst i nettogjelden. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Utvikling i gjeldens fordeling på ulike husholdningsgrupper

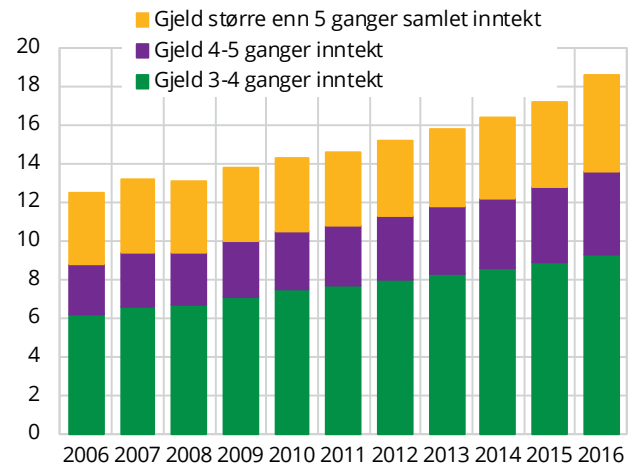
Gjeldsbelastningens fordeling er viktig for å kartlegge husholdningenes sårbarhet i forhold til renteøkninger. Informasjon om hvordan gjelden fordeler seg hentes fra inntektsstatistikken, og bygger på opplysninger fra ligningen. De siste tallene er fra 2016.

Stadig flere husholdninger har en relativt høy gjeldsgrad. I tiårsperioden 2006-2016 økte gjennomsnittlig samlet inntekt for husholdningene med 50 prosent i nominell verdi, mens gjelden i samme periode økte med 75 prosent. I 2006 hadde 26,2 prosent av husholdningene en gjeld som var minst dobbelt så stor som samlet husholdningsinntekt før skatt. Denne andelen økte til 33,8 prosent i 2016. Andelen husholdninger hvor gjelden utgjorde mer enn tre ganger samlet inntekt har økt fra 12,5 prosent til 18,6 prosent i denne tiårsperioden. I 2006 var 17,7 prosent av husholdningene gjeldfrie. Denne andelen har sunket gradvis til 15,2 prosent i 2016.

Den yngre delen av befolkningen har høyest gjeld i forhold til inntekt. Dette skyldes både låneatferd og inntektsnivå. De yngre tar opp stor gjeld til førstegangs boligkjøp og mange har studiegjeld, samtidig som yrkesinntekten er lavest i begynnelsen av yrkeslivet. Studenter er ikke med i denne statistikken. Andelen husholdninger med gjeld større enn tre ganger inntekten har økt mest for yngre par, par med små barn og aleneforeldre. Blant husholdningstypene med høyest gjeldsbelastning finner vi par med barn under 6 år, par uten barn der eldste person er under 30 år, samt aleneforeldre med barn i alderen 6-17 år. Innenfor disse husholdningstypene hadde man i mer enn hver tredje husholdning en gjeld som utgjorde mer enn tre ganger inntekten.

Blant husholdninger hvor hovedinntektstakeren er under 45 år, hadde 28,1 prosent av husholdningene en gjeld som utgjorde mer enn tre ganger inntekten

Figur 6.12. Andelen husholdninger med samlet gjeld større enn 3 ganger samlet inntekt. 2006 - 2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

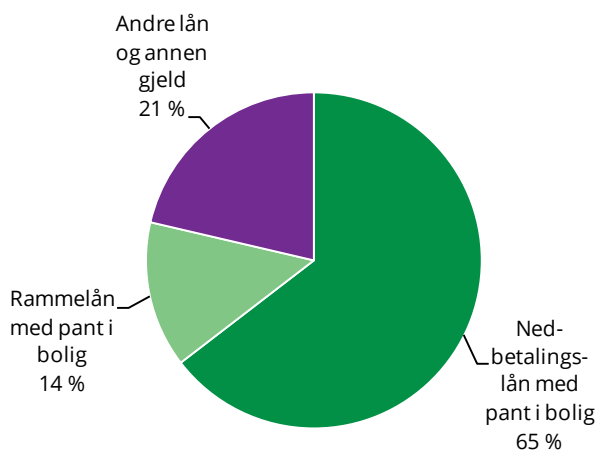
i 2016. Tilsvarende andel var 18,6 prosent ti år tidligere. Blant husholdninger hvor hovedinntektstaker er over 54 år, hadde 6,2 prosent gjeld som var mer enn tre ganger inntekten i 2006. Denne andelen har økt til 9,3 prosent i løpet av tiårsperioden. I figur 6.12 har vi ikke tatt hensyn til inntektsnivå og at husholdningene varierer i størrelse. Dette påvirker deres evne til å betjene gjeld. Husholdninger med lav inntekt etter skatt per forbruksenhet har rimeligvis en relativt lav andel av total gjeld i husholdningene, siden deres låneevne er relativt liten. Disse husholdningene hadde også en noe lavere andel av samlet gjeld i 2016 sammenlignet med 2006. De 20 prosent av husholdningene med lavest inntekt hadde 6,2 prosent av husholdningers totale gjeld i 2016, marginalt lavere enn i 2006 da andelen var på 6,5 prosent. Også husholdningene med de høyeste inntektene har en mindre andel av samlet gjeld i 2016 enn i 2006. De 20 prosent av husholdningene med høyest inntekt etter skatt per forbruksenhet eide 37,5 prosent av total gjeld i 2016, mot 38,2 prosent ti år tidligere. Det er altså husholdningene i den midterste delen av inntektsfordelingen som har økt sin andel av samlet gjeld i tiårsperioden.

Ved å dele husholdningene inn i ulike inntektsklasser etter inntekt etter skatt per forbruksenhet, kan man derimot se tendenser til større gjeldsbelastning i bunnen av inntektsfordelingen. Andelen husholdninger med 5 ganger større gjeld enn samlet inntekt er størst i laveste desil, med 11 prosent. Det er også blant disse at renteutgiftene tynger mest. Andelen husholdninger der renteutgiftene oversteg 15 prosent av samlet inntekt var i 2016 på 10 prosent i laveste desil, mot 6 prosent i befolkningen totalt.

Moderat økning i rammelån med pant i bolig

Husholdningenes lån med pant i bolig utgjorde 2751 milliarder kroner ved utgangen av 2017. Boliglånenes andel av samlet gjeld er beregnet til knapt 79 prosent, en andel som har økt fra om lag 63 prosent i 1995.

Figur 6.13. Husholdningene. Gjeldens sammensetning ved utgangen av 2017. Prosentandeler av total gjeld

Kilde Statistisk sentralbyrå.

Lån med pant i bolig er enten nedbetalingslån eller rammelån.

Nedbetalingslånene utgjorde 2 259 milliarder kroner ved utgangen av 2017. Figur 6.13 viser at nedbetalingslånenes andel utgjorde 65 prosent av husholdningenes samlede gjeld som er 1 prosent høyere andelen som ved utgangen av 2016.

Rammelånene skiller seg fra nedbetalingslånene ved at de er fleksible med hensyn til betaling av renter og avdrag. Dette har gjort rammelånene til en attraktiv finansieringskilde for kjøp av varige konsumgoder som for eksempel biler og fritidsbåter. Rammelånene utgjorde bare 2 prosent av samlet gjeld i 2005, mens andelen var nesten 19 prosent ved utgangen av 2011. I årene fram til 2015 stoppet imidlertid veksten opp, men de to siste årene har utestående rammelån igjen økt. Rammelånene økte med 6 milliarder kroner fra 2016 og utgjorde 492 milliarder kroner ved utgangen av

2017. Dette tilsvarer en andel på om lag 14 prosent av samlet gjeld som er 1 prosent lavere andel enn utgangen av 2016.

Husholdningenes realformue

Norske privathusholdningers realkapital hadde ved utgangen av 2016 en beregnet markedsverdi på 6 561 milliarder kroner ifølge SSB sin innteks- og formuesstatistikk for husholdninger. Realkapitalen består først og fremst av boliger, og 67 prosent av husholdningenes bruttoformue, summen av all formue før fratrekk av gjeld, var boligformue i 2016. I 2016 hadde boligene til norske privathusholdninger en antatt markedsverdi på 6 138 milliarder kroner. Dette var en nominell økning på 9 prosent fra 2015, da samlet beregnet markedsverdi utgjorde 5 629 milliarder kroner. Nesten syv av ti privathusholdninger eide i 2016 en primærbolig (boligen der boligeier er registrert som bosatt) med en antatt markedsverdi på til sammen 5 508 milliarder kroner. Drøyt en av ti husholdninger eier minst én sekundærbolig, det vil si en ekstra bolig i tillegg til den man bor i (fritidseiendommer holdt utenfor). Beregnet markedsverdi for disse sekundærboligene utgjorde 630 milliarder kroner.

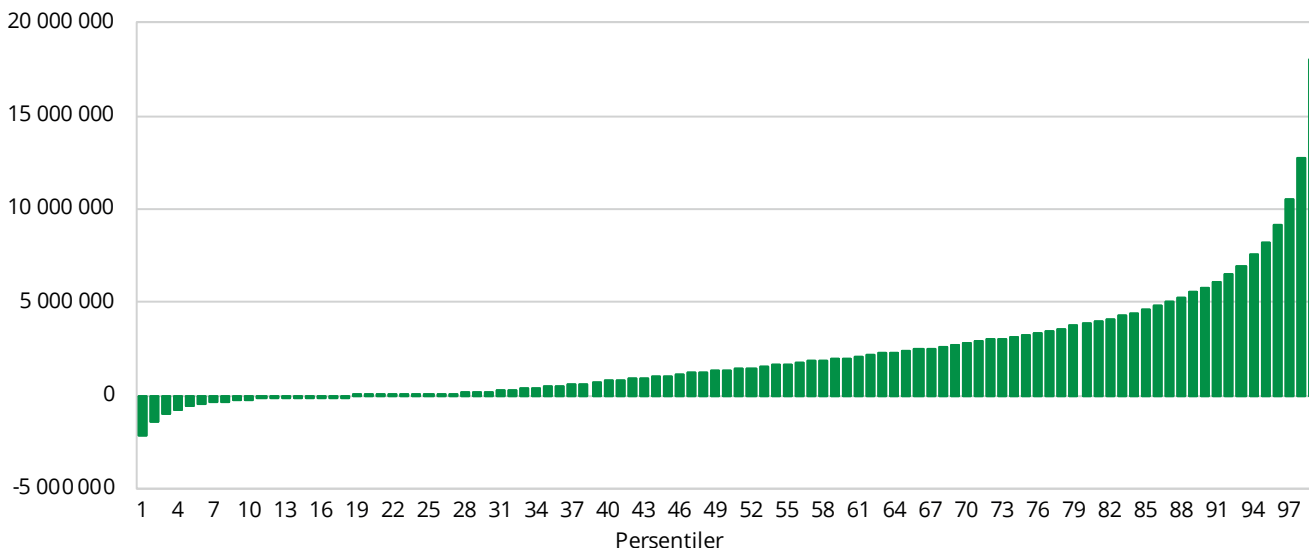
Sterk formuesvekst

Basert på beregnet markedsverdi av landets boliger, hadde husholdningene en gjennomsnittlig nettoformue på drøyt 2,55 millioner kroner i 2016. Dette var en økning på 4,8 prosent fra året før målt i faste priser. Norske husholdninger har hatt en betydelig økning i sin nettoformue de siste årene, framfor alt som følge av sterk vekst i boligpriser. Fra 2011 til 2016 økte gjennomsnittlig nettoformue for alle privathusholdninger med 25,9 prosent målt i faste priser.

Formuesfordelingen har blitt skjevare

Figur 6.14 viser fordelingen av nettoformue etter persentiler i formuesfordelingen. Mer enn halvparten av norske privathusholdninger, 55 prosent, hadde i 2016

Figur 6.14. Fordeling av nettoformue når beregnet markedsverdi på egen bolig inkluderes. Persentiler. 2016. Kroner

Kilde: Innteks- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå.

en nettoformue på mer enn 1 million kroner. 40 prosent av husholdningene hadde mer enn to millioner kroner i nettoformue, mens drøyt 18 prosent hadde en nettoformue som oversteg 4 millioner kroner. Vel tre prosent av norske privathusholdninger hadde i 2016 en nettoformue på mer enn 10 millioner kroner.

Nettoformuen er svært skjevt fordelt blant husholdningene. I 2016 eide tidelen av husholdningene med høyest beregnet nettoformue over halvparten (50,7 prosent) av all nettoformue. De 1 prosent rikeste husholdningene eide 19,8 prosent, mens de rikeste 0,1 prosent – drøyt 2 300 husholdninger – eide 9,2 prosent av all nettoformue. Formuesfordelingen har blitt noe skjevere de siste årene. I 2013 eide tidelen med høyest beregnet nettoformue 49,5 prosent av all nettoformue, og denne andelen økte til 50,2 prosent i 2014 og til 50,6 prosent i 2015. De 1 prosent mest formuende husholdningene eide i 2013 og 2014 henholdsvis 18,3 og 19 prosent av totalformuen, mens denne andelen i 2015 var på 19,8 prosent. Den økte konsentrasjonen av formue i toppen av fordelingen henger blant annet sammen med en økning i verdiene på aksjer, andeler i fond og andre verdipapirer. Husholdningene med de høyeste formuene har gjennomgående plassert en høyere andel av sin formue i finanskapital.

Økt formue med alder

Husholdningenes nettoformue stiger jevnt med alderen til hovedinntektstakeren i husholdningen. For husholdninger der hovedinntektstakeren er 30 år var median nettoformue på knapt 150 000 kroner i 2016 (se figur 6.15). Median nettoformue på en million passerer i alderen 42-43 år, mens en median på to millioner oppnås for husholdninger der hovedinntektstaker er i aldersgruppen 55-56 år. Deretter stiger nettoformuen fram til hovedinntektstakeren er tidlig i 70-årene. Blant

disse pensjonisthusholdningene var median nettoformue på drøyt 3 millioner kroner i 2016, og medianen fortsetter å ligge godt over 2 millioner kroner blant personer i 70- og 80-årene. Heller ikke blant de aller eldste husholdningene (der hovedinntektstakeren er 90 år og eldre) faller medianverdien for nettoformue under 2 millioner kroner.

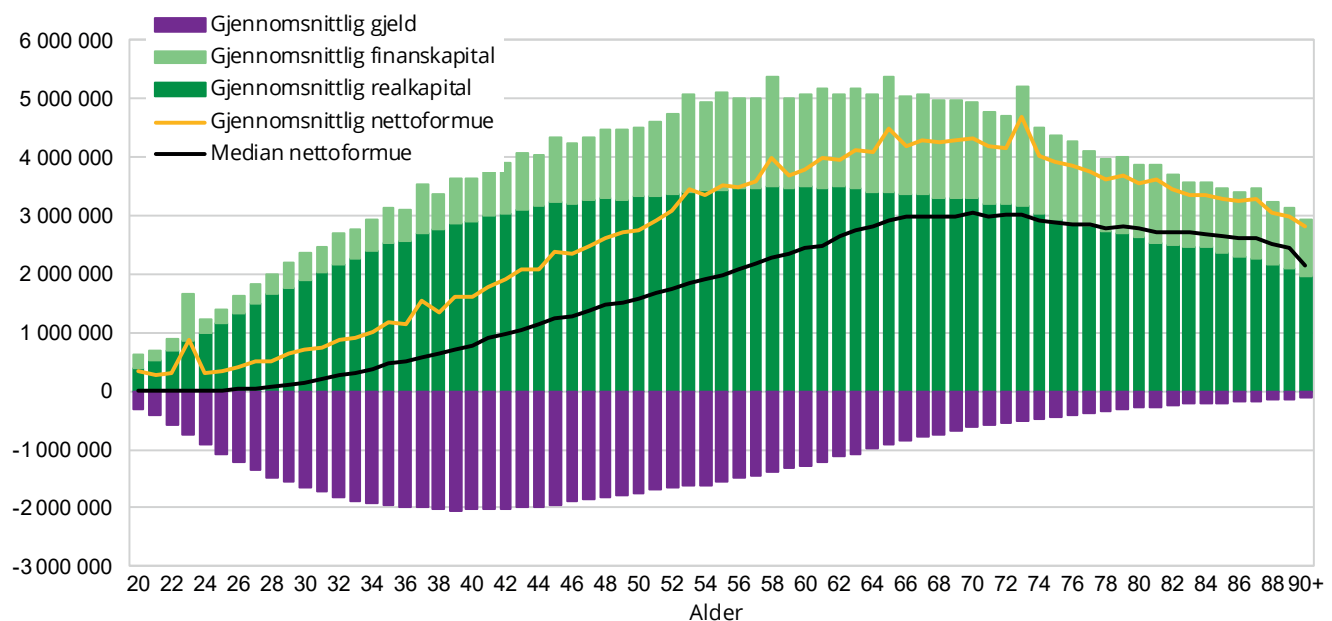
For yngre husholdninger utgjør verdien av egen bolig det meste av bruttoformuen, mens blant de eldre er også finansformuen viktig. Blant husholdninger hvor hovedinntektstakeren er i begynnelsen av 20-årene til i midten av 40-årene utgjør boligens verdi om lag 80 prosent av bruttoformuen, mens for de i 60-årene og eldre er denne andelen under 70 prosent.

Høy inntekt og høy formue

Det er en nær sammenheng mellom inntekt og formue. I tabell 6.4 er inntekten korrigert for ulike husholdningsstørrelse og ulike sammensetning, og deretter delt inn i ti like store grupper (desiler). Statistikken viser at husholdninger med høyt inntektsnivå ofte har en høy nettoformue. Tidelen husholdninger med høyest inntekt eide 27,5 prosent av all nettoformue i 2016, mens de ti prosent av husholdningene med lavest inntekt disponerte 7,5 prosent av all nettoformue dette året. Tilsvarende andeler året før var henholdsvis 29,3 og 6,1 prosent.

Nesten halvparten (46 prosent) av primærboligens antatte markedsverdi disponeres av de tre øverste inntektsdesilene blant husholdningene, mens de tre laveste inntektsdesilene eide 14 prosent av denne boligformuen i 2016. Sekundærboliger er enda mer skjevfordelt. Vel 62 prosent av den beregnede markedsverdien til disse boligene tilhører husholdningene i de tre øverste inntektsdesilene. En tredel av denne type

Figur 6.15. Husholdningenes formue og gjeld etter alder til hovedinntektstaker. 2016. Kroner

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.4. Husholdningenes formue etter inntekt. 2016. Prosent

	Milliarder kroner	Desiler - inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU)										Øverste	Øverste	Øverste
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	5 prosent	1 prosent	0,1 prosent
Beregnet realkapital	6 560,7	3,2	4,4	6,2	7,7	8,9	10,0	11,2	12,7	14,8	20,9	12,1	3,3	0,5
Herav:														
Beregnet markedsverdi primærbolig	5 508,4	2,9	4,7	6,6	8,2	9,4	10,5	11,6	12,9	14,5	18,6	10,3	2,5	0,3
Beregnet markedsverdi sekundærbolig	629,8	4,0	3,0	3,9	5,1	5,9	7,3	9,0	11,6	16,5	33,6	22,0	7,1	1,2
Bruttofinanskapital i alt	2 578,3	12,7	3,3	4,3	4,9	5,5	6,0	6,9	8,3	11,0	37,2	29,2	16,8	6,7
Herav:														
Bankinnskudd i innenlandske banker	1 105,5	4,4	5,5	7,2	8,0	8,7	9,2	10,1	11,3	13,3	22,4	14,1	5,1	1,3
Andeler i aksje-, obligasjons- og pengemarkedsfond	171,3	4,5	2,8	3,8	5,1	6,2	7,4	8,9	11,2	14,9	35,4	24,6	10,2	2,6
Aksjer og andre verdipapirer	1 059,2	22,8	1,4	1,6	1,8	2,3	2,7	3,4	4,9	7,9	51,2	44,1	29,0	12,2
Beregnet bruttoformue	9 139,1	5,8	4,1	5,6	6,9	7,9	8,9	10,0	11,5	13,7	25,5	16,9	7,1	2,2
Sum gjeld	3 160,8	2,8	3,4	5,1	6,9	8,6	10,3	11,9	13,6	15,7	21,7	12,5	3,5	0,7
Beregnet nettoformue	5 978,3	7,5	4,5	5,9	6,9	7,6	8,1	9,0	10,3	12,7	27,5	19,3	9,0	3,0
Antall husholdninger	2 341 292	234 127	234 132	234 129	234 127	234 132	234 129	234 130	234 127	234 129	234 130	117 065	23 412	2 341

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå.

boligformue disponeres alene av de ti prosent rikeste husholdningene. De tre laveste inntektsdesilene disponerer til sammenligning 11 prosent av sekundærboligens samlede markedsverdi.

Husholdningenes gjeld viser en tilsvarende fordeling. Husholdningene i de tre øverste inntektsdesilene har drøyt 51 prosent av all gjeld, mens de tre laveste inntektsdesilene hadde 11 prosent av den totale gjelden til norske privathusholdninger i 2016.

Sterk konsentrasjon av finanskapital blant de med høyest inntekt

Finanskapitalen til norske husholdninger er mer ulikt fordelt enn realformuen, og statistikken viser en sterk konsentrasjon av denne type formue blant husholdningene med høyest inntekt. Spesielt gjelder dette aksjer og andre verdipapirer der vel halvparten av formuesverdien i 2016 eies av tidelen husholdninger med høyest inntekt. Dette tilsvarer 542 milliarder kroner. Dette var likevel et noe lavere tall enn i 2015, da tilsvarende tall var 59 prosent og 554 milliarder kroner. Nedgangen i aksjeformue blant dem i toppen av inntektsfordelingen skyldes at det var flere aksjonærer med store utbytter i toppen av inntektsfordelingen i 2015, sammenlignet med 2016. Mange av disse tok trolig ut mindre utbytte i 2016, og flyttet seg dermed nedover i inntektsfordelingen.

De 0,1 prosent med aller høyest inntekt, om lag 2 300 husholdninger, eide alene 12,2 prosent av denne finanskapitalen i 2016 sammenlignet med 17,8 prosent i 2015. Dette utgjorde drøyt 129 milliarder kroner

i 2016 sammenlignet med nærmere 167 milliarder kroner i 2015. Men denne type formue eies også i stor grad av husholdninger med lave registrerte inntekter. Tidelen husholdninger med aller lavest inntekt eide 22,8 prosent av den totale formuesverdien til aksjer og andre verdipapirer blant privathusholdningene i 2016 (om lag 242 milliarder kroner). Mange av husholdningene som var i laveste inntektsdesil men med stor aksjeformue, er husholdninger med negative inntekter på grunn av tap ved salg av aksjer eller underskudd i næringsvirksomhet. Bankinnskudd i innenlandske banker er fortsatt den største formuesposten blant privathusholdningenes finanskapital med til sammen 1 105 milliarder kroner i 2016. Nesten halvparten (47 prosent) av verdien på alle bankinnskudd disponeres av husholdningene i de tre øverste inntektsdesilene.

6.4. Sammenligning av nordiske husholdningers balanser

I tabell 6.5 sammenlignes de finansielle balansene til husholdningene i Norge, Finland, Danmark og Sverige ved utgangen av året 2016. Tabellen inneholder også tall for fast eiendom eid av husholdningene i Danmark og Norge. Det er store forskjeller i fordringer og gjeld mellom husholdningene i de fire nordiske landene.

Den finansielle nettoformuen eller nettofordringene er differansen mellom fordringer og gjeld. Nettoformuen til svenske husholdninger er beregnet til 827 000 kroner per innbygger og dette er om lag 640 000 kroner høyere enn nettoformuen til norske husholdninger som ble beregnet til 189 000 kroner per innbygger ved utgangen av 2016. Forskjellene illustreres også av

Tabell 6.5. Husholdningenes finansielle balanse ved utgangen av 2016

	Danmark	Sverige	Finland	Norge
Milliarder kroner				
Finansielle eiendeler / fordringer	7 363	11 943	2 679	4 294
Gjeld	3 316	3 680	1 401	3 299
Netto fordringer	4 047	8 264	1 278	995
Prosent av disponibel inntekt				
Fordringsrater	640	583	255	304
Gjeldsrater	289	180	133	234
Nettofordringsrater	351	403	121	70
Kroner per innbygger				
Finansielle eiendeler / fordringer	1 281 000	1 195 000	487 000	816 000
Bankinnskudd	210 000	163 000	151 000	227 000
Noterte verdipapirer	172 000	190 000	101 000	55 000
Unoterte aksjer og eierandeler	233 000	374 000	125 000	169 000
Forsikringstekniske reserver	660 000	453 000	101 000	268 000
Andre fordringer mv	6 000	15 000	9 000	97 000
Gjeld	577 000	368 000	255 000	627 000
Lån, obligasjoner og sertifikater	564 000	355 000	236 000	595 000
Annen gjeld mv	13 000	13 000	19 000	32 000
Nettoformue / nettofordringer	704 000	827 000	232 000	189 000
Fast eiendom, beregnet markedsverdi	864 000			1 141 000
Antall innbyggere				
Folketall ved utgangen av året	5 748 769	9 995 153	5 503 297	5 258 317

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nettofordringsraten⁵ som er nettoformuen regnet i prosent av disponibel inntekt. De høyeste nettofordringsratene hadde danske og svenske husholdninger med hhv 351 og 403 prosent av disponibel inntekt. Dette er betydelig høyere enn nettofordringsratene til finske og norske husholdninger som ble beregnet til hhv 121 og 70 prosent av inntektene i 2016.

Store strukturelle forskjeller i balansene

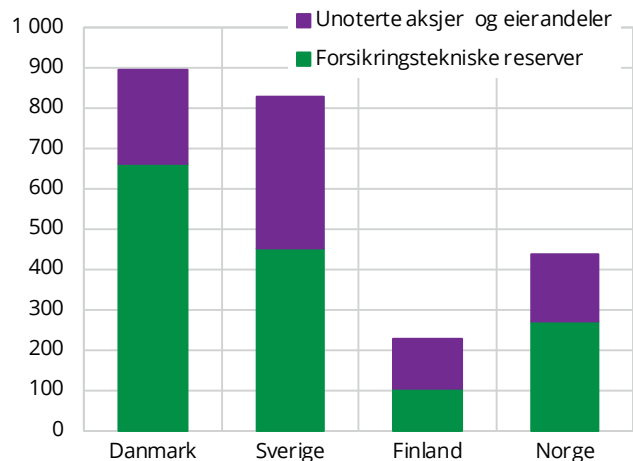
Det er store strukturelle forskjeller i de finansielle balansene til husholdningene i Norden. De største differansene i tallene skapes av forsikringstekniske reserver, ikke-børsnoterte aksjer og eierandeler som er registrert med svært forskjellige beløp mellom landene i tabell 6.5. Forholdet er illustrert i figur 6.16. Figuren viser at verdien av danske husholdningers eiendeler i form av reserver og unoterte egenkapital instrumenter er nesten 700 000 kroner høyere per innbygger enn verdien på de tilsvarende eiendelene i balansen til finske husholdninger. De store differansene i figuren skyldes forskjellig organiseringen av pensjonssystemene, ulik klassifisering av boligselskaper og ulike metoder for beregning av markedsverdiene på ikke-børsnoterte aksjer. Problemstillingen er utdypet i boks 6.1.

Nordmenn og dansker har høyest gjeld i Norden.

Husholdningenes gjeld varierer også mye mellom husholdningene i de fire nordiske landene. Av tabell

⁵ Fordrings-, gjelds- og nettofordringsratene er årsgjennomsnitt for 2016.

Figur 6.16. Forsikringstekniske reserver, unoterte aksjer og eierandeler. 1 000 kroner per innbygger ved utgangen av 2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.5 fremgår det at norske husholdninger hadde den høyeste gjelda. Nivået ble beregnet til 627 000 kroner per innbygger ved utgangen av 2016. Dette er noe høyere enn gjelda til danske husholdninger, men de danske husholdningene hadde den høyeste gjeldsraten, som ble beregnet til 289 prosent av disponibel inntekt i 2016. De finske husholdninger hadde den laveste gjelda blant husholdningene i de fire nordiske landene med 255 000 kroner per innbygger, som tilsvarer en gjeldsrate på 133 prosent av disponibel inntekt.

Låneopptak og gjeld vil i stor grad være koblet til anskaffelser av og eierskap til boliger og fritidseiendommer. I Norge utgjør fast eiendom den største komponenten i husholdningenes samlede formue, mens lån med pant i fast eiendom utgjør den største gjeldskomponenten i balansen. Som det fremgår av tabell 6.5, trekker det høye gjeldsnivået ned den finansielle nettoformuen for norske husholdninger.

Et utfyllende bilde av husholdningenes formue fås først når boligformuen legges til den finansielle nettoformuen, men datamangel gjør at vi bare har tall for boligformuen til norske og danske husholdninger. Bruttoformuen og gjelda til husholdningene i Danmark og Norge er illustrert i figur 6.17. Bruttoformuen, som er summen av alle eiendelene før fratrekk av gjeld, er i figuren delt mellom fast eiendom, forsikringstekniske reserver og andre finansielle eiendeler.

Nordmenn har høyest boligformue

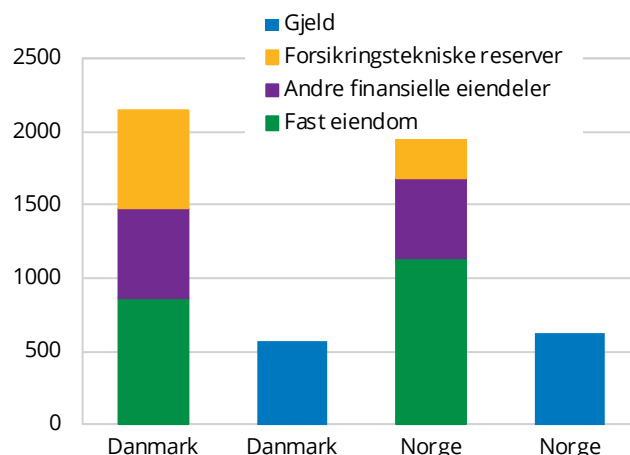
Figuren viser hvor stor betydning forsikringstekniske reserver har for hovedbildet og holdes forsikringsreservene utenfor viser figuren at de norske husholdningene har den høyeste formuen. Ved utgangen av 2016 utgjorde summen av fast eiendom og andre finansielle eiendeler på norske husholdningers balanse 1,7 millioner kroner per innbygger mot 1,5 millioner kroner per innbygger på balansen til danske husholdninger. Årsaken er at de norske husholdningene hadde de høyest registrerte eiendomsverdiene på sin balanse og at boligformuen mer enn veier opp for andre finansielle eiendeler som var tallfestet lavere på balansen til norske husholdninger.

Nordmenn har investert minst i noterte verdipapirer

Andre finansielle eiendeler omfatter blant annet bankinnskudd mv og noterte verdipapirer. Av tabell 6.5 fremgår det at differansene for husholdningenes bankinnskudd er moderate mellom landene. En forklaring er bankkontoenes sentrale funksjon for de løpende betalingsstransaksjonene som fører til at det på ethvert tidspunkt vil stå inne beløp av en viss størrelse på kontoene. Banksparing med skattefradrag, som vi har hatt i Norge i mange år, kan ha trukket opp norske bankinnskudd.

Noterte verdipapirer omfatter noterte aksjer, verdipapirfondsandeler samt sertifikater og obligasjoner. Av tabell 6.5 fremgår det at norske husholdninger hadde de laveste tallene for noterte verdipapirer med 56 000 kroner per innbygger. Til sammenligning utgjorde de svenske husholdningenes eiendeler i noterte verdipapirer 190 000 kroner per innbygger ved utgangen av 2016. Tabellen antyder at norske husholdninger over tid har investert betydelige mindre midler i noterte verdipapirer sammenlignet med husholdningene i de tre andre nordiske landene. En forklaring kan være at husholdningene i Norge i større grad har investert tilgjengelige midler i fast eiendom.

Figur 6.17. Fast eiendom, finansielle eiendeler og gjeld i husholdningene i Danmark og Norge. 1 000 kroner per innbygger ved utgangen av 2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Solide statsfinanser kan også være en forklaringsfaktor. Norge skiller seg fra de andre land i Norden ved statsforvaltningens høye sparing og store investeringer i Statens pensjonsfond. Statens pensjonsfond hadde ved utgangen av 2016 en markedsverdi som omtrent tilsvarte de opptjente rettighetene til fremtidige pensjonsutbetalinger fra folketrygden. De store statlige fondsmidlene skaper forventninger om at staten kan finansiere sine langsiktige utgifter og forpliktelser som for eksempel pensjonsrettighetene i folketrygden. Slike forventninger kan ha betydning for spare- og investeringsadferden til de norske husholdningene, blant annet i form av lavere investeringer i finansiell kapital. I tillegg er den skattemessige behandlingen av eiendom mer gunstig enn for finansformue i Norge.

Boks 6.1 Forsikringstekniske reserver, unoterte aksjer og eierandeler

Forsikringstekniske reserver. Reservene i pensjonsforsikring utgjør hoveddelen av de samlede reservene på husholdningens konto (i Norge om lag 87 prosent av de forsikringstekniske reservene). Det er variasjonene i pensjonssystemene mellom landene som forklarer de store differansene for finansobjektet i tabell 6.5. Land med pensjonssystemer som er basert på offentlig finansierte pensjonsordninger, for eksempel folketrygden og Statens pensjonskasse i Norge, vil i mindre grad ha et fondert pensjonssystem sammenlignet med land hvor systemet i mye større grad er basert på fonderte pensjonsordninger i arbeidsmarkedet, slik tilfellet er for Danmark. De opptjente rettigheter i fonderte pensjonsordninger inngår som fordringer på husholdningenes balanse, mens opptjente rettigheter i ikke-fonderte pensjonsordninger ikke blir tallfestet i finansregnskapet (se underkapittel om pensjoner i kapittel 5 Offentlige forvaltning). Folketrygden er hjørnesteinen i det norske pensjonssystemet og kan forklare hvorfor norske husholdninger har lavere fordringer i form av forsikringstekniske reserver enn danske og svenske husholdninger.

Verdsetting av unoterte aksjer. Spesielle utfordringer knytter seg til behandlingen av ikke-børsnoterte aksjer og eierandeler (unoterte aksjer) i finansregnskapet. Utfordringene knytter seg til et svakt statistikkgrunnlag og anbefalingene for verdsetting av ikke-noterte verdipapirer i

nasjonalregnskapsmanualene (ESA / SNA) som synes å være for generelle. Det er flere anbefalte metoder, men hovedalternativet er vanskelig å implementere for små land som Norge. I Norge blir derfor unoterte aksjer tallfestet på basis av bokførte regnskapsverdier i finansregnskapet, mens våre nordiske naboland i større grad beregner markedsverdier for aksjene. Det er rimelig å anta at bokførte verdier vil være lavere enn beregnede markedsverdier.

Eierandeler i boligselskaper. Forskjellig klassifiseringen av boligselskaper som borettslagene i Norge, bostadsrättsforeninger i Sverige og andelsboliger i Danmark skaper også avvik i tallene for unoterte aksjer og eierandeler. I Norge er borettslag klassifisert som enheter i husholdningssektoren. I det norske finansregnskapet vil borettslagenes bankinnskudd og gjeld inngå på husholdningenes konto, mens boligene vil inngå i husholdningenes realkapitalbeholdninger i det ikke-finansielle regnskapet. I Danmark og Sverige er andelsboliger og bostadsrättsforeninger klassifisert som ikke-finansielle foretak. Dette fører til at husholdningene får finansielle eierandeler i boligselskapene (aksjer eller kapitalinnskudd). Det er rimelig å anta at forholdet trekker opp tallene for unoterte aksjer og eierandeler i det danske og svenske finansregnskapet, mens borettslagenes nettogjeld belastes husholdningene i Norge.

Begrepsdefinisjoner

Nedenfor gis en forklaring av noen begreper og uttrykk som benyttes i Økonomisk utsyn. Hensikten er ikke å gi en uttømmende oversikt, men å gi en nærmere utdyping av begreper som ikke forklares i den løpende teksten.

Nasjonalregnskapets avgrensning av den norske økonomien

Nasjonalregnskapet gir en oversikt over norsk økonomi, noe som fordrer en *prinsipiell avgrensning* mot andre lands økonomier. Dette gjøres ved å definere begrepet *institusjonell enhet* eller økonomisk aktør. Økonomiske aktører tar økonomiske beslutninger på selvstendig grunnlag, kan påberope seg eierskap til økonomiske verdier, og kan legge fram resultat- og balanseregnskap for sin virksomhet. Den institusjonelle enheten er normalt sammenfallende med juridisk enhet, f.eks. aksjeselskap, eller fysisk person. Nasjonalregnskapets oppgave er å gi oversikt over økonomien til de institusjonelle enhetene som kan sies å være *hjemmehørende i et land*. De hjemmehørende enhetene kalles *innlendinger* og ikke-hjemmehørende enheter omtales som *utlendinger*. Generelt er en institusjonell enhet hjemmehørende i det landet den har sitt *økonomiske interessesentrum*. Det fordrer at enheten deltar i det økonomiske liv innenfor et lands økonomiske territorium på varig basis, konvensjonelt satt til minst et år. Denne grensen må tolkes mer som en understrekning av varighet, enn som en absolutt grense. Det er viktig å merke seg at hjemmehørende enhet eller innlending som begrep i nasjonalregnskapet ikke har noe med statsborgerskap eller nasjonalitet å gjøre. Gjennom nasjonalregnskapets kildemateriale blir hjemmehørende enheter eller innlendinger i *praksis* bestemt av regelverket for registrering i de statistiske registrene. Viktigste er reglene for bosatte i befolkningsregisteret og for registrering som enhet i virksomhets- og foretaksregisteret.

Kapittel 2

Årslønn for heltidsansatte: Begrep som benyttes i den årlige lønnsstatistikken til Statistisk sentralbyrå. Det omfatter samlet lønn eksklusive overtidsgodtgjørelse og naturallønn som en heltidsansatt lønnskaker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk, og det er et normalt antall arbeidsdager i året.

Årslønn: Begrep som benyttes i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU). Begrepet kan både dekke heltidsansatte lønnskakere og beregnede årsverk for alle lønnskakere, det vil si både heltidsansatte og deltidsansatte. I de tilfeller begrepet omhandler heltidsansatte er begrepet synonymt med begrepet Årslønn for heltidsansatte i SSBs lønnsstatistikk (definert over). I tilfeller der begrepet omhandler beregnede årsverk, er deltidsansatte regnet om til hel-

tidskvaliteter, ved å ta utgangspunkt i avtalt arbeidstid for deltidsansatte i forhold til avtalt arbeidstid for heltidsansatte.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn (definert over) og antall utførte timeverk for lønnskakere. Antall utførte timeverk inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie ikke regnes med.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom totale lønnskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn (se ovenfor) og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier.

Reallønn: Er et uttrykk for forholdet mellom et lønnsbeløp og en relevant pris. Når formålet er å måle lønnsatsens kjøpekraft, er det konsumprisindeksen som er relevant, og man beregner konsumreallønn. Når formålet er å måle lønnsevnen i en bedrift eller næring, beregnes produsentreallønn ved å måle lønn i forhold til prisen på bedriftens/næringens produksjon.

Justerte konsumprisindekser. Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks nye mandat for pengepolitikken gitt mars 2001.

Kapittel 3

Viktige begreper i nasjonalregnskapet

Disponibel inntekt for Norge

= Bruttonasjonalinntekt - Kapitalslit - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto

= Bruttonasjonalprodukt - Kapitalslit - Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto

= Sparing for Norge + Konsum i alt

Disponibel realinntekt for Norge. Disponibel inntekt for Norge korrigert for prisstigningen på varer og tjenester som anvendes innenlands.

Formuesinntekter. Inntekt mottatt av eiere av finanskapital, eller faste ikke-produserte eiendeler som stilles til rådighet for en annen institusjonell enhet.

Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto. Netto overføringer til utlandet i form av inntekter som lønn, renter, aksjeutbytte mv. (og eventuelle produksjonsskatter, netto), etter fradrag for tilsvarende overføringer fra utlandet. Tidligere betegnet som «renter og aksjeutbytte mv. til utlandet, netto». Denne posten representerer forskjellen mellom BNP og BNI.

Formuesutgifter. Beløp som de som disponerer finanskapital eller faste ikke-produserte eiendeler er forpliktet til å betale til eierne av finanskapitalen eller de faste ikke-produserte eiendelene.

Kjøpekraftspariteter. Indekser som måler forskjeller i prisnivået mellom land i et gitt år. Indeksene kan beregnes for flere aggregerte størrelser, for eksempel BNP og privat konsum. Kjøpekraftspariteter brukes først og fremst i internasjonale sammenligninger av makroøkonomiske størrelser per innbygger, for eksempel BNP, konsum og nasjonalinntekt. Prisinivåjustering av slike størrelser får frem realverdien av forskjellene mellom land. Beregninger av kjøpekraftspariteter gjøres av flere institusjoner: OECD/Eurostat for OECD-landene og øvrige europeiske land, mens Verdensbankens «International Comparison Program» beregner dem for land utenfor OECD.

Markedsrettet virksomhet. Dette er en næringsgruppe som omfatter den produksjonen som omsettes i markeder. Den utelater produksjon i offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner. Man kan også begrunne utelatelse av boligjenester, fordi disse tjenestene i liten grad omsettes i Norge og andre land der de fleste boliger er selveide. Markedsrettede fastlandsnæringer utelater i tillegg til de ovennevnte næringene også utenriks sjøfart, rørtransport og olje- og gassutvinning.

Markedsverdi. Bruttonasjonalproduktet (BNP) er målt i markedsverdi, og definert som summen av bruttoproduktet over alle næringer målt i basisverdi, tillagt summen av alle produktskatter og fratrukket summen av alle produktsubsidier.

Nasjonalinntekt = Bruttonasjonalinntekt – Kapitalslit.

Bruttonasjonalinntekt = BNP i markedsverdi pluss netto inntekter fra utlandet til Norge. Disse inntektene omfatter først og fremst lønn, renter, aksjeutbytte og andre formuesinntekter.

Næringskatter. Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.).

Næringsubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter i form av støtteutbetalinger som er knyttet til produksjonsvirksomheten,

men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringsubsidiene er knyttet til jordbruk.

Produktskatter. Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskatter er merverdiavgift, avgift på motorkjøretøyer, bensinavgift, og avgift på alkoholholdige drikkevarer.

Produktsubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter og som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktsubsidiene er subsidier til forskning, subsidier på jordbruksprodukter, og subsidier til privat undervisning.

Reinvestert fortjeneste. Reinvestert fortjeneste er den del av et selskaps (investeringsobjekts) resultat etter skattekostnad, og som ikke deles ut som utbytte til aksjonærene, men pløyes tilbake i selskapet (investeringsobjektet). Reinvestert fortjeneste er altså differansen mellom det totale resultatet og faktisk utbetalt utbytte. Motposten til inntektsposten reinvestert fortjeneste finnes i finansregnskapet under samme betegnelse. Et tilbakeholdt overskudd i et direkte investeringselskap, representert ved et positivt tall for posten direkte investering, blir i utenriksregnskapet vist som en investeringstransaksjon som øker investors fordringer på investeringsselskapet. Dersom utbetalt utbytte overstiger resultatet, blir reinvestert fortjeneste negativ, noe som kan tolkes som en desinvestering (tapping).

Rente- og stønadsbalansen

= Inntekter fra utlandet - Utgifter til utlandet

= Lønn fra utlandet + Renteinntekter fra utlandet + Aksjeutbytte mv. fra utlandet + Reinvestert fortjeneste fra utlandet + Andre løpende overføringer fra utlandet - Lønn til utlandet - Renteutgifter til utlandet - Aksjeutbytte mv. til utlandet - Reinvestert fortjeneste til utlandet - Andre løpende overføringer til utlandet

Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto.

Netto løpende overføringer til utlandet utenom formuesinntekt og lønn til utlandet, netto. Denne posten representerer forskjellen mellom BNI og brutto disponibel inntekt for Norge.

Verdisett. Tilgang av produkter verdsettes i basisverdi, anvendelse av produkter verdsettes i kjøperverdi. Kjøperverdien er den verdien som kjøperen faktisk betaler for produktene, inklusive eventuelle produktskatter minus produktsubsidier, og inklusive eventuelle transportkostnader. Refunderbar inngående merverdiavgift er ikke inkludert i kjøperverdien. Eksport verdsettes til fob, import verdsettes til cif (for internasjonal rapportering beregnes også total import til fob).

Kapittel 4

Statistikk om befolkning

Folkemengde. Alle tall gjelder hjemmehørende (de jure) folkemengde per 1. januar. Hvem som skal regnes som bosatt i Norge og hvor i Norge en person skal regnes som bosatt, er fastlagt i lov om folkeregistrering av 16. januar 1970.

Befolkningsvekst. Det er to måter å beregne årlig befolkningsvekst; 1) summen av fødselsoverskudd (fødte minus døde) og nettoinnflytting, eller 2) folkemengde 1. januar aktuelt år minus folkemengde 1. januar året før. Ideelt sett skulle de to måtene gi samme resultat. Lang erfaring har vist at det ikke alltid er slik, noe som skyldes korreksjoner, annulleringer, forsinkede meldinger til folkeregisteret, osv.

Innflytting, utflytting. Som flytting regnes registrert flytting for en person mellom to norske kommuner eller mellom en norsk kommune og utlandet.

Nettoinnflytting. Innflyttinger minus utflyttinger.

Samlet fruktbarhetstall (SFT) er summen av de aldersspesifikke fruktbarhetsratene for kvinner i alderen 15-49 år i en gitt tidsperiode (vanligvis et kalenderår). SFT kan tolkes som antall barn hver kvinne i gjennomsnitt vil føde dersom fruktbarhetsmønsteret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer før alder 50.

Forventet levealder ved fødselen referer til det antall år en nyfødt vil leve dersom de gjeldende aldersspesifikke dødssannsynligheter i en periode (som regel et kalenderår) varer ved.

Statistikk om arbeidsmarkedet

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk. Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlag for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR/KNR).

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU)

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av kvartalsvise intervjuer med et utvalg på 24 000 personer. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, er det utvalgsusikkerhet knyttet til tallene.

Omfang: AKU dekker alle personer i alderen 15-74 år registrert bosatt i Norge. Før 2006 var aldersgruppa 16-74 år.

Sysselsatte: Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon, ferie o.l. er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige: Personer uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker, og som kan påta seg arbeid innen to uker etter referanseuka.

Langtidsledige: Arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 27 uker eller mer forut for intervju-tidspunktet.

Undersysselsatte: Deltidssysselsatte som har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kan starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken: Summen av sysselsatte og arbeidsledige (omtales ofte som de yrkesaktive).

Yrkesdeltakelsen eller yrkesfrekvensen: Andelen av befolkningen i den aktuelle aldersgruppa som er i arbeidsstyrken.

Arbeidsledighetsraten: Andelen av arbeidsstyrken som er arbeidsledig.

Registerbasert sysselsettingsstatistikk

Den registerbaserte sysselsettingsstatistikken ble frem til og med 2014 bygd på ulike offentlige registre, der NAV sitt Aa-register var det viktigste. Fra og med 2015 ble rapportering fra arbeidsgiverne til Aa-registeret og noen rapporteringer til Skatteetaten og SSB samlet i en ny felles rapporteringsløsning kalt a-ordningen.

A-ordningen er en samordnet digital innsamling av opplysninger om arbeidsforhold, inntekt og skattetrekk til Skatteetaten, NAV og SSB. Ordningen innebærer at SSB får opplysninger om lønn og ansatte direkte fra a-meldingen, som er den elektroniske meldingen som inneholder alle opplysningene som samles inn, i stedet for flere ulike kilder som frem til 2014.

Statistikken dekker alle personer i alderen 15-74 år registrert bosatt i Norge.

Nasjonalregnskapet (NR/KNR)

Omfang: Nasjonalregnskapet har tall for sysselsetting og utførte timeverk i alle enheter som deltar i økonomisk aktivitet på eller ut fra Norges økonomiske territorium på varig basis (ett år eller mer).

Sysselsatte personer: Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året. Dette begrepet ligger nær opp til tilsvarende definisjon i AKU.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Normalårsverk: Summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber omregnet til heltidsjobber (med andel av fulltidsjobb som vekt).

To mål på arbeidsledighet

Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige i statistikken fra NAV, fordi ikkem alle som har søkt arbeid har registrert seg hos NAV og fordi en del av de som deltar på opplærings-tiltak klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige hos NAV ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 uker, eller fordi de ikke er umiddelbart tilgjengelig for arbeid.

Arbeidsinnvandring i SSBs statistikker

Arbeidsinnvandringen fanges opp på ulike måter i SSBs sysselsettingsstatistikker:

Syssetting i NR: NR dekker all syssetting i innenlandske bedrifter, det vil si bedrifter som forventes å drive produksjon i Norge i minst 12 måneder, uavhengig av om den sysselsatte er registrert bosatt i Norge. Personer som kommer sammen med sin utenlandske bedrift på oppdrag som varer under 12 måneder, omtales som tjenesteytere, og inngår ikke i syssettingstallene i nasjonalregnskapet (produksjonen regnes som import).

Ordinær registerbasert syssettingstatistikk og AKU: Disse statistikkene er basert på personer som er registrert bosatt i Norge ifølge Det sentrale folkeregisteret. Kriteriet er at man forventes å oppholde seg minst seks måneder i landet. De som er registrert bosatt i Norge og arbeider i utlandet kommer med i AKU, men ikke i den ordinære registerbaserte syssettingstatistikken.

Sysselsatte på korttidsopphold: Denne registerbaserte spesialstatistikken omfatter kun personer som arbeider i Norge uten å være registrert bosatt ifølge Det sentrale folkeregisteret. Med dette menes at man forventes å oppholde seg mindre enn seks måneder i landet. Foreløpig omfatter ikke tallene selvstendig næringsdrivende og sjøfolk fra land utenfor EØS-området. Det antas at det er en betydelig underrapportering av særlig tjenesteytere til de aktuelle registrene.

Kapittel 5

Produksjon og konsum i offentlig forvaltning

Med noen få unntak, omsettes ikke *produksjon i offentlig forvaltning* i ordinære markeder. Dermed mangler man priser til å verdsette produksjonen på samme måte som i privat sektor. I nasjonalregnskapet beregnes derfor produksjon i offentlig forvaltning som summen av produksjonskostnadene. Det betyr at produksjonen i offentlig forvaltning settes lik summen av lønnskostnader (bruken av egen arbeidskraft), kapitalslit (bruken av egen produksjonskapital), produktinnsats (varer og tjenester som offentlig forvaltning anvender til sine produksjonsformål) og netto næringskatter på egen virksomhet. Den offentlige forvaltningens bruttoprodukt framkommer som summen av lønnskostnader,

kapitalslit og netto næringskatter. Netto næringskatter representerer små beløp siden det bare er enkelte typer avgifter som det offentlige betaler, for eksempel motorvognavgift.

Konsum i offentlig forvaltning er definert som utgifter til varer og tjenester disponert av forvaltningen. Konsumutgiftene verdsettes som produksjonen, med fratrukk av gebyrinntekter og egne investeringsarbeider, og tillagt overføringer i naturalier til husholdningene (produktkjøp).

Gebyrinntektene består av egenbetalinger for bruk av offentlige tjenester, samt diverse salgs- og leieinntekter som virksomhetene i stats- og kommuneforvaltningen har. Gebyrinntektene i kommuneforvaltningen utgjør den største delen, og eksempler på dette er brukerbetalinger for hjemmetjenesten, oppholdsbetaling i barnehager og skolefritidsordninger, samt årsgebyrer knyttet til vann, avløp og renovasjon.

Egne investeringsarbeider omfatter bl.a. egen FoU-aktivitet. Verdien av de egne investeringsarbeidene måles ved å summere produksjonskostnadene (hovedsakelig lønn og produktinnsats) som brukes til å framstille dem. Investeringsarbeidene regnes med som bruttoinvesteringer og avstedkommer dermed et kapitalslit, som inkluderes i beregningen av offentlig konsum. For å unngå dobbelttelling, må derfor produksjonskostnadene knyttet til de egne investeringene også komme til fratrekk i konsumberegningen.

Overføringer i form av naturalier til husholdningene er definert som offentlig forvaltnings finansiering av varer og tjenester fra aktører utenfor offentlig forvaltning som videreformidles til husholdningene. Størstedelen av dette er betaling for ulike helse- og omsorgstjenester, legemidler og annet medisinsk utstyr levert fra private aktører. Det offentlige finansiering av private barnehageplasser er et annet eksempel.

Definisjonsforskjeller mellom stats- og kommuneregnskapet og offentlige finanser i nasjonalregnskapet

Regnskapsprinsipper. Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av norsk økonomi i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land. Her bearbeides og sammenstilles blant annet offentlig forvaltnings finanser sammen med inntekter og utgifter for andre sektorer i økonomien. Ifølge internasjonale standarder skal nasjonalregnskapet settes opp etter det såkalte *påløptprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at utgiftene skal registreres når aktiviteten finner sted, og inntektene skal henføres til den periode de er opptjent, ikke når de bokføres eller betales.

Sektoromfang. I nasjonalregnskapet defineres offentlig forvaltning som institusjonelle sektorer som i tillegg til å ivareta et politisk ansvar, har som oppgave å iverk-

sette og håndheve reguleringer, produsere tjenester (hovedsakelig ikke-markedsrettede) for individuelt og kollektivt konsum, samt omfordele inntekt og formue. Statlig og kommunalt eide foretak regnes som markedsprodusenter og faller derfor utenfor nasjonalregnskapets definisjon av offentlig forvaltning.

Kildene

Statsregnskapet. Statsregnskapet (St.meld. nr. 3) gir informasjon om de økonomiske transaksjonene i statskassen medregnet folketrygden, samt driftsresultatet i den statlige forretningsdriften. Den statlige forretningsdriften omfatter næringsvirksomhet der staten har et ubegrenset økonomisk ansvar. Eksempler på slike enheter er Statsbygg og Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE). I statsregnskapet benyttes *kontantprinsippet* for registrering av økonomiske transaksjoner. Dette er et regnskapsprinsipp som gir oversikt over kontante inn- og utbetalinger og endring i likviditet. Dette medfører at regnskapstransaksjonene i en periode ikke nødvendigvis gjenspeiler aktiviteten som har funnet sted i den samme perioden, da det er betalingstidspunktet som er avgjørende for hvilken periode transaksjonen skal føres. Av praktiske årsaker har imidlertid SSB valgt å legge til grunn de fleste utgiftskomponentene i statsregnskapet uten videre bearbeiding. Per i dag er det kun statsforvaltningens skatter og avgifter på inntektssiden, samt produksjonssubsidier på utgiftssiden som føres etter påløptprinsippet i nasjonalregnskapet. I tillegg beregner nasjonalregnskapet kostnader ved bruk av realkapital (bygninger, maskiner, utstyr mv).

Andre stats- og trygderegnskap. I løpet av de siste 10-15 årene har det pågått en betydelig omorganisering av statlig virksomhet. Særlig gjelder dette den økende tendensen til fristilling av virksomheter i statsforvaltningen (nettobudsjettering). Nettobudsjettering innebærer at Stortingets økonomiske kontroll er begrenset til å bevilge en økonomisk ramme for virksomheten. Mens aktiviteten i den sentrale statsforvaltningen er gitt av de økonomiske rammene Stortinget fastsetter, kan de nettobudsjetterende virksomhetene ha inntekter utover bevilgningene i statsregnskapet. Denne fristillingen innebærer at statsregnskapet er utilstrekkelig i beregning av sentrale nasjonalregnskapsstørrelser. For å få informasjon om aktiviteten i nettobudsjetterte enheter må egne regnskaper hentes inn. Totalt dreier dette seg om rundt 100 enheter (blant annet samtlige helseforetak, universiteter og høyskoler og kapitalforvaltningsenheter som Statens pensjonsfond – Norge og Petroleumsforsikringsfondet). Enhetene i denne delsektoren av statsforvaltningen er underlagt regnskapsloven, noe som betyr at institusjonenes regnskap må settes opp etter påløptprinsippet.

Kommuneregnskapet. Kommuneforvaltningen omfatter kommunene, fylkeskommunene, kirkelige fellestråd og kommunale foretak som driver ikke-markedsrettet virksomhet. Regnskapsprinsippet som brukes i

kommuneforvaltningen kalles *anordningsprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal tas med i regnskapet for vedkommende periode, uavhengig av om de er betalt eller ikke når perioden avsluttes. Anskaffelse og anvendelse av varer og tjenester bokføres ved henholdsvis mottak og levering. Bokførte verdier i kommuneregnskapet sammenfaller i flere tilfeller med påløpte verdier enn i statsregnskapet, og krever slik sett mindre bearbeiding for å inngå som en del av nasjonalregnskapet.

Ulike overskuddsbegreper

For å illustrere forskjellen mellom statsregnskapet og statlige finanser i nasjonalregnskapet, kan man ta utgangspunkt i de ulike overskuddsbegrepene som benyttes. Som mål for overskudd bruker statsregnskapet overskudd før lånetransaksjoner, mens det i nasjonalregnskapet benyttes nettofinansinvestering. Det er særlig tre forhold som forklarer avvik mellom overskuddsberegningene i statsregnskapet og nasjonalregnskapet:

Kapitalinnskudd. Kapitalinnskudd i statsforvaltningen omfatter tilskudd til investeringer i og salg av eiendeler knyttet til statens forretningsdrift, deriblant SDØE. I statsregnskapet føres disse transaksjonene som løpende inntekter og utgifter. I nasjonalregnskapet blir de behandlet som finanstransaksjoner, siden statens forretningsdrift i hovedsak driver med markedsrettet aktivitet, og kapitalinnskudd i disse enhetene kan medføre avkastning. Finansdepartementets føringsmåte av investeringene i forretningsdriften innebærer dermed et driftsresultat som avviker fra nettofinansinvesteringene i nasjonalregnskapet.

Påløpte skatter. Ifølge nasjonalregnskapet skal tall for skatter, medregnet trygde og pensjonspremier, og produksjonssubsidier regnskapsføres med *påløpte* beløp for det enkelte år, mens skatteinntektene i statsregnskapet er bokført etter kontantprinsippet. For enkelte skattearter er differansen mellom bokførte og påløpte skatter betydelige, noe som må tas hensyn til i nasjonalregnskapet. Spesielt gjelder dette for petroleumsvirksomheten, der svingninger i dollarkurs og oljepris betyr mye for sektorens skattepliktige inntekter. I finansstatistikken for offentlig forvaltning fanges differansen mellom påløpte og bokførte skatter opp av en korreksjonssektor for å sikre konsistens i regnskapsføringen av skatter i offentlig forvaltning i alt og i de enkelte forvaltningssektorene.

I tillegg til differansen mellom påløpte og bokførte skatteinntekter fanger denne korreksjonssektoren også opp avvik i overføringer mellom stats- og kommuneregnskapene. Dette skyldes hovedsakelig at kommuneforvaltningen benytter anordningsprinsippet i sine regnskaper, mens statsforvaltningen benytter kontantprinsippet.

Kapittel 6

Viktige begreper i nasjonalregnskapet knyttet til husholdningene

Husholdningene i nasjonalregnskapet omfatter «personshusholdningene» samt borettslag og boligsameier. Med personhusholdninger menes alle personer som bor i individuelle private husholdninger og alle personer som bor i felleshusholdninger i ulike institusjoner. Eksempler på felleshusholdninger kan være institusjonsboere på aldershjem eller innsatte i norske fengsler. Husholdningene omfatter innenlandske personer, dvs. personer hjemmehørende i Norge.

Borettslag og boligsameier er tatt med i husholdningene fordi disse boligene behandles på samme måte som husholdningenes selveide boliger i nasjonalregnskapet. Bygningene i borettslag og boligsameier inngår sammen med selveide boligbygg og hytter mv. i husholdningenes realkapital.

Sektorklassifikasjonen i nasjonalregnskap ble endret i hovedrevisjonen av statistikksystemet i 2014. Den institusjonelle definisjonen av husholdningene ble også gjennomgått og justeringen har blant annet gitt en tydeligere avgrensning av husholdningenes funksjon som økonomiens / samfunnets konsumenter.

Blandet inntekt omfatter driftsresultatet i bolignæringen samt næringsinntekten til de personlig næringsdrivende. Næringsinntekten til de personlig næringsdrivende inneholder avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie i tillegg til avkastning på kapital.

Andre inntekter omfatter stønader fra utlandet, overføringer til ideelle organisasjoner fra innenlandske sektorer og overføringer til husholdninger fra innenlandske sektorer utenom det offentlige.

Andre utgifter omfatter stønader til utlandet, og overføringer fra husholdninger til innenlandske sektorer utenom det offentlige.

Avkastning på forsikringstekniske reserver er inntekter av husholdningenes fordringer på forsikringsselskaper og pensjonskasser. Disse fordringene utgjør verdien av opptjente rettigheter i fondert livs- og pensjonsforsikring. Inntektsposten omfatter avkastningen i form av formuesinntekter fra reservene knyttet til individuelle livsforsikring og innskuddsbaserte pensjonsordninger samt økningen i verdien av de opptjente pensjonsrettighetene knyttet til ytelsesbasert ordninger.

Disponibel inntekt er lik differansen mellom lønn, blandet inntekt, formuesinntekter, offentlige stønader og andre inntekter på den ene siden, og skatter, formuesutgifter og andre utgifter på den andre.

Disponibel realinntekt er samlede inntekter fratrukket skatter og renteutgifter og er justert for prisstigning.

Sparing er definert som disponibel inntekt pluss korreksjon for sparing i pensjonsfond minus konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.

Sparerate er definert som sparingens andel av disponibel inntekt pluss korreksjon for sparing i pensjonsfond.

Spareraten korrigert for varige konsumgoder

I nasjonalregnskapets beregning av husholdningenes sparerate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder yter konsumtjenester utover det året de anskaffes. Det knytter seg et element av investering til kjøp av slike goder, noe som ivaretas ved beregning av en korrigert sparerate.

Indirekte målte bank- og finanstjenester er tjenester produsert av finansielle foretak og som de ikke direkte tar betalt for gjennom gebyrer. De finansielle foretakene skaffer seg i stedet inntekter ved rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn utlån. Siden det er knyttet administrasjon og ressursbruk til disse indirekte betalte bank- og finanstjenestene, betraktes de som produksjon i finansinstitusjonene og kalles indirekte målte bank- og finanstjenester.

Husholdningenes finansielle balanse

Fordringer og gjeld. Den finansielle balansen viser en sektors finansielle stilling ved utgangen av en periode. På balansens fordringside finner vi de finansielle eiendelene som er fordringer på de andre sektorene i økonomien. Husholdningenes fordringer omfatter sedler og mynt, bankinnskudd, obligasjoner og sertifikater, aksjer og andeler, forsikringstekniske reserver, utlån og andre fordringer. Balansens gjeldsside domineres av lån fra finansielle foretak (banker, kredittforetak mv, statlige låneinstitutt). I tillegg til lånegjeld har husholdningene annen gjeld.

Nettofordringer. Nettofordringene beskriver husholdningenes netto finansielle formue ved utgangen av perioden. Nettofordringene beregnes som differansen mellom fordringer og gjeld.

Aksjer. Hovedobjektet aksjer omfatter børsnoterte og unoterte aksjer. Kilden for børsnoterte aksjer er VPS-statistikk som gir markedsverdier både for beholdninger og transaksjoner. For unoterte aksjer registrert i VPS foreligger omsetningspriser som kan benyttes til å anslå markedsverdier. Unoterte aksjer utenfor VPS er i hovedsak vurdert til bokført verdi i finansregnskapet.

Forsikringstekniske reserver. I nasjonalregnskapet behandles forsikringstekniske reserver som fordringer for husholdningene og gjeld for forsikringsselskapene og pensjonskassene. Husholdningenes fordringer omfatter tre typer forsikringstekniske reserver: reserver i skadeforsikring, reserver i livsforsikring og reserver i pensjonsforsikring.

De forsikringstekniske reservene i skadeforsikring omfatter premie- og erstatningsreserver. Premiereservene er forskuddsbetalte premier, mens erstatningsreservene er midler knyttet til inntrufne hendelser, men hvor erstatningene ikke er kommet til utbetaling.

De forsikringstekniske reservene i livs- og pensjonsforsikring omfatter midler som er avsatt i individuelle og kollektive ordninger. De private individuelle kontraktene kombinerer forsikring med sparing og eksempler er individuelle kapital-, pensjon- og livrenteforsikringer. I nasjonalregnskapet klassifiseres alle individuelle kontrakter som livsforsikring.

Pensjonsforsikring er avgrenset til kollektiv ordninger som omfatter gruppelivsforsikring og innskudds- og ytelsesbaserte pensjonsordninger i næringslivet og offentlig forvaltning (i hovedsak kommunale pensjonsordninger). De forsikringstekniske reservene i livs- og pensjonsforsikring reflekterer verdien av de opptjente rettighetene til husholdningene ved utgangen av den aktuelle regnskapsperioden. Opptjente rettigheter er tallfestet på basis av forsikringstekniske prinsipper i nasjonalregnskapet.

Folketrygdens pensjonsordninger og tjenestepensjonene i Statens pensjonskasse er ikke-fonderte ordninger. Verdien av opptjente rettigheter i disse pensjonsordningene er ikke tallfestet i finansregnskapet og de inngår heller ikke som fordringer på husholdningenes balanse.

Utlån, annen egenkapital, andre fordringer og annen gjeld. Her inngår husholdningenes utlån til andre sektorer og annen egenkapital i form av egenkapitalbevis og kapitalinnskudd.

Andre fordringer og annen gjeld omfatter kortsiktige fordrings- og gjeldsforhold. Andre fordringer omfatter blant annet skattefordringer, finansiell verdi av fast eiendom i utlandet eid av innlendinger, påløpte ikke-mottatte renter, feriepengekrav og leieboerinnskudd mv. Eksempler på annen gjeld er skattegjeld, finansiell verdi av innenlandsk eiendom eid av utlendinger og påløpte ikke-betalte renter.

Inntektsstatistikk for husholdninger

Inntekt etter skatt. Det inntektsbegrepet som er benyttet i beskrivelsen av privathusholdningenes inntektsutvikling og -fordeling i avsnitt 6.1 er *inntekt etter skatt*. Dette inntektsbegrepet fremkommer slik:

Inntekt etter skatt = Lønnsinntekt
 + netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd
 + brutto kapitalinntekt
 + sum overføringer (pensjoner og stønader)
 - utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbidrag og pensjonspremier i arbeidsforhold)

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste konstante inntektene husholdningene mottar, må en være oppmerksom på at dette begrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte «svarte» inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Siden en stor del av husholdningenes renteutgifter er knyttet til gjeld på egen bolig, er heller ikke renteutgifter trukket fra inntektsbegrepet.

Husholdningsdefinisjon. Inntektsstatistikken er en totaltelling som omfatter alle personer i privathusholdninger som bor i landet ved utgangen av året. En husholdning består av alle personer som bor sammen i felles bolig (bohusholdning). For å komme nærmere den faktiske husholdningen er borteboende studenter skilt ut fra foreldrehusholdningen. I tillegg benyttes en del annen informasjon for å få flere samboere registrert i felles husholdning, og data fra NAV for å identifisere – og deretter fjerne - institusjonsbeboere.

Ekvivalentinntekt og forbruksvekter. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor mye inntekt en husholdning med gitte karakteristika, for eksempel to voksne og to barn, må ha for at deres levestandard skal være like høy som levestandarden til en enslig med en gitt inntekt. Det er utledet en hel rekke typer av ekvivalensskalaer, basert på forskjellige tilnærminger. I beskrivelsen av utviklingen i inntektsulikhet i avsnitt 6.1 er den såkalte EU-skalaen benyttet. Ved bruk av denne skalaen gis første voksne husholdningsmedlem vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens barn får hver vekt lik 0,3. En husholdning bestående av to voksne og to barn (dvs. sum forbruksvekter lik 2,1) må ved bruk av EU-skalaen ha en husholdningsinntekt på 420 000 kroner for å ha samme inntekt per forbruksenhet som en enslig med 200 000 kroner i inntekt.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	2*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2015-priser. Millioner kroner.....	3*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	4*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	5*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	6*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2015-priser. Millioner kroner	7*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	8*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	9*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner.....	10*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2015-priser. Millioner kroner	10*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	11*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	11*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner.....	12*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2015-priser. Millioner kroner	12*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	13*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	13*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner.....	14*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2015-priser. Millioner kroner.....	15*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	16*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	17*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	18*
22. Eksport. Faste 2015-priser. Millioner kroner.....	19*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	20*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	21*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner.....	22*
26. Import. Faste 2015-priser. Millioner kroner.....	23*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	24*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	25*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000	26*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	27*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	28*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	29*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 418 700	1 474 702	355 726	357 135	365 697	353 109	368 417	371 449	381 727
Konsum i husholdninger	1 342 788	1 396 161	336 414	339 125	345 867	333 035	349 083	352 872	361 172
Varekonsum	615 478	633 866	154 773	151 067	168 182	147 200	157 826	155 620	173 220
Tjenestekonsum	657 209	689 282	164 415	166 149	165 561	168 376	173 206	173 897	173 804
Husholdningenes kjøp i utlandet	113 815	117 679	29 102	35 192	23 061	25 100	30 299	36 973	25 307
Utlendingers kjøp i Norge	-43 715	-44 666	-11 876	-13 283	-10 937	-7 641	-12 248	-13 618	-11 159
Konsum i ideelle organisasjoner	75 912	78 541	19 312	18 011	19 830	20 074	19 335	18 577	20 555
Konsum i offentlig forvaltning	757 571	790 560	192 788	188 121	192 804	192 091	200 426	196 455	201 589
Konsum i statsforvaltningen	382 631	396 348	96 886	94 033	99 103	96 091	100 084	97 759	102 414
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	337 967	350 752	85 305	83 240	87 688	85 180	88 242	86 700	90 630
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	44 664	45 595	11 581	10 793	11 416	10 910	11 842	11 059	11 785
Konsum i kommuneforvaltningen	374 940	394 213	95 902	94 088	93 701	96 000	100 342	98 696	99 175
Bruttoinvestering i fast realkapital	750 491	784 213	189 005	189 993	196 481	184 208	199 480	194 372	206 153
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	164 890	149 548	43 298	41 407	40 516	36 228	40 549	36 286	36 485
Utenriks sjøfart	-1 775	-2 684	-643	-277	-611	-1 817	-570	-328	31
Fastlands-Norge	587 375	637 349	146 350	148 863	156 576	149 797	159 501	158 414	169 638
Næringer	237 937	255 296	60 568	59 068	64 937	58 350	62 028	64 327	70 591
Tjenester tilknyttet utvinning	2 052	2 763	396	236	508	666	343	813	941
Andre tjenester	142 070	155 137	36 646	36 124	37 335	36 776	38 636	38 040	41 686
Industri og bergverk	34 731	32 654	8 545	7 579	10 732	7 519	7 515	7 363	10 257
Annen vareproduksjon	59 085	64 742	14 980	15 129	16 361	13 390	15 534	18 110	17 707
Boliger (husholdninger)	184 829	203 438	45 596	46 454	49 652	49 744	51 264	51 490	50 941
Offentlig forvaltning	164 609	178 615	40 187	43 341	41 987	41 703	46 210	42 597	48 105
Bruttoinvestering i verdigjenstander	366	377	95	83	99	96	95	86	100
Lagerendring og statistiske avvik	162 991	163 507	47 736	29 341	39 022	56 156	31 280	29 705	46 366
Bruttoinvestering i alt	913 847	948 097	236 836	219 417	235 601	240 460	230 854	224 163	252 620
Innenlandsk sluttanvendelse	3 090 118	3 213 360	785 351	764 674	794 103	785 660	799 698	792 067	835 936
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 763 646	2 902 612	694 864	694 120	715 077	694 996	728 344	726 317	752 954
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	922 180	969 175	232 975	231 463	234 791	233 794	246 635	239 052	249 694
Eksport i alt	1 064 050	1 148 215	257 610	253 273	294 266	293 449	279 015	270 545	305 206
Tradisjonelle varer	355 727	381 494	90 561	88 068	89 372	92 979	94 229	93 360	100 926
Råolje og naturgass	373 375	441 844	85 304	84 286	111 861	120 384	103 480	98 810	119 170
Skip, plattformer og fly	17 323	14 458	2 843	3 066	9 201	7 546	2 990	1 807	2 115
Tjenester	317 625	310 419	78 902	77 853	83 832	72 540	78 316	76 568	82 995
Samlet sluttanvendelse	4 154 168	4 361 575	1 042 961	1 017 947	1 088 369	1 079 109	1 078 713	1 062 612	1 141 142
Import i alt	1 037 136	1 082 212	261 903	264 550	261 547	259 676	272 607	269 316	280 613
Tradisjonelle varer	593 783	635 092	151 168	145 929	154 078	153 232	157 754	153 501	170 605
Råolje og naturgass	8 608	12 917	2 044	2 627	1 818	2 686	3 715	3 356	3 160
Skip, plattformer og fly	45 440	48 979	10 669	13 337	12 457	15 813	13 645	9 441	10 080
Tjenester	389 305	385 224	98 022	102 657	93 194	87 945	97 493	103 018	96 768
Bruttonasjonalprodukt ¹	3 117 032	3 279 362	781 058	753 397	826 822	819 433	806 106	793 295	860 529
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 717 309	2 803 831	687 988	666 851	705 927	689 455	697 865	688 071	728 440
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	399 723	475 532	93 070	86 546	120 894	129 978	108 241	105 225	132 088
Fastlands-Norge(basisverdi)	2 358 776	2 429 868	597 353	576 992	611 653	601 671	603 776	594 124	630 297
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 772 339	1 817 428	447 247	431 786	461 693	453 469	447 068	442 319	474 572
Industri og bergverk	215 262	225 048	56 201	52 010	53 777	58 045	56 331	53 622	57 049
Annen vareproduksjon	318 787	336 824	72 583	79 839	88 974	86 566	76 230	84 109	89 919
Tjenester inkl. boligjenester	1 238 290	1 255 556	318 462	299 936	318 942	308 858	314 507	304 588	327 603
Offentlig forvaltning	586 437	612 440	150 106	145 206	149 959	148 202	156 708	151 805	155 725
Produktavgifter og -subsidiar	358 533	373 963	90 635	89 859	94 275	87 784	94 089	93 946	98 144

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2015-priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 374 069	1 405 931	344 638	349 022	352 256	335 718	350 449	358 055	361 709
Konsum i husholdninger	1 300 126	1 331 209	326 125	330 921	333 521	316 128	332 389	339 859	342 833
Varekonsum	591 644	600 873	149 557	144 911	158 967	139 420	150 013	148 463	162 977
Tjenestekonsum	641 144	660 355	160 383	164 738	162 068	159 126	165 210	169 135	166 885
Husholdningenes kjøp i utlandet	109 815	112 438	27 772	34 077	23 038	24 916	28 845	35 130	23 547
Utlendingers kjøp i Norge	-42 477	-42 458	-11 586	-12 805	-10 552	-7 334	-11 678	-12 869	-10 576
Konsum i ideelle organisasjoner	73 943	74 722	18 512	18 101	18 734	19 590	18 060	18 196	18 877
Konsum i offentlig forvaltning	744 881	759 437	185 878	187 582	187 385	187 339	188 899	191 315	191 884
Konsum i statsforvaltningen	377 100	381 601	93 923	94 806	94 850	94 423	94 968	95 871	96 340
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	333 554	338 067	83 033	83 949	84 005	83 571	84 104	84 969	85 424
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	43 546	43 534	10 890	10 856	10 845	10 852	10 864	10 902	10 916
Konsum i kommuneforvaltningen	367 781	377 836	91 955	92 776	92 535	92 916	93 932	95 444	95 544
Bruttoinvestering i fast realkapital	739 701	765 896	185 249	188 127	192 750	181 271	193 889	191 187	199 549
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	167 624	160 894	43 013	43 018	41 955	38 295	42 932	40 104	39 563
Utenriks sjøfart	-1 698	-2 671	-619	-257	-601	-1 800	-556	-339	24
Fastlands-Norge	573 776	607 673	142 855	145 366	151 396	144 777	151 513	151 422	159 961
Næringer	232 305	244 086	59 122	57 874	62 771	56 505	58 933	61 909	66 739
Tjenester tilknyttet utvinning	2 010	2 721	387	234	498	654	330	815	922
Andre tjenester	138 859	148 356	35 846	35 384	36 027	35 627	36 672	36 612	39 446
Industri og bergverk	33 794	31 077	8 291	7 428	10 370	7 241	7 132	7 067	9 638
Annen vareproduksjon	57 642	61 932	14 598	14 829	15 876	12 983	14 799	17 416	16 733
Boliger (husholdninger)	180 689	193 544	44 552	45 202	48 056	48 043	48 680	48 911	47 910
Offentlig forvaltning	160 783	170 042	39 181	42 290	40 570	40 228	43 900	40 602	45 313
Bruttoinvestering i verdigjenstander	358	368	92	85	94	94	90	86	97
Lagerendring og statistiske avvik	162 296	159 669	47 391	29 932	39 327	54 520	29 710	30 138	45 300
Bruttoinvestering i alt	902 355	925 933	232 732	218 144	232 171	235 885	223 689	221 412	244 947
Innenlandsk sluttanvendelse	3 021 305	3 091 301	763 248	754 748	771 811	758 942	763 037	770 782	798 540
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2 692 726	2 773 041	673 371	681 970	691 037	667 834	690 861	700 792	713 554
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	905 663	929 479	225 060	229 872	227 955	227 567	232 799	231 917	237 197
Eksport i alt	1 154 865	1 164 653	283 595	277 319	304 241	291 417	289 314	286 477	297 444
Tradisjonelle varer	343 695	351 122	88 229	84 943	83 791	85 787	86 081	86 836	92 419
Råolje og naturgass	464 491	473 442	109 840	106 484	124 459	124 101	116 731	115 617	116 992
Skip, plattformer og fly	16 755	14 047	2 746	2 935	8 986	7 415	2 879	1 769	1 984
Tjenester	329 923	326 042	82 779	82 957	87 005	74 114	83 623	82 255	86 050
Samlet sluttanvendelse	4 176 169	4 255 954	1 046 843	1 032 067	1 076 052	1 050 360	1 052 351	1 057 259	1 095 984
Import i alt	1 024 020	1 046 639	258 370	263 874	257 044	254 570	263 397	263 145	265 527
Tradisjonelle varer	585 418	604 011	149 320	145 353	150 471	147 975	150 174	147 996	157 867
Råolje og naturgass	9 793	11 858	2 387	2 868	1 857	2 539	3 524	3 205	2 589
Skip, plattformer og fly	44 122	47 358	10 355	13 321	11 918	15 457	12 834	9 296	9 771
Tjenester	384 688	383 412	96 308	102 331	92 797	88 599	96 865	102 648	95 300
Bruttonasjonalprodukt ¹	3 152 149	3 209 315	788 472	768 193	819 008	795 790	788 954	794 114	830 457
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 646 221	2 694 905	665 605	655 301	682 521	661 901	663 537	668 713	700 754
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	505 928	514 411	122 867	112 892	136 487	133 889	125 417	125 401	129 704
Fastlands-Norge(basisverdi)	2 295 067	2 333 980	576 634	567 366	591 498	575 577	573 470	577 835	607 098
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 715 599	1 743 109	432 457	421 270	445 508	429 696	426 273	428 892	458 249
Industri og bergverk	210 217	210 773	54 749	49 735	53 258	54 915	51 917	49 592	54 349
Annen vareproduksjon	284 358	292 882	66 296	71 391	75 517	74 073	66 134	73 706	78 969
Tjenester inkl. boligjenester	1 221 024	1 239 454	311 412	300 144	316 732	300 708	308 221	305 593	324 932
Offentlig forvaltning	579 468	590 871	144 177	146 096	145 991	145 881	147 197	148 944	148 849
Produktavgifter og -subsidiar	351 154	360 925	88 971	87 935	91 023	86 324	90 068	90 878	93 655

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,5	2,3	2,4	1,3	1,2	2,3	1,7	2,6	2,7
Konsum i husholdninger	1,5	2,4	2,2	1,2	1,2	2,1	1,9	2,7	2,8
Varekonsum	-0,1	1,6	1,7	-1,1	-0,5	0,9	0,3	2,5	2,5
Tjenestekonsum	3,1	3,0	2,9	3,2	2,9	3,4	3,0	2,7	3,0
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,6	2,4	3,1	4,7	2,2	-0,0	3,9	3,1	2,2
Utlendingers kjøp i Norge	8,1	-0,0	7,6	10,0	5,2	-2,7	0,8	0,5	0,2
Konsum i ideelle organisasjoner	1,9	1,1	5,3	2,4	1,6	5,3	-2,4	0,5	0,8
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,0	1,8	2,0	2,9	1,8	1,6	2,0	2,4
Konsum i statsforvaltningen	2,3	1,2	2,3	2,2	2,5	1,0	1,1	1,1	1,6
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,6	1,4	2,6	2,5	3,0	1,2	1,3	1,2	1,7
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,1	-0,0	0,0	-0,7	-0,9	-0,9	-0,2	0,4	0,7
Konsum i kommuneforvaltningen	2,0	2,7	1,2	1,9	3,2	2,7	2,1	2,9	3,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	-0,2	3,5	-2,2	2,7	2,1	4,4	4,7	1,6	3,5
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	-16,9	-4,0	-19,7	-14,0	-11,4	-3,4	-0,2	-6,8	-5,7
Utenriks sjøfart
Fastlands-Norge	6,1	5,9	5,1	8,9	6,8	7,9	6,1	4,2	5,7
Næringer	4,1	5,1	-0,1	8,3	6,9	7,6	-0,3	7,0	6,3
Tjenester tilknyttet utvinning	-58,0	35,4	-76,5	-74,3	-33,4	-26,6	-14,6	248,6	85,2
Andre tjenester	5,3	6,8	2,4	13,9	5,6	12,7	2,3	3,5	9,5
Industri og bergverk	8,1	-8,0	6,6	0,4	10,8	-6,0	-14,0	-4,9	-7,1
Annen vareproduksjon	4,5	7,4	-0,8	5,4	9,5	5,2	1,4	17,4	5,4
Boliger (husholdninger)	9,0	7,1	8,4	11,0	9,5	12,0	9,3	8,2	-0,3
Offentlig forvaltning	5,9	5,8	9,7	7,7	3,6	3,8	12,0	-4,0	11,7
Bruttoinvestering i verdigjenstander	2,8	2,8	7,7	0,8	4,0	7,8	-1,7	1,5	3,6
Lagerendring og statistiske avvik	37,6	-1,6	77,2	30,6	27,7	19,4	-37,3	0,7	15,2
Bruttoinvestering i alt	5,0	2,6	7,6	5,8	5,7	7,6	-3,9	1,5	5,5
Innenlandsk sluttanvendelse	2,7	2,3	3,8	2,7	2,9	3,8	-0,0	2,1	3,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,6	3,0	2,8	3,0	2,8	3,3	2,6	2,8	3,3
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,8	2,6	3,1	3,0	3,0	2,1	3,4	0,9	4,1
Eksport i alt	-1,8	0,8	0,3	-5,1	-1,8	0,6	2,0	3,3	-2,2
Tradisjonelle varer	-8,2	2,2	-4,7	-7,4	-13,4	-1,1	-2,4	2,2	10,3
Råolje og naturgass	4,3	1,9	7,4	-2,7	4,9	0,3	6,3	8,6	-6,0
Skip, plattformer og fly	45,6	-16,2	7,6	-5,1	215,3	255,0	4,9	-39,7	-77,9
Tjenester	-4,4	-1,2	-3,1	-5,6	-4,9	-4,0	1,0	-0,8	-1,1
Samlet sluttanvendelse	1,4	1,9	2,8	0,5	1,5	2,9	0,5	2,4	1,9
Import i alt	2,3	2,2	3,2	4,2	1,4	4,0	1,9	-0,3	3,3
Tradisjonelle varer	-0,4	3,2	1,0	2,0	-0,8	5,5	0,6	1,8	4,9
Råolje og naturgass	-10,2	21,1	-13,2	5,8	-27,9	-5,3	47,6	11,8	39,4
Skip, plattformer og fly	26,4	7,3	15,6	36,3	63,1	81,3	23,9	-30,2	-18,0
Tjenester	4,8	-0,3	6,1	4,2	1,0	-5,0	0,6	0,3	2,7
Bruttonasjonalprodukt ¹	1,1	1,8	2,7	-0,7	1,6	2,5	0,1	3,4	1,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1,0	1,8	2,3	0,8	0,9	3,0	-0,3	2,0	2,7
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	1,8	1,7	4,8	-8,5	5,1	0,2	2,1	11,1	-5,0
Fastlands-Norge(basisverdi)	0,7	1,7	2,0	0,5	0,7	2,9	-0,5	1,8	2,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,2	1,6	2,0	-0,1	0,3	3,2	-1,4	1,8	2,9
Industri og bergverk	-4,1	0,3	-1,5	-4,0	-2,6	4,6	-5,2	-0,3	2,0
Annen vareproduksjon	2,7	3,0	4,2	0,6	3,1	4,1	-0,2	3,2	4,6
Tjenester inkl. boligjenester	0,4	1,5	2,1	0,4	0,1	2,7	-1,0	1,8	2,6
Offentlig forvaltning	2,3	2,0	2,2	2,4	2,3	1,9	2,1	1,9	2,0
Produktavgifter og -subsidiar	2,5	2,8	3,8	2,4	2,0	3,7	1,2	3,3	2,9

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	3,2	1,6	3,7	3,1	2,7	1,5	1,9	1,4	1,7
Konsum i husholdninger	3,3	1,5	3,8	3,2	2,7	1,5	1,8	1,3	1,6
Varekonsum	4,0	1,4	3,9	4,2	4,6	3,2	1,7	0,5	0,5
Tjenestekonsum	2,5	1,8	2,8	2,7	2,0	1,1	2,3	1,9	1,9
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,6	1,0	8,9	1,1	-4,6	-5,1	0,2	1,9	7,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	2,2	2,7	3,2	2,9	3,0	2,3	2,0	1,8
Konsum i ideelle organisasjoner	2,7	2,4	2,5	2,1	2,8	1,6	2,6	2,6	2,9
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	2,4	0,7	1,2	3,7	2,6	2,3	2,4	2,1
Konsum i statsforvaltningen	1,5	2,4	0,8	0,9	3,2	2,8	2,2	2,8	1,7
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,3	2,4	0,6	0,7	3,3	3,0	2,1	2,9	1,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,6	2,1	2,2	2,5	2,8	1,3	2,5	2,0	2,6
Konsum i kommuneforvaltningen	1,9	2,3	0,7	1,6	4,2	2,5	2,4	2,0	2,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	1,5	0,9	1,8	2,6	0,1	0,8	0,8	0,7	1,3
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	-1,6	-5,5	-0,3	1,7	-6,3	-5,5	-6,2	-6,0	-4,5
Utenriks sjøfart	4,5	-3,8	358,3	-27,8	17,6	-8,1	-1,3	-10,3	24,8
Fastlands-Norge	2,4	2,5	2,6	2,5	2,0	2,4	2,8	2,2	2,5
Næringer	2,4	2,1	3,1	2,6	1,2	1,7	2,7	1,8	2,2
Tjenester tilknyttet utvinning	2,1	-0,5	2,1	2,1	2,4	-0,4	1,4	-1,0	-0,1
Andre tjenester	2,3	2,2	2,7	2,7	1,3	2,1	3,1	1,8	2,0
Industri og bergverk	2,8	2,2	4,0	2,1	1,1	1,6	2,2	2,1	2,8
Annen vareproduksjon	2,5	2,0	3,6	2,3	1,0	0,9	2,3	1,9	2,7
Boliger (husholdninger)	2,3	2,8	1,9	2,5	2,8	2,9	2,9	2,4	2,9
Offentlig forvaltning	2,4	2,6	2,6	2,4	2,2	2,7	2,6	2,4	2,6
Bruttoinvestering i verdigjenstander	2,1	0,4	4,2	-2,9	5,2	0,8	1,1	2,7	-2,3
Lagerendring og statistiske avvik	0,4	2,0	-4,5	6,2	14,9	0,3	4,5	0,5	3,2
Bruttoinvestering i alt	1,3	1,1	0,9	2,9	1,8	0,7	1,4	0,7	1,6
Innenlandsk sluttanvendelse	2,3	1,6	2,1	2,6	2,7	1,5	1,9	1,4	1,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,6	2,0	2,6	2,5	2,8	2,0	2,2	1,8	2,0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,8	2,4	1,0	1,5	3,4	2,7	2,3	2,4	2,2
Eksport i alt	-7,9	7,0	-10,3	-8,6	0,0	12,7	6,2	3,4	6,1
Tradisjonelle varer	3,5	5,0	3,2	4,0	6,8	7,2	6,6	3,7	2,4
Råolje og naturgass	-19,6	16,1	-27,0	-19,7	-1,4	30,5	14,1	8,0	13,3
Skip, plattformer og fly	3,4	-0,4	66,9	-42,6	35,3	-3,9	0,3	-2,2	4,1
Tjenester	-3,7	-1,1	-3,2	-5,3	-4,8	-1,9	-1,7	-0,8	0,1
Samlet sluttanvendelse	-0,5	3,0	-1,3	-0,5	2,0	4,4	2,9	1,9	2,9
Import i alt	1,3	2,1	2,9	0,3	-0,4	0,2	2,1	2,1	3,9
Tradisjonelle varer	1,4	3,7	2,7	0,8	0,2	1,9	3,8	3,3	5,5
Råolje og naturgass	-12,1	23,9	-23,2	-5,6	13,5	33,8	23,1	14,3	24,7
Skip, plattformer og fly	3,0	0,4	7,4	0,0	-3,4	-2,8	3,2	1,4	-1,3
Tjenester	1,2	-0,7	3,7	-0,1	-1,6	-3,0	-1,1	0,0	1,1
Bruttonasjonalprodukt ¹	-1,1	3,3	-2,6	-0,8	2,8	5,8	3,1	1,9	2,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,7	1,3	2,3	2,8	3,9	2,0	1,8	1,1	0,5
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	-21,0	17,0	-28,0	-21,9	-3,4	30,8	13,9	9,5	15,0
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,8	1,3	2,3	2,9	4,1	2,1	1,6	1,1	0,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,3	0,9	3,3	3,9	3,9	1,8	1,4	0,6	-0,1
Industri og bergverk	2,4	4,3	2,7	2,7	2,1	4,1	5,7	3,4	4,0
Annen vareproduksjon	12,1	2,6	11,5	13,9	15,3	7,4	5,3	2,0	-3,4
Tjenester inkl. boligjenester	1,4	-0,1	1,7	1,7	1,4	-0,1	-0,2	-0,3	0,1
Offentlig forvaltning	1,2	2,4	-0,6	0,3	4,8	3,1	2,3	2,5	1,9
Produktavgifter og -subsidier	2,1	1,5	2,1	2,1	2,9	1,0	2,5	1,2	1,2

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

**Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Bruttonasjonalprodukt¹	3 117 032	3 279 362	781 058	753 397	826 822	819 433	806 106	793 295	860 529
Jordbruk og skogbruk	21 327	20 819	514	11 060	5 316	4 409	361	10 710	5 340
Fiske, fangst og akvakultur	45 172	44 896	10 358	10 993	13 115	12 684	11 266	10 947	9 999
Bergverksdrift	5 187	5 615	1 350	1 412	1 213	1 238	1 546	1 511	1 321
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	395 278	452 598	94 224	86 829	117 446	123 732	103 403	100 593	124 870
Utvinning av råolje og naturgass	361 542	436 623	84 472	78 681	111 375	119 048	99 375	96 488	121 712
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	33 737	15 975	9 752	8 148	6 072	4 684	4 028	4 105	3 158
Industri	210 076	219 433	54 851	50 598	52 565	56 807	54 786	52 112	55 728
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	43 829	46 528	10 971	11 592	11 318	11 354	11 070	11 980	12 123
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	3 165	3 441	805	731	883	878	862	782	919
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	8 533	8 693	2 430	2 044	2 197	2 241	2 204	2 013	2 235
Produksjon av papir og papirvarer	2 905	2 833	723	773	659	691	705	755	681
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 585	3 776	987	746	992	897	1 018	785	1 077
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	29 446	37 411	7 561	7 554	6 943	10 384	9 897	8 795	8 334
Prod av kjemiske råvarer	8 130	8 146	2 016	1 978	1 760	1 919	2 153	2 143	1 930
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	14 195	13 710	3 960	3 560	3 486	3 183	3 656	3 560	3 312
Produksjon av metaller	11 171	15 406	2 584	3 015	3 018	3 460	3 752	3 865	4 329
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	54 048	50 328	14 082	12 010	13 504	13 879	12 160	11 182	13 107
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	18 692	17 804	5 376	3 956	4 530	4 598	4 656	3 907	4 642
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 615	5 352	1 463	1 246	1 467	1 498	1 293	1 173	1 389
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	14 891	14 152	3 907	3 370	3 567	3 744	3 513	3 314	3 580
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	63 262	66 835	13 675	12 081	19 159	19 115	14 575	13 396	19 749
Vannforsyning, avløp og renovasjon	19 049	20 680	4 760	4 290	5 406	4 916	5 220	4 689	5 854
Bygge- og anleggsvirksomhet	189 025	204 274	48 037	45 704	51 384	50 358	50 028	49 056	54 832
Varehandel og reparasjon av motorvogner	214 666	220 923	54 989	53 132	56 798	52 816	54 677	54 712	58 718
Rørtransport	17 716	17 817	4 194	4 524	4 444	4 453	4 269	4 351	4 744
Utenriks sjøfart	20 465	21 093	4 404	3 341	5 075	6 477	4 596	4 387	5 633
Transport utenom utenriks sjøfart	105 741	101 257	27 684	27 703	25 894	23 599	25 830	26 629	25 199
Post og distribusjonsvirksomhet	10 506	11 468	2 754	2 476	2 735	2 717	3 055	2 717	2 980
Overnattings- og serveringsvirksomhet	41 448	44 422	10 577	11 620	10 386	9 384	11 362	12 545	11 132
Informasjon og kommunikasjon	117 783	122 675	29 206	26 952	32 789	31 190	29 288	28 275	33 922
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	145 725	150 564	36 622	32 293	33 674	43 949	37 825	33 039	35 752
Omsetning og drift av fast eiendom	86 670	87 375	21 856	22 025	21 527	21 751	22 004	21 921	21 699
Boligtjenester	131 287	136 311	32 587	33 216	33 456	33 571	33 854	34 510	34 375
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	131 648	136 271	36 434	28 159	38 349	31 027	35 215	29 380	40 649
Forretningsmessig tjenesteyting	72 312	74 303	19 113	18 794	18 605	16 125	18 789	19 740	19 649
Offentlig administrasjon og forsvar	186 917	195 141	47 570	45 768	48 684	46 857	50 017	48 050	50 216
Undervisning	150 239	156 988	38 084	36 988	38 523	38 565	39 859	38 244	40 320
Helse- og omsorgstjenester	317 590	331 171	81 453	79 327	80 413	80 214	84 716	82 875	83 367
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	59 407	62 472	15 126	14 250	15 591	15 697	15 476	14 960	16 339
Totalt for næringer (basisverdi)	2 758 499	2 905 399	690 423	663 537	732 547	731 648	712 017	699 349	762 385
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 717 309	2 803 831	687 988	666 851	705 927	689 455	697 865	688 071	728 440
Produktavgifter og -subsidier	358 533	373 963	90 635	89 859	94 275	87 784	94 089	93 946	98 144

Offentlig forvaltning	586 437	612 440	150 106	145 206	149 959	148 202	156 708	151 805	155 725
Statsforvaltningen	272 808	283 359	69 524	66 467	71 629	67 990	72 065	69 728	73 576
Sivil forvaltning	242 404	252 613	61 531	59 223	63 794	60 699	63 967	62 329	65 618
Forsvar	30 404	30 745	7 992	7 244	7 835	7 291	8 097	7 399	7 958
Kommuneforvaltningen	313 629	329 081	80 583	78 739	78 331	80 212	84 643	82 077	82 149

Fastlands-Norge (basisverdi)	2 358 776	2 429 868	597 353	576 992	611 653	601 671	603 776	594 124	630 297
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 619 612	1 658 570	408 910	393 842	422 169	414 786	407 146	402 836	433 801
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 019 335	2 134 101	501 980	480 388	543 064	544 764	515 387	508 061	565 889
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	739 164	771 298	188 443	183 150	189 483	186 885	196 630	191 288	196 496

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2015-priser. Millioner kroner**

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Bruttonasjonalprodukt¹	3 152 149	3 209 315	788 472	768 193	819 008	795 790	788 954	794 114	830 457
Jordbruk og skogbruk	21 235	21 121	582	10 706	5 474	4 565	569	10 448	5 539
Fiske, fangst og akvakultur	25 976	27 113	6 121	6 209	6 590	7 094	6 150	6 393	7 477
Bergverksdrift	5 397	5 301	1 391	1 462	1 354	1 239	1 397	1 423	1 242
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	499 889	504 857	121 540	112 196	134 203	131 662	122 725	123 086	127 384
Utvinning av råolje og naturgass	458 711	465 927	110 762	101 950	124 241	122 274	112 965	113 199	117 489
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	41 178	38 929	10 779	10 246	9 962	9 388	9 760	9 887	9 895
Industri	204 821	205 472	53 358	48 273	51 904	53 676	50 520	48 169	53 107
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	39 933	40 217	9 755	10 295	10 407	9 802	9 298	10 290	10 827
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 936	3 210	750	675	826	804	800	718	889
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	8 484	8 604	2 402	1 973	2 205	2 214	2 193	1 955	2 241
Produksjon av papir og papirvarer	2 775	2 829	687	707	693	726	703	713	687
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 681	3 671	926	888	948	941	915	870	945
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	28 551	31 723	7 540	7 061	6 862	8 917	8 024	7 234	7 548
Prod av kjemiske råvarer	8 672	9 145	2 108	2 103	2 106	2 320	2 281	2 229	2 315
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	13 881	13 961	3 839	3 411	3 477	3 299	3 628	3 495	3 539
Produksjon av metaller	12 624	12 550	3 277	3 086	3 121	3 147	3 200	3 060	3 142
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	53 797	51 479	14 077	11 743	13 771	13 976	12 513	11 386	13 604
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	18 247	17 964	4 939	3 998	4 668	4 726	4 487	4 044	4 706
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 393	5 276	1 344	1 212	1 414	1 455	1 268	1 164	1 389
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	14 519	13 988	3 822	3 226	3 511	3 668	3 491	3 240	3 588
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	54 009	53 536	12 435	11 250	14 364	15 045	12 157	11 631	14 703
Vannforsyning, avløp og renovasjon	18 710	19 512	4 688	4 750	4 851	4 620	4 876	4 952	5 064
Bygge- og anleggsvirksomhet	183 137	191 111	47 158	43 226	49 089	47 369	47 258	45 234	51 250
Varehandel og reparasjon av motorvogner	210 423	213 621	54 180	50 703	55 626	50 754	53 096	52 111	57 659
Rørtransport	16 907	18 130	4 045	3 422	4 688	4 764	4 224	4 405	4 738
Utenriks sjøfart	30 310	30 353	8 061	7 520	7 559	6 852	8 227	7 797	7 477
Transport utenom utenriks sjøfart	101 632	104 504	26 420	25 858	25 636	24 630	26 412	26 573	26 889
Post og distribusjonsvirksomhet	10 150	10 183	2 647	2 269	2 679	2 608	2 629	2 266	2 680
Overnattings- og serveringsvirksomhet	40 801	41 649	10 539	11 280	10 151	8 841	10 709	11 613	10 486
Informasjon og kommunikasjon	115 356	118 267	28 603	26 493	31 762	29 911	28 330	27 414	32 613
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	143 907	145 218	35 335	36 825	36 545	36 245	35 149	36 803	37 021
Omsetning og drift av fast eiendom	83 649	83 011	21 291	20 836	20 628	20 808	21 045	20 507	20 652
Bolitjenester	129 287	132 099	32 437	32 113	32 395	33 139	33 154	32 812	32 995
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	129 330	131 057	34 726	29 106	36 571	30 710	33 321	29 638	37 388
Forretningsmessig tjenesteyting	71 550	73 879	18 324	18 898	18 272	16 878	18 102	19 768	19 131
Offentlig administrasjon og forsvar	183 984	186 738	45 744	46 367	46 301	45 952	46 483	47 201	47 101
Undervisning	147 811	151 415	37 320	36 019	37 681	37 780	38 250	36 777	38 609
Helse- og omsorgstjenester	314 527	320 396	77 824	80 210	78 860	79 044	79 452	81 640	80 260
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	58 198	59 848	14 731	14 266	14 803	15 282	14 652	14 576	15 339
Totalt for næringer (basisverdi)	2 800 995	2 848 390	699 501	680 258	727 986	709 466	698 887	703 236	736 802
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2 646 221	2 694 905	665 605	655 301	682 521	661 901	663 537	668 713	700 754
Produktavgifter og -subsidier	351 154	360 925	88 971	87 935	91 023	86 324	90 068	90 878	93 655

Offentlig forvaltning	579 468	590 871	144 177	146 096	145 991	145 881	147 197	148 944	148 849
Statsforvaltningen	271 144	274 629	67 407	68 156	68 413	67 686	68 435	69 173	69 335
Sivil forvaltning	241 491	245 208	60 013	60 767	61 029	60 327	61 123	61 771	61 988
Forsvar	29 654	29 420	7 394	7 389	7 384	7 360	7 312	7 402	7 347
Kommuneforvaltningen	308 324	316 242	76 770	77 940	77 578	78 194	78 762	79 771	79 514

Fastlands-Norge (basisverdi)	2 295 067	2 333 980	576 634	567 366	591 498	575 577	573 470	577 835	607 098
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 565 518	1 589 894	394 762	384 025	407 720	391 406	387 777	390 899	419 813
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 071 446	2 104 305	517 629	496 917	544 207	525 295	513 194	516 300	549 516
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	729 480	744 086	181 856	183 324	183 760	184 171	185 693	186 937	187 286

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Bruttonasjonalprodukt¹	1,1	1,8	2,7	-0,7	1,6	2,5	0,1	3,4	1,4
Jordbruk og skogbruk	2,1	-0,5	42,1	-2,4	5,7	2,1	-2,3	-2,4	1,2
Fiske, fangst og akvakultur	-4,0	4,4	-8,2	-3,9	-5,6	0,5	0,5	3,0	13,5
Bergverksdrift	-0,3	-1,8	-6,7	5,2	6,4	4,1	0,4	-2,6	-8,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	0,3	1,0	3,0	-9,3	3,9	-0,2	1,0	9,7	-5,1
Utvinning av råolje og naturgass	2,0	1,6	5,0	-8,7	5,5	0,4	2,0	11,0	-5,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-15,1	-5,5	-13,9	-15,0	-12,2	-7,9	-9,5	-3,5	-0,7
Industri	-4,2	0,3	-1,4	-4,2	-2,8	4,7	-5,3	-0,2	2,3
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	-1,4	0,7	1,5	-0,1	-4,5	3,4	-4,7	-0,0	4,0
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	7,8	9,3	9,0	12,6	18,7	17,3	6,6	6,4	7,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	3,2	1,4	10,5	0,3	2,5	16,3	-8,7	-0,9	1,6
Produksjon av papir og papirvarer	8,5	1,9	17,0	14,1	2,5	5,5	2,3	0,9	-0,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-6,5	-0,3	-6,9	-8,0	-2,7	2,3	-1,1	-2,0	-0,2
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	8,7	11,1	12,0	11,4	5,1	25,8	6,4	2,5	10,0
Prod av kjemiske råvarer	-9,6	5,5	-17,2	-9,4	-4,4	-1,5	8,3	6,0	9,9
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,4	0,6	3,6	3,0	3,3	4,6	-5,5	2,5	1,8
Produksjon av metaller	3,8	-0,6	6,8	1,1	1,9	0,3	-2,3	-0,9	0,7
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-12,4	-4,3	-10,5	-13,1	-7,7	-1,6	-11,1	-3,0	-1,2
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-7,1	-1,6	-0,2	-7,1	0,4	1,8	-9,2	1,2	0,8
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-1,3	-2,2	-2,7	-0,0	3,7	2,3	-5,7	-4,0	-1,8
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-16,8	-3,7	-14,9	-23,5	-14,7	-7,4	-8,6	0,4	2,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	1,3	-0,9	2,2	-3,8	-0,5	-5,7	-2,2	3,4	2,4
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,4	4,3	3,1	3,5	4,3	4,5	4,0	4,3	4,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,2	4,4	6,2	3,4	5,3	8,5	0,2	4,6	4,4
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-2,3	1,5	0,0	-3,7	-3,1	1,7	-2,0	2,8	3,7
Rørtransport	0,2	7,2	12,4	-16,8	0,3	0,2	4,4	28,7	1,1
Utenriks sjøfart	-0,3	0,1	-0,6	-2,2	2,5	-4,4	2,1	3,7	-1,1
Transport utenom utenriks sjøfart	1,8	2,8	3,3	1,0	0,0	3,8	-0,0	2,8	4,9
Post og distribusjonsvirksomhet	-2,8	0,3	3,3	-5,0	-2,5	2,0	-0,7	-0,1	0,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	4,2	2,1	6,9	2,5	0,1	0,1	1,6	3,0	3,3
Informasjon og kommunikasjon	2,2	2,5	2,7	2,3	3,5	5,0	-1,0	3,5	2,7
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,2	0,9	3,9	5,5	0,8	3,0	-0,5	-0,1	1,3
Omsetning og drift av fast eiendom	-1,6	-0,8	-2,7	-0,5	0,6	-0,4	-1,2	-1,6	0,1
Boligtjenester	2,5	2,2	2,5	2,1	2,3	2,5	2,2	2,2	1,9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,7	1,3	7,9	1,2	1,3	6,2	-4,0	1,8	2,2
Forretningsmessig tjenesteyting	-3,2	3,3	-1,5	-2,8	-0,8	5,1	-1,2	4,6	4,7
Offentlig administrasjon og forsvar	2,3	1,5	2,5	2,0	1,8	0,8	1,6	1,8	1,7
Undervisning	2,9	2,4	3,0	3,4	3,2	2,7	2,5	2,1	2,5
Helse- og omsorgstjenester	2,5	1,9	2,5	2,7	2,2	1,8	2,1	1,8	1,8
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	4,2	2,8	7,0	5,3	2,1	6,1	-0,5	2,2	3,6
Totalt for næringer (basisverdi)	0,9	1,7	2,5	-1,1	1,5	2,3	-0,1	3,4	1,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1,0	1,8	2,3	0,8	0,9	3,0	-0,3	2,0	2,7
Produktavgifter og -subsidier	2,5	2,8	3,8	2,4	2,0	3,7	1,2	3,3	2,9

Offentlig forvaltning	2,3	2,0	2,2	2,4	2,3	1,9	2,1	1,9	2,0
Statsforvaltningen	2,2	1,3	2,3	2,1	2,0	0,8	1,5	1,5	1,3
Sivil forvaltning	2,7	1,5	2,8	2,6	2,5	1,1	1,8	1,7	1,6
Forsvar	-1,4	-0,8	-1,4	-1,8	-1,9	-1,7	-1,1	0,2	-0,5
Kommuneforvaltningen	2,3	2,6	2,2	2,7	2,4	2,8	2,6	2,3	2,5

Fastlands-Norge (basisverdi)	0,7	1,7	2,0	0,5	0,7	2,9	-0,5	1,8	2,6
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	-0,1	1,6	1,8	-0,4	0,0	3,3	-1,8	1,8	3,0
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	0,4	1,6	2,5	-2,4	1,2	2,5	-0,9	3,9	1,0
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,5	2,0	2,6	2,6	2,4	2,0	2,1	2,0	1,9

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Bruttonasjonalprodukt¹	-1,1	3,3	-2,6	-0,8	2,8	5,8	3,1	1,9	2,6
Jordbruk og skogbruk	0,4	-1,9	39,4	1,2	-2,3	-2,6	-28,2	-0,8	-0,7
Fiske, fangst og akvakultur	73,9	-4,8	97,8	77,6	71,9	17,8	8,3	-3,3	-32,8
Bergverksdrift	-3,9	10,2	1,1	-7,4	-14,4	-1,8	14,0	9,9	18,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-20,9	13,4	-26,8	-21,2	-3,7	28,1	8,7	5,6	12,0
Utvinning av råolje og naturgass	-21,2	18,9	-28,5	-21,4	-0,5	36,2	15,3	10,4	15,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-18,1	-49,9	-8,8	-19,7	-38,1	-47,9	-54,4	-47,8	-47,6
Industri	2,6	4,1	2,8	3,0	2,6	4,3	5,5	3,2	3,6
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	9,8	5,4	10,3	9,9	10,7	10,3	5,9	3,4	3,0
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	7,8	-0,6	10,0	7,1	1,4	0,3	0,4	0,5	-3,2
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	0,6	0,5	0,3	0,2	0,8	3,5	-0,7	-0,6	0,1
Produksjon av papir og papirvarer	4,7	-4,3	12,3	5,8	-9,4	-12,6	-4,7	-3,2	4,3
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-2,6	5,6	10,4	-19,8	3,8	2,0	4,3	7,4	8,8
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	3,1	14,3	4,5	-4,9	-0,3	11,7	23,0	13,6	9,1
Prod av kjemiske råvarer	-6,2	-5,0	-3,3	-10,7	-20,3	-18,0	-1,3	2,2	-0,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,3	-4,0	2,6	3,6	0,0	-4,6	-2,3	-2,4	-6,7
Produksjon av metaller	-11,5	38,7	-28,9	13,5	21,7	35,1	48,7	29,3	42,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	0,5	-2,7	1,3	2,1	-2,6	-2,4	-2,9	-4,0	-1,8
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2,4	-3,3	9,3	-2,0	-0,3	-6,5	-4,7	-2,4	1,6
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4,1	-2,6	7,5	2,2	1,5	1,8	-6,3	-2,0	-3,6
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	2,6	-1,4	2,0	3,7	2,2	-0,1	-1,6	-2,1	-1,8
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	17,1	6,6	14,1	26,4	29,0	10,5	9,0	7,3	0,7
Vannforsyning, avløp og renovasjon	1,8	4,1	-2,2	-6,9	12,8	2,4	5,4	4,9	3,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,2	3,6	0,9	5,0	4,5	5,7	3,9	2,6	2,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,0	1,4	-0,4	4,3	4,2	4,4	1,5	0,2	-0,3
Rørtransport	4,8	-6,2	-7,0	46,6	-4,3	-2,5	-2,5	-25,3	5,6
Utenriks sjøfart	-32,5	2,9	-35,2	-56,2	-39,9	-11,3	2,3	26,6	12,2
Transport utenom utenriks sjøfart	4,0	-6,9	4,0	5,1	-1,5	-7,1	-6,7	-6,5	-7,2
Post og distribusjonsvirksomhet	3,5	8,8	4,1	5,2	3,5	4,8	11,7	9,8	8,9
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,6	5,0	0,1	2,7	1,9	5,7	5,7	4,9	3,8
Informasjon og kommunikasjon	2,1	1,6	1,9	2,1	3,0	3,1	1,2	1,4	0,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	1,3	2,4	1,8	5,6	2,1	-1,1	3,8	2,4	4,8
Omsetning og drift av fast eiendom	3,6	1,6	3,0	4,7	3,0	2,7	1,9	1,1	0,7
Boligtjenester	1,5	1,6	0,6	1,3	2,0	2,3	1,6	1,7	0,9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,8	2,1	4,7	-2,3	4,0	1,8	0,7	2,5	3,7
Forretningsmessig tjenesteyting	1,1	-0,5	5,9	0,8	-2,0	-2,9	-0,5	0,4	0,9
Offentlig administrasjon og forsvar	1,6	2,9	-1,9	0,7	6,1	3,5	3,5	3,1	1,4
Undervisning	1,6	2,0	1,1	1,6	3,0	2,5	2,1	1,3	2,1
Helse- og omsorgstjenester	1,0	2,4	-0,3	-0,1	4,7	3,1	1,9	2,6	1,9
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,1	2,3	2,5	0,7	3,5	2,4	2,9	2,8	1,1
Totalt for næringer (basisverdi)	-1,5	3,6	-3,2	-1,1	2,7	6,4	3,2	2,0	2,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,7	1,3	2,3	2,8	3,9	2,0	1,8	1,1	0,5
Produktavgifter og -subsidier	2,1	1,5	2,1	2,1	2,9	1,0	2,5	1,2	1,2

Offentlig forvaltning	1,2	2,4	-0,6	0,3	4,8	3,1	2,3	2,5	1,9
Statsforvaltningen	0,6	2,5	-0,5	-0,2	3,8	3,5	2,1	3,4	1,4
Sivil forvaltning	0,4	2,6	-0,8	-0,5	3,9	3,8	2,1	3,5	1,3
Forsvar	2,5	1,9	1,9	2,3	3,3	1,2	2,4	2,0	2,1
Kommuneforvaltningen	1,7	2,3	-0,6	0,7	5,8	2,7	2,4	1,8	2,3

Fastlands-Norge (basisverdi)	2,8	1,3	2,3	2,9	4,1	2,1	1,6	1,1	0,4
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	3,5	0,8	3,5	4,1	4,0	1,8	1,4	0,5	-0,2
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	-2,5	4,0	-4,3	-1,8	2,2	7,7	3,6	1,8	3,2
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	1,3	2,3	-0,3	0,5	4,4	2,9	2,2	2,4	1,7

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i alt.	2 176 271	2 265 263	548 515	545 257	558 501	545 199	568 843	567 904	583 316
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 418 700	1 474 702	355 726	357 135	365 697	353 109	368 417	371 449	381 727
Konsum i husholdninger	1 342 788	1 396 161	336 414	339 125	345 867	333 035	349 083	352 872	361 172
Konsum i ideelle organisasjoner	75 912	78 541	19 312	18 011	19 830	20 074	19 335	18 577	20 555
Konsum i offentlig forvaltning.	757 571	790 560	192 788	188 121	192 804	192 091	200 426	196 455	201 589
Konsum i statsforvaltningen	382 631	396 348	96 886	94 033	99 103	96 091	100 084	97 759	102 414
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	215 951	222 230	54 252	53 137	56 540	53 926	55 783	54 869	57 652
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	166 680	174 117	42 634	40 895	42 563	42 165	44 301	42 890	44 762
Konsum i kommuneforvaltningen	374 940	394 213	95 902	94 088	93 701	96 000	100 342	98 696	99 175
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	297 690	312 141	76 705	74 954	73 420	76 141	79 879	78 432	77 689
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	77 250	82 072	19 197	19 134	20 281	19 859	20 463	20 264	21 485
Personlig konsum	1 932 341	2 009 074	486 684	485 227	495 658	483 176	504 080	504 750	517 069
Kollektivt konsum	243 930	256 189	61 831	60 030	62 844	62 024	64 764	63 154	66 248

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2015-priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i alt.	2 118 950	2 165 368	530 516	536 604	539 641	523 057	539 348	549 370	553 593
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 374 069	1 405 931	344 638	349 022	352 256	335 718	350 449	358 055	361 709
Konsum i husholdninger	1 300 126	1 331 209	326 125	330 921	333 521	316 128	332 389	339 859	342 833
Konsum i ideelle organisasjoner	73 943	74 722	18 512	18 101	18 734	19 590	18 060	18 196	18 877
Konsum i offentlig forvaltning.	744 881	759 437	185 878	187 582	187 385	187 339	188 899	191 315	191 884
Konsum i statsforvaltningen	377 100	381 601	93 923	94 806	94 850	94 423	94 968	95 871	96 340
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	213 820	215 725	53 100	53 901	53 991	53 387	53 749	54 224	54 365
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	163 280	165 876	40 823	40 905	40 860	41 036	41 218	41 646	41 975
Konsum i kommuneforvaltningen	367 781	377 836	91 955	92 776	92 535	92 916	93 932	95 444	95 544
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	291 853	299 154	73 003	73 767	72 934	73 818	74 429	75 763	75 145
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	75 928	78 681	18 952	19 010	19 601	19 098	19 503	19 681	20 399
Personlig konsum	1 879 741	1 920 811	470 740	476 689	479 180	462 923	478 627	488 043	491 218
Kollektivt konsum	239 208	244 557	59 776	59 914	60 461	60 134	60 721	61 327	62 375

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i alt.	1,7	2,2	2,1	1,5	1,8	2,1	1,7	2,4	2,6
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1,5	2,3	2,4	1,3	1,2	2,3	1,7	2,6	2,7
Konsum i husholdninger	1,5	2,4	2,2	1,2	1,2	2,1	1,9	2,7	2,8
Konsum i ideelle organisasjoner.	1,9	1,1	5,3	2,4	1,6	5,3	-2,4	0,5	0,8
Konsum i offentlig forvaltning.	2,1	2,0	1,8	2,0	2,9	1,8	1,6	2,0	2,4
Konsum i statsforvaltningen	2,3	1,2	2,3	2,2	2,5	1,0	1,1	1,1	1,6
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	2,3	0,9	1,9	2,9	3,5	1,1	1,2	0,6	0,7
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,2	1,6	2,8	1,2	1,3	0,8	1,0	1,8	2,7
Konsum i kommuneforvaltningen	2,0	2,7	1,2	1,9	3,2	2,7	2,1	2,9	3,3
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	2,5	2,5	2,4	2,7	2,8	2,3	2,0	2,7	3,0
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	0,3	3,6	-2,9	-1,1	4,6	4,0	2,9	3,5	4,1
Personlig konsum	1,7	2,2	2,3	1,7	1,7	2,2	1,7	2,4	2,5
Kollektivt konsum	1,6	2,2	0,9	0,5	2,4	1,8	1,6	2,4	3,2

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i alt.	2,7	1,9	2,6	2,5	3,1	1,9	2,0	1,7	1,8
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	3,2	1,6	3,7	3,1	2,7	1,5	1,9	1,4	1,7
Konsum i husholdninger	3,3	1,5	3,8	3,2	2,7	1,5	1,8	1,3	1,6
Konsum i ideelle organisasjoner.	2,7	2,4	2,5	2,1	2,8	1,6	2,6	2,6	2,9
Konsum i offentlig forvaltning.	1,7	2,4	0,7	1,2	3,7	2,6	2,3	2,4	2,1
Konsum i statsforvaltningen	1,5	2,4	0,8	0,9	3,2	2,8	2,2	2,8	1,7
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	1,0	2,0	0,3	-0,2	3,1	2,6	1,6	2,6	1,3
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,1	2,8	1,4	2,4	3,3	3,0	2,9	3,0	2,4
Konsum i kommuneforvaltningen	1,9	2,3	0,7	1,6	4,2	2,5	2,4	2,0	2,5
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	2,0	2,3	1,3	1,6	4,1	2,5	2,1	1,9	2,7
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	1,7	2,5	-1,7	1,4	4,9	2,5	3,6	2,3	1,8
Personlig konsum	2,8	1,7	2,9	2,5	3,0	1,8	1,9	1,6	1,8
Kollektivt konsum	2,0	2,7	0,4	2,0	3,8	2,8	3,1	2,8	2,2

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger	1 342 788	1 396 161	336 414	339 125	345 867	333 035	349 083	352 872	361 172
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	153 154	155 861	38 975	38 687	39 856	36 449	39 430	39 220	40 762
Alkoholdrikker og tobakk mv.	52 261	54 074	13 703	12 813	13 828	12 097	14 350	13 339	14 289
Klær og skotøy	62 767	61 974	16 484	15 485	18 196	12 806	15 744	15 570	17 854
Bolig, lys og brensel	293 126	308 222	70 458	69 287	77 516	79 856	74 353	72 859	81 154
Møbler og husholdningsartikler mv.	77 767	80 172	18 855	20 038	22 544	17 285	19 320	20 609	22 958
Helse	39 181	41 242	9 780	9 790	10 343	9 781	10 276	10 239	10 946
Transport	196 256	205 493	51 642	51 567	47 569	48 389	52 389	53 528	51 186
Post- og teletjenester	26 518	28 071	6 440	6 664	7 112	6 716	6 676	7 022	7 657
Kultur og fritid	140 378	144 520	34 432	37 503	37 584	31 454	36 517	38 866	37 683
Utdanning	5 606	6 039	1 412	1 325	1 480	1 580	1 510	1 401	1 548
Overnattings- og serveringstjenester	87 495	93 754	22 276	23 572	22 731	20 229	24 155	25 190	24 181
Andre varer og tjenester	138 180	143 727	34 731	30 484	34 985	38 935	36 311	31 674	36 806
Husholdningenes kjøp i utlandet	113 815	117 679	29 102	35 192	23 061	25 100	30 299	36 973	25 307
Utlendingers kjøp i Norge	-43 715	-44 666	-11 876	-13 283	-10 937	-7 641	-12 248	-13 618	-11 159
Varekonsum ¹	615 478	633 866	154 773	151 067	168 182	147 200	157 826	155 620	173 220
Tjenestekonsum ¹	657 209	689 282	164 415	166 149	165 561	168 376	173 206	173 897	173 804
Boligtjenester	243 823	255 086	60 786	61 160	61 848	62 874	63 565	63 896	64 751
Andre tjenester	413 386	434 197	103 629	104 989	103 713	105 502	109 641	110 000	109 054

¹ Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2015-priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger	1 300 126	1 331 209	326 125	330 921	333 521	316 128	332 389	339 859	342 833
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	149 327	151 982	38 075	36 760	38 874	35 823	38 583	37 642	39 934
Alkoholdrikker og tobakk mv.	50 558	51 153	13 278	12 365	13 364	11 446	13 594	12 591	13 522
Klær og skotøy	59 813	59 473	15 665	14 910	16 757	12 680	14 723	15 468	16 602
Bolig, lys og brensel	280 290	286 400	67 972	67 161	72 049	73 955	69 619	68 849	73 976
Møbler og husholdningsartikler mv.	73 906	77 307	17 842	18 953	21 299	16 578	18 484	20 002	22 242
Helse	38 479	39 746	9 656	9 586	10 010	9 450	9 874	9 885	10 536
Transport	193 565	197 837	50 804	50 389	46 940	47 196	50 425	51 048	49 168
Post- og teletjenester	25 469	26 713	6 214	6 374	6 746	6 392	6 408	6 667	7 246
Kultur og fritid	135 905	139 275	34 015	36 105	35 672	30 750	35 697	36 992	35 836
Utdanning	5 441	5 616	1 390	1 281	1 398	1 491	1 420	1 300	1 405
Overnattings- og serveringstjenester	84 712	87 676	21 643	22 758	21 751	19 098	22 609	23 499	22 470
Andre varer og tjenester	135 322	138 051	33 386	33 008	36 176	33 687	33 787	33 653	36 924
Husholdningenes kjøp i utlandet	109 815	112 438	27 772	34 077	23 038	24 916	28 845	35 130	23 547
Utlendingers kjøp i Norge	-42 477	-42 458	-11 586	-12 805	-10 552	-7 334	-11 678	-12 869	-10 576
Varekonsum ¹	591 644	600 873	149 557	144 911	158 967	139 420	150 013	148 463	162 977
Tjenestekonsum ¹	641 144	660 355	160 383	164 738	162 068	159 126	165 210	169 135	166 885
Boligtjenester	239 145	245 416	59 575	60 195	60 000	60 878	61 077	61 749	61 713
Andre tjenester	401 998	414 939	100 809	104 543	102 068	98 247	104 133	107 386	105 172

¹ Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger	1,5	2,4	2,2	1,2	1,2	2,1	1,9	2,7	2,8
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	0,8	1,8	3,5	0,2	-0,8	0,6	1,3	2,4	2,7
Alkoholdrikker og tobakk mv.	2,5	1,2	8,9	0,1	-0,3	-0,9	2,4	1,8	1,2
Klær og skotøy	-1,2	-0,6	2,3	-2,0	-0,4	1,6	-6,0	3,7	-0,9
Bolig, lys og brensel	2,5	2,2	1,6	2,3	2,2	1,2	2,4	2,5	2,7
Møbler og husholdningsartikler mv.	-3,6	4,6	-2,2	-3,4	-2,0	4,8	3,6	5,5	4,4
Helse	4,0	3,3	5,9	4,1	1,6	2,4	2,3	3,1	5,3
Transport	2,4	2,2	2,7	2,4	2,4	3,9	-0,7	1,3	4,7
Post- og teletjenester	-2,6	4,9	-2,2	-1,7	-1,8	4,2	3,1	4,6	7,4
Kultur og fritid	0,4	2,5	-0,2	0,2	1,4	2,1	4,9	2,5	0,5
Utdanning	5,1	3,2	6,4	10,7	10,1	8,7	2,2	1,5	0,5
Overnattings- og serveringstjenester	5,2	3,5	5,3	3,8	4,1	2,9	4,5	3,3	3,3
Andre varer og tjenester	1,7	2,0	2,3	1,7	1,5	2,9	1,2	2,0	2,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,6	2,4	3,1	4,7	2,2	-0,0	3,9	3,1	2,2
Utlendingers kjøp i Norge	8,1	-0,0	7,6	10,0	5,2	-2,7	0,8	0,5	0,2
Varekonsum ¹	-0,1	1,6	1,7	-1,1	-0,5	0,9	0,3	2,5	2,5
Tjenestekonsum ¹	3,1	3,0	2,9	3,2	2,9	3,4	3,0	2,7	3,0
Boligtjenester	2,4	2,6	2,3	2,7	1,6	2,5	2,5	2,6	2,9
Andre tjenester	3,5	3,2	3,2	3,6	3,7	3,9	3,3	2,7	3,0

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
Konsum i husholdninger	3,3	1,5	3,8	3,2	2,7	1,5	1,8	1,3	1,6
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	2,6	-0,0	3,0	3,2	2,0	1,7	-0,2	-1,0	-0,4
Alkoholdrikker og tobakk mv.	3,4	2,3	3,3	3,4	3,4	2,4	2,3	2,2	2,1
Klær og skotøy	4,9	-0,7	5,0	5,1	4,5	0,0	1,6	-3,1	-1,0
Bolig, lys og brensel	4,6	2,9	4,3	3,9	6,5	4,1	3,0	2,6	2,0
Møbler og husholdningsartikler mv.	5,2	-1,4	5,6	5,7	4,0	1,0	-1,1	-2,6	-2,5
Helse	1,8	1,9	1,2	1,8	3,2	3,0	2,8	1,4	0,5
Transport	1,4	2,4	1,3	1,5	1,4	2,4	2,2	2,5	2,7
Post- og teletjenester	4,1	0,9	4,5	4,7	2,8	2,3	0,5	0,7	0,2
Kultur og fritid	3,3	0,5	3,5	4,3	1,2	-0,2	1,1	1,2	-0,2
Utdanning	3,0	4,4	2,3	3,3	4,4	4,8	4,7	4,1	4,0
Overnattings- og serveringstjenester	3,3	3,5	3,2	3,6	3,5	3,9	3,8	3,5	3,0
Andre varer og tjenester	2,1	2,0	2,9	2,5	1,4	-0,3	3,3	1,9	3,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	3,6	1,0	8,9	1,1	-4,6	-5,1	0,2	1,9	7,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	2,2	2,7	3,2	2,9	3,0	2,3	2,0	1,8
Varekonsum ¹	4,0	1,4	3,9	4,2	4,6	3,2	1,7	0,5	0,5
Tjenestekonsum ¹	2,5	1,8	2,8	2,7	2,0	1,1	2,3	1,9	1,9
Boligtjenester	2,0	1,9	2,2	1,2	2,4	2,2	2,0	1,8	1,8
Andre tjenester	2,8	1,8	3,1	3,5	1,8	0,5	2,4	2,0	2,0

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	750 491	784 213	189 005	189 993	196 481	184 208	199 480	194 372	206 153
Bygg og anlegg	395 110	426 206	98 095	99 882	105 351	103 664	106 374	108 529	107 639
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	79 703	73 882	21 221	20 014	17 533	16 564	20 143	19 300	17 875
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	74 761	66 345	19 416	18 734	19 985	17 793	17 882	14 181	16 490
Skip og båter	827	-1 587	-228	208	110	-2 216	-177	367	440
Andre transportmidler	22 906	34 616	6 171	8 397	4 563	5 777	11 131	6 069	11 639
Maskiner og utstyr	95 521	99 563	23 714	23 334	27 078	21 625	23 156	25 669	29 113
Endring i livdyr- og fruktrebestand	38	37	7	16	8	7	7	15	8
FOU og annen immatriell realkapital	81 624	85 150	20 608	19 409	21 853	20 994	20 964	20 242	22 949
Jordbruk og skogbruk	8 535	8 707	2 643	2 588	1 857	1 495	2 686	2 644	1 882
Fiske, fangst og akvakultur	4 959	4 336	947	999	1 582	659	1 189	1 410	1 078
Bergverksdrift	671	578	162	107	204	68	172	151	188
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	165 675	150 116	43 262	41 430	40 765	36 446	40 200	36 509	36 961
Utvinning av råolje og naturgass	163 623	147 353	42 866	41 194	40 256	35 780	39 857	35 695	36 020
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 052	2 763	396	236	508	666	343	813	941
Industri	34 060	32 076	8 383	7 472	10 528	7 452	7 343	7 213	10 069
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	7 932	7 015	1 795	1 599	2 664	1 826	1 658	1 532	1 998
Tekstil-, bekleddings- og lærvarerindustri	218	188	64	50	59	34	50	42	62
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	1 327	1 068	370	247	448	152	204	336	377
Produksjon av papir og papirvarer	401	423	103	77	177	69	60	97	197
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	267	334	58	80	89	100	103	67	63
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	6 654	5 654	1 708	1 596	2 108	1 354	1 470	1 122	1 708
Prod av kjemiske råvarer	3 392	2 816	865	596	1 380	576	755	564	921
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 717	2 240	343	390	588	414	419	510	897
Produksjon av metaller	4 562	4 420	1 168	1 116	1 387	997	1 029	1 051	1 343
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	6 150	6 440	1 554	1 317	1 776	1 543	1 462	1 426	2 009
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2 363	1 754	645	365	532	309	366	426	653
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	669	760	168	161	186	196	187	151	226
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 801	1 779	408	474	512	458	332	452	537
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	24 934	29 886	5 935	6 515	7 625	5 952	5 947	8 786	9 201
Vannforsyning, avløp og renovasjon	15 744	16 786	3 879	3 959	4 088	4 062	4 160	4 148	4 416
Bygge- og anleggsvirksomhet	17 156	18 280	4 575	4 150	4 402	4 427	4 826	4 387	4 641
Varehandel og reparasjon av motorvogner	13 823	17 777	3 698	3 428	4 069	4 425	3 346	4 742	5 264
Rørtransport	1 267	2 195	432	213	260	448	692	590	464
Utenriks sjøfart	-1 775	-2 684	-643	-277	-611	-1 817	-570	-328	31
Transport utenom utenriks sjøfart	13 111	15 871	3 989	4 047	2 620	3 739	4 816	3 112	4 204
Post og distribusjonsvirksomhet	566	607	153	125	150	151	162	133	161
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2 043	2 373	537	544	504	583	657	649	484
Informasjon og kommunikasjon	23 891	24 603	6 140	5 654	6 296	6 231	6 155	5 864	6 352
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4 662	4 978	1 158	1 149	1 281	1 181	1 196	1 235	1 367
Omsetning og drift av fast eiendom	45 525	49 522	11 277	11 659	12 159	12 227	12 306	12 622	12 366
Boligtjenester	184 829	203 438	45 596	46 454	49 652	49 744	51 264	51 490	50 941
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	16 137	16 970	4 196	3 673	4 680	3 898	4 229	3 847	4 996
Forretningsmessig tjenesteyting	9 542	9 062	2 279	2 644	2 295	1 030	2 418	2 492	3 122
Offentlig administrasjon og forsvar	93 137	103 080	22 390	25 440	23 411	23 366	27 537	23 898	28 279
Undervisning	37 621	41 450	9 387	9 422	9 696	10 114	10 260	10 275	10 801
Helse- og omsorgstjenester	27 822	27 352	6 985	6 956	7 242	6 631	6 799	6 808	7 114
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	6 555	6 854	1 643	1 643	1 725	1 697	1 690	1 695	1 771
Fastlands-Norge	587 375	637 349	146 350	148 863	156 576	149 797	159 501	158 414	169 638

Offentlig forvaltning	164 609	178 615	40 187	43 341	41 987	41 703	46 210	42 597	48 105
Statsforvaltningen	94 598	105 044	22 740	25 769	24 053	23 852	28 019	24 273	28 900
Sivil forvaltning	82 233	86 812	20 383	20 700	21 422	21 347	21 606	21 636	22 223
Forsvar	12 365	18 232	2 357	5 069	2 631	2 506	6 413	2 636	6 677
Kommuneforvaltningen	70 011	73 571	17 447	17 573	17 935	17 851	18 191	18 325	19 206

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2015-priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	739 701	765 896	185 249	188 127	192 750	181 271	193 889	191 187	199 549
Bygg og anlegg	386 122	405 059	95 825	97 135	101 878	100 023	100 917	102 975	101 144
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	83 060	85 486	21 229	21 347	19 233	18 772	22 998	22 797	20 919
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	74 421	66 614	19 204	19 073	19 828	17 727	17 542	14 653	16 692
Skip og båter	819	-1 727	-239	251	89	-2 208	-227	306	402
Andre transportmidler	22 714	34 478	6 262	8 330	4 418	5 916	10 741	6 319	11 502
Maskiner og utstyr	92 505	94 693	22 873	22 793	26 211	20 772	21 960	24 598	27 363
Endring i livdyr- og fruktrebestand	37	37	7	15	8	7	7	15	8
FOU og annen immatriell realkapital	80 024	81 256	20 087	19 182	21 086	20 262	19 951	19 524	21 519
Jordbruk og skogbruk	8 314	8 291	2 574	2 522	1 797	1 444	2 551	2 523	1 773
Fiske, fangst og akvakultur	4 830	4 089	919	988	1 527	626	1 110	1 341	1 013
Bergverksdrift	652	547	158	104	197	64	163	144	176
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	168 286	161 017	42 954	43 019	42 148	38 440	42 430	40 215	39 932
Utvinning av råolje og naturgass	166 276	158 295	42 567	42 785	41 650	37 786	42 099	39 400	39 010
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2 010	2 721	387	234	498	654	330	815	922
Industri	33 142	30 530	8 133	7 323	10 173	7 177	6 969	6 923	9 461
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	7 708	6 675	1 739	1 566	2 577	1 759	1 572	1 467	1 877
Tekstil-, bekleddings- og lærvareindustri	212	179	62	49	57	32	48	40	58
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	1 288	1 013	359	241	433	146	193	321	354
Produksjon av papir og papirvarer	389	400	99	76	171	66	57	93	184
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	261	318	56	79	86	96	98	65	59
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	6 476	5 379	1 657	1 564	2 038	1 304	1 396	1 076	1 604
Prod av kjemiske råvarer	3 295	2 676	837	583	1 335	554	717	540	865
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 671	2 129	333	382	569	399	398	490	843
Produksjon av metaller	4 432	4 202	1 132	1 090	1 342	960	976	1 005	1 261
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	6 005	6 132	1 510	1 296	1 714	1 487	1 388	1 372	1 885
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2 295	1 669	624	358	514	297	348	409	614
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	654	725	164	159	180	189	178	146	212
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 752	1 708	399	465	492	443	317	438	510
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	24 245	28 437	5 754	6 369	7 379	5 732	5 645	8 407	8 652
Vannforsyning, avløp og renovasjon	15 414	16 052	3 795	3 865	3 969	3 943	3 965	3 971	4 173
Bygge- og anleggsvirksomhet	16 811	17 675	4 485	4 085	4 295	4 335	4 636	4 279	4 425
Varehandel og reparasjon av motorvogner	13 487	17 252	3 622	3 372	3 928	4 346	3 181	4 678	5 047
Rørtransport	1 347	2 599	446	233	305	509	832	704	553
Utenriks sjøfart	-1 698	-2 671	-619	-257	-601	-1 800	-556	-339	24
Transport utenom utenriks sjøfart	12 951	15 487	3 940	4 015	2 570	3 705	4 624	3 080	4 079
Post og distribusjonsvirksomhet	555	585	149	124	145	147	154	130	152
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 981	2 253	520	531	485	559	621	619	454
Informasjon og kommunikasjon	23 304	23 407	5 970	5 541	6 072	5 997	5 836	5 616	5 958
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4 562	4 753	1 136	1 122	1 232	1 143	1 138	1 183	1 288
Omsetning og drift av fast eiendom	44 359	46 738	10 994	11 297	11 683	11 717	11 592	11 884	11 545
Boligtjenester	180 689	193 544	44 552	45 202	48 056	48 043	48 680	48 911	47 910
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	15 763	16 194	4 086	3 620	4 516	3 764	4 020	3 714	4 697
Forretningsmessig tjenesteyting	9 440	8 918	2 293	2 636	2 216	1 048	2 320	2 504	3 047
Offentlig administrasjon og forsvar	90 956	98 164	21 840	24 790	22 626	22 543	26 175	22 751	26 695
Undervisning	36 809	39 480	9 152	9 237	9 368	9 758	9 748	9 832	10 141
Helse- og omsorgstjenester	27 099	25 995	6 789	6 782	6 992	6 385	6 445	6 488	6 677
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	6 405	6 560	1 605	1 607	1 673	1 645	1 611	1 629	1 674
Fastlands-Norge	573 776	607 673	142 855	145 366	151 396	144 777	151 513	151 422	159 961

Offentlig forvaltning	160 783	170 042	39 181	42 290	40 570	40 228	43 900	40 602	45 313
Statsforvaltningen	92 307	99 921	22 135	25 158	23 198	22 965	26 605	23 132	27 219
Sivil forvaltning	80 243	82 476	19 838	20 207	20 659	20 552	20 479	20 622	20 823
Forsvar	12 064	17 445	2 297	4 951	2 539	2 414	6 125	2 510	6 397
Kommuneforvaltningen	68 475	70 121	17 046	17 132	17 372	17 263	17 295	17 470	18 093

**Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	-0,2	3,5	-2,2	2,7	2,1	4,4	4,7	1,6	3,5
Bygg og anlegg	8,8	4,9	7,9	10,0	10,8	9,6	5,3	6,0	-0,7
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	-18,8	2,9	-23,3	-17,1	-18,8	-11,7	8,3	6,8	8,8
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	-15,3	-10,5	-16,1	-10,0	-5,7	8,6	-8,7	-23,2	-15,8
Skip og båter	-73,3	-48,9	-80,2	21,9	353,2
Andre transportmidler	6,9	51,8	12,9	47,2	-16,6	59,8	71,5	-24,1	160,4
Maskiner og utstyr	-0,2	2,4	-3,2	0,4	1,9	0,7	-4,0	7,9	4,4
Endring i livdyr- og frukttrbestand	1,1	-0,6	-21,9	72,2	-13,6	0,9	0,3	-2,2	0,5
FOU og annen immatriell realkapital	1,1	1,5	2,3	0,6	1,8	3,0	-0,7	1,8	2,1
Jordbruk og skogbruk	3,7	-0,3	3,7	3,0	5,4	1,8	-0,9	0,0	-1,3
Fiske, fangst og akvakultur	2,7	-15,3	-33,7	-12,0	70,1	-55,2	20,7	35,7	-33,7
Bergverksdrift	-37,5	-16,0	-42,9	-46,7	-38,4	-66,5	2,9	37,9	-10,4
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-16,7	-4,3	-20,4	-13,6	-10,6	-4,3	-1,2	-6,5	-5,3
Utvinning av råolje og naturgass	-15,7	-4,8	-18,7	-12,4	-10,3	-3,8	-1,1	-7,9	-6,3
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-58,0	35,4	-76,5	-74,3	-33,4	-26,6	-14,6	248,6	85,2
Industri	9,7	-7,9	8,4	1,7	12,5	-4,5	-14,3	-5,5	-7,0
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	7,5	-13,4	-3,7	-7,6	15,8	-3,7	-9,6	-6,3	-27,2
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	12,9	-15,9	-0,3	46,2	15,0	-27,4	-22,7	-17,7	2,2
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	51,5	-21,3	67,3	18,6	42,9	-42,8	-46,4	33,4	-18,2
Produksjon av papir og papirvarer	62,6	2,9	59,5	76,9	95,3	51,9	-42,5	22,9	8,1
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-18,0	22,2	-37,0	-13,1	21,5	143,3	75,5	-17,8	-31,5
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	27,1	-16,9	46,4	13,5	20,2	7,1	-15,7	-31,2	-21,3
Prod av kjemiske råvarer	23,2	-18,8	63,2	-24,7	47,9	2,8	-14,4	-7,4	-35,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-1,1	27,4	-28,4	7,1	1,4	2,9	19,5	28,3	48,1
Produksjon av metaller	37,2	-5,2	37,7	48,6	21,7	10,5	-13,8	-7,8	-6,0
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-17,7	2,1	-17,2	-20,1	-14,0	0,1	-8,1	5,9	10,0
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	34,5	-27,3	70,6	-27,7	18,9	-62,8	-44,2	14,4	19,4
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-17,8	10,9	-12,5	-17,9	-14,0	24,7	8,7	-8,1	18,0
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	6,8	-2,5	-15,8	30,9	60,0	11,9	-20,6	-5,7	3,6
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	9,3	17,3	3,7	14,8	8,6	20,9	-1,9	32,0	17,3
Vannforsyning, avløp og renovasjon	21,4	4,1	123,9	5,3	7,3	4,2	4,5	2,7	5,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	-0,5	5,1	1,4	-0,4	1,2	9,8	3,4	4,8	3,0
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-5,2	27,9	1,2	0,7	-5,1	69,5	-12,2	38,7	28,5
Rørtransport	-69,6	92,9	-64,0	-80,2	-66,8	40,0	86,5	202,8	81,4
Utenriks sjøfart
Transport utenom utenriks sjøfart	-3,8	19,6	4,8	28,7	-23,1	52,7	17,4	-23,3	58,7
Post og distribusjonsvirksomhet	-20,0	5,4	-22,7	-26,5	-12,5	8,1	3,3	5,1	5,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	-9,2	13,7	-11,1	-10,4	-13,8	25,8	19,3	16,7	-6,5
Informasjon og kommunikasjon	5,0	0,4	9,7	7,8	3,1	4,8	-2,2	1,4	-1,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6,4	4,2	7,8	7,0	8,6	6,7	0,1	5,5	4,6
Omsetning og drift av fast eiendom	7,3	5,4	-8,2	17,9	17,8	12,8	5,4	5,2	-1,2
Boligtjenester	9,0	7,1	8,4	11,0	9,5	12,0	9,3	8,2	-0,3
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,0	2,7	4,4	1,7	1,5	6,3	-1,6	2,6	4,0
Forretningsmessig tjenesteyting	61,8	-5,5	55,4	69,8	48,1	-54,3	1,2	-5,0	37,5
Offentlig administrasjon og forsvar	4,8	7,9	3,8	10,5	1,9	3,9	19,8	-8,2	18,0
Undervisning	1,8	7,3	1,7	1,7	2,4	7,8	6,5	6,4	8,3
Helse- og omsorgstjenester	7,3	-4,1	8,0	7,2	9,7	-2,3	-5,1	-4,3	-4,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,3	2,4	0,7	3,0	4,2	8,2	0,4	1,4	0,1
Fastlands-Norge	6,1	5,9	5,1	8,9	6,8	7,9	6,1	4,2	5,7

Offentlig forvaltning	5,9	5,8	9,7	7,7	3,6	3,8	12,0	-4,0	11,7
Statsforvaltningen	3,7	8,2	2,4	9,3	1,7	5,3	20,2	-8,1	17,3
Sivil forvaltning	3,7	2,8	3,0	4,1	6,3	5,2	3,2	2,1	0,8
Forsvar	3,6	44,6	-2,5	37,1	-24,6	6,0	166,6	-49,3	152,0
Kommuneforvaltningen	9,0	2,4	21,0	5,4	6,3	2,0	1,5	2,0	4,2

**Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	1,5	0,9	1,8	2,6	0,1	0,8	0,8	0,7	1,3
Bygg og anlegg	2,3	2,8	1,9	2,6	2,7	3,1	3,0	2,5	2,9
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	-4,0	-9,9	-0,0	-5,5	-9,1	-10,4	-12,4	-9,7	-6,3
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	0,5	-0,9	-1,8	11,3	-4,6	-1,5	0,8	-1,5	-2,0
Skip og båter	1,0	-9,0	-5,6	-5,4	6,0	-2,3	-18,5	44,5	-11,5
Andre transportmidler	0,8	-0,4	4,2	-0,4	-3,9	-4,2	5,2	-4,7	-2,0
Maskiner og utstyr	3,3	1,8	5,2	3,6	-0,1	0,4	1,7	1,9	3,0
Endring i livdyr- og frukttrbestand	1,1	-1,2	1,7	1,7	-0,4	-1,6	-1,1	-1,3	-0,9
FOU og annen immatriell realkapital	2,0	2,7	2,6	1,4	2,7	3,2	2,4	2,5	2,9
Jordbruk og skogbruk	2,7	2,3	3,5	2,9	1,1	1,5	2,6	2,1	2,7
Fiske, fangst og akvakultur	2,7	3,3	3,4	1,7	5,8	2,8	4,1	4,0	2,7
Bergverksdrift	3,0	2,6	5,3	-9,0	10,3	2,2	2,8	2,2	2,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-1,6	-5,3	-0,2	1,7	-6,1	-5,3	-5,9	-5,7	-4,3
Utvinning av råolje og naturgass	-1,6	-5,4	-0,3	1,8	-6,2	-5,4	-6,0	-5,9	-4,5
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2,1	-0,5	2,1	2,1	2,4	-0,4	1,4	-1,0	-0,1
Industri	2,8	2,2	3,9	2,5	0,9	1,6	2,2	2,1	2,8
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	2,9	2,1	2,8	1,5	4,9	1,3	2,2	2,2	2,9
Tekstil-, beklædnings- og lærvareindustri	2,8	2,5	-3,5	17,3	-0,3	1,7	2,6	2,2	2,7
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	3,0	2,3	4,4	3,0	2,7	1,4	2,5	2,0	2,9
Produksjon av papir og papirvarer	3,1	2,7	1,0	64,0	-21,2	3,3	2,6	2,4	2,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	2,6	2,2	4,0	3,0	1,4	2,8	2,2	2,1	2,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	2,7	2,3	6,3	0,8	-3,9	1,9	2,1	2,2	3,0
Prod av kjemiske råvarer	3,0	2,2	8,6	1,5	-2,1	1,6	2,0	2,2	3,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,7	2,4	4,1	2,3	2,5	1,5	2,4	2,0	2,9
Produksjon av metaller	2,9	2,2	4,6	3,3	1,3	1,4	2,1	2,1	3,0
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2,4	2,5	3,6	3,5	0,9	2,5	2,4	2,3	2,8
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	3,0	2,1	5,1	1,8	-0,9	0,9	1,8	2,1	2,9
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	2,3	2,5	1,7	1,2	3,5	2,6	2,4	2,1	2,7
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	2,8	1,3	2,8	2,3	1,7	0,7	2,6	1,0	1,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,8	2,2	4,3	2,7	0,4	1,4	2,1	2,2	2,9
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,1	2,4	0,1	2,6	2,8	2,1	2,6	2,0	2,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,1	1,3	2,8	1,7	0,6	0,0	2,0	0,9	2,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,5	0,5	3,6	3,1	-0,7	-0,6	3,0	-0,3	0,7
Rørtransport	-6,0	-10,2	-3,0	-7,3	-14,3	-11,5	-14,1	-8,5	-1,6
Utenriks sjøfart	4,5	-3,8	358,3	-27,8	17,6	-8,1	-1,3	-10,3	24,8
Transport utenom utenriks sjøfart	1,2	1,2	2,4	6,6	-1,9	-0,3	2,9	0,2	1,1
Post og distribusjonsvirksomhet	2,0	1,8	6,6	0,1	-0,4	1,5	2,7	1,1	1,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,1	2,1	3,7	3,1	1,7	1,4	2,4	2,2	2,7
Informasjon og kommunikasjon	2,5	2,5	3,2	1,7	2,6	2,4	2,5	2,3	2,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	2,2	2,5	4,4	4,7	-3,0	3,0	3,1	1,9	2,0
Omsetning og drift av fast eiendom	2,6	3,2	1,9	3,1	3,4	3,9	3,5	2,9	2,9
Boligtjenester	2,3	2,8	1,9	2,5	2,8	2,9	2,9	2,4	2,9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	2,4	2,4	3,3	1,5	2,5	2,2	2,4	2,1	2,6
Forretningsmessig tjenesteyting	1,1	0,5	3,7	-2,0	-3,9	-2,9	4,9	-0,8	-1,1
Offentlig administrasjon og forsvar	2,4	2,5	2,9	2,3	1,9	2,7	2,6	2,4	2,4
Undervisning	2,2	2,7	2,6	2,1	2,5	2,9	2,6	2,5	2,9
Helse- og omsorgstjenester	2,7	2,5	3,2	2,7	2,2	2,2	2,5	2,3	2,9
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,3	2,1	2,7	3,2	0,7	1,5	2,4	1,8	2,6
Fastlands-Norge	2,4	2,5	2,6	2,5	2,0	2,4	2,8	2,2	2,5

Offentlig forvaltning	2,4	2,6	2,6	2,4	2,2	2,7	2,6	2,4	2,6
Statsforvaltningen	2,5	2,6	3,2	2,2	2,0	2,8	2,5	2,4	2,4
Sivil forvaltning	2,5	2,7	2,7	2,4	2,6	2,9	2,7	2,4	2,9
Forsvar	2,5	2,0	7,5	1,3	-1,6	2,4	2,0	2,6	0,7
Kommuneforvaltningen	2,2	2,6	1,9	2,5	2,4	2,6	2,8	2,3	2,8

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	1 064 050	1 148 215	257 610	253 273	294 266	293 449	279 015	270 545	305 206
Varer	746 425	837 796	178 708	175 420	210 434	220 909	200 699	193 977	222 211
Råolje og naturgass	373 375	441 844	85 304	84 286	111 861	120 384	103 480	98 810	119 170
Skip, plattformer og fly	17 323	14 458	2 843	3 066	9 201	7 546	2 990	1 807	2 115
Tradisjonelle varer	355 727	381 494	90 561	88 068	89 372	92 979	94 229	93 360	100 926
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	57 293	58 512	13 582	14 246	16 015	15 145	13 998	14 469	14 900
Bergverksprodukter	5 245	4 994	1 304	1 667	1 133	1 090	1 322	1 298	1 284
Industriprodukter	287 740	312 178	74 307	70 785	70 833	75 556	77 598	75 854	83 170
Nærings- og nytelsesmidler	43 907	45 794	9 979	10 472	13 052	11 481	10 582	9 959	13 772
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	2 687	2 984	708	642	700	745	664	707	868
Trevarer	2 968	3 246	842	706	685	844	842	751	809
Treforedlingsprodukter	7 353	7 478	1 838	1 887	1 757	1 859	1 872	1 870	1 877
Grafiske produkter	0	3	0	0	0	0	0	3	-
Raffinerte oljeprodukter	18 993	34 324	5 163	5 757	3 656	6 728	9 332	8 514	9 750
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	54 138	59 723	13 977	13 183	12 762	14 599	14 670	15 034	15 420
Metaller	65 493	75 730	16 956	16 821	15 690	19 138	19 130	17 851	19 611
Verkstedprodukter	86 683	77 630	23 337	20 131	21 175	18 838	19 240	19 970	19 582
Andre industriprodukter	5 043	4 793	1 385	1 065	1 261	1 252	1 102	1 063	1 376
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	475	473	122	121	95	72	164	132	105
Elektrisk kraft	5 449	5 810	1 368	1 370	1 391	1 188	1 311	1 739	1 572
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	336 734	347 170	85 398	82 311	85 716	86 251	84 897	84 846	91 176
Tjenester	317 625	310 419	78 902	77 853	83 832	72 540	78 316	76 568	82 995
Bruttofrakter, sjøfart	70 960	72 882	17 227	16 188	18 463	18 456	18 123	17 456	18 847
Skipsfartens driftsutgifter	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	23 990	23 245	5 980	6 205	5 954	5 751	6 262	5 328	5 904
Rørtransport	12 175	12 164	2 952	3 052	3 096	2 964	2 960	3 120	3 120
Reisetrafikk	43 715	44 666	11 876	13 283	10 937	7 641	12 248	13 618	11 159
Andre tjenester	166 785	157 462	40 867	39 125	45 382	37 728	38 723	37 046	43 965
Samferdsel	46 431	44 153	11 014	11 340	12 355	10 246	10 762	11 115	12 030
Landtransport	3 853	3 747	975	1 085	899	863	929	949	1 006
Supply	19 580	19 522	4 422	4 792	5 398	4 467	4 638	5 116	5 301
Luftfart	7 401	8 076	1 827	1 868	1 870	1 959	1 964	1 974	2 179
Tjenester tilknyttet transport	12 821	10 591	3 130	2 884	3 448	2 390	2 694	2 535	2 972
Post og distribusjonsvirksomhet	2 776	2 217	660	711	740	567	537	541	572
Finans- og forretningstjenester	74 938	70 067	18 060	17 054	20 690	16 902	17 096	15 754	20 315
Finans- og forsikringstjenester	22 434	24 191	5 280	5 113	5 519	6 185	6 055	5 427	6 524
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	19 854	17 306	4 213	4 825	6 146	4 034	3 992	3 859	5 421
Forskning og utvikling	3 741	3 682	914	651	1 404	897	917	841	1 027
Annen forretningsmessig tjenesteyting	28 909	24 888	7 653	6 465	7 621	5 786	6 132	5 627	7 343
Tjenester ellers	45 416	43 242	11 793	10 731	12 337	10 580	10 865	10 177	11 620
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	8 787	10 141	2 475	2 060	2 190	2 059	2 772	2 493	2 817
Gjenvinning og søppelhåndtering	4 527	5 229	1 048	1 509	1 161	1 159	1 361	1 191	1 518
Varehandel, hotell og restaurant	3 926	3 331	992	880	1 144	1 112	717	624	878
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	1 390	1 231	421	343	311	311	252	346	322
Teletjenester	7 339	6 423	1 797	2 058	1 825	1 686	1 822	1 543	1 372
Informasjonstjenester	14 301	13 225	3 649	2 694	4 668	3 284	3 042	3 084	3 815
Offentlige og private tjenester ellers	5 146	3 662	1 411	1 187	1 038	969	899	896	898

Tabell 22. Eksport. Faste 2015-priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	1 154 865	1 164 653	283 595	277 319	304 241	291 417	289 314	286 477	297 444
Varer	824 942	838 610	200 815	194 362	217 235	217 303	205 691	204 222	211 394
Råolje og naturgass	464 491	473 442	109 840	106 484	124 459	124 101	116 731	115 617	116 992
Skip, plattformer og fly	16 755	14 047	2 746	2 935	8 986	7 415	2 879	1 769	1 984
Tradisjonelle varer	343 695	351 122	88 229	84 943	83 791	85 787	86 081	86 836	92 419
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	42 302	42 912	9 948	10 602	11 127	10 512	9 388	10 795	12 217
Bergverksprodukter	5 491	4 792	1 362	1 728	1 231	1 092	1 191	1 302	1 206
Industriprodukter	291 780	299 460	75 799	71 527	70 592	73 393	74 542	73 526	78 000
Nærings- og nytelsesmidler	39 613	40 981	9 259	9 375	11 325	10 054	9 336	8 894	12 696
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	2 552	2 895	685	614	661	710	647	682	856
Trevarer	2 968	3 075	826	699	726	822	799	711	743
Treforedlingsprodukter	7 268	7 378	1 813	1 862	1 794	1 879	1 826	1 851	1 822
Grafiske produkter	0	4	0	0	0	0	0	4	-
Raffinerte oljeprodukter	22 183	33 221	5 676	6 500	3 802	6 444	9 336	8 733	8 708
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	55 441	58 429	14 322	13 594	13 209	14 643	14 251	14 612	14 923
Metaller	70 335	71 100	18 612	17 672	16 545	18 644	18 108	16 891	17 458
Verkstedprodukter	86 196	77 284	23 225	20 054	21 251	18 916	19 032	19 942	19 395
Andre industriprodukter	4 766	4 654	1 265	1 040	1 183	1 213	1 056	1 082	1 304
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	458	439	116	117	96	67	151	123	96
Elektrisk kraft	4 122	3 959	1 121	1 086	841	791	960	1 212	996
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	321 512	317 901	82 553	78 443	79 989	79 343	76 745	78 102	83 711
Tjenester	329 923	326 042	82 779	82 957	87 005	74 114	83 623	82 255	86 050
Bruttofrakter, sjøfart	82 808	83 017	21 973	20 569	20 664	18 769	22 439	21 330	20 478
Skipsfartens driftsutgifter	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	26 902	32 453	6 292	7 028	7 495	7 623	8 678	7 526	8 626
Rørtransport	12 060	13 020	2 885	2 389	3 366	3 426	2 998	3 160	3 436
Reisetrafikk	42 477	42 458	11 586	12 805	10 552	7 334	11 678	12 869	10 576
Andre tjenester	165 676	155 095	40 043	40 166	44 929	36 962	37 829	37 370	42 933
Samferdsel	46 718	46 302	11 116	11 570	12 396	10 688	11 361	11 836	12 416
Landtransport	3 833	3 680	972	1 077	894	844	914	931	990
Supply	20 868	22 551	4 935	5 359	5 533	4 899	5 599	6 180	5 873
Luftfart	6 691	7 818	1 566	1 587	1 841	2 096	1 815	1 762	2 145
Tjenester tilknyttet transport	12 627	10 221	3 006	2 876	3 404	2 302	2 552	2 483	2 884
Post og distribusjonsvirksomhet	2 698	2 032	637	671	724	547	481	479	525
Finans- og forretningstjenester	74 009	67 559	17 288	17 917	20 392	16 079	16 073	15 881	19 526
Finans- og forsikringstjenester	22 571	23 525	5 121	5 810	5 760	5 530	5 698	5 628	6 670
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	19 482	16 626	4 013	4 931	5 891	3 965	3 767	3 852	5 041
Forskning og utvikling	3 644	3 504	878	657	1 349	881	861	834	927
Annen forretningsmessig tjenesteyting	28 312	23 904	7 276	6 520	7 392	5 703	5 746	5 567	6 887
Tjenester ellers	44 950	41 235	11 640	10 678	12 141	10 195	10 394	9 654	10 991
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	8 562	9 780	2 413	2 005	2 130	1 990	2 676	2 401	2 712
Gjenvinning og søppelhåndtering	4 804	4 505	1 130	1 574	1 232	1 062	1 174	1 001	1 268
Varehandel, hotell og restaurant	3 825	3 194	967	848	1 109	1 066	687	596	845
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	1 434	1 136	408	416	317	290	253	295	298
Teletjenester	7 165	6 308	1 758	2 002	1 772	1 675	1 805	1 500	1 328
Informasjonstjenester	14 067	12 764	3 584	2 644	4 569	3 161	2 943	2 981	3 678
Offentlige og private tjenester ellers	5 093	3 549	1 379	1 190	1 013	951	857	878	863

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	-1,8	0,8	0,3	-5,1	-1,8	0,6	2,0	3,3	-2,2
Varer	-0,7	1,7	1,7	-4,8	-0,5	2,2	2,4	5,1	-2,7
Råolje og naturgass	4,3	1,9	7,4	-2,7	4,9	0,3	6,3	8,6	-6,0
Skip, plattformer og fly	45,6	-16,2	7,6	-5,1	215,3	255,0	4,9	-39,7	-77,9
Tradisjonelle varer	-8,2	2,2	-4,7	-7,4	-13,4	-1,1	-2,4	2,2	10,3
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-5,1	1,4	-8,7	-0,5	-7,5	-1,1	-5,6	1,8	9,8
Bergverksprodukter	-13,6	-12,7	-10,6	-10,3	-14,1	-6,7	-12,5	-24,6	-2,0
Industriprodukter	-8,6	2,6	-4,3	-8,3	-14,2	-0,6	-1,7	2,8	10,5
Nærings- og nytelsesmidler	2,0	3,5	6,0	2,5	-8,3	4,1	0,8	-5,1	12,1
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	2,5	13,4	6,4	1,5	7,4	20,0	-5,6	11,1	29,5
Trevarer	9,0	3,6	14,9	6,3	11,3	14,6	-3,3	1,7	2,3
Treforedlingsprodukter	7,4	1,5	6,7	9,5	3,3	4,4	0,7	-0,6	1,5
Grafiske produkter
Raffinerte oljeprodukter	-31,3	49,8	-14,8	-24,0	-58,5	3,9	64,5	34,4	129,0
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-1,3	5,4	4,7	-1,6	-9,3	2,3	-0,5	7,5	13,0
Metaller	-2,1	1,1	-0,6	-2,1	-4,1	6,5	-2,7	-4,4	5,5
Verkstedprodukter	-15,8	-10,3	-13,9	-16,9	-13,0	-12,7	-18,1	-0,6	-8,7
Andre industriprodukter	-10,0	-2,3	2,3	-17,8	-15,3	-5,1	-16,5	4,0	10,2
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	15,9	-4,2	7,0	21,4	-24,1	-47,7	30,5	5,5	0,4
Elektrisk kraft	0,6	-4,0	13,2	-2,7	-14,0	-26,4	-14,4	11,6	18,5
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-6,0	-1,1	-3,9	-5,7	-8,6	-1,5	-7,0	-0,4	4,7
Tjenester	-4,4	-1,2	-3,1	-5,6	-4,9	-4,0	1,0	-0,8	-1,1
Bruttofrakter, sjøfart	-0,2	0,3	-0,4	-2,2	2,4	-4,2	2,1	3,7	-0,9
Skipfartens driftsutgifter
Oljevirksomhet, diverse tjenester	-2,1	20,6	-6,5	3,3	1,1	25,2	37,9	7,1	15,1
Rørtransport	-0,2	8,0	14,6	-18,3	-0,8	0,2	3,9	32,3	2,1
Reisetrafikk	8,1	-0,0	7,6	10,0	5,2	-2,7	0,8	0,5	0,2
Andre tjenester	-9,6	-6,4	-7,7	-11,6	-10,9	-8,8	-5,5	-7,0	-4,4
Samferdsel	-14,9	-0,9	-15,8	-17,3	-11,9	-8,1	2,2	2,3	0,2
Landtransport	-12,8	-4,0	-20,2	-6,1	-16,2	-5,1	-5,9	-13,5	10,7
Supply	-2,8	8,1	-10,9	-4,8	7,1	-2,8	13,5	15,3	6,1
Luftfart	-40,8	16,8	-43,3	-40,2	-32,9	23,5	15,9	11,0	16,5
Tjenester tilknyttet transport	-17,6	-19,1	-3,9	-27,8	-23,0	-31,1	-15,1	-13,7	-15,3
Post og distribusjonsvirksomhet	11,7	-24,7	15,0	16,1	6,8	-17,9	-24,5	-28,7	-27,5
Finans- og forretningstjenester	-12,7	-8,7	-11,2	-13,9	-15,5	-12,7	-7,0	-11,4	-4,2
Finans- og forsikringstjenester	-19,7	4,2	-18,8	-19,3	-30,7	-6,0	11,3	-3,1	15,8
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	-8,3	-14,7	-22,9	3,4	-0,2	-14,7	-6,1	-21,9	-14,4
Forskning og utvikling	0,3	-3,8	34,0	-28,2	33,8	16,1	-1,9	26,9	-31,3
Annen forretningsmessig tjenesteyting	-11,0	-15,6	-0,3	-17,6	-17,1	-20,0	-21,0	-14,6	-6,8
Tjenester ellers	3,1	-8,3	8,7	0,3	-0,7	-2,8	-10,7	-9,6	-9,5
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	-17,1	14,2	-14,9	-23,1	-16,4	-1,1	10,9	19,8	27,3
Gjenvinning og søppelhåndtering	19,3	-6,2	8,8	69,0	15,4	22,4	3,9	-36,4	2,9
Varehandel, hotell og restaurant	-10,0	-16,5	-20,7	-21,9	1,1	18,3	-28,9	-29,7	-23,8
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	20,8	-20,8	30,5	33,0	7,1	-1,0	-38,1	-29,0	-5,9
Teletjenester	4,5	-12,0	9,2	15,5	7,9	2,5	2,6	-25,0	-25,1
Informasjonstjenester	8,8	-9,3	24,3	-15,1	12,6	-3,3	-17,9	12,8	-19,5
Offentlige og private tjenester ellers	26,8	-30,3	70,4	39,0	-33,5	-37,1	-37,9	-26,2	-14,8

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	-7,9	7,0	-10,3	-8,6	0,0	12,7	6,2	3,4	6,1
Varer	-9,5	10,4	-13,2	-10,0	2,2	18,8	9,6	5,2	8,5
Råolje og naturgass	-19,6	16,1	-27,0	-19,7	-1,4	30,5	14,1	8,0	13,3
Skip, plattformer og fly	3,4	-0,4	66,9	-42,6	35,3	-3,9	0,3	-2,2	4,1
Tradisjonelle varer	3,5	5,0	3,2	4,0	6,8	7,2	6,6	3,7	2,4
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	35,4	0,7	46,2	34,2	35,7	13,8	9,2	-0,3	-15,3
Bergverksprodukter	-4,5	9,1	-1,3	-2,9	-6,1	2,4	15,9	3,3	15,7
Industriprodukter	-1,4	5,7	-2,4	-1,2	1,5	5,9	6,2	4,2	6,3
Nærings- og nytelsesmidler	10,8	0,8	9,6	12,1	14,5	6,0	5,2	0,2	-5,9
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	5,3	-2,1	9,8	5,3	-0,9	-2,5	-0,7	-0,8	-4,2
Trevarer	-0,0	5,6	4,1	1,1	-8,5	0,2	3,4	4,6	15,4
Treforedlingsprodukter	1,2	0,2	4,1	0,5	-5,0	-4,9	1,1	-0,3	5,2
Grafiske produkter
Raffinerte oljeprodukter	-14,4	20,7	-19,8	-15,0	12,4	46,7	9,9	10,1	16,4
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-2,4	4,7	-1,8	-4,9	-4,1	0,4	5,5	6,1	7,0
Metaller	-6,9	14,4	-10,3	-2,1	-0,9	12,1	16,0	11,0	18,5
Verkstedprodukter	0,6	-0,1	2,2	0,5	-3,1	-2,1	0,6	-0,2	1,3
Andre industriprodukter	5,8	-2,7	12,3	1,2	-0,4	-0,9	-4,7	-4,1	-1,0
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,7	4,0	11,8	2,7	-6,6	0,4	3,0	3,4	10,0
Elektrisk kraft	32,2	11,0	32,8	84,8	49,8	22,3	11,9	13,8	-4,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	4,7	4,3	5,1	5,7	5,8	5,1	6,9	3,5	1,6
Tjenester	-3,7	-1,1	-3,2	-5,3	-4,8	-1,9	-1,7	-0,8	0,1
Bruttofrakter, sjøfart	-14,3	2,4	-15,0	-22,0	-15,0	1,0	3,0	4,0	3,0
Skipfartens driftsutgifter
Oljevirksomhet, diverse tjenester	-10,8	-19,7	-4,7	-10,7	-20,1	-21,5	-24,1	-19,8	-13,8
Rørtransport	1,0	-7,5	-12,4	33,9	1,3	-3,8	-3,5	-22,7	-1,3
Reisetrafikk	2,9	2,2	2,7	3,2	2,9	3,0	2,3	2,0	1,8
Andre tjenester	0,7	0,9	2,0	-0,7	0,3	-0,1	0,3	1,8	1,4
Samferdsel	-0,6	-4,1	0,2	-2,3	-2,8	-4,8	-4,4	-4,2	-2,8
Landtransport	0,5	1,3	0,1	1,0	0,3	1,8	1,3	1,1	1,1
Supply	-6,2	-7,7	-6,1	-9,1	-7,1	-7,5	-7,6	-7,4	-7,5
Luftfart	10,6	-6,6	14,8	9,8	-1,8	-13,6	-7,3	-4,8	0,0
Tjenester tilknyttet transport	1,5	2,1	2,2	1,9	1,2	3,3	1,4	1,8	1,7
Post og distribusjonsvirksomhet	2,9	6,1	3,6	3,7	3,0	3,9	7,7	6,7	6,6
Finans- og forretningstjenester	1,3	2,4	3,6	-0,6	1,3	1,2	1,8	4,2	2,5
Finans- og forsikringstjenester	-0,6	3,5	0,3	-1,5	-2,4	0,9	3,1	9,6	2,1
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	1,9	2,1	5,0	-1,2	3,1	1,2	0,9	2,4	3,1
Forskning og utvikling	2,7	2,4	4,0	-0,1	2,9	0,1	2,3	1,8	6,4
Annen forretningsmessig tjenesteyting	2,1	2,0	5,3	-0,1	1,9	0,8	1,4	1,9	3,4
Tjenester ellers	1,0	3,8	1,2	0,9	1,9	3,1	3,2	4,9	4,0
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	2,6	1,0	3,0	2,6	1,8	1,0	1,0	1,0	1,0
Gjenvinning og søppelhåndtering	-5,8	23,2	-9,6	-4,0	5,4	17,0	25,0	24,1	27,0
Varehandel, hotell og restaurant	2,6	1,6	1,8	3,6	3,2	3,3	1,7	0,8	0,7
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	-3,1	11,8	6,2	-2,3	-12,6	-0,3	-3,3	42,1	10,0
Teletjenester	2,4	-0,6	2,7	2,8	1,8	-0,9	-1,2	0,0	0,3
Informasjonstjenester	1,7	1,9	1,6	1,9	2,3	3,3	1,5	1,5	1,5
Offentlige og private tjenester ellers	1,0	2,1	2,6	-0,5	2,2	2,0	2,5	2,3	1,5

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	1 037 136	1 082 212	261 903	264 550	261 547	259 676	272 607	269 316	280 613
Varer	647 831	696 988	163 881	161 893	168 353	171 731	175 114	166 298	183 845
Råolje og naturgass	8 608	12 917	2 044	2 627	1 818	2 686	3 715	3 356	3 160
Skip, plattformer og fly	45 440	48 979	10 669	13 337	12 457	15 813	13 645	9 441	10 080
Tradisjonelle varer	593 783	635 092	151 168	145 929	154 078	153 232	157 754	153 501	170 605
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	17 896	18 260	4 761	3 761	4 499	5 138	4 742	3 670	4 710
Bergverksprodukter	6 912	9 591	1 611	1 715	1 945	2 536	2 232	2 304	2 519
Industriprodukter	567 509	605 520	144 507	140 309	147 013	144 907	150 405	147 438	162 770
Nærings- og nytelsesmidler	53 064	55 031	13 279	14 133	13 773	12 004	13 163	14 411	15 453
Tekstiler, bekleddingsvarer og skotøy	42 268	44 995	9 216	12 127	9 729	11 383	9 768	12 764	11 080
Trevarer	14 145	14 276	3 842	3 570	3 487	3 492	3 678	3 583	3 523
Treforedlingsprodukter	8 718	8 752	2 211	2 133	2 161	2 170	2 066	2 164	2 352
Grafiske produkter	30	31	8	7	8	7	7	8	9
Raffinerte oljeprodukter	20 185	26 531	4 556	4 931	7 375	7 010	6 122	5 844	7 555
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	87 955	95 167	23 211	22 042	21 565	23 093	24 026	23 603	24 445
Metaller	66 828	72 455	17 638	16 273	16 109	16 930	19 243	17 607	18 675
Verkstedprodukter	199 005	204 260	52 284	47 240	51 591	49 551	52 374	47 253	55 082
Andre industriprodukter	32 555	33 972	7 851	7 526	9 034	8 358	7 991	7 948	9 675
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	42 756	50 050	10 411	10 327	12 181	10 909	11 967	12 253	14 921
Elektrisk kraft	1 466	1 721	289	144	621	651	375	89	606
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	573 598	608 561	146 612	140 998	146 703	146 222	151 632	147 657	163 050
Tjenester	389 305	385 224	98 022	102 657	93 194	87 945	97 493	103 018	96 768
Bruttofrakter, sjøfart	1 013	1 012	253	253	254	253	253	253	253
Skipfartens driftsutgifter	40 831	38 052	10 050	10 374	10 701	8 784	9 761	9 898	9 609
Oljevirksomhet, diverse tjenester	37 807	33 197	9 850	9 311	9 287	7 376	8 497	8 237	9 087
Rørtransport	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Reisetrafikk	129 463	133 818	32 868	38 988	26 826	29 198	34 219	40 962	29 439
Andre tjenester	180 191	179 145	45 001	43 731	46 126	42 334	44 763	43 668	48 380
Samferdsel	27 802	27 624	6 926	6 928	6 829	6 702	6 868	7 102	6 952
Landtransport	180	180	45	45	45	45	45	45	45
Supply	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Luftfart	10 359	10 305	2 579	2 690	2 546	2 546	2 559	2 675	2 525
Tjenester tilknyttet transport	16 180	16 119	4 066	3 884	3 970	3 843	4 021	4 147	4 108
Post og distribusjonsvirksomhet	1 083	1 020	236	309	268	268	243	235	274
Finans- og forretningstjenester	79 066	75 759	20 125	18 665	20 267	18 337	18 751	18 305	20 366
Finans- og forsikringstjenester	10 595	12 164	2 608	2 519	2 519	3 219	3 137	2 694	3 114
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	13 492	12 701	3 126	3 331	3 785	2 954	3 235	3 107	3 405
Forskning og utvikling	3 488	2 717	764	625	1 234	558	629	660	870
Annen forretningsmessig tjenesteyting	51 491	48 177	13 627	12 190	12 729	11 606	11 750	11 844	12 977
Tjenester ellers	73 323	75 762	17 950	18 138	19 030	17 295	19 144	18 261	21 062
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	11 975	10 988	2 156	3 099	3 521	2 484	2 752	2 804	2 948
Gjenvinning og søppelhåndtering	3 209	3 936	846	709	891	959	1 107	953	917
Varehandel, hotell og restaurant	3 370	2 932	827	1 168	732	673	1 027	686	546
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	16 280	17 323	4 014	4 117	4 066	3 948	3 938	4 653	4 784
Teletjenester	6 537	6 344	1 538	1 848	1 626	1 753	1 715	1 457	1 419
Informasjonstjenester	21 915	23 134	5 712	4 917	5 721	5 181	5 423	5 479	7 051
Offentlige og private tjenester ellers	10 037	11 105	2 857	2 280	2 473	2 297	3 182	2 229	3 397

Tabell 26. Import. Faste 2015-priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	1 024 020	1 046 639	258 370	263 874	257 044	254 570	263 397	263 145	265 527
Varer	639 332	663 227	162 062	161 543	164 246	165 971	166 532	160 497	170 227
Råolje og naturgass	9 793	11 858	2 387	2 868	1 857	2 539	3 524	3 205	2 589
Skip, plattformer og fly	44 122	47 358	10 355	13 321	11 918	15 457	12 834	9 296	9 771
Tradisjonelle varer	585 418	604 011	149 320	145 353	150 471	147 975	150 174	147 996	157 867
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	17 189	17 336	4 548	3 682	4 395	4 782	4 500	3 616	4 438
Bergverksprodukter	6 847	7 381	1 709	1 685	1 748	1 942	1 795	1 841	1 804
Industriprodukter	560 215	578 052	142 789	139 861	143 927	140 778	143 590	142 472	151 212
Nærings- og nytelsesmidler	51 385	53 154	12 864	13 824	13 382	11 648	12 658	14 102	14 747
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	39 877	40 916	8 838	11 540	8 855	10 790	9 066	11 676	9 384
Trevarer	13 596	13 587	3 713	3 391	3 372	3 475	3 481	3 394	3 237
Treforedlingsprodukter	8 508	8 635	2 150	2 113	2 125	2 185	2 056	2 141	2 252
Grafiske produkter	31	30	8	7	9	5	7	8	9
Raffinerte oljeprodukter	22 972	23 975	5 323	5 504	7 350	6 338	5 813	5 584	6 240
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	87 801	94 074	23 237	22 422	21 585	23 335	23 857	23 463	23 419
Metaller	71 296	71 181	18 837	17 385	17 057	17 207	18 840	17 486	17 647
Verkstedprodukter	191 897	192 995	50 228	46 172	49 727	47 334	49 245	45 317	51 099
Andre industriprodukter	31 574	32 879	7 551	7 541	8 721	8 160	7 608	7 870	9 242
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	41 278	46 626	10 040	9 963	11 744	10 300	10 959	11 431	13 936
Elektrisk kraft	1 167	1 242	274	125	401	473	288	68	413
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	562 445	580 036	143 997	139 850	143 121	141 636	144 360	142 412	151 627
Tjenester	384 688	383 412	96 308	102 331	92 797	88 599	96 865	102 648	95 300
Bruttofrakter, sjøfart	1 188	1 155	323	321	284	257	313	309	275
Skipsfartens driftsutgifter	42 995	43 104	11 409	10 680	10 729	9 745	11 651	11 075	10 633
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	39 455	39 321	10 131	9 978	9 913	8 404	9 975	9 909	11 032
Rørtransport	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Reisetrafikk	124 916	127 873	31 366	37 753	26 799	28 984	32 577	38 920	27 392
Andre tjenester	176 134	171 959	43 081	43 598	45 071	41 208	42 348	42 434	45 969
Samferdsel	26 516	26 627	6 387	6 495	6 730	6 727	6 434	6 702	6 765
Landtransport	175	171	44	45	42	43	42	44	42
Supply	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Luftfart	9 354	9 963	2 211	2 286	2 506	2 724	2 365	2 388	2 485
Tjenester tilknyttet transport	15 935	15 558	3 905	3 873	3 920	3 702	3 809	4 062	3 986
Post og distribusjonsvirksomhet	1 052	936	228	292	262	258	218	208	251
Finans- og forretningstjenester	77 815	72 881	19 159	19 266	19 818	17 785	17 586	18 212	19 298
Finans- og forsikringstjenester	10 756	11 751	2 541	2 944	2 649	2 873	2 967	2 747	3 164
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	13 243	12 225	2 978	3 404	3 628	2 904	3 053	3 102	3 166
Forskning og utvikling	3 402	2 579	734	631	1 186	548	591	654	786
Annen forretningsmessig tjenesteyting	50 414	46 326	12 906	12 288	12 356	11 459	10 975	11 709	12 183
Tjenester ellers	71 802	72 451	17 535	17 837	18 524	16 697	18 329	17 520	19 906
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	11 669	10 575	2 104	3 016	3 423	2 399	2 652	2 695	2 829
Gjenvinning og søppelhåndtering	3 304	3 451	879	701	913	864	999	818	770
Varehandel, hotell og restaurant	3 278	2 814	806	1 125	710	645	986	656	526
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	15 823	16 502	3 932	4 049	3 948	3 829	3 815	4 399	4 459
Teletjenester	6 383	6 230	1 505	1 797	1 578	1 742	1 699	1 417	1 373
Informasjonstjenester	21 567	22 329	5 611	4 826	5 600	4 987	5 247	5 297	6 798
Offentlige og private tjenester ellers	9 778	10 551	2 699	2 323	2 352	2 231	2 932	2 237	3 151

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	2,3	2,2	3,2	4,2	1,4	4,0	1,9	-0,3	3,3
Varer	0,9	3,7	1,6	4,2	1,6	9,6	2,8	-0,6	3,6
Råolje og naturgass	-10,2	21,1	-13,2	5,8	-27,9	-5,3	47,6	11,8	39,4
Skip, plattformer og fly	26,4	7,3	15,6	36,3	63,1	81,3	23,9	-30,2	-18,0
Tradisjonelle varer	-0,4	3,2	1,0	2,0	-0,8	5,5	0,6	1,8	4,9
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-0,6	0,9	3,3	1,2	-6,7	4,8	-1,1	-1,8	1,0
Bergverksprodukter	-5,4	7,8	2,9	-3,1	-9,2	13,9	5,0	9,2	3,2
Industriprodukter	-0,3	3,2	1,0	2,1	-0,6	5,3	0,6	1,9	5,1
Nærings- og nytelsesmidler	3,2	3,4	7,1	5,4	-0,4	2,9	-1,6	2,0	10,2
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	0,8	2,6	3,7	0,6	3,7	1,4	2,6	1,2	6,0
Trevarer	3,4	-0,1	4,3	3,6	6,1	11,4	-6,2	0,1	-4,0
Treforedlingsprodukter	-2,3	1,5	2,0	-2,8	-3,3	3,1	-4,4	1,3	6,0
Grafiske produkter	-18,4	-3,3	2,3	-30,4	0,7	-26,2	-9,6	18,1	3,3
Raffinerte oljeprodukter	-5,6	4,4	-21,3	-6,8	1,4	32,2	9,2	1,5	-15,1
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	3,3	7,1	6,9	5,0	4,8	13,5	2,7	4,6	8,5
Metaller	-0,1	-0,2	-8,3	11,0	3,0	-4,5	0,0	0,6	3,5
Verkstedprodukter	-3,6	0,6	2,9	-2,1	-7,3	3,4	-2,0	-1,9	2,8
Andre industriprodukter	-0,4	4,1	2,4	-2,1	4,0	5,1	0,7	4,4	6,0
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	5,6	13,0	0,9	9,1	7,0	8,1	9,1	14,7	18,7
Elektrisk kraft	-22,0	6,4	-31,8	-41,0	15,9	28,8	5,2	-45,9	3,0
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-0,2	3,1	2,1	2,4	-1,0	4,5	0,3	1,8	5,9
Tjenester	4,8	-0,3	6,1	4,2	1,0	-5,0	0,6	0,3	2,7
Bruttofrakter, sjøfart	17,3	-2,8	17,7	28,3	17,7	-1,0	-2,9	-3,8	-3,3
Skipsfartens driftsutgifter	-0,2	0,3	-0,4	-2,2	2,4	-4,2	2,1	3,7	-0,9
Oljevirksomhet, diverse tjenester	-3,8	-0,3	-5,2	-3,5	-11,1	-10,9	-1,5	-0,7	11,3
Rørtransport
Reisetrafikk	1,3	2,4	0,1	-0,3	2,2	-0,0	3,9	3,1	2,2
Andre tjenester	11,0	-2,4	16,2	12,3	2,9	-7,2	-1,7	-2,7	2,0
Samferdsel	26,6	0,4	22,8	27,0	23,6	-2,6	0,7	3,2	0,5
Landtransport	13,6	-2,4	0,1	-0,8	100,3	-2,5	-3,2	-3,0	-1,0
Supply
Luftfart	-1,9	6,5	-5,5	-1,5	12,3	15,8	7,0	4,5	-0,8
Tjenester tilknyttet transport	56,5	-2,4	49,6	52,2	39,0	-12,6	-2,5	4,9	1,7
Post og distribusjonsvirksomhet	-1,5	-11,1	9,2	44,3	-29,9	-4,4	-4,4	-28,7	-4,0
Finans- og forretningstjenester	9,3	-6,3	15,0	14,4	-2,9	-9,1	-8,2	-5,5	-2,6
Finans- og forsikringstjenester	5,8	9,3	3,4	6,7	3,4	9,5	16,8	-6,7	19,5
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	-0,6	-7,7	-8,9	31,6	-8,8	-10,2	2,5	-8,9	-12,7
Forskning og utvikling	9,7	-24,2	-1,1	-2,1	9,0	-35,6	-19,5	3,7	-33,8
Annen forretningsmessig tjenesteyting	13,0	-8,1	26,7	13,3	-3,3	-10,9	-15,0	-4,7	-1,4
Tjenester ellers	8,0	0,9	15,3	5,8	3,3	-6,8	4,5	-1,8	7,5
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	1,2	-9,4	-6,8	4,1	13,0	-23,3	26,1	-10,6	-17,4
Gjenvinning og søppelhåndtering	8,7	4,5	13,9	-16,1	27,0	6,6	13,6	16,7	-15,6
Varehandel, hotell og restaurant	18,9	-14,2	3,7	73,7	6,6	1,3	22,3	-41,6	-25,9
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	4,5	4,3	15,5	7,8	-3,5	-1,7	-3,0	8,6	12,9
Teletjenester	18,2	-2,4	4,2	46,8	30,9	15,9	12,9	-21,2	-13,0
Informasjonstjenester	14,6	3,5	27,7	6,1	-0,8	-9,8	-6,5	9,8	21,4
Offentlige og private tjenester ellers	-0,3	7,9	25,1	-21,4	-8,8	-7,2	8,7	-3,7	33,9

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	1,3	2,1	2,9	0,3	-0,4	0,2	2,1	2,1	3,9
Varer	1,3	3,7	2,5	0,6	0,3	2,0	4,0	3,4	5,4
Råolje og naturgass	-12,1	23,9	-23,2	-5,6	13,5	33,8	23,1	14,3	24,7
Skip, plattformer og fly	3,0	0,4	7,4	0,0	-3,4	-2,8	3,2	1,4	-1,3
Tradisjonelle varer	1,4	3,7	2,7	0,8	0,2	1,9	3,8	3,3	5,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4,1	1,2	6,9	-0,9	1,3	0,6	0,7	-0,6	3,7
Bergverksprodukter	0,9	28,7	-9,7	4,0	15,2	35,7	31,9	23,0	25,5
Industriprodukter	1,3	3,4	2,7	0,7	-0,1	1,4	3,5	3,2	5,4
Nærings- og nytelsesmidler	3,3	0,3	6,9	1,2	-0,4	-1,8	0,7	-0,0	1,8
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	6,0	3,7	9,6	2,8	2,6	0,3	3,3	4,0	7,5
Trevarer	4,0	1,0	7,1	4,1	-0,4	-3,4	2,1	0,3	5,2
Treforedlingsprodukter	2,5	-1,1	6,6	1,7	-1,5	-4,9	-2,3	0,1	2,7
Grafiske produkter	-3,2	6,9	-2,2	0,6	-11,7	35,5	-3,2	-3,2	8,9
Raffinerte oljeprodukter	-12,1	25,9	-24,9	-2,4	27,0	59,6	23,0	16,8	20,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	0,2	1,0	2,3	-2,4	-3,8	-3,8	0,8	2,3	4,5
Metaller	-6,3	8,6	-5,1	-5,7	-6,0	5,5	9,1	7,6	12,0
Verkstedprodukter	3,7	2,1	6,4	3,2	-0,3	0,0	2,2	1,9	3,9
Andre industriprodukter	3,1	0,2	5,9	1,0	-1,7	-2,4	1,0	1,2	1,1
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,6	3,6	3,6	3,6	2,7	2,6	5,3	3,4	3,2
Elektrisk kraft	25,6	10,3	10,9	101,6	56,2	22,6	23,4	14,2	-5,3
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	2,0	2,9	4,0	0,9	-0,8	0,4	3,2	2,8	4,9
Tjenester	1,2	-0,7	3,7	-0,1	-1,6	-3,0	-1,1	0,0	1,1
Bruttofrakter, sjøfart	-14,8	2,8	-15,1	-22,0	-15,1	1,0	3,0	4,0	3,0
Skipsfartens driftsutgifter	-5,0	-7,0	-7,5	-3,4	-0,6	-5,5	-4,9	-8,0	-9,4
Oljevirksomhet, diverse tjenester	-4,2	-11,9	-1,2	-6,2	-8,9	-11,5	-12,4	-10,9	-12,1
Rørtransport
Reisetrafikk	3,6	1,0	8,9	1,1	-4,6	-5,1	0,2	1,9	7,4
Andre tjenester	2,3	1,8	3,8	1,2	1,7	0,6	1,2	2,6	2,8
Samferdsel	4,8	-1,1	6,7	4,1	0,1	-3,4	-1,6	-0,6	1,3
Landtransport	2,9	2,5	1,9	2,8	4,1	2,6	3,3	3,1	1,0
Supply
Luftfart	10,7	-6,6	14,8	9,9	-1,8	-13,6	-7,3	-4,8	0,0
Tjenester tilknyttet transport	1,5	2,0	2,3	2,0	1,3	3,3	1,4	1,8	1,7
Post og distribusjonsvirksomhet	2,9	5,9	3,4	3,5	2,8	3,9	7,7	6,7	6,6
Finans- og forretningstjenester	1,6	2,3	4,5	-0,2	1,6	0,9	1,5	3,7	3,2
Finans- og forsikringstjenester	-1,5	5,1	-1,3	-0,5	-2,5	-0,4	3,0	14,6	3,5
Revisjon, juridiske og tekniske tjenester	1,9	2,0	5,1	-1,2	3,2	1,2	0,9	2,4	3,1
Forskning og utvikling	2,5	2,7	4,1	0,1	3,1	0,1	2,3	1,8	6,4
Annen forretningsmessig tjenesteyting	2,1	1,8	5,7	-0,1	1,8	0,7	1,4	2,0	3,4
Tjenester ellers	2,1	2,4	1,9	1,6	2,3	1,9	2,0	2,5	3,0
Bygg og anlegg, reparasjon og installasjon	2,6	1,3	2,9	2,6	1,9	1,2	1,3	1,2	1,3
Gjenvinning og søppelhåndtering	-2,9	17,4	-6,4	3,9	1,4	17,9	15,2	15,2	21,9
Varehandel, hotell og restaurant	2,8	1,4	1,7	3,6	3,1	3,3	1,5	0,6	0,7
Forlagsvirksomhet, film, musikk og kringkasting	2,9	2,0	0,9	-0,7	2,3	-1,7	1,1	4,0	4,2
Teletjenester	2,4	-0,6	2,7	2,8	1,7	-0,9	-1,2	0,0	0,3
Informasjonstjenester	1,6	2,0	1,6	1,9	2,3	3,3	1,5	1,5	1,5
Offentlige og private tjenester ellers	2,6	2,5	5,5	-0,0	3,5	2,0	2,5	1,5	2,6

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	2 763,9	2 793,1	2 754,6	2 804,1	2 782,7	2 734,5	2 778,6	2 837,5	2 821,7
Jordbruk og skogbruk	51,5	51,1	50,4	56,2	54,9	44,3	48,9	55,8	55,4
Fiske, fangst og akvakultur	18,3	19,2	17,6	18,7	20,0	17,0	18,1	19,8	21,8
Bergverksdrift	4,6	4,6	4,6	4,7	4,6	4,4	4,5	4,7	4,6
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	53,2	50,3	54,2	52,7	50,6	49,6	50,3	51,0	50,2
Utvinning av råolje og naturgass	28,1	26,7	28,3	27,9	27,5	26,9	26,7	26,8	26,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	25,1	23,5	25,9	24,8	23,1	22,7	23,7	24,1	23,6
Industri	233,0	228,8	233,3	234,9	231,0	226,3	226,5	232,5	229,7
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	53,2	53,1	52,5	54,4	53,5	52,4	51,6	54,6	53,7
Tekstil-, beklædnings- og lærvareindustri	4,5	4,6	4,6	4,6	4,5	4,5	4,7	4,7	4,7
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	13,9	14,4	13,9	14,1	14,1	14,0	14,2	14,7	14,8
Produksjon av papir og papirvarer	3,3	3,5	3,3	3,3	3,3	3,2	3,5	3,6	3,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	5,3	5,3	5,2	5,3	5,4	5,3	5,3	5,3	5,2
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	13,0	13,1	12,8	13,2	13,0	13,0	13,0	13,4	13,2
Produksjon av kjemiske råvarer	6,0	6,1	6,0	6,2	6,1	6,0	6,0	6,3	6,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,7	16,1	15,6	16,3	16,0	15,4	15,9	16,7	16,5
Produksjon av metaller	11,0	11,1	11,0	11,3	10,8	10,9	11,0	11,6	11,0
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	62,5	58,8	63,2	62,1	60,7	59,0	58,6	59,1	58,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	22,3	20,3	22,7	22,0	21,4	20,6	20,2	20,2	20,0
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,9	8,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	19,7	19,6	19,9	19,6	19,5	19,2	19,6	19,8	19,9
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	13,6	13,7	13,4	14,0	13,7	13,7	13,5	13,9	13,6
Vannforsyning, avløp og renovasjon	15,6	16,0	15,4	16,2	15,9	15,6	15,9	16,4	16,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	228,4	238,7	225,0	233,3	236,7	230,1	235,2	243,0	246,4
Varehandel og reparasjon av motorvogner	375,6	376,8	375,2	380,2	375,4	372,9	376,6	381,6	376,2
Rørtransport	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Utenriks sjøfart	35,8	34,9	35,8	37,1	35,0	34,3	34,4	36,3	34,6
Transport utenom utenriks sjøfart	119,3	118,5	119,3	121,3	119,0	117,0	118,0	120,3	118,5
Post og distribusjonsvirksomhet	18,9	18,0	18,8	19,4	18,3	18,0	17,7	18,5	17,7
Overnattings- og serveringsvirksomhet	95,9	99,8	95,3	102,4	96,1	92,7	99,2	107,1	100,2
Informasjon og kommunikasjon	91,8	92,5	91,5	91,8	92,2	91,6	92,0	93,0	93,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	48,2	47,5	48,2	48,2	47,7	47,6	47,6	47,7	47,2
Omsetning og drift av fast eiendom	25,7	26,5	25,6	26,2	26,2	25,4	26,2	27,0	27,5
Boligtjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	125,6	127,9	125,7	124,6	126,5	125,9	127,1	128,0	130,6
Forretningsmessig tjenesteyting	124,6	131,5	123,1	130,0	128,5	123,0	129,6	138,2	135,4
Offentlig administrasjon og forsvar	202,4	203,9	201,2	204,5	203,4	200,6	203,2	206,4	205,3
Undervisning	206,8	210,2	209,4	200,7	210,5	210,5	213,3	202,9	214,0
Helse- og omsorgstjenester	576,4	581,2	571,7	587,5	577,4	575,1	577,3	591,3	580,9
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	98,2	101,2	99,3	99,1	98,7	98,5	102,6	101,8	101,9

Offentlig forvaltning	836,0	845,9	831,8	844,7	839,8	836,6	843,5	853,2	850,3
Statsforvaltningen	312,6	314,1	310,8	314,3	315,4	309,7	313,4	316,5	316,8
Sivil forvaltning	282,5	283,9	280,8	284,0	285,3	279,6	283,3	286,1	286,6
Forsvar	30,2	30,2	30,0	30,2	30,1	30,1	30,1	30,3	30,2
Kommuneforvaltningen	523,3	531,8	521,0	530,4	524,4	526,9	530,1	536,8	533,4

Fastlands-Norge	2 699,5	2 730,9	2 690,0	2 738,5	2 719,7	2 672,8	2 717,0	2 773,9	2 760,0
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	1 774,4	1 793,2	1 768,4	1 805,3	1 789,0	1 746,5	1 780,8	1 829,5	1 816,1
Markedsrettet virksomhet	1 838,8	1 855,4	1 833,1	1 870,9	1 852,1	1 808,2	1 842,4	1 893,1	1 877,8
Ikke markedsrettet virksomhet	925,1	937,7	921,6	933,2	930,7	926,4	936,1	944,3	943,8

**Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før**

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	0,2	1,1	0,2	0,3	0,4	0,8	0,9	1,2	1,4
Jordbruk og skogbruk	-0,0	-0,9	2,3	1,4	-0,0	-0,9	-2,9	-0,8	0,9
Fiske, fangst og akvakultur	3,4	4,9	3,4	4,5	3,3	1,3	2,8	5,9	8,9
Bergverksdrift	-8,2	-0,3	-9,0	-11,2	-4,5	-2,1	-1,4	0,9	1,3
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-11,2	-5,6	-10,7	-11,8	-12,1	-10,4	-7,1	-3,4	-0,9
Utvinning av råolje og naturgass	-4,6	-4,9	-4,2	-5,2	-5,6	-6,1	-5,7	-4,1	-3,5
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-17,5	-6,4	-16,8	-18,3	-18,8	-15,0	-8,7	-2,5	2,2
Industri	-4,5	-1,8	-4,7	-4,5	-3,5	-2,7	-2,9	-1,0	-0,6
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	1,1	-0,2	0,6	1,6	1,2	0,1	-1,7	0,4	0,4
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2,2	2,7	3,0	2,4	1,8	2,0	2,0	2,8	3,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	1,8	4,0	1,8	2,1	3,2	5,1	2,7	3,7	4,7
Produksjon av papir og papirvarer	-4,3	6,2	-5,1	-6,4	0,4	0,0	6,9	10,6	7,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-8,6	-0,4	-9,0	-9,2	-4,7	1,4	1,0	0,5	-4,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	-0,3	1,3	-1,2	0,5	1,3	1,3	1,4	1,6	1,0
Produksjon av kjemiske råvarer	0,6	1,3	-0,5	0,9	1,7	1,3	1,1	1,4	1,3
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1,1	2,7	0,8	1,8	2,9	3,1	2,2	2,4	3,0
Produksjon av metaller	6,5	0,7	9,0	7,7	0,3	-0,6	0,0	2,0	1,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-9,4	-5,8	-9,3	-10,0	-9,2	-7,6	-7,2	-4,7	-3,6
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-14,8	-9,1	-15,3	-15,5	-11,3	-10,5	-10,6	-8,3	-6,6
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-0,6	0,9	-0,9	-0,4	0,3	1,3	0,8	1,2	0,4
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-7,5	-0,5	-7,9	-8,5	-5,6	-3,3	-1,7	0,8	2,1
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	2,0	0,4	2,0	2,1	2,4	2,1	0,8	-0,5	-0,9
Vannforsyning, avløp og renovasjon	2,7	2,5	2,5	3,0	3,5	3,6	3,5	1,4	1,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,1	4,5	2,9	3,2	3,6	5,4	4,5	4,1	4,1
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-0,2	0,3	-0,2	-0,3	0,0	0,4	0,4	0,4	0,2
Rørtransport	-2,5	-4,3	-1,5	-4,0	-4,0	-3,8	-3,5	-4,0	-5,7
Utenriks sjøfart	-1,1	-2,4	-0,8	0,9	-2,5	-2,1	-3,9	-2,4	-1,1
Transport utenom utenriks sjøfart	-0,0	-0,7	0,0	0,2	-0,7	-0,4	-1,1	-0,8	-0,4
Post og distribusjonsvirksomhet	-1,3	-4,8	-1,2	-0,3	-2,7	-4,9	-5,8	-5,0	-3,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	4,3	4,0	4,2	4,7	3,6	2,9	4,2	4,6	4,3
Informasjon og kommunikasjon	-0,6	0,8	-1,1	-0,7	-0,5	-0,1	0,6	1,3	1,5
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-1,0	-1,4	-0,6	-1,5	-2,1	-1,9	-1,3	-1,1	-1,1
Omsetning og drift av fast eiendom	2,1	3,3	2,3	3,0	1,6	2,9	2,2	3,0	5,0
Boligtjenester
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	-1,2	1,8	-1,1	-2,0	-1,4	0,3	1,1	2,7	3,2
Forretningsmessig tjenesteyting	0,0	5,6	-1,5	1,0	4,4	5,2	5,3	6,3	5,4
Offentlig administrasjon og forsvar	1,3	0,7	1,5	0,8	0,6	0,0	1,0	0,9	0,9
Undervisning	1,5	1,6	1,3	1,7	1,7	1,9	1,9	1,1	1,6
Helse- og omsorgstjenester	1,3	0,8	1,4	1,5	1,1	1,0	1,0	0,7	0,6
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	3,0	3,0	3,0	3,0	2,6	2,8	3,4	2,8	3,2

Offentlig forvaltning	1,0	1,2	0,9	1,1	0,9	1,1	1,4	1,0	1,2
Statsforvaltningen	1,0	0,5	1,0	0,9	1,0	-0,1	0,8	0,7	0,5
Sivil forvaltning	1,2	0,5	1,2	1,1	1,3	-0,1	0,9	0,7	0,5
Forsvar	-0,7	0,1	-0,6	-1,1	-1,3	-0,7	0,3	0,3	0,3
Kommuneforvaltningen	1,0	1,6	0,9	1,3	0,9	1,8	1,7	1,2	1,7

Fastlands-Norge	0,3	1,2	0,2	0,4	0,5	0,9	1,0	1,3	1,5
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	-0,3	1,1	-0,4	-0,2	0,2	0,7	0,7	1,3	1,5
Markedsrettet virksomhet	-0,4	0,9	-0,4	-0,3	0,0	0,5	0,5	1,2	1,4
Ikke markedsrettet virksomhet	1,4	1,4	1,5	1,5	1,2	1,2	1,6	1,2	1,4

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	3 950,1	3 963,6	1 010,5	920,8	1 035,8	1 061,7	949,2	916,2	1 036,5
Jordbruk og skogbruk	89,7	87,4	22,2	23,4	23,8	19,7	21,0	23,0	23,7
Fiske, fangst og akvakultur	31,9	32,7	7,8	7,4	9,3	7,9	7,3	7,6	9,8
Bergverksdrift	7,4	7,3	1,9	1,8	1,9	1,9	1,8	1,8	1,9
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	84,8	79,7	21,9	19,5	21,0	21,0	19,2	18,8	20,7
Utvinning av råolje og naturgass	45,2	42,9	11,4	10,6	11,5	11,3	10,3	10,2	11,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	39,6	36,8	10,5	9,0	9,5	9,7	8,8	8,6	9,7
Industri	359,7	349,4	92,7	83,2	94,1	94,7	82,5	80,7	91,5
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	78,8	77,7	20,1	18,4	21,0	21,0	18,0	18,1	20,6
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	6,6	6,7	1,7	1,5	1,8	1,8	1,6	1,5	1,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	21,4	21,9	5,5	5,0	5,7	5,9	5,2	5,0	5,8
Produksjon av papir og papirvarer	5,1	5,4	1,3	1,2	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	8,1	8,0	2,1	1,9	2,1	2,2	1,9	1,8	2,0
Oljeraffineri, kjemisk og farmasøytisk industri	20,2	20,4	5,1	4,7	5,4	5,6	4,8	4,7	5,4
Produksjon av kjemiske råvarer	9,4	9,4	2,4	2,2	2,5	2,6	2,2	2,2	2,5
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	24,7	25,1	6,3	6,0	6,6	6,5	5,9	6,0	6,6
Produksjon av metaller	16,5	16,4	4,2	4,0	4,2	4,4	3,9	3,9	4,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	98,3	91,9	25,5	22,4	25,1	25,2	21,9	21,0	23,8
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	34,4	31,0	9,1	7,7	8,7	8,7	7,4	7,0	8,0
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	13,2	13,1	3,4	3,1	3,5	3,6	3,1	3,0	3,4
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	32,3	31,8	8,4	7,3	8,5	8,5	7,5	7,3	8,5
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	21,5	21,5	5,4	5,1	5,7	5,9	5,0	5,0	5,6
Vannforsyning, avløp og renovasjon	25,0	25,6	6,3	6,0	6,7	6,8	6,0	6,0	6,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	363,5	376,5	92,3	85,1	99,9	99,4	88,3	86,9	101,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	488,1	485,8	124,0	115,9	125,8	129,8	117,8	114,5	123,8
Rørtransport	0,8	0,8	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Utenriks sjøfart	70,3	68,3	17,9	17,1	17,8	18,0	16,4	16,6	17,4
Transport utenom utenriks sjøfart	189,7	187,7	48,2	45,2	49,2	49,5	45,1	44,4	48,7
Post og distribusjonsvirksomhet	25,6	24,2	6,6	6,0	6,6	6,6	5,7	5,6	6,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	114,4	119,1	27,3	29,8	29,5	29,0	29,2	30,5	30,3
Informasjon og kommunikasjon	147,1	147,4	37,7	33,6	38,8	40,2	34,8	33,4	39,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	75,1	73,5	19,2	17,1	19,7	20,4	17,5	16,5	19,0
Omsetning og drift av fast eiendom	38,0	38,8	9,8	8,9	10,2	10,2	9,2	8,9	10,4
Boligtjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	199,5	201,5	51,4	45,2	52,7	54,8	47,6	45,5	53,7
Forretningsmessig tjenesteyting	186,8	194,2	47,6	44,8	50,6	49,8	45,6	46,4	52,3
Offentlig administrasjon og forsvar	302,0	301,8	76,8	70,2	79,7	81,4	71,4	69,6	79,3
Undervisning	289,3	294,1	79,9	54,8	79,2	86,7	73,3	53,9	80,2
Helse- og omsorgstjenester	699,2	703,3	176,5	167,7	176,7	189,4	169,6	167,6	176,7
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	140,6	143,1	36,7	32,6	36,8	38,4	34,6	32,8	37,2

Offentlig forvaltning	1 094,7	1 105,7	282,7	248,4	284,5	303,5	267,9	247,9	286,4
Statsforvaltningen	460,5	460,2	116,8	107,3	121,3	122,3	110,3	106,7	121,0
Sivil forvaltning	412,2	412,6	104,6	96,1	108,7	109,6	98,9	95,6	108,5
Forsvar	48,4	47,6	12,2	11,2	12,6	12,7	11,4	11,1	12,4
Kommuneforvaltningen	634,1	645,5	165,8	141,0	163,2	181,2	157,6	141,2	165,5

Fastlands-Norge	3 833,8	3 851,6	980,9	893,0	1 006,3	1 032,2	922,3	889,2	1 007,9
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2 622,3	2 626,7	667,9	618,1	691,1	696,5	625,4	614,6	690,2
Markedsrettet virksomhet	2 738,6	2 738,7	697,4	645,9	720,6	726,0	652,3	641,6	718,8
Ikke markedsrettet virksomhet	1 211,5	1 224,9	313,0	274,9	315,2	335,7	296,9	274,6	317,7

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2016	2017	16:2	16:3	16:4	17:1	17:2	17:3	17:4
I alt	1 518 587	1 571 719	400 129	363 425	390 996	373 022	412 703	377 409	408 586
Jordbruk og skogbruk	6 746	7 103	1 706	1 839	2 078	1 193	1 771	1 939	2 200
Fiske, fangst og akvakultur	6 512	7 350	1 633	1 527	1 983	1 623	1 829	1 706	2 191
Bergverksdrift	2 929	2 979	817	674	765	672	817	698	792
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	69 259	66 034	18 717	15 599	15 842	16 160	18 268	15 159	16 447
Utvinning av råolje og naturgass	38 312	36 810	9 836	8 599	9 188	9 345	10 036	8 150	9 280
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	30 947	29 223	8 881	7 000	6 654	6 815	8 232	7 009	7 167
Industri	144 468	143 958	39 681	32 959	36 757	34 217	38 764	33 485	37 492
Nærings-, drikkevarer- og tobakksindustri	27 632	28 255	7 589	6 207	7 389	6 602	7 645	6 539	7 469
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	1 823	1 938	508	425	490	419	537	461	522
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 658	7 051	1 863	1 546	1 799	1 586	1 947	1 615	1 904
Produksjon av papir og papirvarer	2 024	2 287	542	465	512	512	633	542	600
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	2 703	2 757	704	625	719	666	721	650	720
Oljeraffineri, kjemisk og farmasøytisk industri	10 962	11 248	3 036	2 479	2 788	2 680	3 143	2 628	2 797
Produksjon av kjemiske råvarer	5 111	5 217	1 470	1 181	1 275	1 206	1 512	1 230	1 269
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	9 482	10 011	2 601	2 221	2 526	2 263	2 722	2 323	2 703
Produksjon av metaller	7 287	7 514	1 873	1 694	1 784	1 965	1 909	1 814	1 826
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	42 670	40 659	11 727	9 639	10 583	9 903	10 835	9 428	10 493
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	15 407	14 039	4 313	3 527	3 653	3 437	3 752	3 294	3 557
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 217	4 414	1 176	968	1 103	1 047	1 203	1 001	1 162
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	13 602	13 783	3 749	3 160	3 411	3 138	3 716	3 192	3 738
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	11 213	11 619	2 839	2 558	3 117	2 814	2 974	2 635	3 196
Vannforsyning, avløp og renovasjon	10 182	10 760	2 651	2 488	2 664	2 532	2 804	2 595	2 829
Bygge- og anleggsvirksomhet	122 628	132 232	34 007	28 435	33 523	29 028	36 485	30 524	36 194
Varehandel og reparasjon av motorvogner	165 647	170 816	44 347	40 135	41 351	41 046	45 626	40 714	43 430
Rørtransport	372	372	91	79	80	111	89	78	94
Utenriks sjøfart	12 482	12 315	3 227	2 980	3 138	3 147	3 091	2 955	3 123
Transport utenom utenriks sjøfart	69 884	71 178	18 463	16 916	17 859	16 659	18 869	17 398	18 253
Post og distribusjonsvirksomhet	8 655	8 529	2 355	2 090	2 158	1 929	2 353	2 078	2 170
Overnattings- og serveringsvirksomhet	31 031	32 742	8 377	8 049	7 834	6 963	8 898	8 512	8 369
Informasjon og kommunikasjon	75 162	78 186	19 669	17 639	19 278	19 363	20 136	18 426	20 261
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	47 535	47 661	11 854	10 277	12 697	12 328	12 014	10 361	12 958
Omsetning og drift av fast eiendom	15 940	16 881	4 293	3 705	4 324	3 814	4 562	3 974	4 531
Boligtjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	91 654	95 409	23 782	21 565	23 855	22 838	24 190	22 759	25 622
Forretningsmessig tjenesteyting	57 439	61 868	15 169	14 291	14 972	13 825	16 218	15 511	16 313
Offentlig administrasjon og forsvar	130 200	135 859	33 404	31 610	34 256	32 351	35 214	33 205	35 089
Undervisning	120 723	125 533	30 796	29 664	30 880	30 760	32 096	30 479	32 197
Helse- og omsorgstjenester	278 869	291 024	72 180	68 959	71 301	69 883	74 934	72 305	73 902
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	39 056	41 310	10 073	9 386	10 283	9 765	10 700	9 913	10 933

Offentlig forvaltning	476 657	497 562	122 670	117 775	122 008	120 064	127 998	123 095	126 405
Statsforvaltningen	208 436	216 074	53 419	50 448	55 239	51 501	55 254	52 934	56 385
Sivil forvaltning	190 871	198 023	48 656	46 334	50 604	47 367	50 332	48 706	51 618
Forsvar	17 565	18 052	4 764	4 113	4 635	4 134	4 922	4 228	4 768
Kommuneforvaltningen	268 221	281 487	69 251	67 327	66 769	68 562	72 744	70 161	70 019

Fastlands-Norge	1 467 420	1 522 221	386 975	351 767	378 589	360 419	399 487	366 226	396 089
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	948 186	980 043	253 312	223 915	245 170	229 805	259 927	232 575	257 737
Markedsrettet virksomhet	999 352	1 029 542	266 466	235 573	257 577	242 408	273 142	243 758	270 233
Ikke markedsrettet virksomhet	519 234	542 178	133 663	127 852	133 419	130 614	139 560	133 650	138 353

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2006-2021

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	2017*	Prognoser			
													2018	2019	2020	2021
Realøkonomi																
Konsum i husholdninger mv.	5,0	5,3	1,7	0,0	3,8	2,3	3,5	2,8	2,1	2,6	1,5	2,3	2,5	2,7	2,5	2,8
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	2,0	2,4	4,1	2,2	1,0	1,6	1,0	2,7	2,4	2,1	2,0	1,5	1,7	1,7	1,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	9,1	11,7	0,9	-6,8	-6,6	7,4	7,6	6,3	-0,7	-4,0	-0,2	3,5	2,5	2,1	1,9	0,4
Utvinning og rørtransport	3,2	9,3	5,5	2,9	-8,0	11,4	14,6	19,0	-1,8	-12,2	-16,9	-4,0	8,4	6,6	3,0	-2,2
Fastlands-Norge	9,3	14,2	0,9	-10,4	-6,4	5,0	7,4	2,9	0,4	-0,2	6,1	5,9	0,5	0,8	1,6	1,2
Næringer	12,7	22,7	3,1	-18,4	-9,5	1,1	10,5	-3,2	-0,7	-2,3	4,1	5,1	5,8	3,9	2,8	1,4
Bolig	4,0	2,7	-9,0	-8,1	-1,6	17,0	10,9	5,3	-1,4	3,2	9,0	7,1	-7,2	-4,1	0,4	1,0
Offentlig forvaltning	8,4	8,7	7,2	7,7	-4,8	1,1	-1,8	11,8	4,4	0,2	5,9	5,8	1,5	1,2	0,9	0,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	5,1	6,4	1,7	-1,4	1,2	2,5	3,7	2,3	1,9	2,0	2,6	3,0	1,8	2,0	2,1	2,1
Lagerendring ²	1,0	0,5	-0,2	-2,1	3,7	-0,3	-0,3	0,3	-0,1	-0,5	1,4	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksport	-0,8	1,4	0,1	-4,1	0,6	-0,8	1,6	-1,7	3,1	4,7	-1,8	0,8	2,0	2,0	4,5	3,7
Tradisjonelle varer	6,1	9,2	3,5	-8,0	3,3	-0,1	-0,2	1,3	3,1	6,9	-8,2	2,2	4,7	4,1	4,5	3,6
Råolje og naturgass	-6,6	-2,4	-1,3	-1,6	-6,9	-5,6	0,5	-5,5	2,7	2,1	4,3	1,9	-0,5	-0,7	5,6	4,7
Import	9,1	10,0	3,2	-10,3	8,4	3,9	3,0	5,0	2,4	1,6	2,3	2,2	2,2	2,8	2,5	2,2
Tradisjonelle varer	11,6	7,2	1,2	-12,1	9,2	4,6	2,6	2,3	2,1	3,2	-0,4	3,2	3,2	3,6	3,3	2,8
Bruttonasjonalprodukt	2,4	3,0	0,5	-1,7	0,7	1,0	2,7	1,0	2,0	2,0	1,1	1,8	2,0	1,9	2,7	2,4
Fastlands-Norge	5,0	5,7	1,8	-1,7	1,9	1,9	3,7	2,3	2,2	1,4	1,0	1,8	2,4	2,3	2,3	2,1
Industri og bergverk	2,6	3,8	2,7	-7,8	2,1	1,7	2,0	3,3	2,8	-4,6	-4,1	0,3	4,0	2,1	4,4	3,8
Arbeidsmarked																
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	3,5	4,8	3,6	-2,0	0,2	1,7	1,8	0,3	1,4	0,7	0,8	0,5	0,7	1,2	1,1	0,9
Sysselsatte personer	3,4	4,1	3,2	-0,5	-0,5	1,5	2,1	1,1	1,2	0,4	0,2	1,1	1,2	1,1	0,9	0,8
Arbeidsstyrke ³	1,6	2,5	3,4	0,0	0,5	1,0	1,8	1,0	1,1	1,4	0,3	-0,4	0,9	1,0	0,8	0,8
Yrkesandel (nivå) ³	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,5	71,2	71,0	71,2	70,6	69,8	70,0	70,2	70,4	70,7
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5	3,5	4,4	4,7	4,2	3,9	3,7	3,7	3,7
Priser og lønninger																
Årslønn	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,0	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	2,9	3,5	3,7	4,0
Konsumprisindeksen (KPI)	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,8	2,1	2,0	2,1	3,6	1,8	2,0	1,6	1,8	2,0
KPI-JAE ⁴	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,2	1,6	2,4	2,7	3,0	1,4	1,7	1,7	1,7	1,8
Eksportpris tradisjonelle varer	11,3	2,4	2,8	-6,0	4,5	5,8	-1,9	2,7	3,4	2,0	3,5	5,0	3,4	-0,2	0,1	0,2
Importpris tradisjonelle varer	4,0	3,7	3,9	-1,5	0,0	4,0	0,3	1,5	4,4	4,7	1,4	3,7	2,5	0,2	0,1	0,8
Boligpris	13,7	12,5	-1,0	1,9	8,2	8,0	6,8	4,1	2,7	6,0	7,0	5,0	-2,8	1,1	1,5	2,3
Inntekter, renter og valuta																
Husholdningenes disponible realinntekt	-6,6	6,0	3,4	3,2	2,3	4,1	4,4	3,9	2,9	5,5	-1,5	2,4	2,7	2,5	2,6	2,6
Husholdningenes sparerate (nivå)	-0,4	0,9	3,8	5,2	4,0	5,9	7,1	7,4	8,2	10,3	7,1	7,3	7,2	7,6	8,3	8,7
Pengemarkedsrente (nivå)	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,2	1,8	1,7	1,3	1,1	0,9	1,0	1,4	1,9	2,3
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁵	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,9	4,0	3,9	3,2	2,6	2,6	2,7	3,1	3,4	3,7
Realrente etter skatt (nivå)	0,2	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	2,1	0,7	0,8	0,1	-1,6	0,1	0,1	0,7	0,8	0,8
Importveid kronekurs (44 land) ⁶	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-1,2	2,2	5,3	10,5	1,8	-0,8	0,0	-3,0	-2,0	-1,0
NOK per euro (nivå)	8,05	8,02	8,22	8,73	8,01	7,79	7,47	7,81	8,35	8,95	9,29	9,33	9,56	9,27	9,09	9,00
Utenriksøkonomi																
Driftsbalansen, mrd. kroner ⁷	357,7	287,4	408,3	260,9	282,8	344,7	370,7	315,5	330,9	246,5	118,3	168,3	231,0	227,5	271,2	310,5
Driftsbalansen i prosent av BNP	16,1	12,2	15,6	10,7	10,9	12,3	12,5	10,3	10,5	7,9	3,8	5,1	6,6	6,3	7,2	7,8
Utlandet																
Eksportmarkedsindikator	9,8	6,6	1,9	-9,6	11,1	6,5	1,4	2,0	5,2	5,1	4,0	4,6	5,3	5,2	4,9	4,6
Konsumpris euro-området	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,4	0,4	0,1	0,3	1,6	1,6	1,7	1,9	1,9
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,5	0,2	0,2	0,0	-0,3	-0,3	0,0	0,3	0,9	1,4
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	423	423	536	388	484	621	649	639	621	431	378	445	486	456	464	472

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Bl.a. ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.

⁵ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker t.o.m. 2006. Rammelån med pant i bolig fra 2007.

⁶ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁷ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 6. mars 2018 er benyttet.

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9702-1 (trykt)
ISBN 978-82-537-9703-8 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

